magazin istoric

SERIE NOUĂ — DECEMBRIE 1992

magazin istoric

SERIE NOUĂ

Revistă de cultură istorică
Anul XXVI — nr. 12 (309)
decembrie 1992

Director — redactor şef
CRISTIAN POPIŞTEANU

Bucureşti, strada Ministerului, nr. 2, parter — Sectorul 1, Oficiul poştal nr. 1, Căsuţa poştală 1-702, Cod 70100, Telefon: 615.02.00, interioare 406, 917.

ECHIPA REDACŢIONALĂ

Secretar general de redacţie: Ioana Ursu
Redactori: Florentina Dolghin, Ioan Lăcustă, Dorin Matei (responsabil de număr), Marian Ştefan
Secretar de redacţie: Theodor Lianos
Macheta artistică: Radu Ion Popescu
Corectura: Georgeta Apreotesei, Constanţa Avram
Dactilo: Floarea Dragne, Tudora Petre
Editura Presa Naţională S.A., director ing. Stan Pelteacu; director economic Ion Ciucescu. Revistă tipărită la R.A.I. — Imprimeria „Coresi" — Bucureşti, în secţiile fotoculegere, offset şi legătorie

Cartea dumneavoastră de istorie în fiecare lună

SUMAR

Marea şi aşteptata înviere a neamului: Ştefan Cicio-Pop 2
Sub zodia Marii Uniri. De la Baltică la Egee: Vasile Stoica 3
Tîrguri, oraşe şi cetăţi dintre Prut şi Nistru: Constantin C. Giurescu 9
„Tu, Române, ţi-ai ascuns în smerenie pe sfinţii tăi": Dumitru Gh. Popescu 12
Actul Sfîntului Sinod privind canonizarea Sfîntului Ierarh Martir Antim Ivireanul 14
Crăciun: Remus Rus 15
Moş Crăciun, alias Santa Klaus şi Sfîntul Nicolae: Michel Coindoz 17
Dimitrie A. Sturdza. „Academia — cel dintîi institut de cultură naţională": Gabriel Ştrempel 21
I.G. Duca, Take Ionescu, C. Stere — Aşa i-am cunoscut: Eliza Brătianu 24
1979. Convorbire cu profesorul Hugh Seton-Watson: Neagu Udroiu 29
Revoluţia din decembrie 1989 — efigii numismatice: Ion Dogaru 31
Rhône-Poulenc — **Călătorie într-o lume necunoscută:** Dorin Matei 33
România şi Convenţia de armistiţiu: Savel Rădulescu 36
Cazul Precup: Cristian Troncotă 41
1945. Semnale de la Moscova: C. Ionel, N. Nicolae 49
Rusia Sovietică în viziunea lui Arnold J. Toynbee: Dan A. Lăzărescu 53
Jean Monnet şi destinul contemporan al Europei 59
Bibliotecar la Palatul Regal: G.T. Kirileanu 65
Am discutat, ne-am contrazis dar... este loc pentru dialog continuu: Şlomo Leibovici-Laiş 71
În Bucureşti, acum 50 ani 74
O clipă în Cipru: Jean Richard 78
Prima şi ultima cursă a lui „Shinano": Joseph F. Enright 80
• Burse ale F.C.M.I. pentru elevi şi studenţi...20 • Cărţi sosite la redacţie...28 • Rebus istoric...73 • Istoria şi şcoala...85 • Dialog cu cititorii...88 • Sumarul sumarelor 90

ŞTEFAN CICIO-POP

Marea şi aşteptata înviere a neamului

Încă de la începutul războiului, cu prilejul înmormîntării marelui nostru rege Carol I, mai mulţi intelectuali, d-nii Alexandru Vaida-Voevod, Aurel Vlad, Voicu Nitescu, eu şi alţii, ne-am folosit de acest trist prilej să mergem la înmormîntare ca să sondăm cercurile politice, deoarece despre sufletul poporului eram bine edificaţi.

Dintre bărbaţii cu care am vorbit, parcă văd şi acum pe marele dispărut, Nicolae Filipescu, cum a luat harta României mici în mînă şi cuprins de o sfîntă emoţiune ne zicea: „Priviţi harta aceasta şi veţi înţelege că România, aşa cum este astăzi, nu mai poate trăi. De aceea vom intra în război, chiar dacă puterea iadului se va opune, pentru că neamul acesta voieşte să trăiască". [...]

Ne-am întors la vetrele noastre în deplină conştiinţă despre politica statului român. Cu înfrigurare urmăream cu toţii evenimentele şi am făcut atunci tot posibilul pentru a ne pregăti pentru marea şi aşteptata înviere. Datoria noastră pe cît era de măreaţă şi frumoasă, pe atît era de periculoasă. [...]

Am hotărît, înainte de a proclama Unirea, a consulta întreg neamul românesc din Ardeal şi Banat şi în scopul acesta am aflat de potrivit a chema naţiunea la o Adunare Naţională, a cărei zi s-a fixat la 1 Decembrie 1918 la Alba Iulia. Am crezut că acest loc sfînt este mai potrivit pentru că aici voievodul cu nume de arhanghel, deşi numai pe o clipă, a înfăptuit unitatea naţională, dar mai ales că aici au fost sfărîmaţi în roată Horia, Cloşca şi Crişan şi aici a fost întemniţat Craiul munţilor, Avram Iancu, şi, ca răsplată că a salvat monarhia păcătoşilor Habsburgi, a fost chinuit şi pălmuit.

Pe cît de grandioasă trebuia să fie această adunare, pe atît de nenumărate şi grele obstacole a trebuit să învingă. Nu aveam nici o comună cu administraţie românească. Telegraful, telefonul ne sabotau, iar căile ferate erau în mîinile ungurilor. Chiar în zilele adunării, treceau prin Ardealul nostru rămăşiţele formidabilei armate a lui Mackensen.

Cu toate acestea, cu ajutorul tineretului însufleţit, am putut aviza

toate satele, înştiinţîndu-le despre ziua măreaţă de 1 Decembrie şi invitînd toate bisericile să sărbătorească proclamarea Unirii.

Cine ar fi în stare să descrie măreţia adunării de la Alba Iulia? Pe un ger cumplit, din toate ţinuturile cele mai îndepărtate se adună poporul, care se cifrează la 150 000, plin de fericire neîmpărtăşită niciodată, cuprinşi de un fior sfînt, plîngeau ca copiii, se sărutau.

Măreaţă şi maestuoasă a fost adunarea de la Alba Iulia, dar va rămîne nemuritoare mai ales prin hotărîrile proclamate cu sentimentul unanim, hotărîri cari trebuie să fie fundamentul indestructibil al statului român. [...]

După izbucnirea revoluţiei din 1918 s-au petrecut lucruri cari merită să fie trecute în istoria neamului. Cînd am publicat convocarea adunării de la Alba Iulia, s-a prezentat la acela care vă vorbeşte[1] şi care era totodată preşedintele Consiliului Naţional o delegaţie din Ugocea şi Sabolcj. Nici unul nu ştia românește. Întrebaţi că ce vreau, mi-au răspuns că au venit la adunarea de la Alba Iulia. Că pretorul a refuzat să le dea permis de călătorie, înjurîndu-i că ei ca unguri n-au ce căuta la Alba Iulia. Mi-au răspuns că la cuvintele pretorului ei au replicat: „A trecut un veac, că ne-aţi furat limba şi legea, dar nu ne-aţi putut fura şi sufletul, şi acuma cînd a sunat ceasul învierii şi pentru noi, nu mai este putere lumească care ar putea să ne oprească să alergăm pînă la sînul mamei noastre [...]"

S-ar putea zice altceva despre Bucovina şi Basarabia?... Şi Bucovina visa dezrobirea ei, şi dînsa a adus jertfe nemaipomenite chiar în cursul războiului. Şi fiii acestei ţărişoare au contribuit cu sîngele lor la întregirea neamului. Mulţi dintre ei au luptat pe teritoriul român. La Cireşoaia, între eroi, a fost şi Ion Grămadă, pe care cu toţii l-am cunoscut şi îl regretăm.

Atunci cînd a sunat ceasul învierii, Bucovina a fost la locul ei. Ziua de 15/28 noiembrie va fi scrisă cu litere de aur în istoria Bucovinei şi a întregului neam românesc.

Atunci s-a întrunit Congresul general al Bucovinei, sub preşedinţia înflăcăratului român Iancu Flondor, s-a proclamat unirea cu Patria Mamă.

Cine ar putea zice că mîndra noastră Basarabie a fost mai puţin pregătită pentru Unire? Ţara lui Alexandru cel Bun, a lui Ştefan cel Mare, patria cronicarului Ureche şi a nemuritorului Kogălniceanu a fost cea dintîi care şi-a scuturat lanţurile şi s-a întors la Patria Mamă.

Cu adevărat se poate spune că rar s-a făcut o întregire a unui neam sub auspicii mai norocoase, dorită de toată suflarea românească, de la Tisa pînă la Nistru şi Marea Neagră, şi de la Hotin pînă la Dunăre.

(*Unirea Ardealului şi Banatului cu Patria Mamă*, conferinţă ţinută la 22 ianuarie 1928, la Cernăuţi)

---

[1] Ştefan Cicio-Pop (1865-1934), om politic, luptător pentru drepturile românilor transilvăneni şi pentru unitate naţională. A fost apărătorul memorandiştilor în procesul intentat în 1894 de către autorităţile austro-ungare. Deputat în Parlamentul din Budapesta (1905-1918), a susţinut cauza românească. A fost preşedintele Consiliului Naţional Român Central (*Magazin istoric*, nr. 12/1978) şi vicepreşedinte al Marii Adunări de la Alba Iulia din 1 Decembrie 1918 care a votat unirea Transilvaniei cu România. Membru în Consiliul dirigent, ministru de stat pentru Ardeal (1918-1920), deputat, preşedinte al Camerei Deputaţilor (1928-1929).

SUB ZODIA MARII UNIRI

DE LA BALTICĂ LA EGEE

VASILE STOICA

„Plec la drum şi nu ştiu ce se poate întîmpla. De cumva mă voi prăpădi în evenimentele care sînt acum în curgere, fac următoarele dispoziţiuni...“ Aceste cuvinte aparţin tînărului profesor al Şcolii civile secundare de fete a ASTREI de la Sibiu, Vasile Stoica, şi au fost aşternute pe hîrtie la 3 octombrie 1914, în momentul în care se pregătea să treacă Carpaţii, în România liberă, spre a se alătura mişcării de reintregire naţională. **„Am trecut graniţa Regatului la sfîrşitul anului 1914. Nu mă aducea nici dorul de căpătuială, deoarece situaţia ce o aveam în Ardeal era una din cele mai frumoase... Veneam însă ca să fiu şi eu în şirul celor care socoteau că în curînd vor înfăptui dezrobirea Ardealului, visată de atîta vreme“.**

Născut la 1 ianuarie 1889, la Avrig, într-o familie de români ortodocşi, după studii primare şi secundare la Sibiu şi Braşov, Vasile Stoica a urmat, ca bursier al Fundaţiei „Gojdu“, Facultatea de litere la Universitatea din Budapesta (1909-1913). Şi-a luat doctoratul la sfîrşitul anului 1913, devenind profesor de limbile română, maghiară, germană şi franceză, fiind notat ca „eminent“.

Abia sosit la Bucureşti, s-a adresat Ministerului de război, cerînd să fie primit ca voluntar în rîndurile armatei române. Neprimind un răspuns imediat, s-a angajat în activitatea publicistică, editînd, împreună cu I. Russu-Abrudeanu, în 1915, lucrarea Habsburgii, ungurii şi românii **şi apoi, singur, în 1916,** Suferinţele din Ardeal. **„De cînd am trecut în Regat — mărturisea el în 1917 — singurul gînd care m-a preocupat a fost:** să fiu de folos neamului meu în aceste zile grele“.

În urma publicării celor două lucrări şi a activităţii sale din România, Curtea marţială maghiară din Cluj l-a condamnat la moarte în contumacie.

În ziua intrării României în război, printr-un ordin al Marelui Stat Major a fost

26 octombrie 1918: „în Sala Independenţei, semnarăm şi noi, în frunte cu Th. Masaryk...“ (cel în uniforma militara este Gh. Stoica)

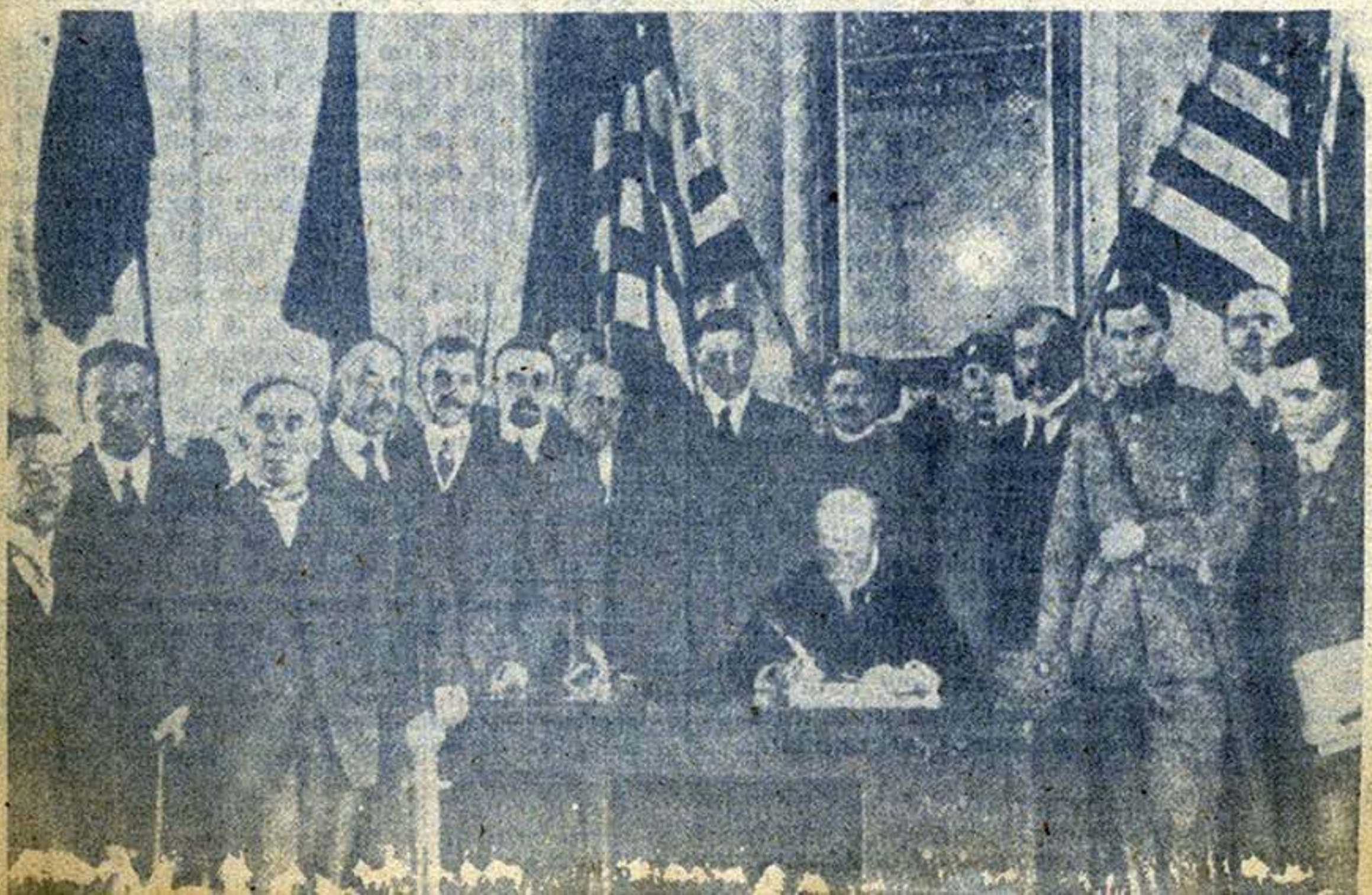

mobilizat și asimilat gradului de sublocotenent la biroul de informații al Diviziei 11 (Armata 1), apoi la Corpul 1 armată. Prezent la marea unitate încă din ziua de 26 august 1916, a îndeplinit cu „zel, pricepere și cu o deosebită îndrăzneală" misiuni dintre cele mai dificile, atît în spatele frontului inamic, în zonele Petroșani și Sibiu, cît și în cursul luptelor din defileul Oltului, de la Bolța, Riul Vadului, de pe Valea Curpenului, apoi de la Coți și Suru, fiind decorat cu Ordinul Mihai Viteazul și Virtutea Militară. La începutul lunii noiembrie 1916, aflat la comandamentul Armatei 1, a participat la luptele ce au premers Bătălia de pe Argeș și Neajlov, fiind rănit pentru a doua oară, de această dată foarte grav. După o lungă perioadă de spitalizare, a cerut să revină pe front: „Sînt fericit să mă întorc iarăși la luptă", scria el la 30 martie 1917. A fost repartizat pentru scurt timp la Pretura Marelui Cartier General, iar la 18 aprilie, alături de alți doi ardeleni — Vasile Lucaciu și Ioan Moța — însărcinat cu îndeplinirea unei misiuni oficiale speciale în S.U.A.

Așa cum avea să-i raporteze premierului român de atunci I.I.C. Brătianu, a făcut „tot ce omenește era posibil în interesul dezrobirii și unirii neamului nostru", avînd un rol hotărîtor în acțiunea de informare a guvernului și opiniei publice americane cu privire la justețea cauzei reîntregirii național-statale a românilor.

Sosiți la Washington la 29 iunie 1917, după o lungă și grea călătorie de aproape două luni prin Rusia și Japonia, membrii misiunii române au avut în vedere nu numai acțiunea de propagandă, ci și obținerea acordului guvernului nord-american pentru organizarea unei legiuni de voluntari recrutați din rîndurile celor aproape 200 000 transilvăneni și bucovineni emigrați în America și care legiune urma să lupte sub drapelul S.U.A. pe frontul de vest european. Întrevederile avute cu secretarul de stat Robert Lansing (2 iulie), apoi cu Newton Baker, ministrul de război (6-7 iulie), deși încheiate cu exprimarea unor sentimente prietenești și de înțelegere față de cauza poporului român, nu au condus și la acceptarea propunerii privitoare la legiunea voluntarilor români, autoritățile americane motivînd că „America nu poate primi [sub drapelul său] nici o unitate cu caracter național".

Din toamna anului 1917, V. Stoica a rămas singur în America și, în ciuda unor mijloace materiale precare, și-a continuat activitatea de propagandă, fiind sprijinit și de unele organizații ale românilor din S.U.A. Conferințe în diverse orașe, întîlniri și discuții cu diplomați și înalte personalități politice, între care fostul președinte Theodore Roosevelt, dar și cu oameni de litere și ziariști influenți precum Ira A. Bennett, de la Washington Post sau Frank N. Simonde, de la New York Tribune, au contribuit ca problema unității naționale a românilor să ajungă la cunoștința opiniei publice americane.

În ianuarie 1918, după deschiderea Legației române în capitala S.U.A., V. Stoica a fost atașat personalului acesteia, dar a demisionat după semnarea păcii de la București dintre România și Puterile Centrale, tocmai pentru a-și putea păstra libertatea de acțiune. A stabilit și întreținut strînse relații de colaborare cu reprezentanții altor mișcări de eliberare națională din Europa (cehoslovaci, polonezi, iugoslavi etc.). La 5 iulie 1918 a înființat și a fost ales președinte al Ligii Naționale a Românilor din America, iar la scurtă vreme după aceea, a devenit și vicepreședinte al Comitetului românilor transilvăneni și bucovineni de la Paris. Împreună cu dr. N. Lupu, a înaintat un nou memoriu președintelui W. Wilson și celorlalte autorități americane în vederea constituirii legiunii voluntarilor români din S.U.A., dar i s-a răspuns că acest lucru nu era posibil datorită lipsei de echipament și a mijloacelor de transport.

La începutul anului 1919, V. Stoica a fost rechemat de către premierul I.I.C. Brătianu, luînd parte activă la activitatea Delegației române la Conferința de pace de la Paris. Și tot lui i-a revenit un rol important în crearea primelor consulate românești în S.U.A., în perioada 1919-1920.

Convins că „partea cea mai importantă a luptei noastre diplomatice se va da pentru Transilvania și Banat", la propunerea lui Take Ionescu, în 1921 a intrat în diplomație, avînd o lungă și rodnică carieră: ministru plenipotențiar la Tirana și Sofia (1930-1936), apoi la Kaunas (1936-1939) și Ankara (1939-1940); în anii celui de-al doilea război mondial a fost secretar general al Ministerului afacerilor externe, avînd un rol important în pregătirea documentelor utilizate de delegația română cu prilejul Conferinței de pace de la Paris din 1946-1947.

Textul inedit pe care îl publicăm în continuare a fost redactat în 1943 și este, din cîte știm, cea mai analitică expunere a rezultatelor misiunii pe care o îndeplinise în S.U.A. cu un sfert de veac înainte în apărarea intereselor naționale în clipa de maximă răspundere a Marii Uniri[1]. Documentul își sporește valoarea istorică și prin faptul că, fiind redactat în 1943, evenimentele sînt prezentate și comentate pornind de la realitățile unui spațiu geo-politic ce dovedea o permanentă actualitate. Titlul și subtitlul documentului aparțin autorului, iar explicațiile noastre sînt cuprinse între paranteze drepte.

Dumitru PREDA

---

[1] De-a lungul anilor, *Magazin istoric* a publicat numeroase pagini, în cea mai mare parte inedite, consacrate Marii Uniri de la 1 Decembrie 1918. Ea include atît documente de primă valoare, cît și mărturii provenind de la principalii actori ai acestui eveniment crucial al istoriei românești (*Magazin istoric*, nr. 1, 7-9/1976, 3-12/1978, 8-12/1983, 12/1988 etc.).

Un episod de acum 25 ani

Alianța strînsă de acțiune comună pentru informarea guvernului și poporului american pe care o încheiară încă în mai 1918 domnii Th. Masaryk, Ignace Paderewsky, Hinko Hinkovitch și autorul acestor rînduri, în numele organizațiunilor cehoslovace, polone, iugoslave și române din Statele Unite, a dat în decurs de trei luni rezultate deplin mulțumitoare; pe de o parte, publicul american a luat cunoștință cu simpatie de aspirațiunile noastre, aprobîndu-ne sforțările pentru dezrobire și unire, pe de altă parte, autoritățile guvernamentale, înainte de toate cercurile care pregăteau materialul în vederea Conferinței de pace, au găsit util și prețios aportul nostru la cercetările lor și au intensificat colaborarea cu noi. După marea adunare a organizațiunilor noastre comune, ținută la 15 septembrie 1918 la Carnegie Hall din New York, pe care autoritățile americane înseși au numit-o „voința popoarelor din Austro-Ungaria", considerînd-o de egală importanță cu Congresul din Roma [al naționalităților asuprite din Austro-Ungaria] din 8 aprilie, însuși președintele Wilson a crezut cu cale să primească într-o audiență și să aibă un scurt schimb de vederi cu conducătorii celor patru națiuni aliate [cehoslovaci, iugoslavi, polonezi și români]. Cu organizarea acestei audiențe, care a avut loc la 18 septembrie, după ce a primit moțiunea semnată de noi la 15 septembrie și după ce ne ceru unele lămuriri pe care noi — Masaryk, din partea cehoslovacilor, Paderewsky, din partea polonilor, Hinkovitch, din partea iugoslavilor, iar eu din partea românilor — i le-am dat imediat, președintele Wilson ne făcu cunoscuta sa declarațiune că Statele Unite vor susține revendicările noastre de eliberare și că Austro-Ungaria va trebui să fie dezmembrată. Importanța acestei declarațiuni era cu atît mai mare, că pînă atunci politica guvernului american nu precizase decît o „partajare" a Imperiului habsburgic. Aveam motive să fim pe deplin mulțumiți cu rezultatul dobîndit. Obținerea sprijinului american era pentru noi asigurarea victoriei. Cu atît mai vîrtos că știam că americanii nu cedează din punctele lor programatice odată stabilite.

Problema noastră, a celor patru popoare asuprite de Austro-Ungaria, constituia pentru cercurile conducătoare americane numai o parte din complexul problemelor ce se puneau în Europa baltică, centrală și balcanică, în urma aplicării principiului autodeterminării proclamat de președintele Wilson, ca principiu de bază al rearanjării teritoriale. Prăbușirea țarismului rusesc și înfrîngerea Puterilor Centrale aveau să cheme la viață națională liberă o serie întreagă de popoare mici și mijlocii, care cu toată povara dominațiunilor străine n-au încetat să rîvnească și să lupte în toate ramurile și pretutindeni pentru libertatea lor.

Între cele două spații etnice ale Europei continentale, cel german și cel rus, aceste popoare mici și mijlocii constituie o zonă *care* se întinde de la Marea Înghețată de-a lungul Mării Baltice, pînă la Marea Egee. Valoarea lor din punctul de vedere al păcii mondiale, a cărei înfăptuire o doreau atunci și o doresc și astăzi americanii, nu poate fi trecută cu vederea: situate geograficește între două popoare antagoniste, atragerea lor în orbita unuia sau altuia modifică echilibrul și provoacă în mod fatal o nouă dezlănțuire de conflicte. Războiul din 1914-1918 n-a marcat prima mare ciocnire între germani și ruși, precum n-avea să marcheze nici ultima. De aici, pe de o parte creșterea interesului cercurilor intelectuale și guvernamentale față de aceste națiuni asupra cărora voiau să se documenteze cît mai deplin, iar pe de altă parte, dorința agitată a acestora, atît în țările lor respective, cît și în Statele Unite, de a ajunge în contact cu reprezentanții președintelui Wilson și de a le arăta revendicările și drepturile lor.

Succesul acțiunii comune a cehoslovacilor, polonilor, iugoslavilor și românilor a fost un nou stimulent pentru organizațiunile politice din străinătate ale acestor națiuni. Acțiunea noastră putea servi chiar ca model. Cei care cunoaștem împrejurările, ne dăm seama că reprezentanți ai unor neamuri mult mai oprimate, scăpați de acasă la întîmplare sau formați în mediul american, departe de realitățile lor naționale, ascultînd de impulsiunile lor naționaliste oarecum virgine, puteau ușor face declarațiuni sau formula pretenții care să compromită în ochii americanilor dornici de echilibru seriozitatea sforțărilor de dezrobire. Aceleași îngrijorări ne-au fost arătate de către amicii noștri din jurul președintelui Wilson, în special de George Creel, președintele serviciului de informațiuni.

La propunerea lui Th. Masaryk și ținînd cont de sugestiunile americane, căzurăm de acord ca, utilizînd gruparea noastră drept nucleu, să strîngem într-o organizațiune, pentru acțiune concertată, comitetele naționale cu caracter politic ale tuturor națiunilor mijlocii și mici din zona de la Baltică la Egee, care luptau pentru dezrobirea lor de sub jug străin.

Programul inițial, modest, schițat de Th. Masaryk, I. Paderewsky, de dr. N. Lupu și de mine, cuprindea următoarele puncte cu privire la activitatea organizațiunei: 1. Să informeze publicul american și străin despre viața și aspirațiunile de dezrobire ale grupărilor etnice respective; 2. Să pună la dispoziținea

guvernului american, înainte de toate a Comitetului de studii, materialul documentar, ştiinţific necesar pentru obţinerea acestor aspiraţiuni; 3. Să stabilească în formularea revendicărilor teritoriale calea şi forma potrivită spiritului de înţelegere şi colaborare de care trebuia să fim animaţi cu toţii; 4. Să cristalizeze, în lumina evenimentelor şi concepţiunilor noi, anumite principii de etică internaţională, a căror urmare ar putea asigura, după încheierea păcii şi stabilirea fruntariilor, o bună vecinătate şi o amicală şi fertilă colaborare a popoarelor noastre.

După mai multe întrevederi cu conducătorii comitetelor naţionale ale acestor popoare — dintre care cei mai mulţi reprezentau asociaţiuni cu ramificaţii şi în Paris şi Londra —, în ziua de 3 octombrie 1918, într-o şedinţă ţinută la Washington, la care participară şi cîţiva delegaţi ai Departamentului de stat şi ai Comisiunii de studii a preşedintelui, întemeiarăm această organizaţiune, pe care o numirăm Uniunea Democratică Medio-Europeană şi a cărei structură o completarăm apoi în şedinţele următoare. Erau reprezentate în Uniune următoarele comitete de acţiune naţională: 1. Consiliul Naţional Cehoslovac, prin Thomas G. Masaryk; 2. Consiliul Naţional Polon, prin Ignace J. Paderewsky şi T.M. Helinski; 3. Consiliul Naţional Iugoslav, prin Hinko Hinkovitch şi B. Vosnjak; 4. Liga Naţională Română din America şi Comitetul naţional al românilor transilvăneni şi bucovineni din Paris, prin autorul acestor rînduri şi prin dl. dr. N. Lupu; 5. Liga Constituţională Finlandeză din Helsinki, prin deputatul J. Valkaapas; 6. Consiliul Naţional Lituan din America şi Lituania, prin dl. J. Szlupas şi Th. Narus Narusepricius; 7. Federaţiunea Ucraineană din Statele Unite, prin dl. Miroslav Sitchinsky; 8. Consiliul Naţional al Rutenilor din Ungaria, prin dl. Gr. Zsatkovitch; 9. Asociaţiunea Grecilor Iredenţi din Grecia, prin deputatul Lesbos Christos Vasilakaki; 10. Asociaţiunea Naţională Albaneză, prin dl. Christu Dako; 11. Asociaţiunea Italienilor Iredenţi, prin dl. Carlo Tomazilli şi Giovanni Amalgia.

Deşi nu făceau parte din această zonă, însă aveau aceleaşi idealuri de eliberare, au fost admişi ca membri şi Asociaţiunea Armeană din America şi Franţa, reprezentată prin G. Pazdermdjian şi Asociaţiunea Zionistă din Palestina, reprezentată prin scriitorul I. Ben Avi.

Nu participau la această Uniune ungurii şi bulgarii, deoarece ei nu luaseră armele pentru apărarea libertăţii.

Preşedinte a fost ales dl. Th. Masaryk; ulterior constituirii, ivindu-se necesitatea unor vice-preşedinţi, au fost aleşi: prim vice-preşedinte — subsemnatul, iar al doilea vice-preşedinte dl. Gr. Zstkovitch. Director al afacerilor Uniunii a fost ales, la sugestiunea guvernului [american] chiar, dl. Herbert Ad. Miller, profesor de sociologie la Oberlin College, apoi la Universitatea din Cincinnati, un devotat amic al popoarelor asuprite.

O privire asupra comitetelor şi reprezentanţilor lor în Uniune arată clar că aceasta înfăţişa destul de fidel opiniunea publică şi aspiraţiunile popoarelor menţionate. Ştim cu toţii rolul pe care l-au avut în istoria patriei lor Th. Masaryk şi I.J. Paderewsky. Cu privire la ceilalţi amintesc că Hinko Hinkovitch, după constituirea statului iugoslav, s-a retras din viaţa politică, apreciat pînă la moarte de regele Alexandru, cu care, de altfel, nu era de acord; dl. S. Vosnjak a fost timp îndelungat ministru al Iugoslaviei la Praga; dl. G. Zstkovitch a fost primul guvernator al Ruteniei; dl. Szlupas a fost în mai multe rînduri membru al guvernelor lituane, dl. Christos Vasilakaki a fost deputat venizelist în Parlamentul grec şi a căutat, venind chiar la Bucureşti, să aplaneze divergenţele de vederi dintre Venizelos şi regele George; dl. Christu Dako — crescut în România — a devenit unul dintre conducătorii învăţămîntului în Albania; dl. dr. N. Lupu este destul de cunoscut ca să mai fie nevoie să anunţăm aici rolul său în frămîntările noastre pentru democratizarea ţării.

Acţiunea Uniunii a început imediat după constituirea ei şi a continuat pînă la începutul anului 1919, cînd Conferinţa de pace de la Paris a început a da soluţiuni concrete problemelor ce ne preocupau. Ea s-a desfăşurat pe de o parte în adunări publice, în reviste şi ziare, în memorii şi broşuri, în hărţi tipărite, răspîndite şi chiar afişate pe ziduri, spre a informa publicul mare, pe de altă parte, în şedinţe cu dezbateri obiective, în asistenţa delegaţilor guvernului, spre a da acestora, care erau intelectuali şi universitari distinşi, posibilitatea de a cunoaşte problemele noastre şi de a servi, la rîndul lor, guvernului informaţiuni cu privire la soluţiunile şi mai ales la dificultăţile ce aveau să se ivească.

Este evident că din punctul de vedere politic, această a doua latură a acţiunii Uniunii a fost cea mai importantă. Uniunea era în realitate zona Balto-Egee în miniatură. Dezbaterile ei, care s-au ţinut în Washington în 3-5 octombrie, în Philadelphia în 23-26 octombrie, apoi în New York în 5-8 noiembrie, erau o repetiţiune anticipată şi de proporţii reduse a discuţiunilor ce aveau să se petreacă în cursul anului 1919 în sînul diferitelor comisiuni [ale Conferinţei de pace] din Paris. Revendicările fiecăruia dintre grupurile etnice au fost expuse de către reprezentanţii săi, care totodată răspundeau eventualelor observaţiuni ce li se făceau din partea celorlalţi sau din partea americanilor prezenţi, care doreau lămuriri. Problema noastră a fost expusă de dl. dr. Lupu şi de mine.

Firește, controversele nu au putut fi evitate. În special, aprige au fost cele privitoare la fruntariile polone cu Lituania şi Ucraina; atît lituanii cît şi ucrainenii revendicau linia

guvernului american, înainte de toate a Comitetului de studii, materialul documentar, ştiinţific necesar pentru obţinerea acestor aspiraţiuni; 3. Să stabilească în formularea revendicărilor teritoriale calea şi forma potrivită spiritului de înţelegere şi colaborare de care trebuia să fim animaţi cu toţii; 4. Să cristalizeze, în lumina evenimentelor şi concepţiunilor noi, anumite principii de etică internaţională, a căror urmare ar putea asigura, după încheierea păcii şi stabilirea fruntariilor, o bună vecinătate şi o amicală şi fertilă colaborare a popoarelor noastre.

După mai multe întrevederi cu conducătorii comitetelor naţionale ale acestor popoare — dintre care cei mai mulţi reprezentau asociaţiuni cu ramificaţii şi în Paris şi Londra —, în ziua de 3 octombrie 1918, într-o şedinţă ţinută la Washington, la care participară şi cîţiva delegaţi ai Departamentului de stat şi ai Comisiunii de studii a preşedintelui, întemeiarăm această organizaţiune, pe care o numirăm Uniunea Democratică Medio-Europeană şi a cărei structură o completarăm apoi în şedinţele următoare. Erau reprezentate în Uniune următoarele comitete de acţiune naţională: 1. Consiliul Naţional Cehoslovac, prin Thomas G. Masaryk; 2. Consiliul Naţional Polon, prin Ignace J. Paderewsky şi T.M. Helinski; 3. Consiliul Naţional Iugoslav, prin Hinko Hinkovitch şi B. Vosnjak; 4. Liga Naţională Română din America şi Comitetul naţional al românilor transilvăneni şi bucovineni din Paris, prin autorul acestor rînduri şi prin dl. dr. N. Lupu; 5. Liga Constituţională Finlandeză din Helsinki, prin deputatul J. Valkaapas; 6. Consiliul Naţional Lituan din America şi Lituania, prin dl. J. Szlupas şi Th. Narus Narusepricius; 7. Federaţiunea Ucraineană din Statele Unite, prin dl. Miroslav Sitchinsky; 8. Consiliul Naţional al Rutenilor din Ungaria, prin dl. Gr. Zsatkovitch; 9. Asociaţiunea Grecilor Iredenţi din Grecia, prin deputatul Lesbos Christos Vasilakaki; 10. Asociaţiunea Naţională Albaneză, prin dl. Christu Dako; 11. Asociaţiunea Italienilor Iredenţi, prin dl. Carlo Tomazilli şi Giovanni Amalgia.

Deşi nu făceau parte din această zonă, însă aveau aceleaşi idealuri de eliberare, au fost admişi ca membri şi Asociaţiunea Armeană din America şi Franţa, reprezentată prin G. Pazdermdjian şi Asociaţiunea Zionistă din Palestina, reprezentată prin scriitorul I. Ben Avi.

Nu participau la această Uniune ungurii şi bulgarii, deoarece ei nu luaseră armele pentru apărarea libertăţii.

Preşedinte a fost ales dl. Th. Masaryk; ulterior constituirii, ivindu-se necesitatea unor vice-preşedinţi, au fost aleşi: prim vice-preşedinte — subsemnatul, iar al doilea vice-preşedinte dl. Gr. Zstkovitch. Director al afacerilor Uniunii a fost ales, la sugestiunea guvernului [american] chiar, dl. Herbert Ad. Miller, profesor de sociologie la Oberlin College, apoi la Universitatea din Cincinnati, un devotat amic al popoarelor asuprite.

O privire asupra comitetelor şi reprezentanţilor lor în Uniune arată clar că aceasta înfăţişa destul de fidel opiniunea publică şi aspiraţiunile popoarelor menţionate. Ştim cu toţii rolul pe care l-au avut în istoria patriei lor Th. Masaryk şi I.J. Paderewsky. Cu privire la ceilalţi amintesc că Hinko Hinkovitch, după constituirea statului iugoslav, s-a retras din viaţa politică, apreciat pînă la moarte de regele Alexandru, cu care, de altfel, nu era de acord; dl. S. Vosnjak a fost timp îndelungat ministru al Iugoslaviei la Praga; dl. G. Zstkovitch a fost primul guvernator al Ruteniei; dl. Szlupas a fost în mai multe rînduri membru al guvernelor lituane, dl. Christos Vasilakaki a fost deputat venizelist în Parlamentul grec şi a căutat, venind chiar la Bucureşti, să aplaneze divergenţele de vederi dintre Venizelos şi regele George; dl. Christu Dako — crescut în România — a devenit unul dintre conducătorii învăţămîntului în Albania; dl. dr. N. Lupu este destul de cunoscut ca să mai fie nevoie să anunţăm aici rolul său în frămîntările noastre pentru democratizarea ţării.

Acţiunea Uniunii a început imediat după constituirea ei şi a continuat pînă la începutul anului 1919, cînd Conferinţa de pace de la Paris a început a da soluţiuni concrete problemelor ce ne preocupau. Ea s-a desfăşurat pe de o parte în adunări publice, în reviste şi ziare, în memorii şi broşuri, în hărţi tipărite, răspîndite şi chiar afişate pe ziduri, spre a informa publicul mare, pe de altă parte, în şedinţe cu dezbateri obiective, în asistenţa delegaţilor guvernului, spre a da acestora, care erau intelectuali şi universitari distinşi, posibilitatea de a cunoaşte problemele noastre şi de a servi, la rîndul lor, guvernului informaţiuni cu privire la soluţiunile şi mai ales la dificultăţile ce aveau să se ivească.

Este evident că din punctul de vedere politic, această a doua latură a acţiunii Uniunii a fost cea mai importantă. Uniunea era în realitate zona Balto-Egee în miniatură. Dezbaterile ei, care s-au ţinut în Washington în 3-5 octombrie, în Philadelphia în 23-26 octombrie, apoi în New York în 5-8 noiembrie, erau o repetiţiune anticipată şi de proporţii reduse a discuţiunilor ce aveau să se petreacă în cursul anului 1919 în sînul diferitelor comisiuni [ale Conferinţei de pace] din Paris. Revendicările fiecăruia dintre grupurile etnice au fost expuse de către reprezentanţii săi, care totodată răspundeau eventualelor observaţiuni ce li se făceau din partea celorlalţi sau din partea americanilor prezenţi, care doreau lămuriri. Problema noastră a fost expusă de dl. dr. Lupu şi de mine.

Firește, controversele nu au putut fi evitate. În special, aprige au fost cele privitoare la fruntariile polone cu Lituania şi Ucraina; atît lituanii cît şi ucrainenii revendicau linia

etnică, pe cînd polonii, care în principiu nu negau importanța acesteia, invocau și anumite drepturi istorice și necesități economice și strategice.

Tot așa de aprige au fost discuțiunile cu privire la problema Peninsulei Balcanice, complicată mai ales prin Tratatul de la Londra din 26 aprilie 1915 [semnat de Italia cu puterile Antantei], care dădea Italiei Dalmația și insulele ei și astfel deschidea peninsula unei penetrațiuni italiene. Tratatul acesta a fost obiectul unor atacuri violente, ca fiind în flagrantă contradicțiune cu principiul de bază al păcii viitoare, care era autodeterminarea popoarelor. A făcut o impresiune penibilă că reprezentanții poporului italian, care proveneau ei înșiși din regiuni aflate sub dominațiune austriacă, au căutat, foarte neîndemînatic de altfel, să justifice pretențiunile italiene și să ceară ca, întrucît dispozițiunile tratatului în privința fruntariilor sînt categorice și sînt semnate de Marea Britanie, Franța, Rusia și Italia, deci de patru mari puteri, problema aceasta să fie considerată ca definitiv rezolvată. Nici iugoslavii, nici grecii, nici chiar albanezii n-au putut accepta acest punct de vedere. Cu atît mai vîrtos că guvernul american n-a recunoscut niciodată Tratatul de la Londra. Față de tendințele italiene, reprezentanții popoarelor balcanice au susținut cu energie că „Peninsula Balcanică trebuie să fie a popoarelor balcanice", ceea ce, în baza principiului autodeterminării, era complet în vederile președintelui Wilson.

Ședințele mai sus-amintite ale Uniunii au pus în lumină și anumite concepțiuni de caracter general, a căror aplicare avea să ajute soluționarea dificultăților de către Conferința de pace. Ca bază a constituirii sau lărgirii statelor dezrobite s-a preconizat caracterul etnic al populațiunii; s-a considerat însă, ca o necesitate, să se facă în unele regiuni abateri de la acest imperativ, dacă ele erau impuse de considerațiuni geografice și economice. Pentru aplicarea dreptului la autodeterminare și pentru rezolvarea problemelor naționale fundamentale s-a propus plebiscitul, însă totodată s-a precizat că în zona popoarelor noastre acest plebiscit ar fi imparțial și conform cu sentimentul public numai în cazul cînd teritoriile în care ar urma să fie aplicat ar fi sub ocupațiunea armatei americane, care nu avea aspirațiuni teritoriale în Europa. Minorităților etnice s-a propus să li se acorde largi drepturi culturale. S-a accentuat totodată nu numai necesitatea unei Societăți a Națiunilor, ci și a unor uniuni regionale, cum ar fi Federațiunea Balcanică, o „uniune mai strînsă între Cehoslovacia și Polonia" (ai cărei adepți erau Paderewsky și Masaryk!) sau alte „uniuni" de acest gen. De asemenea, s-a arătat că țărilor fără acces sau cu acces insuficient la mare, urmează să li se acorde de țările intermediare facilități de tranzit și zone libere în porturi. Nu s-a pierdut din vedere nici dorința — foarte scumpă americanilor — de a crea, printr-o nouă educațiune în toate țările, un nou spirit mondial de amiciție și colaborare între națiuni.

Celor ce au urmărit cu atenție punctele de vedere adoptate de delegații și tehnicienii americani în diferitele comisiuni ale Conferinței de pace de la Paris au putut constata o mare asemănare între atitudinea lor și principiile dezbătute și adoptate în cadrul acțiunii Uniunii Medio-Europene.

Cele mai importante ședințe au fost cele ținute în Philadelphia în 23-26 octombrie 1918. Atunci s-au conturat pe deplin atît revendicările diferitelor neamuri din zona de la Baltică la Egee, cît și dificultățile care împiedicau satisfacerea lor; și putem spune că punctele cărora noi atunci nu le-am putut găsi soluțiuni acceptabile părților în litigiu (chestiunea lituano-polonă, polono-ucraineană, italo-iugoslavă, macedoneană etc.), n-au făcut mai mult progres nici în fața Conferinței de pace. Tot atunci am dat cu toții expresiune dorinței ca în zona aceasta, care în întregimea ei nu este o unitate, statele noastre, urmînd aceleași principii și evitînd ambițiuni de întîietate incompatibile cu puterea lor, să stabilească alianțe regionale de colaborare strînsă. Atît dl. dr. N. Lupu și eu, cît și iugoslavii și grecii, am socotit necesară crearea unei alianțe balcanice între statele noastre încă înainte de începerea dezbaterilor principale ale Conferinței de pace, ca astfel, stabilind o înțelegere între noi, să putem impune ca problemei balcanice să i se dea o soluțiune adecvată situațiunii reale și intereselor popoarelor balcanice.

Informat în fiecare seară despre mersul și conținutul acestor discuțiuni, președintele Wilson a ținut în 26 octombrie să ne trimită o telegramă de salutare și de aprobare a acțiunii și gîndurilor noastre.

Ca încheiere a acestor ședințe de patru zile, în 26 octombrie, în prezența autorităților statului și reprezentanților guvernului [american], a avut loc o sărbătoare de un caracter deosebit: în Sala Independenței, în care în 4 iulie 1776 fusese semnată *Declarațiunea de Independență* a Statelor Unite, și la aceeași masă la care fusese semnată aceasta, semnarăm și noi, în frunte cu Th. Masaryk, următoarea *Declarație de scopuri comune a națiunilor independente medio-europene:*

„Adunați în ședință solemnă în Sala Independenței din Philadelphia, Pennsylvania, Statele Unite din America, în 26 octombrie 1918, noi, care reprezentăm laolaltă mai mult de cincizeci de milioane de suflete ce constituie un șir de națiuni așezate între Marea Baltică, Marea Adriatică și Marea Neagră, cuprinzînd pe cehoslovaci, poloni, iugoslavi, ucraineni, ruteni, lituani, români, italieni

iredenți, greci iredenți, albanezi, zioniști și armeni, supuși total sau parțial unor dominațiuni străine — apreciind profund sprijinul și ajutorul dat popoarelor noastre de către guvernul și poporul Americii și de către [cele] ale aliaților Antantei — declarăm prin aceasta că punem tot ce avem, oameni și resurse, la dispoziținea aliaților noștri spre întrebuințarea contra inamicului nostru comun și, ca lumea să cunoască ce considerăm noi că sînt doctrinele esențiale și fundamentale care ar trebui să fie încorporate în constituțiunile ce vor fi adoptate de către bărbații națiunilor noastre independente, precum și care sînt scopurile ce conduc acțiunea noastră comună și unită, acceptăm și semnăm cele ce urmează, ca temelii principale pentru toate popoarele libere:

1. Că guvernele își trag puterea lor dreaptă din consimțămîntul celor guvernați; 2. Că fiecare popor are dreptul inalienabil de a-și organiza guvernarea sa proprie, conform unor astfel de principii și într-o astfel de formă, cum crede el mai bine că-i promovează bunăstarea, securitatea și fericirea; 3. Că dezvoltarea liberă și naturală a idealurilor oricărui stat trebuie să fie lăsată a-și urma cursul său normal și fără piedici cît timp acest curs nu amenință interesul comun al tuturora; 4. Că diplomația secretă nu mai trebuie să existe și că acordurile între națiuni trebuie să fie aduse la cunoștință publică, înainte de adoptarea și ratificarea lor; 5. Că noi credem că popoarele noastre, ale căror idealuri și scopuri sînt înrudite, vor trebui să-și coordoneze sforțările ce fac pentru asigurarea libertăților fiecăruia dintre ele în interesul promovării prosperității lor comune, dacă o astfel de unire contribuie la pacea și bunăstarea lumii; 6. Că o ligă a națiunilor va trebui să fie constituită printr-o înțelegere comună și obligatorie pentru o colaborare sinceră și efectivă, spre a asigura dreptatea și prin urmare pacea între națiuni.

În cursul istoriei noastre, noi am fost supuși de națiuni agresive și egoiste și de dinastii autocrate, am devenit victimele lor și am fost ținuți în sclavie prin forța armelor. Am suferit distrugerea orașelor, violarea căminurilor și țărilor noastre și ne-am menținut idealurile numai prin neînfrînta rezistență, în ciuda lăcomiei asupritorilor. Ni s-a refuzat dreptul de a fi reprezentați și de a fi judecați cu dreptate, ni s-a refuzat dreptul la cuvîntul liber și dreptul de a ne aduna în libertate și de a cere îndreptarea gravimenelor noastre, ni s-a refuzat contactul liber și amical cu statele noastre surori, iar oamenii noștri au fost obligați să meargă la război împotriva fraților lor și contra amicilor lor.

Semnatarii acestei declarațiuni și reprezentanții altor popoare independente, care vor semna ulterior, promit solemn prin aceasta, în numele națiunilor lor respective, spre a face ca aceste nedreptăți să fie înlăturate, ca suferințele acestui război mondial să nu fi fost îndurate în zadar și ca principiile aci înfățișate să fie încorporate în legile organice ale oricărei guvernări pe care și-o vor da în viitor națiunile noastre".

Este evident că această declarațiune are un pronunțat caracter wilsonian; ea izvora din atmosfera generală creată de desfășurarea războiului și din dorința sinceră de a crea o lume mai bună. Textul a fost redactat de o comisiune compusă din profesorul Masaryk, profesorul Miller și autorul acestor rînduri. Un exemplar a fost prezentat și președintelui Wilson.

Ceea ce ne preocupa era asigurarea libertății fiecăreia dintre aceste națiuni, a păcii interne și externe și a colaborării cu vecinii, mari sau mici, pe baza respectării reciproce a vieții și integrității naționale. Ideea, mult vînturată după Conferința de pace, că statele constituite de aceste națiuni — Finlanda, Estonia, Letonia, Lituania, Polonia, România, Iugoslavia, Grecia — urmează să devină un „cordon sanitar" contra Rusiei Sovietice sau un mur [zid] separator între Germania și Rusia, a fost departe de intențiunile noastre. Aceasta a fost o idee a marilor puteri; noi nu ne-am însușit-o niciodată. A face parte dintr-un „cordon sanitar" contra unui stat, însemnează a lua atitudine ostilă contra lui. Noi n-am vrut dușmănii nici la fruntariile de est, nici la cele din vest, ci pace, înțelegere și colaborare. De aceea n-am admis ca pe teritoriile noastre să se organizeze acțiuni contra regimului sovietic, deși acesta nu arăta aceeași lealitate față de noi.

Nu ne-am ascuns însă convingerea că dacă agresiunile între noi cei mici nu mai sînt posibile, pentru împiedicarea eventualelor agresiuni contra noastră din partea celor mari va fi necesară organizațiunea suprastatală a unei Societăți a Națiunilor.

Au trecut 25 de ani de atunci. O parte din semnatarii de la Philadelphia — între ei, cel mai de frunte, Masaryk — nu mai sînt între cei vii. Națiunile mici și mijlocii din zona de la Baltică la Egee, constituite în state independente, au urmat — fie că aveau, fie că n-aveau cunoștință de declarațiunea noastră — principiile adoptate atunci de noi. Și cine ar putea contesta marile progrese pe care le-au făcut de la 1919 la 1938 statele baltice sau Polonia și Cehoslovacia sau statele balcanice? Războiul actual le-a găsit în plină ascensiune economică și culturală. Destinul lor își cerea compensațiunea pentru sclavia din trecut.

Noi, cei de acum un pătrar de secol, avem conștiința de a fi contribuit substanțial la crearea condițiunilor etice care au făcut posibil acest progres general de două decade.

Și ne întrebăm cu amară revoltă în suflet: de ce a trebuit ca iarăși ambițiunile altora să întrerupă acest progres?

Căci vina nu este a noastră. ■

Dicţionar istoric

TÎRGURI, ORAŞE ŞI CETĂŢI DINTRE PRUT ŞI NISTRU (IX)

CONSTANTIN C. GIURESCU

TARASĂUŢI (R. S. S. Ucraineană)[1]. Des amintita hartă a lui G. Reichersdorf înfăţişează, printre tîrgurile din timpul primei domnii a lui Petru Rareş, Tarasăuţii, pe malul stîng al Prutului, exact în dreptul Hotinului. Simbolul întrebuinţat este un turn — întocmai ca la Siret —, iar numele e redat sub forma: „Tarasoucze". Localitatea apare şi în cronica lui Macarie unde citim că „în anul 7032 (1524) Ştefan voievod a lovit ca la patru mii de turci, care se întorceau de la leşi, pe acea parte a Prutului, la Tărăsăuţi, şi puţini dintre dînşii au mai văzut ţara lor". Tot ca loc de bătălie sînt amintiţi Tarasăuţii şi în timpul celui de „al treilea război" dintre moldoveni şi leşi, cînd aceştia din urmă au fost totalmente zdrobiţi — „de n-au scăpat nimenea" — de către ostaşii lui Petru Rareş. Ştirea o luăm din cronica lui Grigore Ureche-Simion Dascălul care citează numele locului bătăliei desigur după „letopiseţul moldovenesc"; în cronica lui Macarie, el nu figurează.

Cînd au devenit Tarasăuţii tîrg? Dacă numele lor este — aşa cum s-a afirmat de către M. Costăchescu — tot una cu acela al Tereşeuţilor, sat întărit — împreună cu alte 51 — la 20 decembrie 1437, de către Ilie şi Ştefan voievozi, marelui feudal Mihail de la Dorohoi, pentru slujba sa dreaptă şi credincioasă, atunci răstimpul maxim în care s-a produs transformarea e cuprins între anul amintit, 1437, şi sfîrşitul primei domnii a lui Petru Rareş — 1538. Impresia noastră este că Tărăsăuţii au devenit tîrg sub Ştefan cel Mare, a cărui domnie a favorizat mult dezvoltarea vieţii economice.

Numele acestei aşezări se încadrează în grupa numeroasă a topicelor terminate în -ăuţi — sufixul redă pe acela slav -ovţi, — frecvente în partea de nord a Moldovei şi corespunzînd perfect topicelor terminate în -eşti

Tărăsăuţii au avut, ca şi celelalte tîrguri, un ocol. La 4 aprilie 1609, Constantin Moghilă întăreşte cneaghinei Sinclitichia şi fiului ei Ionaşco, biv vel vătaf de Suceava, „o selişte anume *Ontenii,* între Ivancicăuţi şi între Taraseuţi, ce este în ţinutul Hotin... care acel sat [devenit ulterior selişte!] a fost domnesc, ascultător de ocolul Taraseuţi" şi fusese dat de către Iancu vodă Sasul (1579-1582) lui Bilăi vornicul, soţul Sinclitichiei, în schimbul a cinci cai foarte buni. Cred că tot la Tarasăuţi se referă şi documentul din 16 august 1609 prin care Constantin Moghilă dă lui Dumitrachi Chiriţă vel postelnic, în schimbul a o mie de galbeni ungureşti, satul Sencăuţii şi cu loc de iaz, sat „ce a fost al nostru drept domnesc, ascultător de ocolul... [loc alb în document!], ce este în ţinutul Hotin". Se vede că diacul nu şi-a mai amintit numele tîrgului, care, de altfel, nu era din cele însemnate.

Tarasăuţii au avut o evoluţie regresivă. În secolul al XVII-lea, ei nu figurează în lista tîrgurilor moldovene dată de Miron Costin; nu sînt menţionaţi nici în *Descriptio Moldaviae* a lui Dimitrie Cantemir.

TIGHINA-BENDER (R.S.S. Moldovenească) a fost întemeiată la un străvechi vad al Nistrului, vad care oferea totodată bune condiţii de acostare pentru vasele care suiau sau coborau pe fluviu. Această dublă calitate a locului a determinat pe de o parte numele cu care apare oraşul în cele mai vechi menţiuni ale documentelor slavo-române, pe de altă parte numele pe care i l-au dat cuceritorii asiatici: tătarii mai întîi, turcii după aceea. Într-adevăr, în primele acte privind Tighina, i se spune acestei aşezări Tighineachici sau Tighineacheci. Aşa în privilegiul comercial din 6 octombrie 1408: Taganakeciu, apoi în acela din 18 martie 1434: Tegheneheciu, în cel din 29 iunie 1456: Tighinîkaciu şi Teghenakiciu. Această denumire, care i s-a părut „curioasă" lui N. Iorga şi care n-a fost explicată pînă acum, este în realitate o denumire compusă, din Tighinea numele propriu al oraşului, şi checi sau chici, nume comun însemnînd, în limba noastră „vad, loc de trecere". Asemenea chiciuri se întîlnesc în

[1] Continuăm prezentarea — din cartea *Tîrguri sau oraşe şi cetăţi moldovene,* apărută în anul 1967, la Editura Academiei, în condiţii pe care le-am înfăţişat în numărul 4/1992 al revistei — vocilor privind oraşele dintre Prut şi Nistru.

În p. 11: *imagini din Tighina, la mijlocul veacului nostru*

mai multe părți ale pămîntului românesc, la vadurile marilor ape. Cel mai cunoscut este chiciul din fața Silistrei, la sud-vest de Călărași; pe aci se făcea, în mod obișnuit, trecerea spre și de la cetatea turcească. Și astăzi o șosea duce de la Călărași, prin lunca Dunării, la Chici, care este și un punct de parcare a șlepurilor, deci un mic port. Un alt chici este în dreptul Hîrșovei, tot la Dunăre; un al treilea, în fostul județ al Tulcei, iarăși la Dunăre, în dreptul ostrovului cu același nume și al grindului Zătoacei. Alte chiciuri se află la gura Siretului, în fața Brăilei și la Măcin. Prin urmare vechiul nume sub care apare așezarea în privilegiile comerciale din 1408, 1434 și 1456, înseamnă în realitate „vadul Tighinei", „locul de trecere de la Tighinea". Aci era într-adevăr un străvechi vad; pe aci se crede că au trecut goții lui Athanaric; pe aci trecea una din ramurile marelui drum de negoț transcontinental Marea Neagră — Marea Baltică; pe aci duceau negustorii lioveni marfa lor, apoi vitele cornute și oile moldovenești „către ținutul tătăresc", pe aci coborau, în sfîrșit, negustorii și pelerinii ruși spre Peninsula Balcanică.

Dar Tighina a avut și un al doilea nume, este numele oficial pe care îl are astăzi în R.S.S. Moldovenească: Bender. Este un nume de origine veche turcească, dat, după părerea noastră, mai întîi de tătari, eventual, înaintea acestora, de pecenego-cumani, și apoi de turcii osmanlîi. Bender înseamnă „port", iar nu „poartă" cum s-a afirmat, plecîndu-se probabil de la vreun dicționar turco-francez și confundîndu-se „port" cu „porte". Pentru comparație citățm numele porturilor de la golful Persic: *Bender Abbas, Bender Schachpur, Bender-Dilem* și *Bender-Rig* și a acelora de la golful Aden: *Bender-Casim* și *Bender-Khor.*

În ce privește numele moldovenesc Tighinea sau Tighina, observăm că mai există o așezare numită astfel în Țara Românească: e vorba de satul Tighina din comuna Voicești, raionul Drăgășani, regiunea Argeș. Originea acestui toponimic n-a fost încă lămurită; după unii cercetători, ea ar fi slavă. Pentru comparație, citățm Gherghina, numele cetății ruinate de lîngă Barbosi, la sud—sud-vest de Galați și *Țiglina,* sat în comuna Filești, raionul Galați.

După toate probabilitățile a existat la Tighina, apărînd vadul de trecere, întocmai ca la Hotin, o veche cetate. Un izvor din secolul al XVII-lea crede că ea ar fi fost stăpînită de genovezi. Nu împărtășim această părere, după cum nu împărtășim nici opinia, susținută și azi, că ei ar fi construit cetatea de la Tighina: genovezii nu obișnuiau, așa cum a relevat-o Dimitrie Cantemir, să pătrundă adînc în interiorul uscatului, ci se așezau la țărmul mării sau în imediata apropiere de gura fluviilor (Cetatea Albă și Chilia). Vechea întăritură de la Tighina, probabil de lemn și pămînt, a fost luată în stăpînire de domnii Moldovei; pîrcălabii de aci nu sînt însă menționați printre martorii hrisoavelor domnești, așa cum sînt pîrcălabii de Cetatea Albă, Hotin, Neamț, Roman etc. Se vede că era socotită o întăritură de mai puțină însemnătate, de felul celei de la Crăciuna. Importanța Tighinei ca cetate va crește atunci cînd ea va ajunge sub stăpînirea turcească. Sultanul Soliman Magnificul, anexînd-o în 1538, cu prilejul expediției împotriva lui Petru Rareș, a înlocuit-o printr-o puternică fortificație de piatră, ale cărei ziduri, prefăcute în decursul secolelor următoare, se păstrează, în bună parte, și astăzi.

TINTUL sau TINTIUL (R.S.S. Moldovenească). Dimitrie Cantemir, în *Descriptio Moldaviae,* înfățișînd Bugeacul, afirmă că „la rîul Ialpuh, nu departe de gura lui, sînt urmele unui oraș mai vechi, numite de popor *Tint.* Căzut în ruine, Ștefan cel Mare l-a refăcut în anul... [loc alb!]; după aceea, turcii l-au făcut una cu pămîntul, așa încît azi deabia se poate indica locul lui". Spusele lui Cantemir par a se confirma. A existat, într-adevăr, în partea locului, un vechi oraș moldovenesc cu numele Tintul: despre el fac pomenire, indirect, două documente. Cel dintîi este din 28 martie 1596 și se referă la „un sat numit Bărboșii de pe Ialpuh, care acel sat a fost drept domnesc, a ascultat de hotarul de la Tintul". Cel de al doilea are data 20 aprilie 1603: Ieremia Moghilă dăruiește lui Cărăiman vel ceașnic mai multe sate între care: „Țăpenii pe Ialpuh, în ținutul Chigheciului, care acel sat a fost al nostru drept domnesc și ascultător de ocolul nostru de la Tintiul". Din felul cum sînt redactate documentele, amintind numai „hotarul" și „ocolul", nu și tîrgul, ar fi îndreptățită concluzia că la 1596-1603 tîrgul nu mai exista. Va fi fost el oare distrus cu prilejul războiului crîncen din 1574, purtat de turci și tătari contra lui Ioan vodă Viteazul, cînd, potrivit cronicii, „între Prut și între Nistru au rămas pustietate, de nu s-au mai descălecat oameni"? Sau mai înainte de această dată în timpul luptelor lui Ștefan cel Mare cu turcii (1475-1485), sau a expediției lui Soliman Magnificul împotriva lui Petru Rareș (1538)? Un răspuns precis e greu de dat, din lipsă de izvoare. Numele orașului s-a păstrat însă, ușor schimbat, în acela al moșiei „Tentil" care se întindea, potrivit hotarnicei din 14 august 1759, „pe lîngă troian, pe Cahul despre răsărit", întinzîndu-se pînă în apa Ialpuhului.

Tintul este nume vechi românesc. În 1483, septembrie, Ștefan cel Mare întărește fraților Ignat și Ion Tintiul, între altele, o jumătate din selîștea Șopîrleni, cumpărată cu 80 de zloți tătărești. De la un asemenea stăpîn de moșie își va fi luat numele și așezarea, devenită apoi tîrg sau oraș. ■

(Va urma)

„Tu, Române, ţi-ai ascuns în smerenie pe sfinţii tăi“

Pr. prof. dr. DUMITRU GH. POPESCU,
Decanul Facultăţii de teologie, Bucureşti

Prin canonizare se înţelege actul solemn prin care Biserica recunoaşte, declară şi aşază pe eroii dreptei credinţe adormiţi în Domnul, în rîndul sfinţilor pe care îi venerează ea. Cuvîntul „canonizare“ vine de la grecescul „canon“, catalogul în care se înscriau numele sfinţilor şi ziua trecerii lor la cele veşnice spre a li se face cu laudă şi cinstire pomenirea, spre a li se înălţa rugăciuni ca unor ajutători şi mijlocitori ai daturilor celor dumnezeieşti înaintea Dumnezeului Prea Înalt.

În baza doctrinei creştine şi a rînduielilor consacrate de tradiţia şi practica bisericească a Ortodoxiei, Sfîntul Sinod al unei Biserici autocefale este pe deplin competent şi îndreptăţit să procedeze la canonizarea sfinţilor în virtutea unor condiţii clare şi precise:

1. – Ortodoxia neîndoielnică a credinţei;

2. – Proslăvirea lui de către Domnul prin daruri sau puteri de a suferi moartea martirică pentru dreapta credinţă, puterea de a înfrunta primejdii sau chinuri pentru mărturisirea dreptei credinţe pînă la moarte, puterea de a-şi închina viaţa celei mai desăvîrşite trăiri morale sau religioase, puterea de a săvîrşi minuni în viaţă sau după moarte şi puterea de a apăra şi sluji cu devotament eroic credinţa şi Biserica Ortodoxă;

3. – Răspîndirea miresmei de sfinţenie după moartea lui şi confirmarea acesteia prin cultul spontan care i-l acordă poporul credincios, numărîndu-l în rînd cu sfinţii. De la îndeplinirea acestor condiţii pot face excepţie martirii dreptei credinţe. Să vedem acum care este semnificaţia pe care actul de canonizare al sfinţilor îl dobîndeşte din punct de vedere creştin.

Existenţa sfinţilor este mărturia puterii de sfinţenie a Domnului Iisus Hristos asupra firii umane prin lucrarea harului necreat al Sfîntului Duh şi prin actele Sale mîntuitoare, în primul rînd prin jertfa Sa de pe Cruce. Toate religiile vorbesc despre Divinitate şi despre jertfă, în chipuri diferite, dar numai în creştinism Dumnezeu nu rămîne indiferent la drama căderii omului în păcat şi a consecinţelor rezultate de aici, stricăciune şi moarte, ci se implică direct în mîntuirea omului, zidit după chipul Său, prin Jertfă şi Înviere din morţi. Prin întrupare, jertfă, înviere şi înălţare la ceruri, Mîntuitorul Hristos a îndumnezeit în mod desăvîrşit firea Sa omenească, prefăcînd-o în izvor de sfinţenie şi transfigurare a tuturor şi a fiecărui în parte prin lucrarea şi puterea Duhului Sfînt care s-a coborît la Cincizecime peste Apostoli sub chipul limbilor de foc, ca expresie a puterii de purificare şi desăvîrşire a naturii umane, în Biserică. Sfinţii sînt podoaba lui Dumnezeu şi a Bisericii, fiindcă ei sînt mlădiţe răsărite din viaţa desăvîrşită şi sfîntă a Domnului Hristos. Varlaam, Mitropolitul Moldovei, spunea că prin „cinstirea sfinţilor, mai vîrtos se cinsteşte şi se proslăveşte Dumnezeu“. O primă semnificaţie a canonizării constă în faptul că sfinţii sînt o proslăvire a lui Dumnezu Prea Înalt. Sau cum spun cîntările bisericeşti „minunat este Dumnezeu întru sfinţii Săi“.

Sfinţenia este expresia iubirii desăvîrşite faţă de Dumnezeu şi faţă de oameni, iar dobîndirea ei se realizează prin trăirea cît mai deplină a dragostei creştine şi a valenţelor ei. Prin sîrguinţă necontenită, în care harul divin se împleteşte cu năzuinţele umane, sfîntul propăşeşte în desăvîrşire şi virtute prin viaţa sa de toate zilele. El caută să urmeze porunca Domnului, „fiţi sfinţi pentru că Eu sînt sfînt“ (I Petru, 1,16), sau îndemnului „să ne curăţim de toată întinăciunea trupului şi a duhului, desăvîrşind sfinţenia întru frica lui Dumnezeu“ (II Cor., 7,1). Prin fervoarea credinţei lor, prin dragoste şi duhul jertfelniciei, sfinţii tind să realizeze asemănarea cu Dumnezeu prin har, iubire şi asceză, şi confirmă astfel că lumea este operă a iubirii lui Dumnezeu, fiind destinată îndumnezeirii, ca să devină un cer nou şi un pămînt nou. Prin canonizarea sfinţilor, Biserica Ortodoxă dă expresie credinţei profunde că omul credincios poate birui forţele întunericului şi păcatului cu ajutorul de sus, că taina creştinismului rămîne în fond taina materiei transfigurate în Hristos prin lucrarea Sfîntului Duh în Biserică.

Pentru fiecare creştin, experienţa vieţii sfinţilor canonizaţi de Biserică constituie o pildă luminoasă şi o clauză statornică. După cuvîntul Mitropolitului Venia-

min Costachi, dacă veți lua aminte cu credință și evlavie la viețile sfinților, „atunci sufletul vostru cătră urmarea celor bune se va deștepta, mintea se va lumina, atunci se va da de la Dumnezeu putere sufletului spre lucrarea faptelor celor bune și spre urmarea celor cinstite. Atunci veți cunoaște milostivirea lui Dumnezeu, bunătatea, facerile de bine cele către om. Atunci veți cunoaște cîtă dragoste au arătat sfinții cătră Dumnezeu, cît trupurile lor, unii, nu le-au cruțat, ci tiranilor spre munci le-au dat, pentru dragostea Lui, iar alții cu post și cu toată pătimirea și-au topit trupurile... și cătră calea ce duce la împărăția lui Dumnezeu îl povățuiesc". Trăim astăzi într-o vreme în care omul caută să domine lumea înconjurătoare prin știință și tehnologie, dar a pierdut capacitatea spirituală de a se controla și domina pe el însuși. Sfinții ne arată că prin puterea Duhului lui Hristos se pot ridica de sub robia lumii sensibile care îl desfigurează din punct de vedere sufletesc, pentru a-și găsi libertatea și demnitatea de fii ai lui Dumnezeu în Hristos, capabili să stăpînească și să transfigureze materialitatea lumii în care trăiesc. Prin pilda lor sfinții canonizați de Biserică ne îndeamnă să devenim adevărată cunună a creației în comuniune cu Dumnezeu.

Ortodocși de limbă latină, românii s-au născut ca popor creștin în spațiul etnic cârpato-dunubiano-pontic. Romanitatea și Ortodoxia sînt datele caracteristice fundamentale și concomitente în geneza poporului român. Cu toate că pămîntul românesc a fost sfințit de sîngele martirilor din primele secole creștine, în vremi de aprigă prigoană împotriva creștinilor, multă vreme șirul de sfinți români a rămas învăluit în taină, necunoscut. Într-o inspirată pagină de acatist se spune: „Tu, Române, ți-ai ascuns în smerenie pe sfinții tăi". În condiții grele, în trecut, unii sfinți români au fost mai bine cunoscuți și canonizați de alte neamuri, cum s-a întîmplat cu Sfînta Teofana în secolul al XIV-lea și cu Sfîntul Ioan Valahul, în secolul al XVII-lea, cu Sfîntul Antipa din Calopodești, trecut în mineele rusești la începutul acestui secol, ca să amintim doar cîțiva dintre ei.

Între anii 1950 și 1956 s-au făcut pregătirile pentru cea dintîi canonizare solemnă din Biserica noastră, oficializîndu-se ceea ce s-a numit „canonizarea spontană, prin evlavia poporului". Acum în 1992, Biserica Ortodoxă Română a purces la cea de a doua canonizare solemnă de sfinți români și apărători ai legii străbune: Sfîntul Cuvios Ioan de la Prislop, Sfîntul Ierarh Martir Antim Ivireanul, Sfinții Preoți Mărturisitori Ioan din Galeș și Moise Măcinic din Sibiel, Sfîntul Cuvios Antonie de la Iezeru - Vîlcea, Sfîntul Cuvios Daniil Sihastrul, Sfîntul Cuvios Gherman din Dobrogea, Sfîntul Ierarh Iosif Mărturisitorul din Maramureș, Sfîntul Ierarh Ghelasie de la Rîmeț, Sfîntul Ierarh Leontie de la Rădăuți, Dreptcredinciosul Voievod Ștefan cel Mare și Sfînt, Sfîntul Cuvios Ioan Iacob Hozevitul, Sfînta Cuvioasă Teodora de la Sihla și Sfinții Martiri Constantin Vodă Brâncoveanu cu cei patru fii Constantin, Ștefan, Radu, Matei și Sfetnicul Ianache. În fața unor valuri prozelitiste care s-au abătut peste Biserica noastră, ca niciodată în trecut, din partea unui creștinism agresiv care nu vrea să știe decît de stăpînire și dominație, sfinții canonizați oficial ne îndeamnă prin pilda vieții lor plină de jertfelnicie să stăruim în credința cea adevărată care ne înalță spre noblețea cea de sus a lui Dumnezeu în Treime și constituie factorul de identitate și unitate a neamului astăzi, așa cum l-a constituit în tot decursul istoriei sale zbuciumate. Ei sînt ferment de renaștere spirituală și morală a românului într-o vreme de încercare și răscruce socială, economică și politică.

Cînd un membru al Bisericii, mutat din viața pămîntească, este recunoscut ca sfînt, fie și numai de o Biserică locală, este recunoscut de acea Biserică drept unul ce a întrupat în persoana sa, în forma cea mai curată, valorile recunoscute de Biserica universală, ca unul ce s-a înălțat peste granițele impuse de egoism, în Dumnezeu Cel atoateiubitor, la treapta universalității creștine. Toți sfinții și-au cîștigat această calitate lucrînd pentru credincioși și remarcîndu-se prin viața lor de curățire și jertfelnicie între credincioșii dintr-un anumit loc sau ținut. Din sfinți locali ei au devenit sfinți universali. Ei aplicau într-un loc sau ținut învățăturile dreptei credințe universale. Toți sfinții sînt locali prin faptul că lucrează într-un anumit loc învățăturile dreptei credințe universale. Toți se umplu de același Hristos care strălucește prin ființa lor și sînt purtători ai aceluiași Duh prin care se înalță spre asemănarea cu Dumnezeu. Ei sînt adevărate punți de înfrățire între oameni și popoare. În viziunea Ortodoxă, universalul nu se suprapune localului, ci se exprimă prin local. Ceea ce se întîmplă într-o parte a întregului, se răsfrînge asupra întregului sobornicesc. Sobornicitatea se întărește prin ei și luminează viața altor popoare pe măsură ce devin cunoscute acestora. Biserica îi canonizează pe sfinți, fiindcă urmînd porunca Mîntuitorului s-a străduit să devină și au devenit prin totala dăruire a vieții lor, „lumină a lumii și sare a pămîntului". ■

Revista Magazin istoric **a publicat în acest an, cînd Biserica Ortodoxă Română a canonizat solemn sfinţi români şi apărători ai legii străbune, mai multe articole pe această temă (nr. 6, 10/1992). Prezentăm în continuare Actul Sfîntului Sinod privind canonizarea Sfîntului Ierarh Martir Antim Ivireanul.**

TEOCTIST
DIN MILA LUI DUMNEZEU
ARHIEPISCOP AL BUCUREŞTILOR,
MITROPOLIT AL MUNTENIEI ŞI DOBROGEI
ŞI PATRIARH AL BISERICII ORTODOXE ROMÂNE

PREA IUBITULUI CLER ŞI DREPTCREDINCIOŞILOR CREŞTINI
DIN CUPRINSUL PATRIARHIEI ROMÂNE,
HAR, MILĂ ŞI PACE DE LA DUMNEZEU, PĂRINTELE LUMINILOR,
IAR DE LA NOI PATRIARHICEŞTI BINECUVÎNTĂRI.

Sfînta Biserică dintru început i-a avut întru aleasă cinstire pe Sfinţii Apostoli şi pe Mucenici. După cuviinţă i-a aşezat în ceata sfinţilor şi pe ierarhii care au strălucit prin vieţuirea lor cea după Dumnezeu.

Din rîndul acestora, Sfîntul Sinod al Bisericii noastre dreptmăritoare a găsit cu cale să ridice la cinstea cuvenită şi să rînduiască în ceata Sfinţilor şi pe Părintele nostru ierarh şi Martir Antim Ivireanul.

„Vistieria de daruri, ca un pom răsădit lîngă izvoarele apelor" şi trimis al lui Dumnezeu din îndepărtata Ivirie în pămîntul românesc, Antim Ivireanul s-a dăruit cu toată fiinţa slujirii Bisericii şi neamului românesc.

Înmulţind talentul dăruit de Dumnezeu şi arătîndu-se ca un neînfricat apărător al dreptei credinţe Antim Ivireanul a stat mărturie tare şi pavăză statornică împotriva necredincioşilor. Rugător către Dumnezeu pentru mîntuirea păstoriţilor săi, luminatul şi neobositul ierarh Antim a slujit Biserica noastră ca monah, egumen, episcop şi mitropolit, întru toate făcîndu-se tuturor pildă.

Învăţător al dreptei cinstiri de Dumnezeu, laudă a arhiereilor Ţării Româneşti, podoabă a cărturarilor şi dulce grăitor al înţelepciunii dumnezeieşti în prea frumosul grai românesc s-a arătat Părintele nostru Antim Ivireanul în bogata şi rodnica sa activitate de tipograf, scriitor, creator de artă, predicator, slujitor şi mare păstor de suflete.

În toiul acestor înălţătoare lucrări, în urma unor uneltiri pizmuitoare, Mitropolitul Antim Ivireanul a fost scos din scaunul vlădicesc silit să ia calea martiriului. Pentru statornicia lui în dreapta credinţă, a îndurat mari necazuri şi chinuri şi chiar moarte mucenicească pentru Hristos. Trupul său ciopîrţit de necredincioşii păzitori turci a fost aruncat în apele Tungiei, un afluent al Mariţei, care i-au purtat lacrimile şi sîngele mucenicesc spre ţărmurile împărăţiei nemuritoare şi veşnice a lui Dumnezeu.

Părintele nostru ierarh Antim Ivireanul, socotit fiind în ceata sfinţilor ca mărturisitor şi martir pentru dreapta credinţă în evlavia credincioşilor, încă din clipa săvîrşirii sale martirice şi următori fiind noi obiceiului Sinodal, prin chemarea în ajutorul nostru a puterii Celui Prea Înalt în Treime închinat,

H O T Ă R Î M:

Ca începînd cu acest curgător an al mîntuirii 1992, Părintele nostru ierarh Antim, mitropolit al Ţării Româneşti, să se numere în ceata sfinţilor şi să se cinstească după toată rînduiala bisericească, fiind înscris în calendarul Bisericii noastre în sinaxar şi minee ca „S f î n t u l I e r a r h M a r t i r A n t i m I v i r e a n u l" în ziua de 27 septembrie.

De asemenea, mai rînduim ca viaţa, slujba şi icoana Sfîntului să se tipărească şi să fie primite cu evlavie de către dreptmăritorii creştini. Icoana purtînd chipul Sfîntului Ierarh Martir Antim Ivireanul să fie aşezată în biserici la loc potrivit cetei sale, iar de se vor zidi biserici noi, acestea să-şi poată lua hramul acestui Sfînt.

Şi pentru ca să sporească evlavia credincioşilor cetăţii Bucureştilor, mai rînduim ca Bisericii Mănăstirii Antim să i se adauge şi hramul Sfîntului Ierarh Martir Antim Ivireanul.

Întru deplina statornicire a celor pe care le-am rînduit întru această zi în chip sinodal şi canonic, am întocmit şi întărim cu semnăturile noastre acest Tomos de canonizare a Sfîntului Ierarh Martir Antim Ivireanul pe care îl aducem la cunoştinţa credincioşilor şi păstorilor Bisericii Ortodoxe Române.

Dat în Bucureşti, anul mîntuirii 1992, luna iunie, ziua a douăzecea.

Membrii Sfîntului Sinod al Bisericii Ortodoxe Române.

CRĂCIUN

Prof. univ. dr. REMUS RUS

Deşi ultima în crugul anului, luna decembrie nu este un sfîrşit, ci mai degrabă o împlinire. Ea împlineşte anul, îi marchează hotarul, dar nu îl încheie, nu îi pune limite, ci îl aduce la un nou început, îl deschide pentru încă un an, într-o curgere lină spre sfîrşituri întru noi începuturi, spre veşnicie. Dar nu numai zilele şi nopţile angajează curgerea spre nesfîrşit, ci şi evenimentele, măiestrit dăltuite, îi îmbracă aura strălucitoare a perenităţii. Iar dintre toate evenimentele înscrise în hrisovul lunii decembrie, Crăciunul sau Naşterea Domnului nostru Iisus Hristos ne apare drept cel mai luminos. Din punct de vedere teologic, Naşterea Domnului marchează coborîrea lui Dumnezeu pe pămînt, deci în istorie, la starea de om, pentru a putea apoi să îl ridice la ceruri. Dumnezeu a luat chip de om, s-a întrupat, pentru a-l înălţa pe om la Sine. Dar pentru fiecare dintre noi, Crăciunul înseamnă şi scîrţîitul zăpezii sub paşii colindătorilor, mirosul cozonacilor ce se rumenesc în cuptor şi mai ales strîngerea familiei în jurul bradului de Crăciun.

Să încercăm deci să lămurim pentru cititorii revistei Magazin istoric **ce este sărbătoarea Crăciunului, de cînd se serbează ea şi de unde îi vine numele în limba română.**

„În zilele acelea a ieşit poruncă de la Cezarul August să se înscrie toată lumea. Această înscriere s-a făcut întîi pe cînd Quirinius cîrmuia Siria. Şi se duceau toţi să se înscrie, fiecare în cetatea sa. Şi s-a suit şi Iosif din Galileia, din cetatea Nazaret, în Iudeea, în cetatea lui David, care se numeşte Betleem, pentru că el era din casa şi din neamul lui David, ca să se înscrie cu Maria, cea logodită cu el, care era însărcinată. Dar pe cînd ei erau acolo s-au împlinit zilele ca ea să nască, şi a născut pe Fiul său Cel Unu-Născut şi l-a înfăşat şi l-a culcat în iesle, că nu mai era loc pentru ei în casa de oaspeţi" (*Luca* II, 1-7).

Iosif, cel din neamul lui David, era un om de condiţie modestă, de meserie dulgher. La bătrîneţe s-a logodit cu Maria. Atunci cînd a aflat că ea a rămas însărcinată - fiind umbrită de Duhul Sfînt - a vrut să o repudieze, căci nu apucaseră să trăiască împreună. Dar fiind el prevenit despre taina întrupării Domnului, a consimţit să o păstreze şi să crească pe fiul Lui. Naşterea lui Iisus s-a petrecut în timp ce Iosif şi Maria se aflau în Betleemul Iudeei, unde stăpînea Irod cel Mare (37 î.Hr.-4 d.Hr), rege iudeu credincios stăpînirii romane. Împăratul roman Augustus poruncise efectuarea unui recensămînt şi Iosif - deşi era originar din Nazaretul Galileii -, ca descendent din neamul lui David, trebuia să se înregistreze la Betleem, în Iudeea, cetatea de origine a lui David. Iată de ce Iisus S-a născut la Betleem.

Datorită întîmplărilor cu totul excepţionale ce au avut loc cu ocazia naşterii lui Iisus, la care s-a adăugat închinarea Magilor ale căror daruri simbolice - aur, smirnă şi tămîie - îl arătau ca viitor mare conducător, Irod devine temător pentru tronul său. Astfel el porunceşte uciderea tuturor pruncilor din Betleem. Iosif, împreună cu Fecioara Maria şi Iisus, s-au refugiat în Egipt, scăpînd de furia lui Irod.

Este sigur că Biserica a observat în ciclul ei calendaristic marile evenimente legate de viaţa şi activitatea pe pămînt a lui Iisus; Bunavestire, Naşterea, Botezul, Patimile şi Învierea Domnului au fost momente importante, peste care Biserica nu putea lăsa să se tragă vălul uitării. Dar persecuţiile aspre îndreptate împotriva creştinilor în primele secole au împiedicat serbarea lor la date precise. Nicefor Kalist, de exemplu, istoriseşte despre arderea de vii, în Biserica din Nicomidia, a creştinilor adunaţi să prăznuiască Naşterea Domnului. Evenimentul s-a petrecut în timpul împăratului Diocleţian (284-305). Sfinţii Mucenici din Nicomidia sînt prăznuiţi de Biserica Ortodoxă în fiecare an, la 28 decembrie. Stabilirea unor date fixe pentru sărbăto-

În imagine: Sfînta Fecioară şi Pruncul, *Dipticul de la Wilton*, Anglia, circa 1387.

rile creştine s-a făcut abia la începutul secolului IV, după ce împăratul Constantin a dat Edictul de la Milano (313). Libertatea acordată creştinilor a permis Bisericii să încerce să realizeze unitatea de învăţătură, prin condamnarea ereziilor, cît şi unificarea calendarului, prin fixarea unor date comune pentru sărbătorile creştine. Aşa se face că Orientul, care sărbătorea simultan, la 6 ianuarie, şi Naşterea Domnului şi Botezul Lui, a acceptat data de 25 decembrie pentru Naşterea Domnului, iar Occidentul, care prăznuia doar Naşterea, a introdus în calendarul său şi Epifania, la 6 ianuarie. Sfîntul Ioan Gură de Aur este cel care atestă - într-o omilie, ţinută în ziua de 25 decembrie 386 (sau 387) la Antiohia - că în ţinuturile din Tracia şi pînă în Gadira (Spania), Naşterea Domnului s-a serbat de la început la 25 decembrie. Ultima Biserică din Orient care a acceptat această dată a fost cea din Ierusalim, între 455-458. La Constantinopol, noua dată a fost acceptată între 379-380, în Capadocia în 380, în Antiohia între 375-377, în Alexandria în jurul anului 430. Doar Biserica armeană nu a acceptat să separe Crăciunul de Epifanie, menţinînd data de 6 ianuarie.

Se impune aici un cuvînt de lămurire. Sînt istorici care consideră că fixarea ciclului sărbătorilor creştine din perioada decembrie-ianuarie a fost un act determinat de practicile păgîne ale sărbătorilor aparţinînd aceluiaşi anotimp: Brumalia, Saturnalia, Kalendae, Januarii şi, mai ales, Natalis Solis Invicti, sărbătoarea naşterii zeului Mithra. La sfîrşitul secolului III d. Hr., în vremea împăratului Aurelian (270-275), cultul lui a fost recunoscut ca religie de stat, sărbătoarea fiind fixată la 25 decembrie. Nu negăm posibilitatea coincidenţei de date şi a unor influenţe în practicile exterioare. Coincidenţa calendaristică poate fi uşor explicată: creştinii, fiind persecutaţi şi neavînd posibilitatea organizării unor festivităţi proprii, se intruneau în aceleaşi zile în care existau sărbători oficiale, pentru a-şi marca propriile prăznuiri. Trebuie să mai ţinem seama însă şi de faptul că generalizarea datei sărbătoririi Naşterii Domnului s-a făcut într-o perioadă cînd cultele păgîne fuseseră interzise (ultimul a fost mithraismul, la anul 391). Este posibil deci ca fixarea unor sărbători creştine la anumite date să fi avut şi o motivaţie misionară. Însă simpla lor grefare pe un substrat păgîn sau împrumutul direct trebuie excluse. Cauzele care au determinat redactarea unui calendar creştin propriu sînt interne. Scopul acţiunii n-a fost decît permanentizarea în timp şi spaţiu a evenimentelor creştine.

Mai este o singură problemă asupra căreia vrem să îi reţinem atenţia cititorului: numele sub care este cunoscută la noi sărbătoarea Naşterii Domnului, Crăciunul. Este un termen dezbătut de peste 160 ani şi s-au conturat mai multe teorii. Ele pot fi grupate în două curente mari: teoria originii slave şi cea a originii latine.

Adepţii etimologiei slave, printre care menţionăm pe Al. Rosetti, susţin că termenul Crăciun vine din cuvîntul latin *creatio*, preluat prin filieră slavă: *crea-* din latină a devenit *Kra-* în slavă, iar *Kračun* este redarea specific slavă a lui *creatione*.

Latiniştii - între care Al. Graur, P. Papahagi, V. Pârvan, P.P. Panaitescu - consideră că el vine direct din latină, fie din *calatio* - chemarea poporului de către preoţii păgîni în prima zi a fiecărei luni, pentru comunicarea sărbătorilor din luna respectivă -, fie *creatio* - creare, cu sensul de naştere. În sfîrşit, în 1987, într-o teză de doctorat, regretatul preot Nicolae Nicolescu-Leordeni sugera o nouă etimologie, direct slavă. El deriva Crăciun de la *Krali* = crai şi *ciun* = cin, tagmă, ceată. Deci, Crăciun = Cinul Craiului.

Ne permitem să sugerăm şi o altă posibilitate. Pornim de la ideea că termenul Crăciun provine din substratul lingvistic indoeuropean şi că limba vorbită de populaţia nord-dunăreană, viitorul popor român, în veacurile evanghelizării era rezultatul contopirii latinei cu idiomul geto-dac, din care ne-au parvenit pînă azi şi alte cuvinte. Care este mesajul central al Evangheliei? Întruparea lui Dumnezeu în vederea mîntuirii lumii. Actul primordial, temelia mîntuirii este întruparea, căci fără întrupare nu ar fi fost posibilă spălarea păcatelor prin Patimi şi Răstignire şi nici restabilirea firii umane prin Înviere. Deci care putea fi originea cuvîntului-cheie care să facă inteligibil actul de întrupare a lui Dumnezeu, de coborîre a lui din Slava Sa la statura umilă de om? Avem două rădăcini verbale indo-europene - *Kri* = a face, a săvîrşi, a cauza, şi *cyu* (pronunţat *ciu)* = a cădea, a aluneca din starea divină pentru a se naşte sau renaşte ca om. De altfel, rădăcina *Kri* stă la baza verbului creo, din latină. În cazul acceptării etimologiei *Kri - cyu -na* (unde *na* este desinenţa participiului trecut pasiv, iar a final s-a pierdut cu timpul = *Crăciun,* termenul) sintetizează, cum nu se poate mai exact, ideea de întrupare ca act de alunecare din slava divină la starea umilă de om. În plus, avem încă o dovadă că încreştinarea strămoşilor noştri a precedat venirea slavilor în această zonă, căci popoarele slave, care au primit creştinismul prin intermediul Bizanţului, folosesc pentru Naşterea Domnului rożdestvó (rusă), rizdvó (ucraineană), bożyc (polonă), božic (sîrbo-croată), božič (slovenă), božic (cehă), božik (bulgară), care reprezintă traducerea cuvîntului grec „christongenon". Doar noi românii păstrăm acest cuvînt sacru, ca mărturie a continuităţii credinţei noastre încă din perioada apostolică. Aşa cum colindele s-au numărat printre mijloacele populare de apărare a credinţei ortodoxe, atunci cînd prozelitismul încerca să rupă unitatea de credinţă a ortodocşilor români. O recunoştea, într-un memoriu din 1647, pastorul Andrea Mathesius care, aflat la Cergăul Mic, în părţile Tîrnavelor, se plîngea că „valahii" nu vor să înveţe psalmii şi continuă să cînte de Crăciun colindele lor învăţate din strămoşi. ■

Personaj simpatic, după unii, satanic după alţii, Moş Crăciun nu te lasă să fii indiferent faţă de el. Doctor în ştiinţe umanistice şi vechi membru al Institutului Franţei din Istanbul, Michel Coindoz încearcă să răspundă cîtorva întrebări privind originea legendarului personaj trimis să distribuie copiilor în noaptea de Crăciun — 25 decembrie — jucării şi dulciuri. Descoperim astfel, prin articolul ce urmează, reprodus după revista franceză Historia, **un Moş Crăciun mult mai complex decît ar părea.**

În accepţia modernă, Moş Crăciun este o creaţie recentă. În Statele Unite, unde a fost conceput, i se cunoaşte exact data naşterii. Cu puţin înainte de 25 decembrie 1822, Clement Clarke Moore a scris Vizita lui Sfîntul Nicolae, **un poem considerat, de atunci, „actul de naştere" al lui Moş Crăciun. În treizeci de catrene, autorul descrie întîlnirea unui copil cu Sfîntul Nicolae în ajun de Crăciun, cînd acesta din urmă îşi distribuia cadourile. Prezentarea sfîntului episcop este departe de imageria sa tradiţională, încît mai degrabă ne aflăm în prezenţa unui nou personaj, pe care mai tîrziu îl vom denumi Moş Crăciun.**

Cum s-a operat metamorfoza? Pentru a încerca să o înţelegem, ar fi poate oportun să amintim cine a fost Sfîntul Nicolae.

MOŞ CRĂCIUN,

ALIAS SANTA KLAUS ŞI SFÎNTUL NICOLAE

MICHEL COINDOZ

S-a născut la sfîrşitul sec. III (sau începutul sec. IV) în Asia Mică, în provincia Lycia, în bogatul oraş-port Patara, unde părinţii săi beneficiau de o poziţie socială extrem de confortabilă. A fost ales episcop pe cînd era încă foarte tînăr şi pare a-şi fi exercitat profesia într-o insulă din imediata vecinătate a localităţii Ölü Deniz, loc de vilegiatură foarte la modă în acea vreme. În memoria lui ea va purta numele Insula Sfîntului Nicolae. Acolo el a rămas vreo treizeci de ani. Apoi s-a stabilit la Myra (actualmente Demre), sătuc situat lîngă Finike, în Lycia. Conform unor hagiografii recente, Nicolae ar fi murit de un 6 decembrie (de unde şi ziua sa de sărbătorire în calendarul creştin) în anul 310, 311 sau 312. Teologul genovez Jacques de Varazze însă, care a trăit în sec. XIII, cel care ne-a lăsat lucrarea Legenda aurea, **una dintre primele hagiografii complete ce a ajuns pînă la noi, îl menţionează pe Nicolae ca membru al Conciliului de la Niceea, din 325. Între altele, genovezul precizează şi că Dumnezeu l-a chemat pe episcop în împărăţia lui în anul 343, fiind înmormîntat la Myra.**

Cele trei mere de aur

Italienii afirmă însă că rămăşiţele episcopului de la Myra au fost transferate la Bari, unde, pentru a le adăposti, s-a construit Basilica Sf. Nicolae. Graţie acestei „comori", corpul Sfîntului Nicolae, în evul mediu Bari a fost un celebru centru de pelerinaj.

La Myra se spunea că din mormîntul său se degajau emanaţii capabile să redea vederea unor orbi, viaţa unor muribunzi şi să vindece fracturile cele mai nevindecabile. Aceste credinţe au făcut din aşezarea situată în Lycia un loc de pelerinaj foarte frecventat încă de la moartea sfîntului Nicolae.

În evul mediu, era proslăvită maniera în care intervenea Sf. Nicolae în favoarea oamenilor săraci. El împrumuta aspectul unui donator şi, în acest sens, în Asia circula în tradiţie cazul unui tată ajuns la un asemenea dezastru financiar, încît intenţiona să-şi facă cele trei fiice prostituate. O altă versiune menţionează că omul era disperat, pentru că nu avea bani să le mărite. Nicolae, care moştenise o imensă avere de la părinţii lui şi care — conform celor scrise în *Legenda aurea* — se întreba ce utilizare i-ar putea găsi acesteia, pentru a-l glorifica pe Dumnezeu, a făcut astfel încît a pătruns în casa sărmanului om şi a lăsat acolo trei mere de aur, după unii, trei pungi pline cu galbeni, după alţii. În realitate, sfîntul a dat drumul pungilor pe coşul casei şi ele au ajuns în şosetele ce se uscau în faţa vetrei şi în hainele pe care tinerele le aşezaseră lîngă foc pentru a fi calde, cînd le reîmbrăcau. Se anunţa deci Sfîntul Nicolae, cel cu aspectul lui Moş Crăciun.

Sfîntul Nicolae a devenit celebru şi pentru intervenţiile sale în sprijinul copiilor răpiţi sau asasinaţi, pe care îi găsea sau îi învia, el fiind considerat şi Sfîntul patron al copilăriei, recompensîndu-i pe copiii înţelepţi şi pedepsindu-i pe cei răi. Originea acestei duble funcţii a Sfîntului Nicolae rămîne neclară şi — în stadiul actual al cunoştinţelor — ea nu poate coborî dincolo de sec. XVI.

Primul document menţionat în istorie este povestirea unui locuitor din Metz despre amintirile din copilărie ale bunicului său. Este vorba despre o sărbătoare de Sf. Nicolae, în cursul căreia cei mici au primit cadouri. Relatarea este datată 1589, or, cum bunicul fusese copil la începutul veacului, înseamnă că atunci, în acea regiune a Franţei, exista o tradiţie în care Sf. Nicolae era asociat cu distribuirea de cadouri. Se mai citează deseori faptul că, în 1535, Luther nota în agenda sa „cadouri de Sf. Nicolae", ceea ce presupune că unul dintre cei mai austeri reformatori ai Bisericii catolice romane accepta cutuma, fie că îi părea binevenită, fie că ea era atît de solid implantată în spirite încît era inutil să o înfrunte.

Secolul XVII ne permite să fim mai precişi. Se păstrează din acea epocă un tablou la Rijksmuseum, din Amsterdam, realizat de un pictor olandez, Jan Steen (1626-1679). „Sărbătoarea Sf. Nicolae" înfăţişează o familie flamandă reunită cu ocazia unei sărbători ce implica distribuirea de cadouri copiilor şi în care — la fel ca astăzi în tradiţia de Crăciun — încălţămintea are un loc important. Ce altă semificaţie ar putea avea sandala de pe podea aflată în prim plan, ca şi pantoful cu o nuia în el, arătat de o adolescentă surîzătoare unui băieţel ce plînge, pentru că lui îi sînt destinate nuielele. Mai tîrziu, mai ales în veacul XIX, imageria populară l-a reprezentat pe Sf. Nicolae cu un măgar încărcat pe o parte cu jucării, pe cealaltă cu instrumente de pedepsire: nuiele, bineînţeles, apoi, pe măsura evoluţiei moravurilor, bice, zdrenţe şi chiar... bălegar de măgar!

În acelaşi timp, copiii cuminţi ai lui Jan Steen au primit un coş plin cu fructe (mere şi alune), prăjituri şi turtă dulce. O fetiţă veselă ţine o păpuşă în braţe şi pe braţul stîng poartă o găletuşă în care se zăresc alte jucării. Adulţii surîd cu complezenţă, dar lor Sf. Nicolae nu le-a adus nimic. Cutuma de a se oferi cadouri adulţilor se pare că nu a existat pînă în sec. XIX, exceptînd o tradiţie romană.

Coloniştii europeni care s-au stabilit, în sec. XVII şi XVIII, pe continentul american au adus cu ei acest ciclu de obiceiuri despre Sf. Nicolae, dar şi alte tradiţii similare, căci episcopul din Myra nu a fost singurul donator de folclor occidental.

În sec. XVI, cînd Biserica reformată a interzis sărbătoarea Sfîntului Nicolae, consi-

În p. 17: *Sfîntul Nicolae - icoană bizantină (sec. XV)*

Reprezentare a Diavolului (de la începutul sec. XX), cel care îl însoţeşte pe Sf. Nicolae şi ia cu el în coş pe copiii cei răi

derată element papistaș, folclorul ancestral și imaginația creatoare a omului l-au înlocuit. Au apărut numeroase personaje donatoare ca și parteneri ai lor, un fel de bau-bau, ce îi speriau și pedepseau pe cei răi. În mod cert, Sf. Nicolae a rămas să domine spiritele coloniștilor, pentru că în timpul fondării orașului New-Amsterdam, ce va deveni ulterior New-York, una dintre primele biserici construite de pionierii olandezi a fost dedicată lui Sinterklaas, zis și Sint Nicolaas. Faptul este semnificativ pentru importanța culturală și socială a personajului.

La gura sobei

Cînd britanicii și-au impus dominația și orașul a devenit New York, biserica a fost rebotezată Santa Klaus, unul dintre numele anglo-saxone ale Sf. Nicolae, și ea și-a păstrat pînă astăzi rolul. În poemul amintit al lui Clement Clarke Moore, scris în 1822, Sf. Nicolae își pierde aerul serios și austeritatea pe care i-o confereau poziția sa de episcop și care se traducea în imageria tradițională prin reprezentarea cîrjii, mitrei și robei episcopale. El devine un bătrîn surîzător, cu aerul celui ce se bucură de viață, cu „buze gurmande", o burtă dolofană, fumînd continuu pipă: campaniile antitutun nu se declanșaseră încă, pentru a da complexe de culpabilitate fumătorilor. Tutunul aparținea pe atunci unei anumite arte de a trăi, unei anumite culturi.

În metamorfoza sa, Sf. Nicolae-Santa Klaus și-a schimbat și măgarul său cenușiu contra a „opt reni". Cu acest atelaj și cu barba sa, „mai albă decît zăpada", personajul străbate toate continentele. El nu mai este un locuitor al Asiei Mici, ci și al țărilor Marelui Nord. Sacul nu-i mai conține acum decît jucării; și-a pierdut pentru totdeauna aspectul duplicitar, singurul rămas este cel de donator. Sfîntul Nicolae, Moș Crăciunul lui C.C. Moore, sosea într-o fază de avînt economic și acest confort de viață a făcut să se uite bau-baul, componenta punitivă a personajului. Cum remarca o autoare într-o lucrare apărută în anul 1983, Moșul s-a impus dincolo de Atlantic pentru că răspundea unei necesități, respectiv a turna într-o singură imagine diferitele personaje ce coexistau în America de la sfîrșitul sec. XIX: Weinachtmann al comunităților germane, Sf. Nicolae al olandezilor, Chrischkindl al alsacienilor și elvețienilor. Clement Moore nu uitase nici unul dintre elementele personajelor legendare ale distribuitorilor de cadouri: noaptea, gura sobei, ghetele sau șosetele și marele sac cu jucării. Bau-baul dispăruse, se născuse Moș Crăciunul modern.

Să adăugăm la aceasta că feericul și miraculosul făceau parte din aerul timpului. În 1812, cu zece ani înainte ca C.C. Moore să-și publice poemul, Frații Grimm scriseră o culegere de povești bazate în special pe tradițiile germanice, populate de donatori

În pictura olandezului Jan Steen, o familie numeroasă trăiește momentul sosirii Moșului

ca Frau Holle, această magiciană, un fel de Moș Crăciun, „avant la lettre". Apoi, începînd din 1842, Charles Dickens a scris un mare volum de povestiri de Crăciun. Iar între 1835 și 1872, danezul Hans Christian Andersen a publicat seria sa de povestiri în care miraculosul se împletea cu existența lui Moș Crăciun. Într-un asemenea context, simpaticul personaj imaginat de C.C. Moore nu a putut decît să se dezvolte, cu atît mai mult cu cît Thomas Nast, desenator de talent, l-a popularizat foarte repede, grație unor viniete reproduse de presa de mare tiraj.

Tradițiile ce traversaseră Atlanticul, odată cu coloniștii, aveau să revină pe vechiul continent, unificat sub sacul de jucării al lui Moș Crăciun. Or, în varietatea de personaje — bogată, dar anarhică — pe care o produsese Europa în special după Reformă, transpărea deja o profundă aspirație populară spre ordine și unificare. În multe regiuni ea se exprima deja prin Sf. Nicolae. Această aspirație și epoca de mare admirație generală față de Statele Unite, epocă în care intrase Europa de la începutul sec. XX, au fost, fără îndoială, motivele fundamentale ale reușitei lui Moș Crăciun în această parte a lumii.

Ca și în America, Moș Crăciun a răspuns unei nevoi sociale. El a pus pe toată lumea de acord. Personaj compozit, a împrumutat de la toate folclorurile, așa încît fiecare și l-a revendicat pentru sine. ■

În românește de
Florentina DOLGHIN

DIN SACUL LUI MOŞ CRĂCIUN

Într-un final de an extrem de agitat şi apăsător, cînd exigenţe economice felurite tind să ne acapareze existenţa, greu se mai putea aştepta cineva la o bucurie.

Şi cu toate acestea, Moş Crăciun ne-a bătut din nou în geam. Nouă, celor de la Fundaţia Culturală Magazin Istoric, ne-a întărit speranţa şi încrederea că, avînd sprijinul tuturor iubitorilor de cultură, îndeosebi al pasionaţilor muzei Clio, vom reuşi să depăşim şi aceste noi dificultăţi provocate de mărirea costurilor de fabricaţie şi Magazin istoric îşi va continua călătoria sa miraculoasă spre minţile statornicilor săi cititori.

Pe lîngă încredere şi speranţă, ne-a adus şi o rază de lumină, ajutîndu-ne — datorită unei subvenţii a guvernului Stolojan şi a altor donatori — să răsplătim cu burse anuale pe cîţiva dintre cei mai buni elevi şi studenţi care s-au dedicat studierii istoriei.

Ei au fost desemnaţi în urma unei serioase selecţii pe care Comitetul Director al Fundaţiei a făcut-o pe baza recomandărilor şi discuţiilor cu cadrele didactice şi conducerile instituţiilor de învăţămînt din centrele respective şi avînd permanent în vedere criteriile şi normele prevăzute de Statutul Fundaţiei şi Regulamentul pentru acordarea de burse, documente publicate de revista Magazin istoric, nr. 3 şi 9/1992.

Aşadar, iată numele celor opt elevi bursieri:

1. **Cornel Popa** — clasa a X-a, Liceul „Axente Sever" din Mediaş
2. **Daniela Emanuela Bulgaru** — clasa a XII-a, Liceul „Vasile Alecsandri", din Galaţi
3. **Monica Nicolae** — clasa a VIII-a, Şcoala generală nr. 66, din Bucureşti
4. **Andrei Popov** — clasa a XII-a, Liceul „Jules Michelet", din Bucureşti
5. **Doina Gabriela Vasile** — clasa a XII-a, Liceul „Iulia Hasdeu", din Bucureşti
6. **Fabian Popescu** — clasa a XII-a, Liceul „Mihai Viteazul", din Ploieşti
7. **Corina Păcurar** — clasa a XII-a, Liceul „Gheorghe Roşca Codreanu", din Bîrlad
8. Irina Vasilescu — clasa a XII-a, Liceul „Vlaicu Vodă", din Curtea de Argeş, (posesoarea unei burse „Armand Călinescu")

Burse pentru studenţi

1. **Victor Cojocaru** — Facultatea de istorie din Iaşi, anul V (student din Republica Moldova)
2. **Maricel Lutic** — Facultatea de istorie din Iaşi, anul V
3. **Costin Miron,** — Academia Naţională de Arte, din Bucureşti, anul IV
4. **Ion Durnea** — Facultatea de istorie din Bucureşti, anul III (student din Republica Moldova)
5. **Otilia Anca Preda** — Facultatea de arhivistică din Bucureşti, anul I
6. **Cristian Gazdac** — Facultatea de istorie din Cluj-Napoca, anul III
7. **Gheorghe Badea** — Facultatea de teologie din Bucureşti, anul III
8. **Iosif Mitică** — Facultatea de istorie din Constanţa, anul III
9. **Elena Grigore** — Facultatea de istorie din Bucureşti, anul IV (Bursă „Armand Călinescu")
10. **Eduard Chirică** — Facultatea de istorie din Bucureşti, anul III (Bursă „Alexandru Rosetti").

Dragi bursieri, vă felicităm şi vă aducem la cunoştinţă că în ziua de 15 decembrie, ora 15, la sediul redacţiei revistei Magazin istoric şi al Fundaţiei Culturale Magazin Istoric, din strada Ministerului nr. 2 (parter), sectorul 1, vă aşteptăm, pe cei care aveţi domiciliul în Capitală, dar şi pe toţi cei care au posibilitatea să se deplaseze, să vă înmînăm bursele ai căror titulari aţi devenit. Cei care domiciliază în alte centre ale ţării şi nu pot fi prezenţi în ziua respectivă, vor primi bursele prin mandat poştal.

Încă de pe acum, vă felicităm încă o dată şi vă dorim sărbători fericite şi La mulţi ani!

DIMITRIE A. STURDZA: „Academia — cel dintîi institut de cultură naţională“

GABRIEL ŞTREMPEL

Decenii de-a rîndul n-am putut pomeni numele şi faptele unor mari oameni ai neamului. Dimitrie A. Sturdza se afla în capul listei, alături de Brătieni. Trăise, e drept, în preajma Tronului şi fusese cel mai apropiat dintre sfetnicii primului nostru rege. Dar slujind Tronului, slujea de fapt ţării şi nici unul din actele sale nu poate fi socotit altfel decît în slujba ţării. A avut credinţele sale, educaţia sa şi a văzut binele tuturor printr-o optică proprie sufletului său. Vederile sale nu vor fi coincis întotdeauna cu ale celorlalţi oameni politici, dar aceasta nu înseamă că nu şi-a iubit neamul. Acelea au

fost credinţele sale şi ale regelui pe care l-a iubit şi l-a servit pînă la sfîrşitul vieţii. Aşa întrezărea el binele ţării, în alianţe ce nu s-au dovedit fericite. Noroc că a murit la vreme, ca să nu-şi vadă chiar cu totul spulberate iluziile.

Deşi D.A. Sturdza şi-a sfîrşit zilele în veacul nostru, el a rămas un om al secolului trecut. Atunci a trăit cu adevărat şi a putut lucra cu ardoare pentru interesul public. Divanurile ad-hoc, Unirea, Independenţa, Regatul sînt acte mari din istoria ţării în realizarea cărora el a fost prezent cu proverbiala sa putere de muncă şi dăruire.

Secretar al Divanului ad-hoc

Se născuse în urmă cu aproape 160 ani, în 1833, probabil la Miclăuşeni, jud. Roman, ca fiu de mare proprietar. Şi totuşi el va îmbrăţişa ideile liberale şi va milita pentru realizarea lor; n-a fost conservator şi n-a făcut cartel de interese cu acest partid. A învăţat în Germania, la Göttingen, Jena, Berlin, Bonn şi s-a înapoiat specialist în ştiinţe economice şi financiare, lucru rar la noi pe acea vreme. A studiat şi istoria, disciplină ce i-a rămas dragă mai mult decît orice şi pe care a cultivat-o cu pasiune pînă la bătrîneţe. În special ca numismat, s-a făcut cunoscut prin lucrări preţioase. A publicat numeroase volume de documente şi s-a îngrijit de tipărirea colecţiei Hurmuzachi.

D.A. Sturdza a fost un om de cultură şi educaţie germană, cum au fost atîţia în epoca sa: Maiorescu, Eminescu, Slavici, P.P. Carp. Într-o oarecare măsură Theodor Rosetti, Kogălniceanu şi A.D. Xenopol. Şi la el receptarea acestei culturi şi înclinaţiile pentru lumea germană aveau să se răsfrîngă în actele sale politice, iar unele din acestea l-au făcut, dacă nu numaidecît impopular, în orice caz puţin iubit, în special în ultimii săi ani.

A intrat în viaţa politică devreme. În 1857, la numai 24 de ani, a devenit secretar al Divanului ad-hoc din Moldova, unde se pregătea redeşteptarea naţională şi marele act al Unirii. A lucrat sub oblăduirea lui Anastasie Panu, marele unionist, ca secretar al căimăcămiei, pînă la alegerea lui Cuza. După Unire, domnitorul îl ataşează pe lîngă persoana sa şi îl face secretar particular. Crescut însă în principii religioase şi deosebit de austere, cum a trăit toată viaţa, Dimitrie Sturdza nu se poate împăca cu felul de viaţă de la Curte şi, după numai două luni, renunţă la această funcţie, ce nu era într-adevăr pe măsura firii sale. Va fi marcat însă de cele văzute la Curte şi va deveni unul dintre cei mai constanţi adversari ai lui Cuza.

Deocamdată intră în guvernul Ion Ghica din Moldova (6/18 martie - 27 aprilie/9 mai 1859), ca ministru al cultelor şi instrucţiunii publice. Cu Ion Ghica, pe care îl va urma

mulți ani în toate, va colabora în cei mai desăvîrșiți termeni, atît în politica de liberali moderați, pe care au adoptat-o, cît și la Academie. Ministeriatul nu durează mult, în această epocă de gravă instabilitate guvernamentală, ce va ține încă multă vreme, căci la 26 aprilie 1859 demisionează, împreună cu întregul cabinet.

Mai multe luni rămîne în afara vieții publice. În decembrie același an, se amestecă în urzeala ce se pregătea împotriva lui Cuza și publică în *Steaua Dunării* articole vehemente, care îi atrag darea în judecată și exilul la o mănăstire. După ispășire, îl regăsim ministru al lucrărilor publice, între ianuarie și mai 1861. Acest departament, pentru care era pregătit ca nimeni altul, îl va mai ocupa de multe ori de-a lungul vremii, ca pe unul ce-i revenea de drept, de cîte ori intra în guvern. Era ultima activitate pe care a mai desfășurat-o în vremea domniei lui Cuza vodă.

În 1863 intră în coaliția, zisă „monstruoasă", pentru înlăturarea domnului și aducerea unui principe strein, alături de alți liberali moderați, printre care se aflau I.C. Brătianu, Ion Ghica, C.A. Rosetti (acesta radical). Cu pasiunea pe care o punea în tot ceea ce întreprindea, a participat D.A. Sturdza la conspirația din 11 februarie 1866. Sub amenințarea pistolului, Cuza vodă a semnat abdicarea, pe spatele unuia din cei ce erau însărcinați cu paza persoanei sacre a domnului. D.A. Sturdza a avut grijă, intrînd în palat, să pună mîna pe hîrtiile domnitorului, care, după multe peripeții, se odihnesc astăzi între colecțiile Bibliotecii Academiei Române. O locotenență domnească a fost instituită, pînă la găsirea unui principe strein care ar fi acceptat tronul, formată din N. Golescu, reprezentant al Munteniei, Lascăr Catargi, din partea Moldovei, și colonelul N. Haralambie, trimisul armatei. Pînă la sosirea la București a lui Lascăr Catargi, D.A. Sturdza a fost numit locotenent domnesc interimar.

În guvernul Ion Ghica, numit de locotenență, D.A. Sturdza a ocupat portofoliul lucrărilor publice și, pentru scurt timp, interimatul pentru finanțe și instrucțiunea publică. Pînă la alegerea principelui Carol, a luptat din răsputeri pentru ca ideea Unirii să nu fie subminată de forțe ostile și interesate în ocuparea tronurilor separate. S-a pronunțat cu entuziasm pentru Carol I, cu prilejul plebiscitului din primele zile ale lui aprilie 1866 și, o lună mai tîrziu, îl întîmpină pe domnitor la Pitești, prezentîndu-i și programul primirii în Capitală.

Președinte de partid

În cabinetul Lascăr Catargi, numit de noul domnitor, D.A. Sturdza își păstrează portofoliul lucrărilor publice; la fel în cabinetul Ion Ghica din 15 iulie 1866. La finele lui august pleacă la Constantinopol pentru a negocia recunoașterea domnitorului Carol. Cu prilejul vizitei lui Carol acolo, îl însoțește peste tot. În februarie 1867, guvernul cade și D.A. Sturdza pleacă la Paris. De acolo trimite o scrisoare de protest domnului pentru dizolvarea Camerei: Este prima manifestare împotriva lui Carol, care va fi urmată de altele mult mai violente. Doi ani încheiați, pînă la 18 decembrie 1870, va îndeplini misiunea de agent diplomatic la Constantinopol. Cîteva luni, pînă în martie 1871, într-un nou guvern Ghica, va deține Ministerul finanțelor. Erau zile dificile pentru domn, cauzate de afacerea Strousberg (*Magazin istoric*, nr. 2-5/1979) și de resentimentele față de Prusia, din vremea războiului din 1871.

D.A. Sturdza se va retrage o vreme la țară, dar nu va înceta să comploteze, alături de alți liberali, împotriva domnitorului; cînd Carol I a vrut să abdice, D.A. Sturdza, dîndu-și seama de pericolul unui asemenea act, a stăruit totuși, alături de Lascăr Catargi, pentru împiedicarea lui.

A urmat o lungă guvernare conservatoare, în timpul căreia opoziția liberală a strîns rîndurile într-o grupare îndreptată împotriva relelor economice din țară, dar și împotriva domnului care, în concepția lor, trădase speranțele puse în spiritul său de echitate și cinste. Această opoziție extra-parlamentară s-a concretizat, la începutul anului 1875, în cunoscuta coaliție de la Mazar-pașa — după locuința englezului Lakeman (fost slujbaș turcesc sub numele de Mazar-pașa, însurat cu o româncă) situată în strada Biserica Enei, unde se întruneau membrii grupării (*Magazin istoric*, nr. 11/1973). D.A. Sturdza făcea și el parte din această coaliție. O suită de articole antidinastice a fost publicată în țară și străinătate de unii din participanții la mișcare. Printre cele mai vehemente a fost și cel al lui D.A. Sturdza: *Germania, România și Principele Carol de Hohenzollern*, tipărit în ziarul *Politik* din Praga, sub pseudonimul Erdmann von Hahn și republicat în *Românul* lui C.A. Rosetti, în octombrie 1875.

Primul punct al programului de la Mazar-pașa era răsturnarea principelui Carol. Numai că la acea dată — după înțelegerea celor trei imperii asupra problemei orientale, Austria, Germania și Rusia (Drei Kaiserbund), care legau soarta României de aceea a lui Carol I — acest lucru nu mai era posibil. D.A. Sturdza va mai comite o greșeală politică, atunci cînd, la începutul anului 1877, fiind în guvern, alături cu alți neutraliști, care voiau ca, în conflictul iminent dintre Rusia și Turcia, România să păstreze o strictă neutralitate, n-a înțeles interesele țării și a cerut reducerea bugetului destinat înarmării și finalmente a ieșit din guvern, provocînd atacul general al neutraliștilor împotriva colaborării cu Rusia. Or acesta era momentul obținerii independenței, indiferent de eforturile pe care ar fi trebuit să

le facem. Drept este că D.A. Sturdza — și nu numai el — avea motive temeinice să se teamă de pericolul răsăritean, pe care l-a văzut la dimensiuni absolut reale. Mai mult, a transmis această aversiune de neîmpăcat și fiului său, Alexandru, care, patru decenii mai tîrziu, colonel fiind, a dezertat, trecînd la inamic, încercînd, printr-o scrisoare dată publicității, să justifice actul său prin dezmățul rusesc din iarna anului 1917 de pe frontul românesc *(Magazin istoric*, nr. 10/1972, 2/1992).

Dar a venit războiul, a fost proclamată independența și D.A. Sturdza, intrînd în guvernul I.C. Brătianu din noiembrie 1878, a pus umărul la bunul mers al țării. Din adversar înfocat al domnitorului Carol, a devenit cel mai entuziast susținător al dinastiei, cel mai loial sfetnic al regelui și al tronului și așa a rămas pînă a închis ochii.

În 1880 este trimis la Berlin, delegat împreună cu Ion Kalinderu și C. Dabija, pentru răscumpărarea căilor ferate. Apoi rămîne ministru în lungile guvernări liberale, deținînd portofoliul finanțelor, lucrărilor publice, uneori al instrucțiunii și cultelor sau afacerilor streine. A fost entuziast al proclamării regatului și al încoronării. În 1892, după moartea lui Dumitru Brătianu (care a fost numai un an președinte al partidului liberal, ales după dispariția lui I.C. Brătianu), în urma congresului de la Iași, din 8 noiembrie, D.A Sturdza a fost proclamat șef al partidului. În această calitate, a fost însărcinat cu formarea numeroaselor guverne, care s-au succedat, alternînd cu cele conservatoare.

A fost adeptul aderării României la Tripla Alianță și politica lui față de interesele noastre în Transilvania a cunoscut o desfășurare sinuoasă, dar niciodată lipsită de patriotism. D.A. Sturdza n-a confundat niciodată Austria cu Ungaria. Au fost mai degrabă interese meschine de partid care l-au împins la atitudini și acțiuni atît de aspru criticate de către conservatori și care au dus la demisia cabinetului său la 30 martie 1899. Iar o teribilă criză financiară intervenită și datorată în mare măsură nepriceperii conservatorilor îl readuc ca premier în februarie 1901. Salvează finanțele țării și potolește agitațiile politice pe această temă.

A fost adesea judecat cu asprime, și poate că într-un fel pe bună dreptate, pentru măsurile severe de înăbușire a răscoalelor țărănești din 1907, pe cînd era, din nou, prim ministru. Dar dacă ne gîndim la posibilitatea unei intervenții militare streine, ce ar fi survenit dacă guvernul n-ar fi putut controla situația, cu consecințe imprevizibile pentru țară, acțiunea lui D.A Sturdza poate fi privită altfel.

(Va urma)

UN NOU PREȚ ȘI FACILITĂȚI ABONAȚILOR

Începînd cu luna ianuarie 1993, noul preț al revistei noastre va fi, stimați cititori, de 150 lei exemplarul. Este prețul pe care ni-l impun modificările costurilor generale și de tipărire a revistei, ca urmare a reașezării prețurilor la hîrtie, carton, tipar, transporturi, energie etc., etc.

Așa cum am fost nevoiți să procedăm și în alte asemenea situații din ultimii 2 ani, recurgem la această schimbare a prețului exclusiv pentru supraviețuirea revistei, întrucît nu avem în vedere — și nici nu este posibil — nici un beneficiu. Sperăm să ne înțelegeți și să fiți alături de noi, și de această dată, în dorința de a face ca Magazin istoric **să apară în continuare.**

Pentru a veni în ajutorul abonaților și a le înlesni continuarea colecțiilor, le oferim posibilitatea de a-și procura revista prin abonament la un preț avantajos: 120 lei exemplarul.

Deci, pentru trimestrul I 1993, abonații vor plăti doar 360 lei, în loc de 450 lei, cît ar costa procurarea celor trei numere de revistă, respectiv pe lunile ianuarie, februarie și martie 1993.

Nu ezitați: prin abonament nu numai că vă garantați primirea revistei, lună de lună, ci beneficiați și de avantajul reducerii de preț.

În Catalogul presei interne, Magazin istoric **este înregistrat la poziția 4 055.**

Dorim să vă oferim doar cîteva comparații pentru a vedea eforturile pe care noi, cei din redacție, ca și sprijinitorii Fundației Culturale Magazin Istoric le facem spre a ține cît mai redus cu putință prețul de vînzare. Astfel, prețul unui exemplar din Magazin istoric **la vînzare liberă înseamnă 2 kg praz; 8 călătorii cu autobuzul; 5-6 ouă; 1 bilet la cinematograf; 1-1,5 kg mere; 1 pachet țigări „Cișmigiu"; 1/2 kg orez; 1-2 becuri; 100 gr. cafea boabe; 1 bilet la un meci de fotbal; 1 caiet studențesc; 1 baton ciocolată; 3 duzine chibrituri; 1 pereche șosete bărbătești; 1 tub pastă de dinți; 100 gr. caşcaval; 1 cozonac etc. etc.**

Vă reamintim că puteți face abonamentele la factorii și oficiile poștale, ca și la filialele județene ale S.C. Rodipet S.A., numai între 1 și 15 ale fiecărei luni.

De asemenea, pentru toate deficiențele apărute în primirea abonamentelor, vă rugăm să vă adresați filialelor județene ale S.C. Rodipet S.A.

I. G. DUCA

TAKE IONESCU

C. STERE

AŞA I-AM CUNOSCUT

ELIZA BRĂTIANU

După prima serie de portrete publicate în numărul trecut, personalităţi prin evocarea cărora autoarea încerca de fapt să schiţeze un adevărat sfîrşit de veac XIX, am extras cîteva fragmente consacrate unor oameni politici români din primele decenii ale secolului XX. Într-un fel, autoarea însăşi ne-a obligat să procedăm astfel. Ea singură simţise nevoia unei separări între generaţii, fără a pierde însă din vedere toate acele elemente de continuitate care în plan istoric general au făcut posibil României saltul de la independenţă la statul unitar-naţional.

„Anii scurşi între prima mea căsătorie, în 1890, — arăta Eliza Brătianu — şi începutul secolului XX îmi apar astăzi ca inconsistenţi, ani în care mesele erau foarte copioase, rochiile şi părul prea lungi, viaţa politică monotonă şi în decursul cărora desele şederi la Paris prezentau singura latură instructivă. Cu toate acestea, România se transforma, dezvoltîndu-se: noi linii ferate se construiau, averile particulare sporeau, se înfiinţau felurite industrii. Bunăstarea era însă departe de a fi generală, iar chestiunea agrară devenea

---

[1] *În imagine:* „Nu mi-a fost dat să-l întîlnesc pe Ion I.C. Brătianu decît în 1899" (fotografia ni-l înfăţişează în pridvorul casei sale din Bucureşti, construită de arhitect. P. Antonescu şi aflată în str. Amzei nr. 5-7).

din an în an problema capitală. Epoca semifeudală şi latifundiară tindea spre apus şi chiar eu — beneficiară, pe atunci, a acelui regim — simţeam neliniştea crescîndă. Niciodată n-am ajuns să pricep sistemul învoielilor agricole şi dacă eram prea tînără şi neştiutoare pentru a întrezări remediul, simţeam totuşi în chip desluşit că starea de lucruri în care trăiam şi de pe urma căreia profitam nu mai putea dăinui. Vărul mamei mele, Radu Rosetti, a contribuit în largă măsură să-mi deschidă ochii şi să-mi arate alte zări..."

Amintindu-le cititorilor noştri că Radu Rosetti nu era nimeni altul decît autorul unor valoroase lucrări consacrate chestiunii agrare, între care: Despre orginea şi transformările clasei stăpînitoare din Moldova **(1906),** Pentru ce s-au răsculat ţăranii? **(1907 şi reeditată acum cîţiva ani),** Pămîntul, sătenii şi stăpînii în Moldova **(1907), trebuie să precizăm că portretele pe care autoarea le schiţează nu sînt rezultatul unui gînd precis, referirile fiind distribuite după necesităţile generale ale textului, atunci cînd evenimentul evocat a permis intrarea în scenă a personajului respectiv. Cititorul singur va constata însă că, atît în cazul lui Take Ionescu, cît şi în acela al lui Constantin Stere, în ciuda eforturilor de obiectivitate, autoarea nu şi-a putut reprima integral unele resentimente. Dar dacă ţinem seama de faptul că aceste două mari personalităţi şi-au afirmat opţiunile lor politice în confruntare directă cu I.I.C. Brătianu, nu-i putem reproşa prea aspru că ele au fost privite nu rareori şi cu ochii soţului său.**

Pentru a da consistenţa necesară, am legat textele între ele, fără a ne permite însă nici un fel de imixtiune în stilul şi ideile autoarei. Cuvintele marcate prin paranteze drepte ne aparţin şi ele au menirea de a uşura lectura sau de a furniza o informaţie utilă înţelegerii lui. Reamintim că versiunea românească aparţine doamnei Elisaveta (Safta) Varlam, **nepoata autoarei, căreia îi reînnoim mulţumirile noastre pentru încrederea de a fi încredinţat spre publicare revistei noastre aceste pagini inedite din notaţiile personale ale Elizei Brătianu.**

Marian ŞTEFAN

Ion G. Duca — ce pe atunci îşi făcea studiile la Paris — avea, ca şi mine, presimţirea tulburărilor viitoare. Cele mai frumoase amintiri din acest răstimp al tinereţii mele sînt plimbările prin Paris, iar discuţiile noastre de atunci îmi apar azi mişcătoare şi copilăreşti şi, totuşi, atît de profetice. Dacă vorbesc despre această nelinişte este pentru a înţelege că noi nu eram nişte cazuri răzleţe şi că, în ajunul celui mai mare moment din istoria noastră, sufletele româneşti erau frămîntate de două probleme — cea agrară şi cea naţională —, dintre care însă cea a revendicărilor agrare părea mai urgentă. Simpatiile noastre, ale lui Duca şi ale mele, se îndreptau către stînga liberală, iar dacă noi îl însoţeam des pe primul meu soţ [Al. Marghiloman] la cursele de cai, unde ne distram foarte bine, totuşi nu împărtăşeam nici ideile, nici concepţiile sale politice. Totuşi, nu mi-a fost dat să-l întîlnesc pe Ion I.C. Brătianu decît în 1899.

Ion G. Duca era pe atunci veselia întruchipată, cel mai încîntător tovarăş, neobosit, curios să afle totul, plin de entuziasm şi de avînt. Amintindu-mi de acei ani de dinainte de război, mă gîndesc cu durere la ultima noastră convorbire, la tristeţea sa, la dezamăgirea sa, la frica sa de a vedea prăbuşindu-se întreaga civilizaţie europeană...

Guvernele conservatoare, cu toată cinstea lor exemplară, băteau apa-n piuă; opt ani de guvernare şi de frămîntări interne le slăbiseră. În timpul ultimilor ani ai guvernelor Lascăr Catargiu îl vedeam mai des pe *Take Ionescu.* Nu l-am auzit niciodată vorbind; n-am auzit de altfel pe nici un om politic vorbind, deoarece n-am asistat niciodată la dezbaterile parlamentare, nici la întrunirile politice. Bănuiesc că talentul său oratoric trebuie să fi fost foarte mare pentru a reuşi să treacă neobservat timbrul vocii sale care în convorbirile particulare era cam ţipător.

L-am văzut des în iarna 1894-1895. Prima sa soţie, englezoaică, femeie de mult bun simţ, se afla pe vremea aceea în Anglia; şedinţele parlamentare erau lungi şi se terminau cu cine la mine. În acest răstimp l-am văzut mai des şi l-am cunoscut mai bine... Din aceste pagini sînt decisă să elimin tot ce ar putea răni sau întuneca amintirea unui om care a adus mari servicii patriei şi-l voi zugrăvi aşa cum mi se înfăţişa atunci, împăciuitor, strălucit şi generos faţă de prieteni şi chiar faţă de adversari. Se străduia să-şi însuşească virtuţi burgheze, dar ceea ce-i lipsea era un fond solid de tradiţii şi principii. Poate că îşi dădea seama de această lipsă şi cred că era singura calitate pe care a invidiat-o la adversarii săi, căci el nu cunoştea nici ura, nici invidia, iar calităţile sale erau superioare acelora ale multora dintre fruntaşii conservatori cărora li se atribuie astăzi calităţi pe care nu le aveau decît în aparenţă, fiindcă violenţă nu înseamnă numaidecît sinceritate, cum nici intriga nu exprimă o revoltă morală.

În studierea caracterului unui om politic, proorocirea n-are rost şi încă şi mai puţin rost ar avea folosirea lui „dacă"; şi, totuşi, sîntem ispitiţi a crede că dacă Take Ionescu ar fi rămas în partidul liberal, aşa cum l-a sfătuit prietenul său Alexandru Djuvara *(Magazin istoric,* nr. 11/1992), şi mai cu seamă dacă n-ar fi fost orbit de glo-

ria înșelătoare a lui Venizelos[1], ar fi putut aduce servicii încă și mai mari patriei sale. A vrut să fie asemănător subtilului cretan și pentru a fi pe placul mai marilor acestei lumi, a judecat prea ușor un tratat[2] care îi nemulțumea pe aceștia. Acest sacrificiu, pe care nimeni nu l-a împuternicit să-l facă, a îngreunat încă și mai mult situația României în 1919. Să încercăm să uităm, să amintim numai serviciile pe care le-a adus: Mica Înțelegere etc. Și mai ales să ținem seama de faptul că prietenii l-au iubit, că nu fără motiv se inspiră prietenii statornice.

Într-o conversație pe care am avut-o cu un magistrat superior am vorbit despre Take Ionescu, despre talentul lui oratoric și de activitatea sa politică. El mi-a spus:

— Nu avea curaj, nu avea curaj civic, ceea ce se explică prin originile lui: nici tatăl său, nici mama sa nu se bucurau de stima generală.

Interlocutorul meu îmi povestea:

— Am avut dovada ca magistrat. Pleda cu multă pricepere și cunoștințe, dar pentru mine un semn al timidității lui era faptul că privirea lui se plimba de jur-împrejurul sălii ca și cum ar fi căutat un sprijin...

I-am obiectat:

— Obicei de parlamentar, de orator de întruniri publice, putea să nu fie timiditate...

La care el mi-a răspuns:

— Am să vă dau altă probă a acestei timidități condiționată de nașterea sa. Cînd cu procesul tramvaielor [vezi *Magazin istoric*, nr. 12/1973], dacă vă aduceți aminte, partidul liberal și fracțiunea Take Ionescu a Partidului Conservator au făcut cauză comună pentru a ataca și a combate măsurile luate de guvernul conservator de atunci în chestiunea tramvaielor comunale. Proces, manifestații, întruniri publice, toate acestea par acum uitate. Regele Carol, iritat de aceste explozii ale opiniei publice, a răspuns la cererile de audiență ale lui Take Ionescu și Ionel Brătianu, convocîndu-i împreună la aceeași oră. Întors la el, Take Ionescu i-a găsit reuniți în biroul său pe cei mai aprigi partizani ai săi. Le-a povestit cu oarecare satisfacție, dar nu fără o nuanță de invidie, față de Ionel Brătianu, care fusese foarte energic și precis în ceea ce spusese. Cu cît admira mai mult atitudinea șefului liberal, cu atît erau mai nemulțumiți partizanii săi politici, pînă cînd unul dintre ei i-a spus: „De ce nu ați vorbit dvs. și nu Ionel Brătianu?" La care se pare că Take Ionescu a răspuns: „Pentru că nu sînt fiul lui Ion Brătianu, ci doar fiul lui Ghiță Ioan și al coanei Frosa".

Eu i-am povestit că Ionel Brătianu mi-a spus întorcîndu-se de la acea audiență:

— Regele ne-a jucat o festă, chemîndu-ne pe amîndoi odată, dar am spus ce aveam de spus...

Într-o altă circumstanță, la Iași, a căzut pradă unei adevărate panici, la ale cărei manifestări asistam, căci în casa mică în care locuiam ecourile salonului și anticamerei în care era reunit tot guvernul și comandamentul militar ajungeau pînă la mine, care stăteam în fundul patului. Etapele [trupelor] ruse, instalate la porțile Iașului în 1917, hotărîseră să pornească asupra orașului pentru a captura pe generalul Scerbacev și chiar pe rege [Ferdinand], dacă era posibil. Generalul Scerbacev a venit să ceară ajutor Comandamentului român. În Iași, atunci, nu era decît un batalion de vînători, iar la porțile orașului se aflau aproximativ 6 000 de oameni.

Întrebat cum de nu găsea oameni hotărîți să apere drapelul rusesc, dat fiind că el susținuse că în rîndurile trupelor ruși periculoși erau numai conducătorii, bunul și curajosul general Scerbacev a răspuns:

— În afară de fiul meu, nu pot conta pe nimeni!

Generalul Prezan, care comanda trupele în Moldova, și șeful său de stat major, colonelul [Ion] Antonescu au răspuns:

— Ne însărcinăm noi cu acest lucru.

Take Ionescu a respins cu violență această hotărîre. A fost singurul care a avut această părere. Din fundul camerei mele auzeam dezbaterile în această chestiune care-l înspăimîntase pe Take Ionescu. Întreg Consiliul de Miniștri era împotriva lui — conservatorii și liberalii erau de acord că trebuia tăiat în carne vie. Reprezentanții Aliaților s-au raliat acestei hotărîri și în acest fel, în scurtă vreme trupele rusești au fost dezarmate și expediate pe malul opus al Prutului. Este adevărat că aceste trupe se săturaseră de război și nu doreau decît să se întoarcă acasă. Deja de cîtva timp, artileria rusă — totuși o armă de elită — își abandonase în multe ocazii tunurile, încălecînd pe cai și plecînd în Rusia. Dar aceasta era situația. Un batalion de vînători a dezarmat trupele rusești [din Iași], asigura paza locuinței generalului Scerbacev, iar eu, a doua zi seara, adormeam liniștită [vezi amănunte în *Magazin istoric*, nr. 1 și 2/1992; însemnările lui G.G. Mârzescu].

Mai tîrziu, înainte ca Bulgaria și Germania să ceară pace, dar după semnarea păcii de la Buftea de către generalul Averescu (mai spun o dată că regele Ferdinand nu a sancționat această pace), s-a format un tren destinat să transporte anumiți reprezentanți români în străinătate, diplomați și jurnaliști. Domnul Take Ionescu n-a avut liniște pînă nu a obținut să fie și el printre ei. Mi s-a povestit că

---

[1] Eleutherius Venizelos (1864-1936), om politic liberal grec; prim-ministru (1910-1915; 1917-1920; 1924; 1928-1932; 1933). Aflat în conflict cu regalitatea datorită vederilor sale republicane, după eșuarea rebeliunii declanșate de partizanii săi în Creta, în martie 1935, Venizelos s-a refugiat în Franța, unde a și murit în anul următor.

[2] Aluzie la tratatul de pace pe care Puterile Centrale l-au impus României la 24 aprilie/7 mai 1918, și pe care marile puteri aliate l-au folosit ca piesă de șantaj în cursul Conferinței de pace de la Paris (1919), în încercarea de a eluda sau restrînge unele din prevederile tratatului de alianță pe care îl semnaseră cu România la București, la 4/17 august 1916.

traversarea României și Germaniei a fost pentru el, cu toate premisele de liberă trecere pe care le poseda, o adevărată încercare.

A plecat, dar treaba care a făcut-o la Paris și la Londra nu a fost în avantajul țării lui. Cu istețimea lui obișnuită, a înțeles repede și a ghicit intențiile secrete ale interlocutorilor săi, pricepînd tendința francezilor și englezilor de a sacrifica ungurilor și sîrbilor ceea ce în tratatul din 1916 cu România putea să-i nemulțumească și, fără a avea vreo autorizație să ducă tratative în acest sens, el a renunțat oficial la o parte din Banat.

Mult mai tîrziu, cînd dl. Mișu era reprezentantul României la Londra, ministrul de externe englez i-a spus că România ar trebui să fie mai suplă în chestiunea Banatului. Dl. Mișu a răspuns că nu putea ceda, deoarece acolo locuia o populație majoritar românească. La aceasta ministrul englez a răspuns:

— Dar dl. Take Ionescu ne-a afirmat contrariul și chiar a semnat.

Surprins, dl. Mișu a întrebat:

— Cine autorizase pe dl. Take Ionescu să vorbească sau să cedeze? Eu reprezint pe regele României și niciodată nu mi-a dat o asemenea autorizație...

Tot atunci l-am văzut pentru prima dată pe *Stere*. Atît eu, cît și Jean Duca — foarte înflăcărați la acea vreme pentru stînga liberală — îi atribuiam lui Stere numeroase calități de realizator. Nu-l văzusem niciodată. Într-o zi, pe la sfîrșitul anului 1906, Duca și cu mine i-am trimis anonim următoarele versuri de Octavian Goga:

„Cuvine-se hirotonirea Cerului și ție,
Drept-Vestitorule Apostol al unei lumi ce va să fie".

Prima noastră întîlnire a fost o lovitură pentru mine.

L-am văzut pe George Diamandy intrînd brusc în odaie, însoțit de un om voinic, posac, cu o înfățișare cam vulgară și cu aerul că vrea să se impună, ceea ce nu era deloc plăcut. Eram cu toții strînși în jurul mesei — foarte triști pentru că răscoala țăranilor [din 1907] fusese foarte dur reprimată, ceea ce făcuse pe bărbatul meu să sufere mult. Eram deci la dejun la soacră-mea, în casa sa din Bulevardul Brătianu, astăzi dispărută, cînd Stere și-a făcut intrarea. Primit de familia soțului meu — și mai ales de către femei — cu multă prietenie, a început prin a spune:

— Ce înseamnă represiunea asta, de ce n-am fost chemat? Cu două vorbe aș fi liniștit totul...

Eram prea de curînd venită în acest cerc ca să întreb: de ce nu i-ați liniștit la Iași sau în nordul Moldovei? Instantaneu, pornirea mea s-a topit și au urmat discuții cu cumnatele mele. Le spuneam: „Este un megaloman furios, un boier evadat, într-atît starea lui sufletească se aseamănă cu aceea a rudelor mamei mele, mari proprietari din Moldova".

Ar fi trebuit să rămîn la această primă impresie, pentru că această megalomanie a fost aceea care i-a întunecat frumoasa-i inteligență, care i-a micșorat puterea de convingere și care a făcut ca acest om de prim ordin să înscrie în istoria neamului său o pagină rușinoasă pe care un roman reușit[1] n-o va putea răscumpăra. Bărbatul meu își explica această megalomanie ca un rezultat al educației rusești și cita totdeauna cazul elevului din romanul lui Dostoievski[2]: „Dacă-i dai unui licean rus o hartă a cerului, pe care o vede pentru prima dată, după două ore o va înapoia revăzută și corectată de el".

Deseori după aceea [prima întîlnire] am auzit spunîndu-se că el și prietenii lui ar fi instigat acele neliniști, convinși că vor putea forța mîna liberalilor. Este posibil, dar niciodată nu am avut vreo dovadă și n-am auzit afirmîndu-se acest lucru în anturajul bărbatului meu. Regele Carol avea împotriva lui Stere toate prejudecățile și a rămas cu ele pînă la urmă și niciodată nu a admis participarea lui în vreun guvern. El se bucura desigur de un mare prestigiu într-o anumită parte a partidului liberal. Azi, cînd privesc înapoi, mă întreb de ce? Avea largi cunoștințe, o siguranță care impunea celor cu o mai mică instrucțiune și beneficia de un anumit mister într-o țară ca România, în care toată lumea cunoștea ziua de naștere a fiecăruia și poreclele lor, originile și consecințele ei; ale lui Stere rămîneau în penumbră. Se știa că era fiul unui moșier basarabean, păstrase toate prejudecățile boierilor moldoveni, prejudecăți al căror unic beneficiar — cu excluderea celorlalți — dorea să fie, deși cred și acum că el cunoștea foarte prost clasa țărănească de la noi. Avea desigur simțul unității naționale și era supărat să constate pînă la ce punct transilvănenii erau lipsiți de acest simț, detesta Rusia și se indigna să vadă că ei [ardelenii] nu detestă Austro-Ungaria în aceeași măsură.

Era destul de tăcut asupra anilor lui de exil în Siberia și uneori enigmatic. Niciodată nu am știut exact unde fusese, ce făcuse. Ceea ce este sigur e faptul că citise o cantitate enormă de cărți asupra problemelor sociale. Încheiase o căsătorie romantică cu o tînără studentă care îl urmase în exil pentru a-l consola...

Puțin cîte puțin, conversația cu el mă interesa din ce în ce mai mult. Despre Rusia știa o mulțime de lucruri despre care n-aveam nici cea mai mică idee. Îmi spunea mereu:

— Se spune că poporul rus este un popor religios; nu este exact, popoarele religioase nu au secte, ori în Rusia numărul sectelor este imens. Oricînd poți să înființezi foarte ușor o sectă în Rusia, numai să știi de unde s-o iei. Nici nu știți la ce aberații pot ajunge din punct de

---

[1] Aluzie la romanul în 8 volume publicat de Stere sub titlul *În preajma revoluției*, a cărui reeditare a început de curînd.

[2] Referire la eroul romanului *Adolescentul*.

vedere religios...

Dar era interesant mai ales cînd vorbea despre primii ani de studenție, cînd — abia ieșit din liceu — în întîlnirile lor secrete, el și camarazii săi nu erau preocupați de ameliorarea stării sociale din Rusia, ci de mijloacele cele mai sigure pentru demolarea Europei. Distrugerea Europei îi se părea scopul oricărui bun revoluționar, și, cum era de origină română, un astfel de lucru i se părea totuși absurd. Așa am învățat de la el că rusul detestă cel mai mult spiritul european. Pe atunci, el descria într-un mod profetic o Rusie revoluționară, arbitrară și oarbă care, pînă la urmă, avea să disocieze elementele ei componente. Ceea ce mă impresiona cel mai mult — în lungile convorbiri pe care le-am avut cu dînsul la București, Florica și Predeal — era faptul că gîndea ca boierii moldoveni din familia mea — nu în străfundul gîndirii sale, ci în felul de a vedea și rezolva toate problemele. Pentru rudele mamei mele, toate problemele României trebuiau rezolvate de boierii români; pentru Stere, toate problemele Rusiei trebuiau rezolvate de o elită revoluționară rusă condusă de nemți. În fond, Europa nu exista pentru el. Tot aportul artistic adus de Franța, Italia, Anglia, Germania umanității, pentru el nu exista. Toată frumoasa orînduială a lucrurilor la Paris, Roma sau aiurea nu îl emoționa deloc. De fapt, era din alte vremuri și această parte anacronică a ființei lui, fiind altceva decît ni se păruse a fi, îl transforma într-un înapoiat evadat din Rusia.

Cred că avea afecțiune pentru bărbatul meu. Bărbatul meu l-a cruțat cînd nimeni nu vroia să-l cruțe și eram amîndoi de aceeași părere în a pune pe seama megalomaniei sale cea mai mare parte a erorilor sale. După 1916, nu i-am mai vorbit niciodată. L-am mai întîlnit doar de două ori... ■

DE LA URMAȘ, PENTRU STRĂMOȘ

Am primit la redacție lucrarea domnului Dan V. Pleshoyano, cu titlul *Colonelul Nicolae Pleșoianu și mișcarea de regenerare națională în Țara Românească*, apărută în cunoscuta serie *East European Monographs*, a Universității Columbia, în anul 1991. Autorul ei este un descendent direct (fiul lui Virgilie V. Pleșoianu și al Manuelei Soutzo-Vlahoutzi) al colonelului Pleșoianu. Dan V. Pleshoyano s-a născut la Paris, la 9 iunie 1929. Studiile le-a făcut la București, Paris și Montréal, unde s-a instalat în anul 1951. Din 1982 a fost președinte-director general la Brasseries Melson. A fost membru al mai multor comisii guvernamentale și președinte-ales al Camerei de Comerț din Montreal. După pensionare, în 1985, își împarte timpul între pasiunea pentru istorie și activități didactice benevole în Africa și Caraibe.

După cum mărturisește în prefața cărții, „am aflat de colonelul Nicolae Pleșoianu într-o zi, pe cînd mă plimbam printr-un cartier din București și am trecut pe o străduță care îi purta numele. Am aflat că fusese implicat în revoluția din 1848 dintr-un articol pe care bunicul meu, Virgilie Pleșoianu, îl scrisese pentru o gazetă bucureșteană în 1913. Mult mai tîrziu, la Geneva, am realizat — discutînd cu unchiul meu Raoul Bossy, fost ministru plenipotențiar al României — ce rol important a jucat colonelul în acele evenimente".

Aflat în exil, domnul Dan V. Pleshoyano a simțit nevoia să-și caute rădăcinile familiei, o formă de a fi aproape de țara unde nu putea, cel puțin o vreme, reveni. Biografia pe care a scris-o este povestea unui om care a jucat un rol într-un moment istoric crucial al destinului nației noastre. Soarta nedreaptă a vrut ca Nicolae Pleșoianu să moară pe pămînt străin, chiar în preajma Unirii Principatelor Române, în ianuarie 1859.

Lucrarea conține o prefață, șase capitole, note și referințe, un scurt ghid de pronunție a numelor românești destinat cititorului anglo-saxon și o hartă a Principatelor Române.

CĂRȚI SOSITE LA REDACȚIE

● **Adrian Năstase — DREPTURILE OMULUI. RELIGIA SFÎRȘITULUI DE SECOL.**

Institutul Român pentru Drepturile Omului, București, 1992, 164 pp.: un bilanț al celor 43 ani ce au trecut de la adoptarea și proclamarea, de către Adunarea Generală a Națiunilor Unite, a Declarației universale a drepturilor omului.

● **Radu Florescu, Raymond T. McNally — ÎN CĂUTAREA LUI DRACULA** (traducere de **Antoaneta Ralian**).

Editura Fundației Culturale Române, București, 1992, 216 pp., 274 lei: o incursiune în istoriografia unei legende, Dracula, începînd cu primele povestiri din secolul XV, și pînă la filmografia zilelor noastre; din versiunea în limba engleză a lucrării, revista **Magazin istoric** (nr. 4/1990) a prezentat ample pasaje.

● **ARC — LITERE, ARTE.**

Nr. 3/1992, Editura Fundației Culturale Române, București, 175 lei: noul număr al publicației ne prezintă autoportrete '92 semnate de Radu Tudoran, Alexandru George, Fănuș Neagu, Mircea Horia Simionescu, Horia Bernea, texte din Emil Cioran, Yukio Mishima, Ileana Mălăncioiu, Jean Cocteau, Thomas Pymchon, Marguerite Duras, Sorin Preda, Aleksandr Zinoviev, Milorad Pavic, Czeslav Milosz, Anthony Burgess, Traian T. Coșovei, Monica Săvulescu.

● **Prof. dr. Viorel Roman — ROMÂNIA SPRE PIAȚA COMUNĂ.**

Editura Tehnică, București, 1992, 80 pp., 150 lei: autorul, consilier academic la Universitatea din Bremen (Germania) și expert internațional al programului Națiunilor Unite pentru Dezvoltare, crede că problema care se pune nu este „revenirea în Europa" a românilor, ci care sînt alternativele și modelele de urmat de societatea românească azi.

● **Viorel Domenico — DUPĂ EXECUȚIE A NINS.**

Editura militară, București, 1992, 248 pp., 225 lei: o radiografie a zilei de 25 decembrie 1989, în curtea cazărmii din Tîrgoviște, prin 200 de mărturisiri.

● **Iacob Furtună — DIN ISTORIA LICEULUI „GHEORGHE ȘINCAI" 1892-1992.**

București, 1992, 143 pp., 180 lei: cercetări întreprinse încă din 1968, concretizate într-o monografie, la împlinirea a 100 ani de existență a unuia dintre marile licee ale Capitalei.

1979. Convorbire cu profesorul Hugh Seton-Watson

UN OCHI DE ISTORIC SCRUTEAZĂ ROMÂNIA

NEAGU UDROIU

Pe marele nostru prieten, istoricul britanic Hugh Seton-Watson (1916-1984), cititorii revistei îl cunosc bine (Magazin istoric, **nr. 1/1973, 8/1980, 7/1984). Ei ştiu că este fiul reputatului istoric Robert William Seton-Watson (1879-1951), preţuit slujitor al cauzei românilor din Transilvania, al independenţei şi desăvîrşirii unităţii noastre politice, deseori prezent, prin lucrările sale, în revista** Magazin istoric.

Publicistul român Neagu Udroiu a avut şansa unei întîlniri cu dl. Hugh Seton-Watson în urmă cu 13 ani, la Oxford, întîlnire al cărui text se pierduse. Regăsindu-l, autorul ni-l supune atenţiei, iar nouă ne face plăcere să-l publicăm, în memoria personalităţii lui Hugh Seton-Watson, membru al Academiei Britanice — ca şi tatăl său —, statornic prieten al României.

Cînd am aflat că la Universitatea din Oxford voi locui alături de profesorul Seton-Watson, m-am gîndit din capul locului la înfăţişarea sa: înalt? scund? sever? joben? baston? engleza tip „serial"? Lordul englez, în toată desfăşurarea lui...?

Cunoştinţa cu profesorul Seton-Watson, colegul meu de etaj de la Oriol College, a început prin a-i restitui creionul găsit pe culoar în faţa uşii de la încăperea rezervată mie. Căutîndu-şi cheia, scăpase pe jos creionul de culoare fumurie, avînd o particularitate neaşteptată pentru mine: purta numele proprietarului. Prime constatări: înălţime medie, păr alb, ten roşcat, iradiază bunătate. Nimic din tonul şi alura scorţoasă a britanicului pur-sînge. Limba în care vom discuta este aceea din serialele... româneşti. De aici vom şi începe:

– Domnule Hugh Seton-Watson, mă surprindeţi prin vorba dv. curat românească. Vorbiţi fluent şi vă exprimaţi limpede ideile.

– Am stat mai mult timp în România. Prima oară am fost în ţara dv. în 1939. Abia terminasem facultatea şi eram interesat în istoria ţărilor sud-estice. Tatăl meu s-a ocupat toată viaţa de acest domeniu.

– Sînteţi fiul profesorului Robert William Seton-Watson, autorul celebrei *Istorii a românilor*, apărută în 1934. În franceză o avem şi noi în bibliotecă.

– Tata avea foarte mulţi prieteni în România, majoritatea ardeleni.

– Cum şi-a găsit prietenii români?

– A făcut, în 1906, o călătorie în Austro-Ungaria. A plecat acolo fiind interesat de arealul austro-ungar. Era, în tradiţia britanică, austrofil. Studiase istoria la Oxford şi-l va urmări această pasiune toată viaţa. Se afla la Budapesta şi studiind documente, discutînd cu oameni avizaţi, şi-a dat seama de problemele naţionalităţilor în această parte a Europei. A vizitat Transilvania. A întîlnit pe saşi. Ei l-au prezentat românilor.

Istoria românilor, scrisă de el şi publicată în 1934, prezintă esenţa acestor constatări şi concluzii de istoric, care a analizat îndeosebi perioada 1848-1920. A scris după aceea, după război, a scris foarte multe.

A murit în 1951. În România a mers ultima oară în 1929. Era deja grav bolnav, dar a ţinut să meargă.

– O pasiune pentru istorie, pe care aţi moştenit-o, şi nu fără urmări.

– Am scris, la rîndul meu, o primă carte despre Europa orientală între cele două războaie mondiale. Am impresia că a fost modesta mea contribuţie la popularizarea unor experienţe ale acestor ţări.

– Despre România aţi scris?

– Cartea mea nu era o istorie a României, dar problemele ei ocupă un sfert din volum. Precizez că deşi am scris această lucrare în mijlocul războiului, ea are în vedere în perioada hitleristă, implicaţiile fascismului.

– Ce a urmat?

– Am rămas în răsăritul Europei, ai cărei ani de după război i-am cuprins într-o altă carte de istorie. Aş putea spune că nu era nici o abordare ştiinţifică, nici una gazetărească, fiind mai degrabă un comentariu politic al evenimentelor.

– Am văzut aici, la Oxford, *Istoria Europei moderne*, care vă menţionează numele printre autori.

– O lucrare serioasă, care tratează evenimentele dintr-o perioadă lungă, şi anume cei 150 de ani dintre Revoluţia Franceză şi izbucnirea ultimului război mondial. Seria a fost tipărită de „Oxford University Press". Au apărut 6 volume. Unul, cel referitor la evenimentele din Rusia, este scris de mine. Am lucrat mult timp pentru elaborarea lui.

Legat de asta aş menţiona că în 1952 mi-a apărut *Declinul Rusiei ţariste*. O încercare de istorie politică şi socială, acoperind aproape jumătate de secol.

– Mă suspectez de lipsă de inspiraţie începînd cu „istoria" activităţii dv. de istoric, provocînd o criză de timp defavorabilă mie. Ne-a rămas puţină vreme şi noi înotăm încă în anii '50-'60.

– În măsura în care vă interesează, am să menţionez cele

două cărți de politică internațională, nu din punct de vedere diplomatic, ci sub aspectul forțelor angajate și al tendințelor din viața statelor europene la mijlocul veacului nostru. Interesul meu principal era să studiez situația politico-socială, împrejurările care au favorizat apariția anumitor grupări și partide. Al doilea volum din această serie este intitulat *Nici pace, nici război*. În fapt, un studiu al politicii internaționale în primii 15 ani după război.

- Aveți aici, pe masă, această carte groasă: *Națiuni și state*. O doctrină despre naționalism?

- Nu, nu m-am ocupat de naționalism. Cartea are în vedere două procese istorice: formarea conștiinței naționale și mișcările naționale de eliberare. Tratez situații și probleme existente în secolele trecute. Pentru aceasta, am studiat la rîndul meu tipurile de formare a conștiinței naționale. O concluzie la care am ajuns era aceasta: încercarea de maghiarizare manifestată pe spațiul austro-ungar a determinat reacția naționalităților - românii, sîrbii, slovacii. Efectul s-a dovedit contrar.

- Aș reveni, cu dv. alături, la București.

- Înainte sau după război?

- As you like it...

- Rămîne, pentru mine, de neuitat acea primă sosire la București. Era în 1939. Veneam avînd asupra mea o scrisoare din partea tatălui meu. Îl căutam pe Nicolae Iorga. Se cunoscuseră bine și și-au păstrat o mare afecțiune reciprocă, un respect deosebit. La dispariția savantului român, tata a scris un necrolog.

Eu, gîndindu-mă la profesorul Iorga, nu pot uita cît de prietenos s-a dovedit cu mine.

- Drumuri mai recente în România?

- În 1946, pentru prima dată. Apoi în 1966. Din nou în 1977, cînd s-a aniversat Războiul de independență. Ca reprezentant al Academiei Britanice am ținut o comunicare. M-am referit la atitudinea guvernului englez față de Principatele Române, am făcut observații despre legăturile dintre România și Marea Britanie. Am prezentat procesul de similaritate al formării limbii în cele două țări.

- Știți atît de bine istoria noastră națională. Aș vrea să vorbiți despre *Istoria românilor* de Robert William Seton-Watson.

- Tatăl meu a văzut cu ochii lui dezagregarea Imperiului austro-ungar. Cartea lui are meritul de a prezenta realități din această parte de continent atît de frămîntată. Fiți siguri că a înțeles ce trebuia înțeles. Istoria sa a fost tradusă și în franceză, ediție de care el însă nu era prea mulțumit.

Oricum, o istorie a românilor în limbi de circulație internațională - iată un lucru deloc lipsit de importanță pentru vremea aceea.

- N-a trecut prea mult timp de cînd așteptăm o nouă istorie editată de străini, care să ne prezinte istoria pe înțelesul lor?

- Asta mă doare și pe mine. Ar merita să încerce istorici mai tineri să săvîrșească o asemenea lucrare. Ar trebui vreo doi ani de muncă și eu nu-i am. Istoria României nu se studiază, la această oră, în Marea Britanie. Eu, unul, am luptat pentru a ameliora situația. Vedeți scrisoarea mea din *Times*. Fondurile au fost reduse prin inflație și apoi reduse din nou. La Universitatea din Londra, la Catedra de istorie de la „School of Slavonic and East European Studies" există un lector foarte bun, domnul Dennis Deletant. Se studiază Europa sud-estică, pe parcursul a vreo zece lecții, cursul se referă și la România iar la examen este o singură întrebare cu privire la acest capitol.

- Puțin.

- Foarte puțin. Dar nu sînt condiții pentru a se preda și altceva.

- Nici nu s-au tradus suficiente lucrări.

- Ar fi posibil. S-ar putea găsi un traducător foarte bun. O problemă cum este constituirea naționalităților este foarte interesantă, iar evoluția lucrurilor ar putea fi mai bine înțeleasă. Mă gîndesc și la dictatul de la Viena, pe care eu îl consider un act de machiavelism german. Hitler a făcut-o cu scopul de a-i șantaja și pe unguri și pe români.

- Ne cunoașteți bine istoria. Cunoașteți și România?

- Am fost la București, Cluj, Alba-Iulia, Brașov, Suceava, Sibiu. Știu mănăstirile. Am fost în Delta Dunării, ca ornitolog. N-am văzut Dobrogea și aș dori să merg. Aș dori să revăd Transilvania, dragostea mea.

Aaa, am fost și la Cozia. Ce frumos! Și la Tîrgu Jiu!

- La ce lucrează istoricul, distinsul istoric cu care stau de vorbă?

- Este în curs de apariție o carte, scrisă împreună cu fratele meu, profesor la Oxford. O biografie a tatălui. În cadrul prezentării preocupărilor și drumurilor sale prin Austro-Ungaria, România e bine reprezentată în această carte. Vă asigur că ea va fi bine primită de cititorii români. În drumurile mele în România m-am documentat în vederea acestui volum. Avem la dispoziție scrisorile tatălui nostru, care între 1916-1920 a scos o revistă de istorie. Tata și Octavian Goga au purtat o bogată și interesantă corespondență începînd de prin 1908. S-au și întîlnit de multe ori, și înainte de primul război mondial și după, cînd tata vizita adesea Transilvania și Bucureștiul. De altfel am publicat deja două volume ale tatălui meu în legătură cu Iugoslavia. Au participat la acest efort, în afara mea și a fratelui meu, alți patru istorici iugoslavi. Avem de gînd să realizăm un asemenea volum în legătură cu România, la care va participa doamna profesoară Cornelia Bodea. Am ales materialul, totul este pregătit[1]. Cînd va fi finalizată, pregătită, va trebui să vin la București.

- Să vă urez dv. succes în ceea ce gîndiți și faceți, iar mie să-mi doresc șansa de a vă revedea.

Oxford, septembrie 1979

---

[1] Între timp, cartea a apărut, sub semnătura doamnei academician Cornelia Bodea și a lui Hugh Seton-Watson, sub titlul *R.W. Seton-Watson și românii. 1906-1920*. În două volume. *Magazin istoric* a fost primul care a prezentat-o — sub formă de fragmente — într-o avanpremieră editorială (nr. 11, 12/1989, 12/1990) sub titlul *Pentru cauza dreaptă a românilor*.

REVOLUŢIA DIN DECEMBRIE 1989 —

EFIGII NUMISMATICE

Col. (r) ION DOGARU

Pentru cinstirea eroilor căzuţi în Revoluţia din decembrie 1989, care a dus la înlăturarea regimului de dictatură comunistă din ţara noastră, s-a luat iniţiativa de a se bate o serie de medalii comemorative de către Ministerul apărării naţionale, Societatea numismatică română, Muzeul judeţean Braşov, Secţia Bîrlad a Societăţii numismatice române, U.M. 01842 Boteni, Asociaţia pentru cinstirea eroilor martiri din Bucureşti etc.

Prezentăm cîteva dintre aceste medalii-efigii ale recunoştinţei şi respectului faţă de jertfa celor căzuţi pentru victoria Revoluţiei. Precizăm că, prin tirajele lor restrînse, aceste medalii au devenit de pe acum raritäţi numismatice.

Mai întîi, o medalie (foto 1, 2, de pe planşele 2-3) dedicată generalului de armată erou Vasile Milea, al cărui chip este reprezentat pe avers. Pe revers, o cruce, o cască militară şi o coroană de lauri din frunze de stejar şi inscripţia „Jertfa supremă pentru patrie şi onoare militară. 22 decembrie 1989". Medalia a fost emisă de Societatea numismatică română (autor Victor Gabor), într-un tiraj de 120 exemplare.

Sub egida Ministerului apărării naţionale şi a Secţiei numismatice C.C.A. din cadrul Societăţii numismatice române a fost emisă o altă medalie (foto 3, 4, autor Constantin Dumitrescu, tiraj 100 ex.), care pe avers are reprezentat Hotelul Intercontinental din Piaţa Universităţii, iar în prim plan un tanc şi un grup de revoluţionari, militari şi civili, cu lozinca „Trăiască România liberă!" Pe revers, se află inscripţiile „Veniţi, veniţi, armata e cu noi!" şi „Veşnică recunoştinţă eroilor căzuţi în Revoluţia din decembrie 1989".

Sculptorul Gheorghe Adoc este autorul unei medalii (foto 5, 6 bătută tot de Societatea numismatică română, într-un tiraj de 120 ex.), care pe avers are reprezentat în prim plan bustul unui tînăr cu un steag, iar în fundal alţi tineri cu drapele, sub inscripţia „România libertate". Reversul medaliei cuprinde cîteva segmente din Coloana fără sfîrşit a lui Brâncuşi, falduri de drapele şi crengi de brad, precum şi inscripţia „22.XII.1989. Eroilor Revoluţiei — glorie eternă".

Sub egida Muzeului judeţean Braşov, Secţia din acest oraş a Societăţii numismatice române a emis şi ea două medalii comemorative alè Revoluţiei din decembrie 1989. Prima (foto 7, 8; autori — Marin Mudura, Const. Dumitrescu; tiraj 150 ex.) pe avers are cunoscutul semn al victoriei şi, circular, legenda: „15 noiembrie 1987 — 22 decembrie 1989. Libertate. Demnitate. Democraţie". Pe revers, o garoafă este ţinută de două mîini, în gest de ofrandă.

O altă medalie (foto 9, 10), emisă tot la Braşov (tiraj 150 ex. autor C. Dumitrescu), are pe avers un pumn încleştat şi inscripţia „15.XI.1987 - 22.XII.1989, Braşov", iar pe revers, faldurile unui steag şi primele cuvinte ale noului imn de stat al României: „Deşteaptă-te, române".

La Bîrlad, secţia locală a Societăţii numismatice române a emis o medalie comemorativă (foto 11,12; autor Mihai Fetiţa; tiraj 120 ex.) pe al cărei avers se află imaginile a două monumente reprezentative din două oraşe cheie ale Revoluţiei — Opera din Timişoara şi Biblioteca centrală universitară din Bucureşti (incendiată în zilele Revoluţiei), precum şi inscripţiile circulare: „Timişoara. Bucureşti. Arad. Sibiu. Braşov. Cluj. Tîrgu Mureş". „Azi în Timişoara, mîine în toată ţara" şi „Armata e cu noi". Reversul medaliei cuprinde harta ţării, cu oraşele Timişoara şi Bucureşti, semnul victoriei încadrat de lozinca „România-Libertate", iar circular inscripţia: „Odioasa dictatură a căzut. Glorie patriei libere. Slavă poporului erou. 22 decembrie 1989".

O medalie (foto 13,14, autor Victor Gabor, tiraj 100 ex.), a fost bătută de U.M. 01842 în memoria eroilor paraşutişti din cadrul acestei unităţi, căzuţi pe cîmpul de onoare. Pe avers, sînt imaginile — stilizate — ale unor edificii apărate de paraşutişti, în decembrie 1989 (Hotelul Bucureşti, Televiziunea română, Sala Palatului), doi militari din cadrul acestei arme,

în poziții de luptă, și inscripția: „22.12.1989. Veni, Vidi, Vici".

Reversul medaliei, încadrat de cuvintele: „Glorie eternă eroilor parașutiști căzuți pe cîmpul de onoare. U.M. 01842 Boteni", cuprinde, încadrate între o torță și semnul de armă al parașutiștilor, numele eroilor căzuți la datorie în acele zile: cpt. (p.m.) Dragomirescu Liviu, slt. (p.m.) Matei Petrișor, slt. (p.m.) Barbu Petre, slt. (p.m.) Puiu Sorin, slt. (p.m.) Drăguț Adrian, slt. (p.m.) Nae Ion, slt. (p.m.) Barbu Mihai, slt. (p.m.) Cristea Adrian, slt. (p.m.) Dima Gabriel, slt. (p.m.) Preda Ionuț, lt. maj. (r) Voica Constantin, frt. (r) Crihană Leonte.

O altă medalie (foto 15, 16, autor Constantin Popovici, tiraj 120 ex.) are pe avers chipul unui tînăr pe fundalul unei cruci și inscripția „România. 16-22 decembrie 1989", iar pe revers efigia unei mame îndurerate care sărută fruntea unui tînăr căzut în Revoluție. Pe fundal, nouă cruci și inscripția „In memoriam".

Să mai consemnăm și medalia (foto 17, 18, autor Constantin Dumitrescu, tiraj 120 ex.) bătută de Asociația pentru cinstirea eroilor martiri, din București. Pe avers este imaginea Sfîntului Gheorghe, călare, care înfige sulița într-un balaur și inscripția „Eroilor neamului. Decembrie 1989". Pe reversul medaliei sînt reprezentate trei morminte din Cimitirul eroilor din Capitală, în fața cărora se află o femeie îngenunchiată.

Acestea sînt cîteva dintre efigiile numismatice care evocă eroismul și jertfele celor care, în urmă cu trei ani în decembrie 1989, s-au ridicat pentru libertate și demnitate, împotriva tiraniei. ■

Formulări celebre cu ...cheie

Cine, cînd și în ce împrejurare s-a exprimat astfel?

1. „Știi să învingi, Hannibal, dar nu știi să te folosești de izbîndă!"

2. „Dacă nu vor să mănînce, pot oricînd să beau!"

3. „Nici un om liber nu poate fi executat, întemnițat, izgonit din țară [...] decît după o dreaptă judecată a semenilor săi sau după obiceiul pămîntului".

4. „În țara mea aș fi putut să rămîn liniștit și sigur, fără nici o teamă, dacă nu m-ar fi chemat credința mea față de creștinătate".

5. „De vreme ce trebuie să fac războiul, prefer să-l fac împotriva dușmanilor mei decît împotriva copiilor mei".

6. „Decît o amplă colecție de pergamente, mai bine îi lăsa moștenire o armată de 200 000 de oameni".

(Răspunsurile în numărul viitor)

Niculae KOSLINSKI

COPERTELE

①-④ În secolul XVI, spaniolii au declanșat o serie de masacre în Țările de Jos, pentrú a face față revoltei populației. Participînd cu armele sale la lupta pentru independență, Brueghel a pictat tabloul **Uciderea pruncilor,** inspirat din episodul uciderii nou-născuților din Betleem (**Crăciun,** p. 15)

② Contesa de Jaffa îl încoronează pe Guy de Lusignan ca rege al Ciprului **(sus).** Prin Cipru a trecut și Petru Cercel, domn al Țării Românești (1583-1585), calitate în care a ctitorit biserica Curții domnești din Tîrgoviște, reparată și pictată apoi de Constantin Brîncoveanu. Tabloul votiv i-a imortalizat pe amîndoi **(jos) (O clipă în Cipru,** p. 78)

PLANSELE

Cîteva secvențe ale vieții academice românești în perioada interbelică.

①Comemorarea lui Carol I. La ședința solemnă participă regele Carol II și marele voievod de Alba Iulia, Mihai. Președintele Academiei Române, Constantin Rădulescu-Motru, citește discursul omagial **(sus).**

Academia Română comemorează pe membrii săi decedați în anul 1939 — Miron Cristea, D. Gerota și M Gaster. Asistența, în picioare păstrează un moment de reculegere.

④În 1941, Academia Română comemorează, în prezența conducătorului statului Ion Antonescu, împlinirea a 250 ani de la moartea lui Miron Costin **(sus).**

Istoricul I.Nistor susține în plenul Academiei Române o comunicare despre românii transnistrieni

Revoluţia

Efigii

1

2

3

7

8

9

13

14

15

din Decembrie

numismatice

RHÔNE

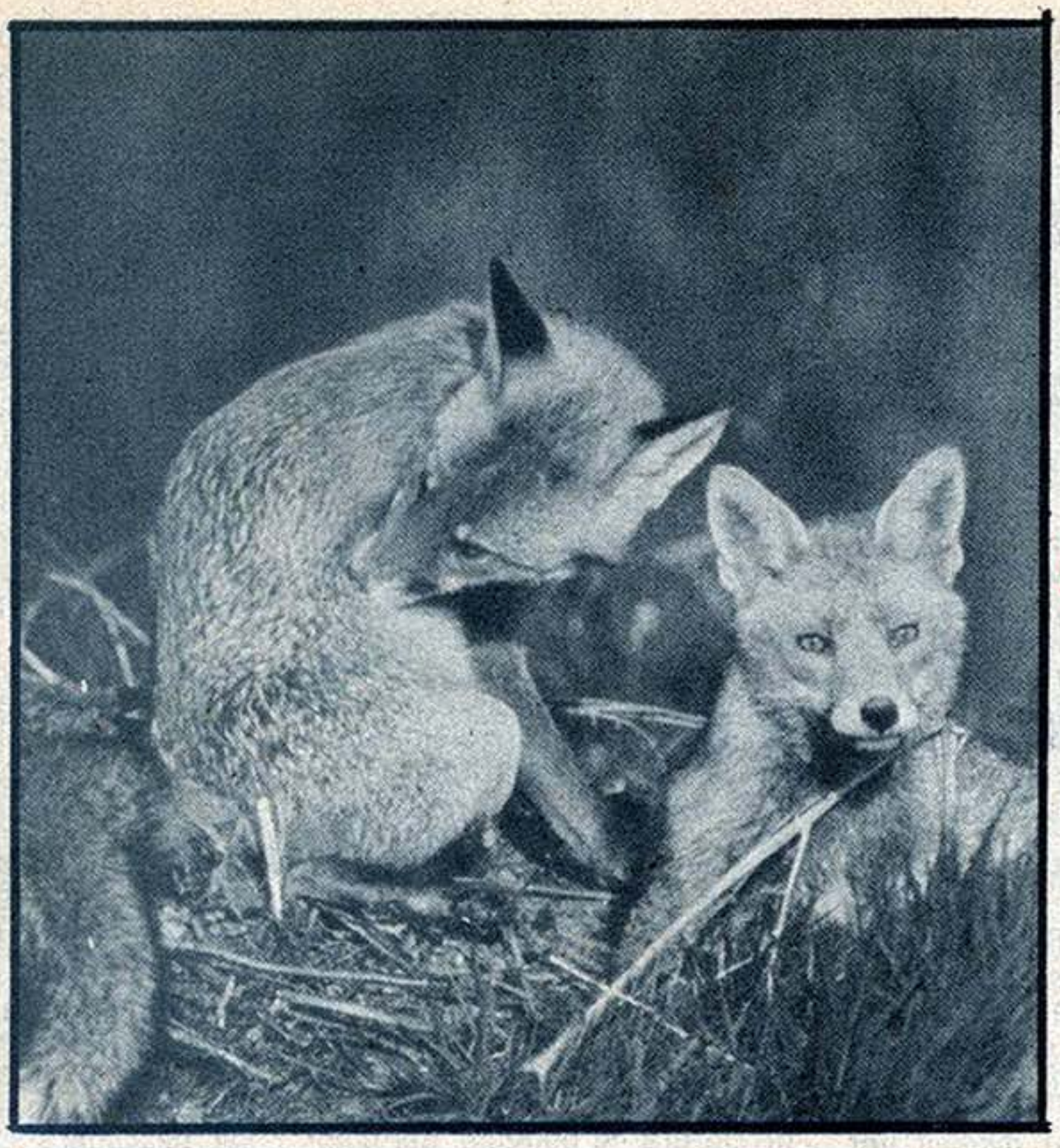

POULENC

CĂLĂTORIE ÎNTR-O LUME NECUNOSCUTĂ

Atena este cea mai poluată capitală din Europa. Principala sursă o constituie traficul auto. Parcul de autobuze destinate transportului în comun numără 1 700 mașini echipate cu motoare diesel. Un număr de 110 beneficiază de un sistem de filtrare a gazelor de eșapament care conține o substanță pusă la punct de grupul Rhône-Poulenc. **Se elimină fumul negru evacuat prin țevile de eșapament, distrugîndu-se 90% din particulele emise. Nu peste mult timp, întregul parc de autobuze va fi dotat cu asemenea filtre. Vor avea de cîștigat și locuitorii celebrului oraș, dar și vestitele sale monumente.**

Filosoful Michel Serres consideră că fizica și biologia au fost științele secolului XX, în vreme ce știința Terrei va fi știința secolului următor. Astăzi nu mai este un secret pentru nimeni că omul perturbă, prin acțiunile sale, echilibrul ecologic. S-a organizat chiar, în acest an, o conferință a șefilor de state și de guverne, la Rio de Janeiro, consacrată problemei ecologice globale a Terrei. Conferință care, evident, n-a adus nimic semnificativ. Teoretic, toată lumea este de acord că trebuie făcut ceva. Practic, costă prea mult și într-o perioadă de recesiune economică mondială nici măcar Statele Unite nu sînt dispuse să cheltuiască suplimentar doar pentru rațiuni ecologice. Cu atît mai de apreciat sînt eforturile făcute de firme particulare pentru protejarea mediului înconjurător. La Rhône-Poulenc, **aceasta este o prioritate. În ultimii zece ani, consumul de energie al grupului s-a diminuat cu 30% iar evacuarea materiilor oxidabile în apă cu 70%. Cantitatea de sulf emisă în aer s-a redus de 10 ori. În viitor,** Rhône-Poulenc **își propune să controleze complet emisiunile nocive și să evalueze cît mai riguros impactul și potențialele pericole asupra mediului înconjurător pe care le-ar putea prezenta toate produsele pe care le pune pe piață.**

Să parcurgem deci o nouă etapă a călătoriei noastre în această lume — pînă acum — necunoscută: Rhône-Poulenc.

Orice medalie are și un revers

Perioada de relansare economică a grupului de după cel de al doilea război mondial a fost caracterizată, chiar de specialiștii săi, drept epoca de aur. Ea a ținut pînă în 1974-1975, cînd criza economică a lovit din nou ansamblul economiei mondiale.

După război, totul trebuie reconstruit. Costă foarte mult, dar prezintă și un mare avantaj: e mult mai profitabil să instalezi o tehnologie nouă, decît să cîrpești mașini vechi. Treptat, lumea își revine din șocul războiului și, printre alte consecințe, sporește consumul. Atît de produse agricole, cît și de textile, ca să menționăm două domenii în care *Rhône-Poulenc* este adînc implicat.

Să ne ocupăm puțin de industria textilă. Ce femeie se poate abține să-și cumpere o bluză sau o fustă nouă, în culori cît mai vii și care să fie cît mai comod de întreținut și de purtat? În anii '50-70, pînă cînd ecologiștii și medicii vor trage un serios semnal de alarmă și toată lumea va alerga din nou după bumbac, țesăturile din fire sintetice sînt la mare preț. Ciorapi de damă cît mai rezistenți, pantaloni care nu-și pierd dunga nici sub cea mai înverșunată ploaie. Dar textilele nu se folosesc doar pentru îmbrăcăminte, ci și pentru tapițerie, huse, draperii și cîte și mai cîte.

Vă reamintiți cum se obțin firele artificiale? Dintr-un produs chimic - acetat de celuloză, spre exemplu - suficient de plastic pentru a trece printr-un tub foarte îngust, iese un fir. Spre deosebire de firul tors din caierul de lînă, el este continuu și atît de lung cît ai nevoie. Se impune o precizare. Firul artificial este obținut în urma unui proces chimic complex, care pleacă totuși de la o fibră naturală: o pastă de lemn. Firele sintetice - nylonul de exemplu - sînt obținute în urma unui proces de sinteză ce pleacă de la derivați din petrol, din gaz sau din cărbune. Este o distincție mai ales pentru specialiști, dar nu lipsită de interes. La sfîrșitul războiului, producția uzinelor *Rhône-Poulenc* se bază mai ales pe acetatul de celuloză. Dar încă înainte de război, grupul obținuse licența de la firma americană Du Pont de Nemours pentru a fabrica nylon. Cum cititorul își mai amintește poate, venirea războiului a frînat valorificarea brevetului. Acum, producția noului tip de fir, sintetic, cunoaște o amploare deosebită, depășind după 1950 pe cea a firelor artificiale. Sosește apoi în scenă și „tergalul". Este un fir tînăr: a fost pus la punct în 1941, de doi chimiști britanici, Whinfield și Dickson. Licența este cumpărată, pentru Europa, de Imperial Chemical Industries (ICI), conglomeratul industriei chimice britanice, iar pentru S.U.A. de același Du Pont de Nemours. *Rhône-Poulenc* obține licența de fabricație, în iulie 1953, de la ICI.

Dar *Rhône-Poulenc* nu trăiește numai din brevete cumpărate. Tehnicienii de la propria-i filială, Rhodiaceta, descoperă încă din timpul războiului mijlocul de a trage în fir clorura de polivinil, obținînd un produs rezistent la apă, insensibil la acizi, neinflamabil și bun izolator termic.

Această dezvoltare considerabilă a firelor artificiale și sintetice a fost posibilă, desigur, datorită creșterii cererii. Dar, din punctul de vedere al grupului *Rhône-Poulenc*, el nu ar fi putut beneficia de situație dacă nu ar fi dispus de o organizare perfect integrată a serviciilor de cercetare și a celor de aprovizionare cu materii prime, care i-au permis să răspundă cu promptitudine provocării pieței. Astfel, capacitățile de producție destinate pînă atunci producerii unor tipuri de coloranți sau de arome, care acum nu mai sînt tot atît de solicitate, sînt rapid orientate să producă materiile prime necesare pentru obținerea firelor sintetice. Atunci cînd capacitățile existente sînt depășite, se construiește imediat o nouă uzină.

Orice medalie are însă și un revers. Strategia adoptată de grup - foarte bună cîtă vreme cererea este într-o continuă creștere - își dezvăluie viciile de îndată ce apar primele semne de stagnare. Principala deficiență este tocmai lăcomia cu care se extinde *Rhône-Poulenc*. În loc să își aleagă două-trei tipuri de fire și să devină numărul unu mondial în domeniu, grupul vrea să producă din toate. În plus, ca și pînă atunci, se limitează mai ales la Franța: acolo are principalele uzine și tot acolo principalii clienți. O eroare scump plătită în momentul în care concurenții străini, rămași fără suficiente comenzi la ei acasă, vor pătrunde pe piața franceză, oferind, fiecare cîte un produs mai bun decît similarul produs de *Rhône-Poulenc*.

Pînă atunci, să vedem ce s-a întîmplat cu sectorul farmaceutic după război. *Rhône-Poulenc* a fost primul care a sesizat importanța sulfamidelor și antibioticelor. Studiind sute de mii de tulpini de microbi, specialiștii săi creează noi antibiotice: streptomicina, aureomicina și tetraciclina, apoi, spiramicina, pristinamicina și rubidomicina. Ocupîndu-se de alergii, cercetătorii săi descoperă că ele sînt declanșate de o substanță aflată în corpul uman: histamina. Sînt puse la punct două antihistaminice de sinteză, iar mai tîrziu, ducînd cercetarea mai departe, se obține un antiparkinsonian de sinteză și neuroleptice. Povestea celor din urmă o vom spune în continuare.

Uneori, nu reușești

Dintotdeauna, oamenii s-au luptat cu „nebunia". Fiecare epocă a cunoscut mijloacele ei. În evul mediu se aplicau „tratamente de șoc" bolnavilor, considerați posedați de diavol. Cu cît ne apropiem de zilele noastre, mijloacele sînt tot mai rafinate: dușuri reci, electroșocuri, lobotomii. O asemenea terapie putea să provoace, cel mult, satisfacție unor psihiatri sadici, dar în nici un caz nu ducea la vindecarea bolnavilor. Tradiția atribuie doctorului Moreau paternitatea ideii că s-ar putea folosi și medicamente. În 1845, la Tours, el a făcut experiențe cu hașiș. Nu-

mai că substanţele cunoscute pe atunci ca avînd efecte asupra psihicului erau foarte toxice. Este clasica problemă a medicului: cum să îl vindece pe bolnav fără să îl omoare.

În timp ce pun la punct medicamentele antihistaminice, cercetătorii de la *Rhône-Poulenc* se întreabă dacă derivate ale acestora nu pot acţiona, de asemenea, asupra sistemului nervos central. Aşa se ajunge la clorpromazin, descoperit de Paul Charpentier, brevetat la 1 decembrie 1950 sub numele de „largactil". Experienţele cu noul medicament continuă pînă în mai 1953. Concluzia finală este că „largactil"-ul avea efecte benefice asupra maniacilor, a melancolicilor şi a schizofrenicilor. *Rhône-Poulenc* descoperise primul psihotrop. Chiar dacă această categorie de medicamente nu a eliminat complet cămaşa de forţă, în orice caz a uşurat mult gravele suferinţe ale multor oameni din lumea întreagă.

Un alt domeniu nou al chimiei organice către care grupul *Rhône-Poulenc* se orientează este cel al siliconilor. Aceştia sînt produşi cu proprietăţi fizice remarcabile, dar abia după război au fost folosiţi pe scară largă. Utilizînd o licenţă cumpărată de la General Electric, *Rhône-Poulenc* îşi dezvoltă o unitate proprie de cercetare şi producţie, în special în domeniul izolaţiilor electrice.

Un succes şi mai mare îl cunosc masele plastice. Considerate la început doar înlocuitori ai produselor naturale, îşi găsesc curînd utilizări în cele mai neaşteptate domenii. Începînd din anul 1953, *Rhône-Poulenc* creează un atelier special, dotat cu maşini costisitoare, pentru studiul termoplasticelor, iar din 1959 se lansează într-o producţie pe scară mare.

Iată deci că şi în acest domeniu *Rhône-Poulenc* se dezvoltă în toate direcţiile, cu urmarea firească: uneori nu reuşeşte. Aşa cum s-a întîmplat cu „Societatea de cauciuc butil", la care a trebuit să renunţe din cauza concurenţei acerbe.

Domnul Jean-René Fourtou, preşedintele Grupului Rhône-Poulenc

În p. 33: *vulpea roşcată rămîne principalul vector al răspîndirii turbării. O boală la a cărei eradicare contribuie şi firma* Rhône-Poulenc, *prin primul vaccin de recombinare genetică, pus la punct de Laboratoarele Mérieux*

Un alt moment important în biografia *Rhône-Poulenc* de după al doilea război mondial îl constituie relaţia cu Gillet. Acesta este numit „regele vîscozei", fiind unul dintre cei mai importanţi producători de textile din Franţa. Relaţiile dintre *Rhône-Poulenc* şi Gillet datează, de fapt, dinainte de primul război mondial, căpătînd un caracter instituţional odată cu crearea lui Rhodiaceta. La sfîrşitul anilor '50, firma Gillet, împreună cu Rhodiaceta, numără aproximativ 45 000 persoane. Activităţile textile ale grupului sînt regrupate sub numele de Celtex, iar cele chimice sub numele de Progèl. La 28 iulie 1961, se hotărăşte unirea grupului Celtex cu *Rhône-Poulenc*. În urma acestei operaţiuni, *Rhône-Poulenc* dispune de 80 000 salariaţi şi are o cifră de afaceri de 3,5 miliarde de franci. Dar nu peste mult timp trebuie să înfrunte momente dificile.

Între 1975 şi 1982, grupul traversează o perioadă de criză. Sînt necesare eforturi susţinute pentru a readuce corabia pe linia de plutire. Abia din 1984 cifra de afaceri revine la două miliarde de franci. Lecţia a fost bine învăţată şi se iau măsuri pentru o ameliorare structurală. Efortul în domeniul cercetării atinge 6% din cifra de afaceri, iar pentru investiţii 8%. Toate activităţile deficitare au fost fie eliminate, fie s-au redus. Produsele către care *Rhône-Poulenc* îşi îndreaptă atenţia sînt medicamentele şi vaccinurile, cele de medicină veterinară, aditivi pentru industria alimentară, produsele pentru protecţia plantelor. ■

(Va urma)

Dorin MATEI

23 ianuarie 1945

ROMÂNIA ŞI CONVENŢIA DE ARMISTIŢIU

SAVEL RĂDULESCU

Am prezentat în numărul trecut o primă parte dintr-un document inedit, **păstrat la Cabinetul de manuscrise al Bibliotecii Academiei Române —** Memoriul privind executarea Convenţiei de armistiţiu, **întocmit la 23 ianuarie 1945 şi semnat de Savel Rădulescu, preşedintele Comisiunii române pentru aplicarea armistiţiului.**

Memoriul **aduce preţioase informaţii privind modul în care partea română înţelegea să se achite de obligaţiile decurgînd din Convenţia de armistiţiu. Precizăm că în** dosarul inedit, **al procesului „grupului Pătrăşcanu", publicat de revista noastră în nr. 7-12/1991, 1-3/1992, sînt făcute publice pentru prima dată mărturisirile lui Lucreţiu Pătrăşcanu, şeful delegaţiei române care a semnat Armistiţiul, la 12 septembrie 1944 la Moscova.**

Să urmărim în continuare alte fragmente din memoriu. Sînt prezentate demersurile autorităţilor române privind apărarea intereselor cetăţenilor români (basarabeni în marea majoritate) urmăriţi de autorităţile sovietice spre a fi trimişi dincolo de Prut (vezi şi Magazin istoric, **nr. 6/1992).**

În imagine: regimul Convenţiei de armistiţiu era supravegheat cu grijă nu doar prin Comisia aliată de control (în care S.U.A. şi Anglia aveau o prezenţă simbolică), ci şi prin alţi factori, precum omniprezentul şi omnipotentul A.I. Vîşinski, fost procuror al proceselor staliniste şi emisarul personal al dictatorului sovietic în România; alături de el, Gh. Gheorghiu-Dej.

„Comisiunea română pentru aplicarea armistiţiului — se arată în document —, printr-un memoriu adresat Comisiunii aliate de control la 11 noiembrie 1944, a expus punctul ei de vedere cu privire la cererile sovietice, întemeindu-se pe regimul naţionalităţilor în cazul unei dezmembrări de teritoriu. Acest referat a fost întocmit pe normele dreptului internaţional, în baza afirmaţiilor pe principiul autodeterminării naţionalităţii rezervată individului şi ca o consecinţă a lui, pe dreptul de opţiune decurgînd din libertatea individuală a omului. Numeroase tratate internaţionale au adus exemple în menţinerea tezei propuse.

Comisiunea aliată de control, prin răspunsul ei din 3 decembrie 1944, a respins argumentele sus-menţionate ca fiind cu desăvîrşire eronate, pe motivul că referatul este bazat numai pe normele dreptului internaţional. Singura lege admisibilă în această privinţă au afirmat organele sovietice este «decretul Prezidiumului Suprem U.R.S.S. din 8 martie 1941 asupra restabilirii cetăţeniei U.R.S.S. pentru locuitorii Basarabiei şi dobîndirea cetăţeniei sovietice de către locuitorii Bucovinei de Nord». Numai pe baza acestui decret se vor putea soluţiona multiplele cazuri juridice referitoare la cetăţenia diverselor persoane care au fost enumerate în referatul de la 11 noiembrie 1944.

Comisiunea română pentru aplicarea armistiţiului nu a putut lua în consideraţiune punctul de vedere impus de Comisiunea aliată de control, socotind că nu-şi poate însuşi o teorie care neagă drepturile stabilite prin convenţiunile internaţionale.

Autorităţile sovietice însă au început să ridice în provincie fără întîrziere pe toţi basarabenii şi bucovinenii, neţinînd seama de nici o discriminare şi cerîndu-le să facă declaraţii de întoarcere în U.R.S.S.

În faţa acestei situaţii de fapt şi fără a renunţa la teza ei iniţială Comisiunea română pentru aplicarea armistiţiului s-a văzut obligată atunci să recurgă, în ultimă instanţă, la interpretarea legii sovietice, căutînd a obţine chiar din analiza textului acesteia anumite excepţiuni.

Într-o primă conferinţă întrunită la 15 decembrie 1944, domnul general-locotenent Vinogradov [locţiitorul preşedintelui Comisiei aliate de control — partea sovietică] a cerut delegaţilor români (preşedintele Consiliului de Miniştri şi preşedintele Comisiunii române pentru aplicarea armistiţiului) ca locuitorii originari din Basarabia şi Bucovina de Nord să facă declaraţiuni individuale, indicînd motivele pentru care ei nu vor să se repatrieze. Aceste declaraţiuni urmau să fie examinate de la caz la caz de către autorităţile sovietice competente.

Într-o conferinţă ulterioară, ţinută la 31 decembrie 1944, a fost trimisă domnului general-locotenent Vinogradov o notă cuprinzînd excepţiunile de repatriere decurgînd din stricta interpretare a Legii sovietice din 1941 precum şi o serie întreagă de alte excepţiuni izvorîte din interesele statului român şi din cele ale locuitorilor în cauză, urmînd să fie supusă binevoitoarei cercetări a Comisiei aliate de control.

Domnul general-locotenent Vinogradov însă fără a intra în discuţiunea punctelor propuse a amînat răspunsul domniei sale, comunicînd că va trimite textul la Moscova spre a fi examinat şi adăugînd că pînă la rezolvarea chestiunii nici una din persoanele interesate nu va fi transportată dincolo de graniţele ţării.

În consecinţă, Comisiunea română pentru aplicarea armistiţiului este în aşteptarea hotărîrilor ce vor fi luate".

În continuare, *Memoriul* prezintă, detaliat, cantităţile de materiale de război germane aflate pe teritoriul românesc şi predate autorităţilor sovietice. Este vorba de ceea ce se numeşte „captură de război", reprezentînd material feroviar, aeronautic şi maritim. După cum precizează documentul, pînă la data întocmirii lui, partea română colectase şi predase marea majoritate a materialelor de război germane (din cele maritime, d. ex., cca 95 la sută).

Sînt consemnate, de asemenea, şi celelalte măsuri luate de partea română privind achitarea de prevederile Convenţiei de armistiţiu, cuprinzînd „toată seria de prestaţiuni pe care le presupune colaborarea militară şi prezenţa pe teritoriu a unei armate în plin efort de război".

Aceste obligaţiuni se executau prin:

„1. Plăţi directe în numerar către Comisia aliată de control.

2. Contravaloarea rublelor şi leilor sovietici retraşi din circulaţie (operaţiune închisă la 1 decembrie 1944).

3. Plăţi în numerar şi în natură necesare întreţinerii Comisiunii şi subcomsiunilor aliate de control, cum şi pentru întreţinerea trupelor sovietice şi a spitalelor.

4. Livrări de materiale pentru reparaţiuni şi întreţinere.

5. Livrări de alimente şi mărfuri pentru aprovizionarea trupelor de pe front.

6. Plata de rechiziţii (imobile — mînă de lucru).

7. Livrările de petrol pentru front.

8. Livrările de lemn pentru construcţie şi foc".

Sînt menţionate, în continuare, sumele uriaşe cheltuite de partea română pentru diferite plăţi.

„1. Plăţi directe în numerar către Comisia aliată de control s-au făcut în valoare de 21 miliarde [lei].

2. Plăţi pentru retragerea leilor sovietici şi a rublelor: ruble — 488 335 489, lei sovietici — 1 156 139 298; contravaloarea în lei — 54 614 245 350 lei [vezi şi *Magazin istoric*, nr. 2/1991].

3. Plăţi pentru întreţinerea Comisiei aliate de control, a trupelor sovietice în trecere şi a spitalelor.

Asupra acestui capitol nu

s-a ţinut încă o statistică la zi a cheltuielilor. Cifra dată de Ministerul finanţelor este de lei 1 058 700 000, ceea ce înseamnează cam 250 000 000 lei lunar. [...]

Din lipsa fixării unor sume precise, cheltuielile pe tot cuprinsul ţării sub acest capitol au fost făcute foarte disparat şi uneori exagerate. Prefecturile nu s-au putut opune la astfel de plăţi.

Întreţinerea trupelor sovietice din ţară şi în trecere se face prin cantine sau predări de alimente, care se prepară de bucătăriile de campanie ale trupelor sovietice.

Neputîndu-se fixa de la început timpul şi locul pe unde se scurg aceste trupe în trecere, organizaţiile judeţene nu au putut fi în măsură să facă aprovizionări rapide, ceea ce a cauzat reclamaţiuni. Prelevările de alimente făcute direct de trupele sovietice sînt puse pe socoteala unor astfel de deficienţe în aprovizionarea lor pe timpul trecerii..."

Alte consemnări din *Memoriu* se referă la contribuţia părţii române privind livrările de alimente şi mărfuri, de materiale de construcţii, de petrol etc. etc. La un prim bilanţ (pînă la data întocmirii documentului) „cifra totală a plăţilor, la capitolele la care există o evidenţă este de circa 116 miliarde lei. La aceasta se adaugă cifra prevalărilor directe, care după datele cu totul parţiale se ridică la circa 38 miliarde lei".

Era un efort material enorm, în condiţiile în care statul român se afla angajat cu toate resursele sale în grelele campanii de pe frontul de vest (vezi şi *Magazin istoric*, nr. 5,6/1980).

Să urmărim în continuare, şi acele precizări ale părţii române cuprinse în *Memoriu* referitoare la aplicarea prevederilor Articolului 16 din Convenţia de armistiţiu, care prevedea: „tipărirea, importul şi răspîndirea în România a publicaţiilor periodice şi neperiodice, prezentarea spectacolelor de teatru şi a filmelor, funcţionarea staţiunilor de T.F.F., Poştă, Telegraf şi Telefon, vor fi executate în acord cu Înaltul comandament aliat-sovietic".

Prin acest articol al Convenţiei se introducea, de fapt, cenzura de tip comunist în ţara noastră. Se puneau, tot atunci, prin acest articol 16, şi „bazele" acelui odios *„Fond S"*, care a îngrădit decenii de-a rîndul accesul la o informaţie complexă a generaţii şi generaţii, în primul rînd de tineri în formare, şi care a fost desfiinţat prin decizie guvernamentală imediat după 22 decembrie 1989.

„Măsurile de ordin general ca şi acelea privind cazuri speciale în aplicarea art. 16 din Convenţie se iau în acord cu Comisiunea aliată de control, se precizează în document.

Publicaţiile periodice (cotidianele etc.) apar şi se tipăresc potrivit normelor următoare:

a) Pentru a putea apărea, ziarele şi celelalte periodice au nevoie de autorizaţie de apariţie a Cenzurii centrale a presei, care se acordă după o prealabilă cercetare de către o comisie specială funcţionînd la Direcţiunea presei din Ministerul afacerilor străine. După aceea, se cere agrementul Comisiei aliate de control, prin Direcţiunea presei din Ministerul afacerilor străine.

b) După apariţie, periodicele din provincie sînt obligate a trimite Direcţiunei presei cîte 10 exemplare din fiecare număr, iar cele din Bucureşti un număr mai mare de exemplare. Din acestea, Direcţiunea presei trimite Comisiunei aliate de control o parte.

c) Cenzura preventivă a periodicelor se face numai de către autoritatea română competentă (Cenzura centrală a presei), pe baza instrucţiunilor proprii şi a directivelor date iniţial de Comisia aliată de control. Sancţiunile pentru eventualele abateri se iau de către autorităţile româneşti, la cererea Comisiei aliate de control.

Publicaţiile neperiodice (cărţi, broşuri etc.) au nevoie pentru a apărea de autorizaţia Cenzurei centrale a presei. După apariţie şi mai înainte ca publicaţiile în chestiune să fie puse în circulaţie, editurile sînt obligate să trimită trei exemplare Direcţiunei presei din Ministerul afacerilor străine, care le transmite Comisiei aliate de control spre aprobare.

Publicaţiile importante trebuiesc supuse Controlului cenzurii sovietice de pe lîngă P.T.T. şi cenzurii militare române.

Răspîndirea publicaţiilor periodice şi neperiodice, tipărite în ţară sau eventual importate, se face numai după satisfacerea normelor de cenzurare".

Comisiunea română pentru aplicarea armistiţiului a dispus „retragerea din comerţ şi circulaţie (biblioteci publice etc.) a tuturor publicaţiilor periodice sau neperiodice, tipărite anterior Armistiţiului, care prin cuprinsul lor ar putea dăuna bunelor noastre relaţiuni cu Naţiunile Unite şi în special cu U.R.S.S.

În acest scop, pentru a asigura aplicarea unor norme uniforme pentru întreaga ţară şi a împiedica eventuale scăpări din vedere sau măsuri arbitrare ale organelor subalterne, funcţionează periodic o comisiune prezidată de domnul ministru plenipotenţiar Radu Crutzescu şi alcătuită din reprezentanţi ai departamentelor şi instituţiilor competente.

În baza lucrărilor acestei Comisiuni, s-a publicat la 17 decembrie 1944 un comunicat al Comisiunii române pentru aplicarea armistiţiului, însoţit de o primă listă a publicaţiilor ce urmează a fi retrase din edituri, librării, biblioteci publice etc. La 21 decembrie 1944 a apărut o a doua listă, iar alte liste sînt în pregătire. Prefecţii judeţelor au primit prin Ministerul de interne ordine de a colecta şi depozita, pe măsura publicării listelor, publicaţiile în chestiune. Ulterior, ele vor fi ridicate de Oficiul de hîrtie

spre a fi măcinate. Numai bibliotecile cu drept de depozit legal și bibliotecile instituțiilor de învățămînt superior pot păstra aceste publicațiuni, inventariate și închise în dulapuri sau încăperi speciale sub directa răspundere a șefilor acestor instituțiuni. Ele nu vor putea fi consultate, în scop de studiu, decît cu autorizația specială, dată sub proprie răspundere, a șefilor instituțiilor respective...

Cenzurarea corespondenței se face atît de cenzura militară română, cît și de cenzura sovietică. Întreaga corespondență poștală, inclusiv cea oficială și militară, este cenzurată. La cererea Marelui Stat Major și a altor autorități, Comisia română pentru aplicarea armistițiului a intervenit în mai multe rînduri pe lîngă .Comisia aliată de control pentru ca cenzurarea corespondenței — în special cea oficială militară — să fie efectuată în condițiuni care să împiedice pierderea sau rătăcirea corespondenței și care să asigure comunicărilor poștale rapiditatea și siguranța necesară. Toate aceste intervențiuni au rămas pînă acum fără rezultat".

Ultimele părți ale *Memoriului privind executarea Convenției de armistițiu* — document *inedit* a cărei primă parte am prezentat-o în numărul trecut — se referă la îndeplinirea articolelor 17 și 19 din Convenția de armistițiu, articole care prevedeau:

„17. Administrația civilă românească este restabilită pe întregul teritoriu al României, afară de un sector de 50-100 km de linia frontului, depinzînd de condițiile terenului; organele administrative românești se obligă să aducă la îndeplinire în interesul restabilirii păcii și securității instrucțiunile și ordinele Înaltului comandament aliat (sovietic), date de către el, în scopul de a asigura execuția acestor condițiuni de armistițiu".

„19. Guvernele aliate socotesc hotărîrile Arbitrajului de la Viena cu privire la Transilvania ca nule și inexistente și sînt de acord ca Transilvania (sau cea mai mare parte a ei) să fie restituită României, sub condiția confirmării prin Tratatul de pace și guvernul sovietic este de acord ca forțele sovietice să ia parte, în acest scop, în operațiuni militare comune cu România, contra Germaniei și Ungariei".

După cum se precizează în *Memoriu,* prevederile articolului 17 „nu au fost aplicate pînă acum în tot cuprinsul țării și în toate domeniile de activitate ale administrației.

În Transilvania de Nord administrația românească a fost împiedicată formal de a se reinstala.

Prin nota Comisiei aliate de control nr. V-150 din 12 noiembrie 1944 s-a cerut într-adevăr guvernului român ca toate autoritățile administrative românești aflătoare pe teritoriul Transilvaniei de Nord să fie retrase. Guvernul român s-a văzut nevoit a se supune, arătînd însă Comisiei aliate de control, prin nota din 19 noiembrie 1944 a domnului președinte al Consiliului de Miniștri, temeiurile juridice și politice pentru care această cerere i se pare neîndreptățită.

La 20 noiembrie 1944, Comisiunea aliată de control a răspuns că problema Transilvaniei de Nord este rezolvată prin art. 19 al Convenției de armistițiu «și că această rezolvare nu mai poate da naștere la nici un fel de îndoieli în claritatea și preciziunea ei».

«Totuși» — adaugă în continuare acea notă — «acest articol nu rezolvă chestiunea timpului și modul instalării administrației românești pe teritoriul Transilvaniei de Nord. Această chestiune trebuie să fie rezolvată prin tratative între guvernele U.R.S.S. și al României, fapt care este legat organic de toate celelalte chestiuni referitoare la executarea Convenției din 12 septembrie 1944. Executarea, însă, a acestei Convenții și în primul rînd a condițiunei atît de importante a Convenției cum este aceea expusă în art. 11, se execută pînă în prezent de către guvernul român în mod nesatisfăcător».

Chiar dacă punctul de vedere exprimat în nota Comisiunei aliate de control ar fi întemeiat, încheierea la 16 ianuarie 1945 între guvernul român și Înaltul comandament sovietic a Acordului pentru aplicarea articolului 11 din Convenția de armistițiu, precum și executarea în mod conștiincios a celorlalte obligațiuni asumate prin acea Convenție ar implica reintrarea României în drepturile ce i-au fost formal recunoscute și, în consecință, reinstalarea de îndată a administrației sale în Transilvania de Nord.

Această comisiune socotește însă că nu este cazul a se face o legătură directă între executarea în fapt a prevederilor art. 19 al Convenției de armistițiu și dezvoltarea în timp a obligațiunilor decurgînd din celelalte articole ale acestei Convenții.

În urma declarării arbitrajului de la Viena ca «nul și neavenit», s-a restabilit întru toate situația anterioară din august 1940. Însă condiția «confirmării» prin viitorul Tratat de pace a acestui punct al Convenției de armistițiu înseamnă că se va consfinți o stare de fapt și de drept actuală; anulîndu-se, ca și cînd nu ar fi existat niciodată, toate efectele de fapt și de drept ale acestui arbitraj, restabilindu-se implicit deplina suveranitate a României asupra întregului teritoriu al Transilvaniei.

Întărește încă acest punct de vedere împrejurarea că, în ultimul alineat al aceluiași articol 19, se arată că «guvernul sovietic este de acord ca forțele sovietice să ia parte în acest scop» (adică anularea efectelor Tratatului de la Viena și restituirea Transilvaniei) «în operațiuni militare conjugate cu România contra Germaniei și Ungariei»".

Pe de altă parte, — continuă *Memoriul* — „art. 17 al Convenției de armistițiu stabilește că «administrația civilă românească este restabilită pe întreg teritoriul Ro-

mâniei, pînă la o distanță de linia frontului de minimum 50-100 km». Întreg teritoriul României, în urma celor expuse mai sus, nu poate însemna decît acel teritoriu care se găsea în august 1940 și a revenit acum din nou sub suveranitatea statului român, deci și Transilvania eliberată.

Menționăm că același text obligă «organele administrative românești să aducă la îndeplinire, în interesul stabilirii păcii și a securității, instrucțiunile și ordinele Înaltului comandament aliat (sovietic) date către ele în scopul de a asigura execuția acestor condițiuni de armistițiu». În consecință, aceste autorități civile românești au nu numai obligațiunea de a restabili ordinea și securitatea pe întreg teritoriul României, cît și de a colabora la executarea condițiunilor de armistițiu. Ori, îndatoririle asumate de România în Convenția de armistițiu priveau în mod firesc întreaga Românie. Lipsa concursului administrativ și economic al Transilvaniei de Nord ar primejdui grav executarea acestor îndatoriri.

În consecință, atît interesele de stat și naționale ale României, cît și interesele populației din Transilvania de Nord reclamă ca această provincie să reintre în exercitarea de fapt a suveranității statului român, restabilindu-se acolo cît mai curînd cu putință toate ramurile administrative civile române. Convenția de armistițiu din 12 septembrie 1944 stabilește în favoarea României dreptul de a cere aceasta cu deferentă insistență, ca îndeplinirea uneia din esențialele stipulațiuni ale Convenției și pentru realizarea căreia națiunea română a adus și continuă să aducă jertfele ei de sînge alături de armata sovietică.

În alte părți ale țării (Dobrogea și, îndeosebi, zona Constanța, granița cu Iugoslavia etc.) administrația românească nu s-a putut reinstala în condițiuni satisfăcătoare din cauza greutăților de fapt pe care le întîmpină diversele instituții din partea elementelor armatei sovietice.

În unele părți ale țării, în fine, deși administrația românească funcționează, unele din atribuțiunile ei sînt îngrădite.

Am sesizat Comisiunea aliată de control, prin repetate note, despre cazurile de acest fel.

Deși se observă în genere o simțitoare îmbunătățire a acestei situații, totuși ni se mai semnalează încă zilnic cazuri de asemenea natură.

În fine, trebuie semnalat că cetățenii români aparținînd chiar armatei sînt arestați, judecați și uneori executați de către instanțe sovietice, deși s-a cerut Comisiunii aliate de control, de cîte ori asemenea cazuri ne-au fost aduse la cunoștință, ca ei să fie predați pentru instruire și judecată autorităților române, singure competente în această materie".

Cu aceste precizări finale ale *Memoriului*, încheiem și noi prezentarea acestui document extrem de relevant pentru mai buna înțelegere a evenimentelor petrecute în urmă cu peste 48 ani, prea puțin încă cunoscute și a căror cercetare în lumina adevărului vor face, fără îndoială, mai inteligibilă istoria poporului nostru din ultimele cinci decenii. ■

Prezentare și selecție
Ioan LĂCUSTĂ

O NOUĂ ARHIVĂ NAȚIONALĂ: ARHIVA RADIO

Trei conferințe de presă succesive în luna octombrie, cu participarea domnilor Eugen Preda și Paul Grigoriu, director general și director general adjunct ai Radiodifuziunii Române, și a domnului profesor arhitect Corneliu Dumitrache au familiarizat mass-media, și prin ea opinia publică română și străină, cu perspectiva unui nou sediu al acestei instituții publice, naționale, de importanță culturală, politică și strategică. Prin Hotărîrea Guvernului României nr. 571, din 22 septembrie 1992: „Imobilul situat în strada Știrbey Vodă, sector 6, București, avînd denumirea «Muzeul Național», se transmite, împreună cu terenul aferent, din administrarea Ministerului Culturii în administrarea Radioteleviziunii Române, în scopul asigurării unui nou sediu pentru Radiodifuziunea Română (Casa Radio)".

Prezent din nou, după o extrem de lungă absență, în sala de Consiliu a Radiodifuziunii Române de la etajul VI al clădirii, grav șubrezită din str. general Berthelot 60-62, am întrebat conducerea instituției care va fi soarta arhivei Radio. Am aflat o veste mai mult decît îmbucurătoare. După mutarea în noul sediu din str. Știrbey Vodă, se vor amenaja și spațiile necesare depozitării în condiții corespunzătoare a acestei arhive. Și, bineînțeles, va urma punerea ei în circuit public, la dispoziția cercetătorilor aflîndu-se, în condițiile reglementărilor naționale și internaționale în materie întregul material disponibil. Se va deschide astfel pentru cercetări o adevărată mină de aur, întrucît sute și sute de personalități ale vieții politice și culturale românești s-au perindat de-a lungul ultimilor 60 de ani prin fața microfoanelor, iar numeroase evenimente de mare însemnătate au avut o percepție inedită prin emisiunile radiofonice. Și atunci un studiu ca acela al dr. Eugen Preda *Istoria unei zile cruciale la Radio* publicat de *Magazin istoric* în anul 1988 va deveni preludiul altor și altor contribuții istorice.

Cristian POPIȘTEANU

CAZUL PRECUP

CRISTIAN TRONCOTĂ

„Președinția Consiliului de Miniștri ne trimite următorul comunicat: «În ultimele zile au fost puse din nou în circulație zvonuri de natură să creeze o atmosferă de turburare și desordine.

Aceste svonuri pornesc totdeauna din aceleași oficine și urmăresc aceleași tendințe dăunătoare liniștei de care țara are azi mai mult decît oricînd nevoe.

Ceea ce în mod normal nu poate fi privit decît ca un fapt divers, este înfățișat în proporțiile cele mai grave și în același timp cele mai fanteziste.

Astfel, greșeala cîtorva ofițeri inferiori, implicați într-o acțiune al cărei caracter subversiv urmează a fi deslușit de cercetările în curs, este prezentată cu amplificări și exagerări pe de-a-ntregul inventate.

Guvernul socotește de datoria lui să pună în gardă opinia publică din țară și din străinătate față de această condamnabilă acțiune alarmistă susținută de dușmanii României»".

Comunicatul de mai sus a apărut în ziua de 12 aprilie 1934. El fusese publicat ca urmare a presiunii pe care o exercita presa străină, ce tipărise reportaje din ce în ce mai ample despre complotul condus de locotenent-colonelul Victor Precup și descoperit la București. Episodul respectiv este interesant din două motive: mai întîi pentru povestea în sine, apoi pentru ecoul pe care l-a stîrnit în străinătate și care ne arată că din cînd în cînd (vezi și Magazin istoric, nr. 9/1991) drumul nostru spre Europa trece și prin Budapesta.

Despre complotul pus la cale de fostul sprijinitor al lui Carol II — Precup jucase un rol în readucerea în țară a regelui, în 1930 — s-a mai scris. Cititorii revistei Magazin istoric au putut afla o serie de date despre respectiva afacere din memoriile unui fost șef al S.S.I.-ului, N.D. Stănescu, publicate în nr. 3/1991. În cele ce urmează, vom înfățișa istoricul „cazului Precup", atît cît l-am putut reconstitui din diverse materiale de arhivă, și ecoul pe care l-a avut el în unele publicații din străinătate, cîte am putut consulta, urmărind mai ales pe ce căi s-au transmis știrile și cum s-au transformat pe parcurs.

Principalii acuzați, de la stînga la dreapta: Precup, Fleșariu, Nicoară, Năstase, Mîndruțiu, Gligor, Fericeanu, Dordea, Baciu, Strîmbu, Orban, Mesaroș și Penciu

O schiță biografică

Victor Precup s-a născut la 3 aprilie 1889, în comuna Miercurea, județul Sibiu. Era fiul lui Dumitru și al Justinei și nepotul lui Ștefan Cicio-Pop. La data de 7 noiembrie 1918, era primit în armata română, cu gradul de căpitan și vechimea în armată recunoscută din 1 noiembrie 1916, cînd intrase ca ofițer în armata austro-ungară. Victor Precup trecuse munții din Transilvania, împreună cu viitorul mitropolit Bălan. Ei au mers la Iași pentru a informa despre acțiunile românilor ardeleni și a cere ajutorul armatei române. Precup s-a reîntors cu un avion la Blaj, aducînd celor adunați acolo știrea că românii de peste munți sînt alături de ei.

În timpul revoluției bolșevice a lui Bela Kun, s-a aflat la Budapesta. Într-o notă a S.S.I., din 30 august 1932, semnată de Mihail Moruzov, se specifica, în legătură cu prezența lui în capitala ungară: „Cu toată cunoscuta-i verbozitate, pînă în prezent nu s-a putut afla nimic de la el care să elucideze rostul prezenței sale acolo".

O notă a Direcției generale a poliției, Corpul Detectivilor, din 3 septembrie 1943, preciza că „numitul a fost suspectat de organele acestei Direcțiuni generale încă din anul 1921, pe cînd era maior, fiind bănuit de spionaj". Nu ni se spune în favoarea cui și dacă bănuiala s-a confirmat. În 1922 era șef al Biroului 2 informații al Comandamentului militar al Basarabiei, la Chișinău. Același document citat mai sus arată că „s-a ocupat cu traficul de refugiați din Rusia Sovietică și a lucrat cu rea credință în cercetări comuniste, punînd în libertate comuniști periculoși. Totuși, pare a fi făcut aceste lucruri numai pentru că era afacerist". Despre aceeași perioadă vorbea și Constantin Maimuca (Magazin istoric, nr. 1, 6/1991): **„aflîndu-mă într-o chestiune de serviciu în biroul colonelului Dumitru, președintele Tribunalului Militar de la Chișinău, am văzut pe o canapea mai multe dosare, cca 3-4 volume, intitulate «Colonel Precup». L-am întrebat ce-i cu ele și mi-a răspuns că i le cere Statul Major și sînt dosarele procesului Precup. Ajuns la birou, m-am dus direct la arhivă și am întrebat dacă există ceva lucrări**

Actorii

Căpitanul de jandarmi Mesaroș, participant la complot, declara în fața completului de judecată că în 1931 a primit ordin din partea colonelului Gabriel Marinescu, prefectul poliției Capitalei, să observe și să raporteze tot ce i s-ar fi părut suspect în activitatea lui Precup. Un raport al comisarului regal Hotineanu, din 25 aprilie 1934, preciza că S.S.I. „intrase pe fir" din 1932. Se pare că Moruzov, șeful S.S.I., primise primele date despre intențiile lui Precup din partea unui subofițer de la un depozit de muniții din Cluj, plutonierul Țanu. Direcția Generală a Poliției fusese și ea avertizată de Florian Medrea, colonel în rezervă și fost inspector regional de poliție la Cluj, că Precup îi propusese să facă parte din organizația sa. Chiar ministrul de interne de atunci, Alexandru Vaida-Voievod, fusese prevenit, dar nu întreprinsese nimic. Un nou semnal primiseră autoritățile din partea locotenent-colonelului Barbu, comandantul unui regiment de jandarmi, căruia Precup îi ceruse în noaptea de 13 spre 14 noiembrie 1933 să îl sprijine într-o preconizată acțiune de răsturnare a regimului existent. Ofițerul îl refuzase și raportase superiorilor. Totuși, Precup a fost lăsat în libertate, intensificîndu-se supravegherea lui. În februarie 1934, S.S.I. a deplasat forțe suplimentare la Cluj, căci acolo se aflau majoritatea aderenților lui Precup.

Ce urmărea, de fapt, locotenent-colonelul Precup? El a afirmat tot timpul că nu a pus la cale un complot, ci că a vrut doar să strîngă în jurul său un grup de prieteni, oameni de încredere, cu care să îi poată sări în ajutor regelui atunci cînd va fi nevoie. Fără a o recunoaște explicit, a lăsat să se înțeleagă că dorea să o elimine din preajma regelui pe Elena Lupescu. Manifesta evidente simpatii pentru P.N.Ț și Garda de fier și antipatie față de P.N.L. De altfel, la procesul său au depus favorabil atît Iuliu Maniu, cît și Corneliu Zelea Codreanu. Actul de acuzare și interogatoriile luate la proces au dovedit că recrutarea colaboratorilor s-a făcut după criterii foarte precise. Aproape toți cei atrași i-au solicitat în prealabil cîte un serviciu personal, pe care Precup s-a străduit să îl satisfacă, legîndu-i astfel de persoana lui și cerîndu-le un devotament deplin, fără a le împărtăși foarte clar scopul acțiunii.

În zilele de 26-28 martie 1934, la hotelul „New York" din Cluj, sublocotenentul Năstase — căruia i se întocmiseră anterior acte să fie scos din armată — i-a aranjat o întrevedere cu noii aderenți recrutați. Fiecare s-a prezentat cu cîte o rugăminte personală. În plus, între unii complotiști existau și legături de rudenie: Precup era cumnat cu maiorul Nicoară, acesta văr cu căpitanul Flesariu, sublocotenentul Nicolae Dordea era văr cu Mîndruțiu. În final, potrivit celor recunoscute de maiorul Nicoară în instanță, Precup conta în vederea executării loviturii în București pe 20-30 ofițeri.

Cu echipa astfel pregătită, Precup a încercat în patru rînduri — potrivit actului de acuzare — să răstoarne ordinea în stat. Prima oară, la căderea guvernului Iorga, în 1932. A doua oară de Paști, același an. A treia încercare a fost, se pare, ceva mai serioasă, căci asupra ei s-a insistat în cursul dezbaterilor de la proces. Ea trebuia să aibă loc în noaptea de 13 spre 14 noiembrie 1933, cînd I.G. Duca părea pe punctul să își depună mandatul încredințat de rege pentru a forma un nou guvern, condiționat însă de suveran de participarea lui Goga și Gh. Brătianu. Cei doi au refuzat și în dimineața zilei de 14 noiembrie 1933, Carol II a acceptat formula propusă de Duca.

Faptele

Următorul moment ales de Precup pentru a acționa au fost sărbătorile de Paști, din 1934. Citâm din declarația lui la proces: „În Joia și Vinerea Paștelor se vorbea insistent despre o criză de guvern, în legătură cu sentința în procesul Gărzii de fier [este vorba de procesul asasinilor lui I.G. Duca. *Magazin istoric*, nr. 3/1967]. Am discutat cu prietenii mei aceste svonuri, deoarece dînșii cereau să le dau dispoziții", a declarat Precup. Pentru a fi siguri că au ales cel mai bun moment, nevasta lui a consultat chiar și o ghicitoare, cum avea să declare un martor.

Miercuri, 4 aprilie, sublocotenentul Năstase l-a anunțat pe locotenentul Gligor că pleacă la București, cerîndu-i să vină și el — „aproximativ joi" — și să mai aducă alte grenade ofensive, petarde, 4-5 rachete. În cazul în care Gligor nu venea, trebuia să îl trimită pe plutonierul Țanu cu valiza. Lui Orban Iuliu, care avea treabă la București și trebuia să plece marți, Năstase îi propune să vină cu el, miercuri. S-au oprit o noapte la Brașov, unde Orban avea o problemă de rezolvat, și au ajuns la București joi, 5 aprilie. În Gara de Nord s-au întîlnit cu locotenentul Baciu, venit, potrivit propriei declarații, „fără să fiu chemat". Au convenit să locuiască la Cercul Militar, Năstase recomandîndu-i lui Baciu să nu meargă la Precup acasă, ci să aștepte. În vreme ce Baciu se îndrepta spre Cercul Militar, Năstase a mers acasă la Precup. Negăsindu-l, a lăsat valiza în grija servitoarei. „Înainte de a pleca din casa d-lui lt. col. Precup, am scos ceva din valiză și cu această ocazie, probabil, servitoarea a văzut conținutul. Am încuiat valiza și am plecat, recomandînd servitoarei să fie cu băgare de seamă și să nu trîntească valiza". Una dintre variantele care circulau afirma că servitoarei, părîndu-i-se curioasă valiza respectivă, ar fi semnalat poliției. Pare mai curînd o versiune menită să acopere pe adevăratul informator, dacă nu au fost cumva mai mulți. Peste două ore, Năstase se reîntîlnea cu Baciu la Cercul Militar, căruia îi transmitea ordinul să se ducă la Fericeanu acasă. Vineri după-amiază, Baciu merge la Fericeanu acasă, însoțit de Orban. Nu îl găsesc. Revin peste o oră. Baciu intră în casă, iar Orban rămîne afară. După o vreme, văzînd că Baciu nu mai iese, Orban a plecat. Fericeanu s-a reîntors acasă, urmat la scurt timp de Precup. Pe la ora 22.00 Precup pleacă în oraș, însoțit de Baciu, într-o mașină. Baciu s-a reîntors la Cercul Militar, unde a avut surpriza să îl găsească pe Năstase, pe care îl știa plecat spre Cluj. La ora 24.00, Baciu s-a dus la culcare.

Într-adevăr, Năstase plecase spre Cluj. El aștepta un nou transport de explozibil din partea lui Gligor. Văzînd că nu mai vine, i-a trimis în dimineața zilei de 6 aprilie o telegramă semnată „Costică" în care îi solicita să pregătească valiza, iar el, Năstase, s-a urcat la ora 13.00 în tren. Gligor a făcut rost de 14 grenade defensive, 1-2 metri fitil, 6 cutii dinamită și 6 rachete. A cerut de la maistrul armurier și o valiză. Între timp, Năstase constatase că nu are legătură potrivită ca să fie în timp util, a doua zi, sîmbătă, în București cu explozibilul. Așa că la ora 18.00, Gligor a primit o nouă telegramă, semnată „Victoria și Costică", cu următorul text: „Mutarea sigură. Vino cu bagajul". Dar Gligor ezita. La ora 21.00 se hotărîse să trimită valiza cu un caporal, pentru ca în final să renunțe complet. Dimineața a dus materialele înapoi la magazie. Avea să fie arestat în aceeași zi, sîmbătă, 7 aprilie, la ora 19.00. Iată deci, de ce l-a găsit, spre surprinderea lui, Baciu pe Năstase vineri noaptea la Cercul Militar, jucînd cărți. Și ca să încheiem cu ziua de vineri, 6 aprilie, să amintim și faptul că Precup a fost vineri seara, potrivit propriei sale

în această chestiune. Mi s-a dat un dosar pe care l-am luat cu mine și l-am consultat. Din conținutul lui reieșea că Husărescu avusese repetate conflicte cu Precup care pe acea vreme era maior, șef al Biroului 2 la Corpul de armată. Din rapoartele aflate în acest dosar se desprindea că maiorul Precup exercita o adevărată teroare la frontiera Nistrului și că era autorul principal a numeroase asasinate și jafuri îndreptate contra refugiaților ruși care treceau frontiera clandestin în România. Aceștia, după ce erau despuiați de valorile pe care le aveau asupra lor, erau asasinați și aruncați în apă de Precup sau oamenii lui". În 1923 a fost cercetat de Comandamentul Corpului 3 Armată, dar cauza a fost clasată la 9 decembrie 1925 pentru „lipsă de probe materiale". Să mai menționăm că în aceeași perioadă, ziarul Adevărul **îl critica pentru faptul că îi abona pe evrei la revistele lui A.C. Cuza. Din 1923 era semnalat printre aderenții unei grupări extremiste.**

Peste patru ani, Victor Precup făcea parte din Consiliul de Război care l-a judecat pe Mihail Manoilescu. Acesta fusese arestat, în octombrie 1927, de către Siguranță, în trenul care îl aducea de la Paris. Avea la el patru scrisori (către I.I.C. Brătianu, Iuliu Maniu, Nicolae Iorga și Alexandru Averescu) semnate de prințul Carol, care își manifesta intenția de a se întoarce în țară. La achitarea lui Manoilescu a contribuit și Victor Precup prin votul său. După aceea, el s-a deplasat în două rînduri la Paris, sub pretextul că era trimisul oficial al guvernului Maniu, încercînd și reușind să pătrundă în anturajul lui Carol. În iulie 1929 l-a denunțat lui Maniu complotul pus la cale de un grup de ofițeri superiori și generali, în frunte cu colonelul Stoica.

Rolul lui Precup în actul de restaurație din 1930 este cunoscut. După aceea, el și-a făcut o publicitate foarte mare, ceea ce a deranjat pe rege. Nemulțumit că nu fusese numit cel puțin ministru de război, Precup a început să îl frecventeze pe mareșalul Averescu, luîndu-și titlul de reprezentant al „ardelenilor conștienți", care — susținea el — vedeau în mareșal pe viitorul președinte al Republicii. În para-

O schiță biografică

O schiță biografică

lel, a organizat și „complotul" pe care îl prezentăm mai amplu în articolul alăturat.

După condamnare, pedeapsa (cel puțin o parte a ei) a executat-o la Doftana. Acolo el a fost contactat de comuniști, care doreau să se folosească de legăturile pe care el le avea printre ofițeri. O notă a Inspectoratului regional de poliție Bucegi relata: „Comisiariatul de poliție Câmpina ne semnalează cele ce urmează: La închisoarea Doftana, în ziua de 4 iunie 1939 deținuților Gheorghiu-Dej, Timoftei Grigore și Victor Precup li s-a permis să se plimbe prin curtea închisorii, dîndu-li-se și un număr de șapte ziare de cetit, printre care și o revistă Detectivul".

La 11 septembrie 1940 a fost grațiat de restul pedepsei și pus în libertate. Unele ziare au salutat cu entuziasm repararea unei mari nedreptăți. În anul următor, Victor Precup devenea proprietarul unei firme — „Portex" — care se ocupa cu comerțul cu produse de marochinărie, articole textile, chimicale și tehnice. Rapoartele Siguranței și ale S.S.I. semnalau însă că era tratat cu multă răceală în cercurile ardelenilor, chiar național-țărăniste, pentru că se convertise la comunism. I se atribuiau legături cu fostul ofițer Vărzaru (arestat cu ani în urmă ca spion sovietic), circulau chiar zvonuri că el însuși ar fi fost pentru scurtă vreme în U.R.S.S. De Precup se interesa și Legația germană. O notă din 10 august 1942, de la Corpul detectivilor, preciza că „Ovendi Hammenan, cunoscutul traducător german al scrierilor lui Mihail Eminescu și tatăl d-șoarei Hammenan, secretara d-lui Killinger, a declarat într-un cerc de ziariști români că Poliția secretă germană se interesează în foarte de aproape de activitatea colonelului Precup, despre care au informații că ar milita în mișcarea de stînga". Iar un referat al Corpului detectivilor din 1 iulie 1944, reluînd informația despre preocuparea Legației germane, continua: „În materialul găsit în Arhiva Partidului Comunist, aflată în casa conspirativă din strada Cringului nr. 15, locuința evreilor Paul și Etty Wexler, în scrisoarea conspirativului «Marius», conducătorul P.C. din România, Ștefan Foriș, datată 28 iunie 1943 către conspirativul «Eugen», secretarul or-

declarații, la Biserica Domnița Bălașa, în ținută obișnuită de stradă, dar că nu a intrat înăuntru, rămînînd în stradă. De ce nu a acționat vineri seara? Nu știm.

Sîmbătă, 7 aprilie, la ora 7.45, Mihail Moruzov, șeful Serviciului Secret al Marelui Stat Major, s-a prezentat acasă la comisarul regal Romulus Hotineanu, expunîndu-i întreaga afacere și cerîndu-i concursul în arestarea complotiștilor. Din actul de acuzare, rezultă că acțiunea din seara acelei zile urma să se desfășoare astfel: o parte a complotiștilor urma să lanseze petarde și grenade și să deschidă focul de la ferestrele hotelului Bulevard asupra convoiului regal care se îndrepta spre Biserica Domnița Bălașa. În acest scop, doi veri ai locotenent-colonelului Precup ocupaseră deja două camere cu vedere spre Calea Victoriei. Deși au fost audiați ca martori la proces, cei doi veri nu au fost inculpați sau condamnați. În același timp, ceilalți complotiști urmau să atace pe demnitarii aflați deja la Biserica Domnița Bălașa, în așteptarea cortegiului regal. Se pare că Precup le fixase ca interval de adunare orele 16.00-19.00.

Procesul

Primii arestați, sîmbătă dimineața, au fost cei de la Cercul Militar. La ora 11.30, Precup s-a prezentat la Palat, pentru audiența pe care o solicitase monarhului. În jurul orei 13.00, cînd a ieșit, s-a întîlnit — întîmplător, avea să declare el — cu maiorul Nicoară și cu Fericeanu, cărora le-a împărtășit rezultatul audienței. La despărțire, Precup a tras „o înjurătură unei persoane cu fustă". Cînd a ajuns acasă, Precup a fost arestat. În vreme ce i se făcea percheziția, a sosit căpitanul de jandarmi Mesaroș. Acesta fusese de serviciu în noaptea precedentă și ieșise mai devreme, pentru că seara trebuia să meargă cu compania lui la Biserica Domnița Bălașa. Servitoarea l-a avertizat că poliția este în casă și Mesaroș a șters-o în grabă. Tot servitoarea, împreună cu doamna Precup, au luat geamantanul adus de Năstase și au plecat cu el spre casa lui Fericeanu. Acesta nu a primit valiza și le-a îndrumat spre maiorul Nicoară. După ce i-a comunicat arestarea soțului, doamna Precup i-a cerut să trimită valiza la Cluj. Nicoară a luat o mașină de piață și după ce s-a învîrtit prin oraș aproape o oră, a ajuns la Chitila. S-a urcat în primul tren, a coborît la Ploiești și l-a depus la magazia de bagaje, recipisa trimițînd-o fratelui său la Cluj. Din pușcărie, maiorul Nicoară avea să-i scrie fratelui său ca să îl contacteze pe șeful stației Deva, cumnatul lui Precup, și să-l învețe să spună că îi lăsase lui valiza, duminică 8 aprilie, cu cadouri de Paști.

A urmat comunicatul reprodus la începutul acestui articol din ziarul *Universul*. A doua zi, s-a dat publicității un alt comunicat, din partea Ministerului apărării naționale, cu numele ofițerilor reținuți: locotenent-colonel Victor Precup, maior Vasile Nicoară, căpitan Octavian Flesariu, căpitan Ștefan Mesaroș, căpitan Nicolae Nicoară, locotenent Tiberiu Baciu, locotenent Marian Gligor, locotenent Aurel Neagoe, sublocotenent Nicolae Dordea, sublocotenent Constantin Năstase, sublocotenent Ion Mica. Peste încă o zi, se publica actul de acuzare, din care dispăreau numele căpitanului Nicoară, locotenentului Neagoe și sublocotenentului Nica, dar apăreau numele civililor: Ilie Mîndruțiu, Eugen Fericeanu, Iuliu Orban, Teodor Penciu, Arsenie Strîmbu. La 20 aprilie se deschideau dezbaterile procesului. La ora 8.15, inculpații au fost transportați de la Inspectoratul Jandarmeriei la Consiliul de Război al Corpului II Armată. Membrii Consiliului erau: general Grigore Corniceanu, președinte, colonel Ilie Șteflea, colonel Aurel Melicescu, locotenent-colonel Vlădescu și locotenent-colonel Panaitiu. Acuzator era locote-

nent-colonelul R. Hotineanu. Sentința prevedea 10 ani recluziune, iar pentru ofițeri și degradarea. Recursul a fost respins. Ultimul act l-a constituit ceremonia degradării celor opt ofițeri, în public, la cazarma Malmaison. Din păcate, nu avem suficient spațiu pentru a reproduce integral cele trei relatări — din *Universul*, *Corriere della Sera* și *Daily Telegraph* — pe care le-am găsit. Sînt foarte amuzante, pentru că seamănă una cu cealaltă doar în punctele esențiale, ca de obicei fiecare ziar oferind propria versiune. Aflăm că ofițerilor li s-a citit sentința, că au protestat tot timpul și au strigat „Trăiască regele!", „Trăiască adevărata armată română!", „Jos Lupeasca!", „Jos Camarila!", „Jos jidanii!", că li s-au rupt (sau și-au rupt) sabiile și epoleții, că asistența furioasă i-a huiduit și în final i-a și bumbăcit, garda evacuîndu-i cu greu. Din punctul de vedere al principalilor actori, complotul Precup luase sfîrșit.

Un singur aspect mai trebuie lămurit: de ce a fost lăsat Precup în libertate vreme de doi ani de zile, deși S.S.I. și Direcția Generală a Poliției știau de activitatea lui? Explicația furnizată atît de contemporani, cît și de analiștii care s-au aplecat asupra episodului — în ceea ce îl privește pe Moruzov — este că acesta a amînat cu bună știință arestarea pînă în momentul care i s-a părut cel mai potrivit: primăvara anului 1934, cînd se discuta adoptarea unui regulament de funcționare al S.S.I. și numirea unui director al serviciului, aflat pînă atunci în subordinea Marelui Stat Major. Șef al M.St.M. era generalul Antonescu, cu care Moruzov era în relații proaste. Deci, el avea nevoie de o „bombă", care să îl propulseze în atenția regelui ca persoană indispensabilă. Și i-a oferit „complotul Precup". Nu întîmplător nota comisarul regal Hotineanu, în raportul său din 25 aprilie 1934: „În momentul arestării... celelalte servicii de informații și siguranță ale statului nu aveau absolut nici o cunoștință asupra gravelor evenimente care urmau să se producă în seara zilei de 7 aprilie". Prin Regulamentul de funcționare, intrat în vigoare la 20 aprilie 1934, directorul căpăta noi puteri, iar serviciul era scos de sub tutela M.St.M. Să mai citäm și din memoriile lui Constantin Maimuca, precizînd că el i-a fost dușman personal lui Moruzov. „Faptul că Moruzov trecuse peste Direcția Generală a Poliției, avizase Palatul și Consiliul de Miniștri, această problemă cu caracter intern, era de natură a pune într-o lumină proastă conducerea poliției din acea vreme... reeșea din toată procedura acestuia, că urmărea un dublu scop și anume: a-și consolida situația la Palat, arătîndu-și devotamentul față de rege într-o formă excepțională, a pune în umbră D.G.P. și a o acapara încetul cu încetul. De altfel, acest conflict nu a rămas fără urmări. Moruzov a supravegheat activitatea lui Eugen Cristescu și pe baza informațiilor date la Palat că urmărește corespondența d-nei Lupescu, a fost scos de la conducerea Direcției Siguranței și pus la dispoziția Ministerului de interne. Nu a fost destituit cum era vorba la început, decît grație intervențiilor lui Franasovici, la care Eugen Cristescu apelase".

Ce află Occidentul

Cazul Precup are — așa cum am spus la început — și o altă latură. Cea a ecoului pe care l-a avut în presa străină. Am avut la dispoziție doar extrase mai ample din presa engleză, cîteva din presa maghiară, din cîteva ziare de limbă germană, unul francez și unul bulgar. Ele sînt însă suficiente pentru a stabili filiera pe care au ajuns informații despre complot în Occident, cum au fost denaturate, în mod voit, faptele, pentru a compune acea imagine dorită.

Presa română nu a publicat

ganizației P.C. din București, se dau instrucțiuni să se ia legătura cu un colonel care a făcut închisoare, fără să se arate numele și să fie determinat să activeze pe linie patriotică pentru a determina un curent antigerman printre ofițerii pe care îi cunoaște. Socotim că această persoană nu poate să fie decît colonelul Precup".

Colaborarea lui cu comuniștii este dovedită de evoluția pe care a avut-o după 23 august 1944. La 10 octombrie același an, o notă S.S.I. îl prezintă astfel: „Dl. Colonel Precup, cunoscut in atentatul contra fostului rege Carol II, este șeful poliției Acțiunii Patriotice din Aleea Alexandru": Nota elaborată la 18 iunie 1946, de același Serviciu, oferea mai multe amănunte: „După 23 august 1944, Victor Precup a intrat pe linia de plutire normală a politicii de stinga, colaborînd cu dl. Emil Bodnăraș, secretarul general al președinției Consiliului de Miniștri și alții. A participat la Conferința Națională a Partidului Comunist [in octombrie 1945 — C.T.] din partea armatei... La domiciliu și printre cei ce il cunosc, este considerat ca un activist in P.C.R." Într-adevăr, Precup participase la conferința P.C.R. din partea armatei și nu oricum. Aflăm din Scinteia, 13 aprilie 1945, că „Eri, M.S. Regele a semnat Înaltul Decret Regal prin care cunoscutul luptător antifascist colonelului Nicolae [de fapt, Victor— C.T.] Precup a fost inaintat in gradul de general de brigadă". Și ca să nu existe vreun dubiu în privința prenumelui, să mai citäm o notă a S.S.I., din 19 aprilie 1945: „În legătură cu reabilitarea și reintegrarea in armată a lt. col. Precup, cum și avansarea sa la gradul de general, in rindurile ofițerilor nedreptățiți de regimurile trecute acest fapt a avut darul să provoace vii simpatii față de actualul regim și speranța că în curînd se vor repara toate nedreptățile din oștire".

Din păcate, sintem siliți să ne oprim aici cu schița de biografie a lui Victor Precup. Faptele de vitejie ale generalului Precup se află păstrate într-un dosar din arhiva fostului C.C al P.C.R. care ne-a fost inaccesibil. Am reușit să aflăm doar că a fost trecut în rezervă la 1 februarie 1948 și a murit la 2 septembrie 1958.

O schiță biografică

nimic despre evenimentele de la București pînă în ziua de 12 aprilie. Dar cititorul avizat descoperă în ziarul *Universul* — datat miercuri, 11 aprilie — un editorial semnat de directorul ziarului, Stelian Popescu. Acesta, răspunzînd unor cititori care i-ar fi imputat că ziarul nu-i ține la curent cu principalele știri, scria: „O spunem și azi [guvernului], că face o greșeală și mai gravă împiedicînd presa să-și facă datoria de a spune adevărul asupra celor ce se petrec de cîtva timp încoace". Iar a doua zi, în prima pagină, apărea un articol intitulat *Radio Budapesta. Campania împotriva României*, din care reproducem un pasaj mai amplu. Se spunea că Radio Budapesta „transmite zilnic tot felul de știri tendențioase sau fantastice, relative la situația din Ardeal, în scop de propagandă. Cine urmărește activitatea acestui post s-a convins că împotriva României, a guvernului său ca și a poporului român, se duce o campanie sistematică, alimentată cu minciuni și calomnii, îngăduită, ba chiar organizată de organele Ministerului afacerilor străine maghiar". Erau reproduse apoi cîteva mostre de asemenea știri, după care se continua: „În fiecare zi — după cum am spus — Radio Budapesta comunică asemenea «informațiuni» de la «frații ostatici din Ardeal» și întreține propaganda revizionistă".

Este adevărat că relațiile româno-ungare cunoșteau o anume încordare. Presa publica periodic articole despre acțiunile revizioniste ale Ungariei la diverse reuniuni internaționale. Mai mult, la sfîrșitul lunii martie 1934, la Cluj avusese loc un meci de fotbal între o echipă locală și alta din Seghedin, prilej cu care suporterii se încăieraseră, fiind necesară intervenția jandarmilor. Presa ceruse interzicerea primirii pe viitor a suporterilor din țara vecină, care se dedau de fiecare dată la acțiuni violente. Dar articolul reprodus de noi era determinat în primul rînd de știrea comunicată de Radio Budapesta, la 10 aprilie, privind arestarea a circa 120 persoane, între care ofițeri, germani și unguri care au complotat contra regelui. Radio Budapesta pretinsese că știrea provenea din surse italiene și engleze. Dar cifra de 120 persoane arestate a fost preluată de presa engleză după ce fusese difuzată de Budapesta, unele ziare specificînd chiar de unde o dețin.

Să citățm — pentru conturarea și mai bine a atmosferei, căci știrea nu se confirmă, după știința noastră, din alte surse — și o *Notă* din 20 aprilie 1934: „Centrul de informații al Marelui Stat Major de la Oradea Mare raportează telefonic următoarele: Un agent sosit din Budapesta ne comunică că la 2 aprilie a aflat de la un colonel ungur, de origine sas, ca în curînd se va produce în România un eveniment mare.

Marcat cu x, Victor Precup în vremea cînd era locotenent în armata austro-ungară. Fotografie apărută în 1934, în presa ungară

Agentul a constatat că în legătură cu acest eveniment, la 3 aprilie au fost chemați din concediu toți ofițerii și trupa armatei ungare. Cred că este cazul a se vedea dacă nu există vreo legătură între complotul lt. col. Precup și măsurile premature din Ungaria".

Dar ce spun ziarele pe care le-am putut consulta? Primul în care am găsit o știre despre complot este ziarul britanic *Yorkshire Observer* datat 9 aprilie. În prima fază, toate ziarele sînt deranjate de tăcerea pe care o păstrează autoritățile române. Din Viena so-

sea chiar vestea că nu se putea obține legătura telefonică cu România. Pe fondul știrilor care circulau — avînd drept sursă Budapesta și Viena — Legația română din Londra dădea următorul comunicat, pe care îl reproducem din ziarul *Morning Post*, datat 11 aprilie. „Legația română din Londra dezminte categoric știrea despre un complot împotriva suveranului. Zvonul este de natură senzațională și nu poate veni decît din locuri interesate". Iar ziarul *Bohemia*, de limbă germană, din 12 aprilie, consemna: „I s-a interzis presei să dea lămuriri asupra complotului și din cauza aceasta neliniștea s-a mărit".

După publicarea comunicatului oficial, el este rezumat într-o serie de ziare engleze și de limbă germană, insistîndu-se asupra tendinței de minimalizare pe care o fac autoritățile. Deja, Radio Budapesta lansase ideea că au fost arestați 120 ofițeri și nimeni nu mai credea în comunicatul oficial care vorbea doar de 11 ofițeri. Iată ce scria ziarul maghiar *A Mai Nap*, din 12 aprilie: „Opinia publică engleză așteaptă cu nerăbdare știri din România, iar ziarele arată că știrile oficiale ale guvernului român nu mai pot fi crezute, căci dezmințirile acestea sînt cu totul opuse unor anumite fapte îndeobște bine cunoscute. Cea mai nouă știre din București a lui *Daily Telegraph* este următoarea: Față de dezmințirea oficială publicată miercuri seara, conform căreia noile evenimente din România, nu reprezintă decît «o afacere de poliție» și că știrile răspîndite sînt exagerări tendențioase, trebuie stabilit că sub noile evenimente se ascunde o mișcare politică foarte serioasă". Mai mult, *Daily Telegraph*, din 13 aprilie, publica știrea că a fost arestat și reținut 6 ore corespondentul din București al ziarului *New York Times*, pentru știrile publicate în legătură cu complotul. Știm din presa română că ministrul de interne, Inculeț, a convocat la minister pe toți corespondenții străini, atrăgîndu-le atenția asupra știrilor pe care le trimit.

Pe fondul acestor gafe ale autorităților române, Budapesta și Viena — singurele puncte de unde se pot obține informații despre complot, cel puțin în faza de început — dau drumul exact la acele știri care le convin, iar ulterior, presa maghiară le reia, citînd drept sursă... presa engleză!

Esențial este că din sursele Budapesta și Viena, imaginea care se conturează este cea a unui complot de mare amploare, în care era implicată armata, ba chiar toată provincia Transilvania, „regiune care de multă vreme este nemulțumită de felul cum este tratată de guvernul român" (*Sunday Times* din 15 aprilie, de exemplu). Situația politică în țară este confuză, încordată. La București

Regele Carol II și principele Mihai la slujba de Înviere, la Biserica Domnița Bălașa

se fac descinderi în hoteluri și biserici (*Evening Standard*, 10 aprilie), armata este nesigură (*Daily Express*, 10 aprilie), regele se află la Sinaia unde este păzit de detectivi înarmați, căci nu mai are încredere în armată (*Daily Mail*, din 14 aprilie, care citează *Magyar Saz*), șefii partidelor politice i-au cerut regelui s-o părăsească pe Lupeasca, se duc tratative cu principesa Elena, soția lui Carol II, care să revină în țară. „Amănunte din Viena arată că România a scăpat ca

prin minune de catastrofă", scria *Manchester Guardian* din 11 aprilie, în vreme ce *Frankfurter Volksblatt*, din 18 aprilie, era de părere că posibilitatea izbucnirii unui război civil în România se menține foarte mare în continuare și Carol II va pierde, căci armata este contra lui. La 18 aprilie, *8 Uhr Abendblatt* citînd surse din Budapesta, scria: „Evenimentele din România, din zi în zi, iau un curs tot mai dramatic".

De ce acest interes al presei străine pentru un complot din România? Un posibil răspuns îl găsim în două ziare, *Irish Times*, din 12 aprilie, și *Sunday Express*, din 15 aprilie. Iată ce scria primul: „în împrejurări normale, o revoluție în plus sau în minus în Balcani n-ar putea influența mult politica europeană. Astăzi însă, România, ca membră de seamă a Micii Înțelegeri, ocupă o poziție importantă în situația Europei". Urmează un scurt istoric al participării noastre la primul război mondial, după care se continuă: „Împreună cu Cehoslovacia și Iugoslavia, a format Mica Înțelegere, care joacă un rol foarte important nu numai în Balcani, dar și în afacerile Europei Centrale; astfel încît stabilitatea ei ca stat este un factor vital în politica europeană. Nici unul din statele balcanice nu se găsește astăzi într-o situație statornică. În Iugoslavia, regele Alexandru exercită o dictatură severă. În Albania există o ură împotriva Italiei care va izbucni mai devreme sau mai tîrziu. Bulgaria încă nu și-a revenit din lovitura primită în urma înfrîngerii ei în război. Iar Grecia este într-o stare de insurecție mai mult sau mai puțin continuă. Față de planurile germane asupra Austriei și de cele italiene față de bazinul Dunării, este esențial ca Mica Înțelegere să se mențină la maximum de stabilitate". Ziarul își continua comentariul, arătînd că România era veriga slabă a lanțului, din cauza lui Carol II și a metresei lui, Lupeasca. Concluzia era: „În aceste împrejurări, nu se poate întreprinde nimic pentru salvarea României, ea trebuie să se descurce singură. Regele e răspunzător în mare parte de neliniștea ce domnește în țară". Iar *Sunday Express*, din 15 aprilie, exclama: „Și oare fiii noștri vor muri acum la Dunăre și Tisa pentru că, o dată mai mult, metresa unui rege dezechilibrează pacea și stabilitatea Europei răsaritene?"

Dincolo de toate dedesubturile și implicațiile sale în epocă minicomplotul Precup este revelator pentru istoricul de astăzi mai ales prin această exagerată reverberație internațională, semn al intereselor contrarii țării noastre extrem de puternice. ■

REPUBLICA POPULARĂ ROMÎNĂ
MINISTERUL AFACERILOR EXTERNE

PAȘAPORT DE SERVICIU

Nr. 8159

Numele IORGU

IORDAN

Călătorește în TOATE ȚĂRILE

Prezentul pașaport este valabil pînă la 31 decembrie 1963

București 14 sept 1961

Semnătura

Semnătura titularului
подпись владельца
Signature du titulaire

1945. Semnale de la Moscova

A.I. VÎȘINSKI: guvernul român să nu se arate prea tolerant

În memoriile sale[1], profesorul și academicianul Iorgu Iordan povestește pe multe pagini (65) viața și activitatea sa în perioada 27 august 1945-10 octombrie 1947, cît a fost primul șef al misiunii diplomatice a țării noastre, după 1941, la Moscova. Amintirile sale sunt printre foarte puține mărturii ale unui diplomat român, fie el și ad-hoc, dintre anii 1944-1989.

Prestigiul său științific și vestita sa încăpățînare au convins „forurile" ce exercitau controlul asupra vieții culturale și științifice să permită apariția acestor memorii, ale unuia dintre puținii români care l-au cunoscut pe Stalin. Asupra lui Iorgu Iordan ca savant și diplomat (ca și asupra întregii echipe de intelectuali de frunte ce au îndeplinit funcții diplomatice în anii regimului comunist) se vor face desigur analize profunde și riguroase, pentru a înțelege mai bine acea perioadă istorică.

Magazin istoric, care și-a făcut o datorie din a prezenta cititorilor săi cît mai multe documente semnificative și inedite din istoria românească și din cea universală, este acum în măsură să dezvăluie, pentru prima oară, prin rapoartele ambasadorului României la Moscova, o serie de aspecte revelatoare încă de pe atunci pentru sistemul relațiilor U.R.S.S. cu țara noastră.

În general, marea majoritate a rapoartelor prof. Iorgu Iordan (ca și ale celorlalți diplomați români din acele vremi) se disting printr-un conformism aproape neverosimil, dacă avem în vedere personalitatea multora dintre ei. Conformism față de ideologia și politica sovietică, conformism față de orientarea Partidului Comunist Român.

În acest conformism intră, desigur, o mare doză de intoxicare ideologică și de concepții prestabilite, de care erau obligați să țină seama diplomații noului regim. Ceea ce este de asemenea clar și tragic: propria personalitate

[1] Iorgu Iordan, *Memorii*, vol. III, Editura Eminescu, 1979.

dispare aproape cu totul în spatele zidului mentalității oficiale obligatorie. Și să notăm că suntem abia la prologul dictaturii comuniste. O mare majoritate a rapoartelor se bazează pe informații din presă, iar presa sovietică a anilor 1945-1947 (cît a funcționat ca ambasador Iorgu Iordan la Moscova) era un model mondial al mass-mediei totalitariste.

Și totuși...

Și totuși, chiar și în aceste condiții extrem de dificile de lucru, din rapoartele acestor personalități, diplomați temporari, rezultă — dincolo de sloganurile și viziunile prestabilite, dincolo de înregimentarea lor personală și de controlul serviciilor speciale — atașamentul lor față de țară, preocuparea pentru problemele ei, dorința lor de a reprezenta cît mai bine țara, de a apăra interesele ei, deși în acele momente se opera căderea României în comunism. Iată deci că se găsesc în aceste rapoarte informații și analize care permit — privindu-le prin prisma istorică — să se vorbească despre aspectele folositoare ale activității lor. Aceste rapoarte sunt inedite și ele apar acum pentru prima oară în *Magazin istoric.*

Să începem cu o primă mențiune cutremurătoare. În raportul său din 10 septembrie 1945, la puțin timp de la prezentarea scrisorilor sale de acreditare[1], după primele convorbiri cu Andrei Ianuarevici Vîșinski, prim-vice-comisar al poporului la Afacerile străine, care-i exprimă încrederea sa în guvernul dr. Petru Groza (în a cărui instalare la 6 martie avusese rolul hotărîtor), înaltul demnitar sovietic îi dă ambasadorului român următoarele sfaturi: „Domnul Vîșinski apreciază foarte favorabil activitatea actualului guvern român, pe care îl socotește capabil și necesar pentru democratizarea reală a țării.

Cît despre zvonurile privitoare la o eventuală rupere a unității guvernului român, Domnia-Sa nu crede că ele ar putea avea vreo bază serioasă, întrucît această unitate se întemeiază pe puternica solidaritate dintre organizațiile politice care participă la guvernarea țării.

În legătură cu aceste zvonuri, domnul Vîșinski a afirmat că oamenii politici ca și partidele din guvern, care s-ar preta la astfel de manevre, n-ar mai conta pe viitor în viața noastră publică. Totuși, după părerea Domniei-Sale, se impune ca guvernul român să nu se arate prea tolerant, ci să ia măsuri severe, chiar cu riscul de a comite cîteodată greșeli, acestea fiind mai puțin dăunătoare pentru interesele obștești decît o toleranță exagerată.

Ca argument, Domnia-Sa invocă atitudinea guvernului sovietic, care, în 1936, a procedat fără cruțare contra trotkiștilor și altor adversari politici.

Dacă s-ar fi arătat indulgent, U.R.S.S.-ul n-ar fi putut cîștiga războiul împotriva hitleriștilor și fasciștilor".

Iată un document care completează cît se poate de concludent figura sinistră a „procurorului roșu" al celebrelor procese de la Moscova dintre 1936-1939, pe care le dă ca exemplu guvernului român spre a-și lichida adversarii politici.

La 16 septembrie 1945, Iorgu Iordan informează pe Gheorghe Tătărescu, vice-președinte al Consiliului de Miniștri și ministrul afacerilor externe (de altfel toate rapoartele sale sunt adresate șefului diplomației române): „Am onoarea a Vă aduce la cunoștință că, potrivit instrucțiunilor Domniei-Voastre, m-am prezentat ieri Domnului Dekanozov, vice-comisar al Afacerilor Străine, care se ocupă de chestiunile românești, cu două note verbale, tratînd despre eliberarea celor nouă fruntași români maramureșeni închiși la Ujhor și despre transportarea în țară a generalului Tobescu, a lui Eugen Cristescu și a lui Radu Lecca, în vederea judecării lor.

Domnul Dekanozov a luat act de cererile noastre, promițînd că va face demersurile necesare".

Aproape imediat după sosirea la noul post a academicianului Iorgu Iordan, la 31 august 1945, următoarea scrisoare era înmînată ambasadorului sovietic la București, Serghei Ivanovici Kavtaradze (un bun prieten al Anei Pauker — succesoarea lui Gheorghe Tătărescu — și emisar al atotputernicului șef al serviciilor secrete și de securitate de la Moscova, Lavrentii Pavlovici Beria) din partea ministrului afacerilor externe al României, în care se solicita guvernului sovietic o vizită a unei delegații române.

„În vederea adîncirii raporturilor de prietenie între popoarele sovietice și poporul român și a dezvoltării colaborării lor în toate domeniile, guvernul nostru a considerat de mult că un contact direct între reprezentanții săi și reprezentanții guvernului Uniunii Sovietelor este necesar.

Restabilirea raporturilor diplomatice între țările noastre face posibilă azi realizarea acestui deziderat.

De aceea am onoarea a Vă ruga, Domnule ambasador, să binevoiți a aduce la cu-

---

[1] Iată și textul scrisorii de acreditare:

„Mihai I, prin grația lui Dumnezeu și voința națională rege al României, către Excelența Sa domnul Mihail Ivanovici Kalinin, președintele Prezidiului Consiliului Suprem al Uniunii Republicilor Sovietice Socialiste.

În dorința care Mă însuflețește de a relua cît mai curînd relațiunile diplomatice cu Uniunea Republicelor Socialiste Sovietice, am ales pe domnul Iorgu Iordan, profesor universitar, membru al Academiei Române și l-am numit în calitate de ambasador extraordinar și plenipotențiar pe lîngă Excelența Voastră. Calitățile acestui diplomat, zelul său pentru interesele statului, precum și devotamentul său față de persoana Mea sunt garanții sigure că dînsul va încerca să se arate demn de încrederea Excelenței Voastre, precum și de a Mea.

Cu această credință rog deci pe Excelența Voastră să-i acorde întreaga Sa încredere și crezare pentru ce-i va comunica din partea Mea cît și a guvernului Meu, în conformitate cu instrucțiunile sale.

Mă folosesc de această împrejurare, Domnule Președinte, pentru a reînnoi Excelenței Voastre asigurarea înaltei Mele stime".

noștința guvernului Uniunii Sovietelor că, dacă nimic nu se opune, domnul președinte al Consiliului dr. Petru Groza, însoțit de mine am fi fericiți să putem găsi acum prilejul vizitei noastre la Moscova.

Cu prilejul acestei vizite, noi am dori să luăm în considerare toate problemele în curs de dezvoltare care interesează țările noastre și dintre care cele mai importante sunt:

Situațiunea generală politică și poziționea României în cadrul politicei de colaborare cu Uniunea Sovietelor;

Poziționea României față de recentele demersuri anglo-americane;

Situațiunea României față de pregătirea tratatelor de pace ce va avea loc cu prilejul conferinței de la Londra; aplicarea convențiunilor de colaborare economică încheiate de guvernele noastre și completarea lor; executarea convențiunii armistițiului; situațiunea transporturilor României; repatrierea prizonierilor români; situațiunea germanilor din România; reparațiile datorate de Germania României; schimbul eventual de populație privind românii din Ucraina subcarpatică și ucrainenii din Maramureș; importul a 60 000 de vagoane de cereale destinate să asigure aprovizionarea internă a României grav primejduită de seceta din anul acesta; regimul Dunării; regimul Strâmtorilor.

Firește, la aceste chestiuni se adaugă cele pe care guvernul Uniunii Sovietelor va găsi oportun să le ridice cu prilejul acestui examen general.

Ar fi pentru președintele Consiliului și pentru mine o împrejurare fericită să putem prezenta Excelenței Sale Generalissimului Stalin omagiile și recunoștința poporului român.

În vizita noastră am fi însoțiți de domnii: Gheorghiu-Dej, ministrul comunicațiilor; Ștefan Voitec, ministrul instrucției; Mihail Ghelmegeanu, președintele Comisiunii Române pe lîngă Comisiunea aliată de control; Mircea Solacolu, comisarul comerțului exterior; Bucur Șchiopu, comisarul prețurilor; Emil Bodnăraș, secretarul general al Președinției Consiliului de Miniștri, precum și de personalul cabinetelor noastre compus din patru persoane.

În ceea ce privește data plecării noastre, am rămîne mult recunoscători guvernului Uniunii Sovietelor dacă ne va fi dată putința să plecăm din București marți 4 septembrie pentru a putea să găsim încă la Moscova pe Excelența Sa domnul comisar Molotov înainte de plecarea sa la Londra.

Am avea astfel posibilitatea de a-i expune problemele fundamentale ale României în legătură cu tratativele de la Londra, rămînînd ca după plecarea sa să continuăm a discuta celelalte probleme cu membrii guvernului Uniunii Sovietelor.

Iată, domnule ambasador, obiectul demersului ce vă rog să aduceți la cunoștința guvernului Uniunii Sovietelor".

La 3 septembrie sosea răspunsul afirmativ de la Moscova.

Vizita și convorbirile au avut loc între 4-13 septembrie asupra subiectelor menționate, I.V. Stalin primind delegația română. Din întreaga corespondență diplomatică a lui Iorgu Iordan rezultă că nu trebuie pierdut din vedere în evaluările de azi că atunci U.R.S.S. era principala mare putere ce exercita controlul în mod discreționar în zona în care se afla România, că acest control era întărit de condițiile armistițiului și că la rîndul lor comuniștii români depuneau un zel deosebit în realizarea ordinelor sovietice. În același timp, U.R.S.S., exercitînd acest rol asupra sferei sale de influență și dominație, rezultată de pe urma războiului și a acordului procentajului Stalin-Churchill, era determinată să nu permită o deteriorare a situației internaționale a României. Iată un raport din 14 octombrie 1945, din care aflăm date esențiale despre pregătirea Tratatului de pace cu România.

„Am onoarea a Vă informa asupra întrevederii pe care am avut-o în ziua de 13 octombrie a.c. cu domnul V.M. Molotov, vice-președintele Consiliului Comisarilor Poporului și comisar al Afacerilor Străine.

La conferința miniștrilor de externe ai Națiunilor Unite, ținută de curînd la Londra, delegația sovietică a făcut următoarele propuneri ca bază de discuție pentru viitoarele tratative de pace cu România:

1. Să se ia în considerare articolele 1, 4, 5, 6, 9, 11, 12, 13, 14 și 15 din Convenția de armistițiu, încheiată la 12 septembrie 1944;

2. Transilvania să revie în întregime României, care după 23 august 1944 a adus mari servicii Națiunilor Unite și cauzei păcii;

3. Bunurile foste germane din țara noastră să fie atribuite Uniunii Sovietice, conform art. 1 și 9 ale Convenției încheiate de cei trei șefi ai Națiunilor Unite cu prilejul conferinței de la Berlin;

4. Puterile Aliate să susțină candidatura României ca membru al Organizației Națiunilor Unite, pentru ca ea să colaboreze la menținerea păcii.

Textul rusesc al acestor propuneri mi-a fost înmînat, în copie, imediat după convorbirea cu domnul Molotov. Îl anexez în traducere românească la prezentul raport.

La rîndul ei, delegația Statelor Unite (de comun acord cu delegația britanică, a precizat domnul comisar al Afacerilor Străine) a venit cu următoarele două propuneri:

1. România (și celelalte state mici: Bulgaria, Ungaria și Finlanda) să-și reducă simțitor armatele;

2. Ungaria să obțină o parte din Ardealul cedat ei, în 1940, prin dictatul de la Viena.

Cu privire la punctul 1, delegația sovietică a replicat că nu înțelege și nu acceptă distincția pe care anglo-americanii vor s-o facă între «statele mici», amintite mai sus.

și «statele mari», cum este Italia, pe care ei o exceptează. În ipoteza că s-ar cădea de acord cu privire la dezarmare, urmează că atît țările mici, cît și Italia să fie supuse aceluiași tratament. Domnul Molotov a adăugat că nu vede nici o primejdie, pentru pace sau pentru puterile mari, în existența unor armate mai numeroase ale națiunilor mici, care pot fi puse în situația de a-și apăra independența și deci au mai mare nevoie de armate puternice decît națiunile mari.

Delegațiile americană și britanică au vrut să pună în discuție și unele probleme de ordin economic-financiar privitoare la țara noastră, dar delegația sovietică n-a acceptat propunerea.

Hotărîri valabile nu s-au luat nici cu privire la România și celelalte țări mai mici, care au luptat, un timp, contra Uniunii Sovietice, nici cu privire la Italia, cum se știe, de altfel, din declarațiile miniștrilor de externe ai Națiunilor Unite, publicate și comentate în presa mondială.

La întrebarea mea, sugerată de Domnia-Voastră, dacă am putea prezenta, la fel cu alte țări, un memorandum la secretariatul conferinței londoneze, domnul Molotov a răspuns că nu există un asemenea secretariat: odată cu terminarea conferinței a încetat orice activitate oficială pînă la reluarea discuțiilor într-o nouă conferință.

Situația politică din țara noastră a fost atinsă, la Londra, numai incidental în legătură cu discuțiile despre baza viitoarelor tratative de pace. Anglo-americanii au susținut punctul lor de vedere bine cunoscut: guvernul Groza n-ar reprezenta toate curentele de opinie publică și de aceea ar trebui înlocuit printr-un guvern alcătuit după «rețeta» aplicată în Polonia. Pînă atunci, Statele Unite și Marea Britanie nu înțeleg să reia relațiile diplomatice cu România. Delegatul american a adăugat că guvernul și cetățenii țării sale nu pot fi exact informați despre stările de lucruri de la noi, din pricină că reprezentanții ziarelor americane n-au libertatea de mișcare absolut necesară pentru a-și putea îndeplini rolul de informatori, iar relatările lor sînt foarte sever cenzurate.

La aceasta, domnul Molotov a replicat că în Grecia, Bulgaria și Ungaria situația este, în esență, aceeași ca la noi și, totuși, anglo-americanii au față de guvernele acestor țări o atitudine cu totul diferită. Cît despre «rețeta polonează», Domnia-Sa amintește delegațiilor britanică și americană că Polonia a avut, o bucată de vreme, două guverne, ceea ce n-a fost și nu este cazul României. Domnul Molotov precizează că Marea Britanie și Statele Unite se lasă conduse, în politica lor, de alte motive decît cele invocate.

În rezumat, părerea domnului Molotov este că criza politică din țara noastră n-a trecut încă, dar va trece în curînd.

Informîndu-l asupra unor fapte de politică internă, Domnia-Sa m-a întrebat dacă și cînd anume va proceda guvernul român la facerea alegerilor. Am răspuns că mai întîi vor avea loc alegerile municipale și apoi alegerile pentru Parlament. Cu privire la data fixată atît pentru unele, cît și pentru celelalte, n-am putut preciza nimic".

Se pot judeca aceste puncte de vedere după rezultatele înscrise în Tratatul de pace din 10 februarie 1947, încheiat în perioada de început a războiului rece. ■

Prezentare și selecție:
C. IONEL, N. NICOLAE

Formulări celebre cu... cheie

Răspunsurile la întrebările din nr. 11/1992:

1. Cuvinte atribuite reginei Elisabeta I a Angliei în cuvîntarea de îmbărbătare ținută trupelor engleze adunate la Tilbury, în așteptarea unei debarcări a spaniolilor ce ajunseseră la Calais, cu expediția „Invincibilei Armada" (9 august 1588).

2. Formulare din epitaful dăltuit pe piatra de mormînt a stolnicului Stroe Buzescu (mănăstirea Căluiu), în care se povestește lupta sa singulară cu Mîrza, cumnatul hanului tătar, în bătălia de la Teișani (13 septembrie 1602) și în care Stroe l-a ucis pe tătar.

3. În bătălia de la Fontenay (11 mai 1745) din războiul pentru succesiunea Austriei, cînd cele două infanterii s-au găsit față în față, comandantul englez, Lord Hay, și-a salutat cavalerește adversarul și a strigat comandantului francez:

„Să tragă întîi oamenii Dv.". Contele D'Autrouche, salutînd, la rîndul său, a răspuns cu fraza respectivă, mult citată în publicistică. După altă versiune, dialogul ar fi avut forma: „Domnilor de la Garda franceză, trageți!" Răspuns: „Domnilor, nu tragem niciodată primii, trageți Dv.!"

4. Exprimare a împăratului Napoleon I în seara bătăliei de la Arcis-sur-Aube (20 martie 1814), cînd generalul Sebastiani îi propunea să recurgă la războiul popular împotriva armatelor europene coalizate, ce înaintau spre Paris pentru a răsturna regimul napoleonean.

5. Lozinca dobîndită de Divizia 15 infanterie română („divizia de fier") în urma primei bătălii de la Oituz (octombrie 1916), pentru apărarea trecătorilor Carpaților și care avea sa fie preluată și de soldații Frontului de la Mărășești (august 1917).

6. Frază cu care începe Apelul din 18 iunie 1940, adresat de la Londra de generalul de Gaulle tuturor francezilor, care doreau să continue războiul împotriva Germaniei, după ce guvernul oficial ceruse armistițiul.

Niculae KOSLINSKI

DESTINUL RUSIEI SOVIETICE
ÎN VIZIUNEA LUI ARNOLD J. TOYNBEE

DAN A. LĂZĂRESCU

Marii, adevăraţii istorici ai omenirii, au îndeobşte cel puţin două mari însuşiri care-i delimitează de oamenii obişnuiţi: o inteligenţă în acelaşi timp selectivă, **destoinică prin urmare să reţină, din noianul faptelor, evenimentelor şi personalităţilor istorice, pe acelea care se înscriu, precumpănitor, ca factori** sine qua non **în evoluţia unei societăţi sau a omenirii întregi, şi** prospectivă **susceptibilă să extrapoleze corect marile orientări ale unei societăţi şi să prevadă binele sau răul înscrise într-o religie, într-o ideologie sau într-o mare personalitate istorică.**

Această din urmă calitate, extrem de rară, a fost temeinic intuită de Shakespeare, atunci cînd, în faţa celor trei vrăjitoare răsărite ca din pămînt, noaptea, pe cîmpie, înaintea generalilor regelui Duncan al Scoţiei, Macbeth şi Banquo, îl face pe acesta din urmă, personaj pozitiv, întrucît era socotit ca strămoşul dinastiei regale scoţiene a Stuarţilor, ajunsă în anul 1603 pe tronul Marii Britanii, să-l evoce pe „Acela care poate să-şi cufunde/ În simburele Timpului privirea/ Ca să priceapă astfel ce seminţe/ Vor încolţi, şi care fi-vor sterpe...“ (Macbeth, **I,3).**

Nimeni nu i-a tăgăduit vreodată marelui sociolog britanic al istoriei universale, Arnold J.Toynbee, excepţionala inteligenţă selectivă **şi, în acelaşi timp,** comparativă. **Acum, după scurgerea a mai bine de trei decenii de la publicarea celui de pe urmă volum, al XII-lea, din monumentalul** A Study of History **(Un studiu al istoriei), sîntem ispitiţi să-i verificăm capacitatea** prospectivă **a inteligenţei istorice: măiestria cu care s-a priceput, în cele 11 volume ale operei sale fundamentale (se ştie că al XI-lea volum cuprinde un atlas şi un index complet al primelor zece volume) să extrapoleze corect tendinţele istoriei veacului nostru atît de frămîntat. Şi să desluşească, după inspirata şi poetica formulă a compatriotului său, Shakespeare, „ce seminţe vor încolţi şi care fi-vor sterpe[1]“.**

---

[1] În revista *Magazin istoric*, nr. 3/1971, a apărut primul interviu pe care distinsul istoric britanic l-a acordat presei române. *Magazin istoric* a fost singura publicaţie românească la care A.J. Toynbee a colaborat (nr. 1/1972, 3/1972, 4/1972, 3/1973). Un alt interviu, luat tot de redactorul şef, a devenit, prin moartea savantului britanic, *Cuvînt de rămas bun*, în *Magazin istoric*, nr. 7/1976 *(n. red.)*.

Marx = Moise, Lenin = proorocul lui Moise

Se știe că, în cadrul celor XXI de civilizații originale consemnate inițial de către Toynbee în primele sale trei volume publicate în anul 1934, civilizația ortodoxă rusă figura pe poziția a XX-a, fiind considerată o ramură a marei civilizații creștine ortodoxe descinse în mare măsură din civilizația elenică, figurînd pe locul al XVIII-lea. Aplicîndu-i cunoscutele sale criterii privind geneza și evoluția fiecărei civilizații principale (concepția care i-a fost de altfel reproșată ca excesiv de *sistemică*), Toynbee stabilește următoarea schemă evolutivă a civilizației ortodoxe ruse: inspirată de civilizația bizantină, își are obîrșia în veacul al X-lea după Cristos și se răspîndește într-un spațiu geografic în același timp uriaș și puțin afectat de alte civilizații. Cunoaște inevitabila epocă de tulburări între anii 1075 și 1478, după care începe faza imperială (1478-1881). La rubrica *filosofie originală*, Toynbee trage o linie. Iar ca izvor de inspirație religioasă el nu menționează, lucru ciudat, Bizanțul, ci un izvor indigen, în esență *antioccidental*.

De observat că marchizul Astolphe de Custine, care a călătorit din plictiseală prin Rusia țarului Nicolae I în anul 1839 și și-a consemnat impresiile într-o lucrare celebră apărută la Paris în anul 1843 sub titlul *La Russie en 1839* (Rusia în 1839), menționează și el ca orientare organică a societății rusești ura nestăpînită față de civilizația europeană. Ură care se asocia, nu întîmplător, cu un complex de inferioritate, care o făcea să se străduiască să maimuțărească toate ideile și instituțiile culturii și civilizației europene.

La sfîrșitul volumului al III-lea din *A Study of History*, Toynbee consacră un capitol extrem de important *Rolului pe care-l putea juca Rusia în istoria noastră occidentală*.

Se știe că, pentru Toynbee, orice civilizație reprezintă un răspuns la o *provocare* (Challenge), sau la o serie de provocări succesive. Cîtă vreme civilizația izbutește să găsească riposta *(Response)* susceptibilă de a răspunde corect la provocare, civilizația dăinuiește, chiar dacă e silită să-și modifice anumite elemente. În clipa în care nu mai poate găsi riposta adecvată la o nouă provocare, civilizația lîncezește și piere.

În anul 1934, civilizația occidentală, grav agresată de imperialismul care pricinuise războiul mondial dintre anii 1914-1918 — ceea ce-l făcea pe Toynbee să-și amintească, plin de angoasă, de războiul civil elen, războiul peloponesiac, care a întunecat avîntul civilizației elene — se afla în fața a două provocări strîns asociate și anume provocarea *industrialismului* și aceea a *democrației*. Întrucît — aprecia Toynbee în 1934 — atît industrialismul cît și democrația au drept consecință firească să pună o forță materială și politică fără de precedent la îndemîna conducătorilor de state, răspunsul cel mai adecvat la această dublă provocare ar consta în *eliminarea războiului ca mijloc de soluționare a diferendelor între state*.

Pentru Toynbee, revoluția din octombrie 1917 în Rusia a constituit un fenomen extrem de complex, pînă la contradicție. În esență, această revoluție a fost o reacție organică a poporului rus împotriva reformelor de

În p. 53: *țarul Nicolae II și țarina, înconjurați de curte și de reprezentanții bisericii, imagine a autocrației încă triumfătoare*

Manifestul purta următoarea explicație: „Rusia Sovietică este un lagăr înconjurat de inamici. Să ne unim cu toții pentru a o apăra". Ideea nu le aparținea însă bolșevicilor; ei nu făcuseră decît să preia și să adapteze un slogan mai vechi

structură impuse lui cu două veacuri mai înainte pentru a-i reorienta etosul și instituțiile în spirit occidental european de către țarul Petru cel Mare. Readucerea Capitalei de la Petersburg la Moscova a fost o consecință firească a acestei reacții. Dar acestei tendințe organic antieuropene a poporului rus i s-a asociat, la nivelul *intelligenției*, o ideologie incontestabil europeană, aceea a socialismului „științific" inspirat nemijlocit de Karl Marx și parțial de Hegel. Prin această asociere eteroclită a două tendințe antinomice, societatea rusească a fost orientată cu sila, mecanic, spre o occidentalizare și chiar spre o *americanizare* a sistemului ei economico-tehnologic impus noii societăți sovietice de către ideologia leninistă.

Toynbee supune ideologia marxist-leninistă la o analiză severă. El consideră că marxismul însuși, în ciuda anumitor influențe occidentale moștenite de la *Aufklärung* (Iluminism), conținea în sîmburele lui incandescent de revoltă prin invidie, o repudiere totală a sistemului liberal al societății occidentale. În sfertul de veac care precedase revoluția din octombrie, capitalismul de factură occidentală izbutise să se implanteze suficient de mult în societatea rusească pentru a o face să ajungă între 1890-1914, la faza denumită de către economistul american Walter Rostow, în 1960, faza de *take-off* (decolare). În atmosfera rusească virulent antioccidentală, marxismul s-a colorat numaidecît în tentă leninistă antieuropeană, ajungînd, cum scrie Toynbee, „să se prefacă într-un substitut emoțional și intelectual al creștinismului ortodox în varianta lui rusească, Marx căpătînd silueta unui nou Moise iar Lenin aceea a proorocului acestui Moise".

Stalin nu era rus, dar, prin educația lui ortodoxă, se integrase etosului poporului rus, etos primitiv antioccidental. Pentru Stalin însă, modelul tehnologic american nu era un model european.

Tablou de Maliavin (1899), viziune „euforică" a condiției țăranului rus

Încă de la elaborarea celui dintîi plan cincinal, Stalin a urmărit, cu nerăbdarea unei energii ideologice nestăvilite, să prefacă în cel mai scurt timp și prin mijloacele cele mai brutale și mai birocratice, adică mecanice, o societate rurală tradițională într-o societate industrializată după modelul american: să facă din vechea Rusie o nouă Americă, să îmbine romantismul revoluționar, rus, cu spiritul practic, american.

Agresiunea occidentală asupra Rusiei

Americanizarea societății sovietice, scrie în cotinuare Arnold J.Toynbee, a fost întreprinsă într-un mod atît de radical și cu atîta brutalitate încît a lăsat mult în urmă brutalitatea cu care țarul Petru cel Mare se străduise să-și europenizeze supușii din păturile de sus. Ceea ce îi apărea paradoxal lui Toynbee era, în 1934, faptul că „actualii cîrmuitori ai Rusiei se străduiesc cu o energie demonică să impună în Rusia triumful tocmai al acelei civilizații pe care ei o denunță lumii întregi — prin propaganda *Komintern*-ului — ca fiind neomenoasă și alienantă". Faptul că de data aceasta modelele erau americane, iar nu europene — deși în concepția corectă a lui Toynbee civilizația americană nu este altceva decît o transplantare într-un uriaș spațiu virgin a sîmburelui civilizației europene occidentale — le-a îngăduit lui Stalin și acoliților săi să eludeze ponosul de a vrea cu tot dinadinsul să impună sufletului poporului rus detestatul model al civilizației europene. Reducînd totul la punctul de vedere exclusiv material, formal, tehnologic, conducătorii Rusiei sovietice, de la Stalin la Hrușciov, au urmărit cu tenacitate „visul de a făuri o nouă societate, care urma să fie americană ca echipament tehnologic, dar să-și recapete esența sufletului rus", esență alienată, cel puțin pentru păturile superioare ale societății, în urma reformelor impuse de către Petru cel Mare.

În această ciudată inconsecvență rezida, încă din 1934, pentru Toynbee, aberația civilizației sovietice. „A-l face pe țăranul rus [ortodox] să gîndească, să simtă, și să năzuiască să fie aidoma unui fermier sau a unui salariat american, însemna să cauți să îmbini idealurile lui Lenin cu metodele lui Ford!" Și, în orice caz, o asemenea împrejurare nu făcea altceva decît să confirme — paradoxal— pentru Toynbee, „ascenden-

tul în continuare al occidentului asupra civilizației ruse ortodoxe".

Revenind asupra aceluiași subiect în volumul al V-lea, publicat în 1939, în pragul dezlănțuirii celui de-al doilea război mondial Toynbee insistă asupra eradicării păturii superioare, europenizate și alcătuită în egală măsură din membri ai vechii aristocrații ruse și din elemente alogene, precumpănitor germano-baltice, în urma revoluției din octombrie 1917. Eradicare care a silit noul stat sovietic să recurgă succesiv la alte elemente din care să-și extragă oligarhia necesară oricărui stat, și mai ales unuia integral planificat, pentru a coordona și aplica pe teren impactul ideologic.

Agresată de varegi la începutul evului mediu, agresată de cucerirea mongolă între 1224 și 1480, agresată de statul polono-litvan din secolul al XIII-lea pînă pe la mijlocul secolului al XVII-lea, societatea fino-rusă a fost puternic agresată de civilizația occidentală, începînd cu reformele de structură impuse ei de către țarul Petru cel Mare și pînă la sfîrșitul secolului nostru.

Problema este abordată, pe larg, de către Toynbee în volumul al VIII-lea al lucrării sale, volum publicat în anul 1946, deci după încheierea celui de-al doilea război mondial. Și anume în cartea a IX-a consacrată analizei *contactelor civilizațiilor în spațiu*.

Toynbee se ocupă inițial de *agresiunea occidentală* asupra Rusiei ortodoxe, care se constituie sub forma unui imperiu universal în 1480, prin încorporarea republicii Novgorodului la marele ducat al Moscovei. Agresiunea occidentală asupra Rusiei s-a exercitat mai cu seamă în Rusia Albă și în Ucraina, fierul de lance european fiind în secolele XVI și XVII iezuiții, iar elementul politic și militar fiind reprezentat de către aristocrația polono-lituană trecută la catolicism. Sinodul de la Brețk (1596) a îngăduit constituirea unei Biserici greco-catolice în uriașul spațiu dintre Rusia și Europa. După eliminarea forței militare polono-litvane la sfîrșitul secolului al XVII-lea, cînd Rusia Albă și Ucraina au intrat în sfera de expansiune a Moscovei, Europa și-a continuat agresiunea armată împotriva Rusiei în primul deceniu al secolului al XVIII-lea prin ofensiva regelui Suediei Carol al XII-lea, apoi peste o sută de ani prin *Marea armată* a lui Napoleon, în sfîrșit, prin dubla agresiune a militarismului german, între 1914-1918 și 1941-1945.

Ordinele misionare erau mai precaute

Superioritatea tot mai indiscutabilă a culturii, științei și tehnologiei occidentale a determinat, în ultimele veacuri, trei diferite riposte din partea sufletului rus. Cea dintîi ripostă a avut un caracter zelotic și s-a produs împotriva reformelor *europene* impuse de Petru cel Mare, constituindu-se secta *raskolnicilor*. A doua a fost dată de însuși țarul Petru cel Mare, sub o formă denumită de către Toynbee *irodiană*, fiindcă seamănă cu politica adoptată de regele Irod al Iudeei față de provocarea imperialismului roman. Reformele lui Petru cel Mare au reprezentat, pentru Toynbee, o strădanie deznădăjduită de a reorienta destinele statului universal rus ortodox, de la viziunea bizantină a celei de-a treia Rome într-unul din statele componente ale lumii politice europene occidentale, ca partener în *Concertul Europei*.

Cu tot succesul aparent, vreme de două veacuri, a acestei politici inițiate de Petru cel Mare și orientate, precumpănitor, de aristocrația germano-baltică atrasă de strălucirea curții imperiale a Romanovilor, catastrofa militară, politică și socială a țarismului, în primul război mondial, a învederat insuficiența congenitală a politicii lui Petru cel Mare.

Întrucît principala cauză a prăbușirii militare țariste în fața tehnologiei militare austro-germane, în 1917, a fost incapacitatea tehnologică a industriei rusești de armament, comunismul a pus accentul din prima clipă pe dezvoltarea industriei grele. Numai că Lenin și succesorii săi — presupune Toynbee — aveau inteligență politică pentru a nu-și fi dat seama că un simplu avînt material nu poate da vreo șansă durabilă unei noi civilizații expansioniste. Ei au crezut că pot îmbina imitarea cît mai adecvată a proceselor tehnologice occidentale — precumpănitor americane — cu promovarea unei noi credințe universale, sub forma ideologiei comuniste opuse liberalismului care singur făcuse cu putință, mai întîi în Olanda și în Anglia, apoi în întreaga societate occidentală, revoluția industrială și bancară a capitalismului.

În acest scop, statul sovietic a desfășurat o propagandă fără precedent în istorie, vizînd, precumpănitor, trei obiective: a) sufletul poporului rus ortodox convertit cu sila la ateism; b) societățile în așa-numita *Lume a Treia*, agresate de capitalismul occidental expansionist în modul lor de viață și de gîndire; c) în sfîrșit, o parte din intelectualitatea societății capitaliste, atrasă de viziunea unei societăți în același timp egalitare și nedemocratice, în care intelectualii *cuminți și binevoitori* își capătă răsplata cuvenită.

Mai ales dacă trăiesc în afara granițelor sovietice.

Toynbee revine asupra acestei teme în special în diferite capitole din același volum VIII. El constată că răspunsul predilect al statului comunist la constanta provocare a capitalismului liberal occidental și la performanțele sale tehnologice a constat în făurirea unei redutabile *propagande ideologice*, concepute mai cu seamă de către Lenin ca un sistem experimentat cu succes de ordinele misionare călugărești.

Succesul — dar în final și

eșecul — acestei excepționale arme propagandistice se datorește făgăduinței *paradisului pe pămînt* pentru toți dezmoșteniții soartei, oameni și popoare. Numai că ordinele misionare se fereau să făgăduiască un asemenea obiectiv, în același timp mensurabil și tangibil. Ele făgăduiau *Paradisul în viața de apoi,* în *Lumea dreptilor.* O lume mai presus de spațiu, de timp și de testări posibile.

Cel de-al XII-lea volum din *A Study of History* tipărit tot la Oxford University Press, în anul 1961, constituie o performanță care nu-l mai ispitise, pînă atunci, pe nici un mare istoric al omenirii. În speță, autorul a avut abnegația să culeagă toate analizele critice ale operei sale, făcute de autori de diferite naționalități între 1934-1960, și să supună toate aceste analize unei adevărate autocritici obiective, acceptînd unele critici ca tot atîtea provocări *(challenges),* solicitînd, după propria lui formulă, un răspuns afirmativ, negativ sau parțial.

Închipuiți-vă, de pildă, o asemenea reacție din partea marelui nostru istoric Nicolae Iorga, în ipoteza că ar fi scăpat teafăr de bestialitatea asasinilor săi totalitari!

Paralel cu aceste exegeze critice, Toynbee se străduiește să regîndească, în lumina evoluțiilor politice recente, dar și a celor de pe urmă lucrări de specialitate, aprecierile sale asupra evoluției probabile a puținelor civilizații care au înfruntat timpul pînă în veacul nostru atît de frămîntat. Volumul al XII-lea din *A Study of History* poartă, de altfel, ca subtitlu: *Reconsiderations* (Reconsiderări).

La data apariției acestui de pe urmă volum, Hrușciov, care se agita la cîrma statului sovietic pe jilțul lui Stalin, se specializase la iscusite interpretări politice pe bază de proverbe populare, lichidase cu tancul insurecția națională din Ungaria, în 1956, și stabilise data limită, foarte apropiată, la care economia sovietică urma să ajungă din urmă economia americană, pentru a o depăși din mers. Temnițele mai gemeau de deținuți politici, în Rusia ca și în țările satelite. Arhipelagul Gulag era încă în floare și Hrușciov se pregătea să înfrunte, cu succesul cunoscut, tehnologia militară americană, în criza cubană.

Încotro mergeau rușii în 1961?

Revenind asupra istoriei Rusiei, Toynbee o considera și în 1961 ca fiind unica supraviețuitoare autentică a creștinismului ortodox și a Bizanțului. Proclamîndu-se cu emfază *A Treia Romă,* Rusia tinde în mod congenital spre lărgirea granițelor împărăției ei, cum au procedat, înaintea Bizanțului și a Romei, toate stăpînirile asiatice.

În capitolul al XVII-lea al acestui volum, capitol intitulat *Locul Rusiei în istoria lumii,* Toynbee aprecia că Rusia sovietică reprezenta încă din 1917, dar mai cu seamă din anul 1945, cea mai primejdioasă provocare *(challenge)* pe care a cunoscut-o civilizația occidentală din anul 1683, data cînd expansionismul otoman a fost definitiv zăgăzuit prin înfrîngerea suferită de la cavaleria poloneză a regelui Jan Sobieski la porțile Vienei.

Din anul 1917, scrie Toynbee, Occidentul a fost silit la defensivă de către îndrăzneața contra-ofensivă ideologică a propagandei comuniste. Cîmpul de luptă era în primul rînd *Lumea a Treia,* dar și numeroase state aparținînd, structural sau superficial, civilizației liberale occidentale. „Aceasta înseamnă — scria Toynbee — că Rusia a ajuns astăzi să joace un rol de o importanță capitală în statornicirea soartei Occidentului".

Este evident că în ochii maselor dezmoștenite din Asia, Africa și America Latină — ne-am îngădui să adăugăm și Europa! — tocmai acesta pare a fi rolul Rusiei în istoria lumii. Sau, după o formulă celebră lansată acum un veac de un istoric american, *destinul ei manifest.* Aceasta mai cu seamă pentru că, mult mai temeinic decît Prusia în 1813 și Japonia în 1905, Rusia a avut precumpănitor curajul să înfrunte civilizația liberală occidentală cu propriile ei arme, demonstrînd că în unele sectoare tehnologice cum erau zborurile cosmice și armele atomice, putea depăși modelul occidental.

Numai că, recapitulează Toynbee, Rusia s-a dovedit vulnerabilă la agresiuni externe în tot decursul existenței ei. În afara invaziilor asiatice, a suferit de cel puțin trei ori în istoria ei invaziuni copleșitoare dinspre Apus: năvălirea varegă-scandinavă, influența copleșitoare a Bizanțului ortodox și dubla agresiune a tehnologiei occidentale: cea liberală pînă în 1917, cea marxistă de-atunci încolo.

Printre cele mai autentice riposte rusești la civilizația europeană liberală se numără romantismul slavofil din secolul trecut, setos de autenticitate națională și mistică. Liberalismul european, era socotit de slavofili ca fiind în plină decadență, fără viitor, la fel cum a fost multă vreme socotit și capitalismul occidental de către comuniști.

Sentimentul *unicității* ar fi, crede Toynbee, moștenit de la cultura ebraică prin creștinismul bizantin implantat în sufletul slav. „În 1961 — consemna Toynbee — nu se poate încă prevedea dacă Rusia se reorientează spre creștinismul bizantin sau se resemnează să redevină, ca pe vremea țarului Petru cel Mare, un stat puternic angajat în Concertul european.

Amprenta *Vechiului Testament* asupra creștinismului a rămas nealterată în ortodoxia bizantină. Dar, consideră Toynbee, spiritul laic al culturii europene în secolul al XVII-lea, secol cînd s-au pus bazele adevăratului spiritualism european, a făcut un efort susținut să curețe creștinismul occidental de scoriile iudaice. Sub această

formă a ajuns civilizaţia occidentală să aspire la rolul ecumenic al unei civilizaţii universale. Dovedindu-se, tot mai limpede, incapabilă să rămînă în competiţie cu civilizaţia occidentală, biruitoare pe toate planurile, de la cel cultural la cel politic, de la cel economic la cel tehnologic şi managerial, societatea sovietică ar putea juca, credea Toynbee în 1961, rolul de preceptor pentru societăţile încă mai înapoiate decît ea însăşi, în activitatea de însuşire corectă a ansamblului rudimentelor civilizaţiei occidentale.

Factorul decisiv: eşecul tehnologic şi economic

În această perioadă, Toynbee constata, în 1961, eşecul final al rusificării pentru toate popoarele educate în spiritul Romei sau al Bizanţului. În speţă, pentru poloni, lituanieni, letoni, estoni, cehoslovaci sau iugoslavi, ca şi pentru români, sîrbi, bulgari, georgieni şi chiar ucraineni. Nu este vorba, considera Toynbee, de o rezistenţă la comunizare, ci de o *rezistenţă la rusificare*, rezistenţă care datează de mai multe veacuri. Această rezistenţă biruitoare la rusificare este cu atît mai semnificativă pentru popoarele ortodoxe educate de Bizanţ cu cît, consideră Toynbee, Rusia a eliberat aproape toate aceste popoare de sub jugul semilunei.

O rezistenţă asemănătoare au opus-o politicii de rusificare şi diferitele popoare musulmane din Asia centrală. Explicaţia propusă de Toynbee este că toate aceste popoare aveau conştiinţa că erau mai înaintate în cultură şi în civilizaţie decît societatea rusească agresoare. Cazul rezistenţei biruitoare a popoarelor iugoslave, încă din anul 1948, i se pare nespus de grăitor marelui istoric britanic.

Pentru alte popoare însă de pe imensul spaţiu dominat de soviete, rusificarea a putut fi considerată, chiar de elitele lor, ca un pas înainte pe calea culturii şi a civilizaţiei, crede Toynbee. Evident că nu poate fi şi cazul Chinei, al cărui popor n-a acceptat niciodată să se considere inferior în civilizaţie oricăruia dintre celelalte popoare ale lumii.

Şansele rusificării atîrnă însă de perspectivele, pozitive sau negative, ale modului de producţie comunist la momentul respectiv. În acest sens, presupune Toynbee, o desprindere categorică a Rusiei de comunism i-ar putea da o şansă în istorie, ca promotoare a unei subculturi de influenţă occidentală. Comunismul devine, tot mai evident, un handicap pentru perspectivele civilizaţiei ruseşti, aprecia Toynbee în 1961.

Pe de altă parte, considera el, modelul liberal al civilizaţiei occidentale are neapărată nevoie, pentru a da rezultate pozitive într-o societate, de o pătură activă de oameni suficient de educaţi ca să-i practice valorile. În numeroase societăţi ale globului, chiar în Europa, această pătură activă de cultură occidentală a fost multă vreme limitată ca număr şi a fost nevoită să se impună prin diferite mijloace ca, de pildă, sistemul electoral cenzitar, masei supuşilor. Aceasta este pricina, crede Toynbee, probabil pe bună dreptate, pentru care sistemul parlamentar şi constituţional liberal n-a putut supravieţui cataclismului din 1914-1918 în majoritatea ţărilor lumii şi chiar în Europa. Decolonizarea a invederat reacţii endemice spre cîrmuire pe bază dictatorială ca în Uniunea Sovietică.

În ideologia comunistă, Toynbee vede o *erezie creştină*, limitată însă cu stricteţe la anumite valori propovăduite la creştinism ca urmaş mijlocit al iudaismului. În speţă, comunismul a preluat de la creştinismul mesianic idealurile sociale egalitare, intoleranţa şi mesianismul. Dinamismul acestei ideologii inspiră infinit mai multe avînturi decît poate inspira o dictatură militară netributară vreunei ideologii. Faptul că, îngenunchiată de tehnologia germană în 1917, Rusia a izbutit — este adevărat, cu numeroşi şi puternici aliaţi — să-i reziste între 1941-1945, a constituit un *test* care, multă vreme, a sedus imaginaţiile elitelor conducătoare din statele subdezvoltate. Ca atare, sistemul comunist a fost socotit, multă vreme, o cale mult mai susceptibilă de a contribui la progresul tehnologic al unei economii decît prea elitistul sistem capitalist managerial occidental.

În 1961, Toynbee se întreba încă dacă viitorul economic al omenirii urma să fie orientat de capitalismul liberal sau de comunismul totalitar. El conchidea însă că, aceste două formule rivale fiind izvorîte amîndouă din civilizaţia creştină ecumenică, exista şansa unei reconcilieri pe parcurs într-o societate universală paşnică.

Ciudat este faptul că Toynbee, deşi pare a fi pus corect problema în ecuaţie, n-a bănuit că factorul decisiv final va fi eşecul tehnologic şi economic al societăţii comuniste de a rivaliza cu Occidentul! ■

Soluţia jocului publicat în numărul trecut, la pagina 55

1) Nu Mircea cel Bătrîn a luptat la Posada, ci Basarab I.

2) Pe vremea lui Mircea cel Bătrîn porumbul nu exista încă în Europa, el fiind adus din America după 1492, anul descoperirii Lumii Noi de către Cristofor Columb.

3) Mihai Viteazul nu a fost tras pe roată, ci decapitat...

4) ...nu de Leşi, ci de generalul Basta...

5) ...şi nu la Zalău, ci pe Cîmpia Turzii.

6) N. Bălcescu (mort în 1852) nu putea afla vestea morţii lui Cuza, survenită în anul 1873.

7) Domnitorul Cuza nu a fost înmormîntat la Iaşi, ci la moşia sa de la Ruginoasa.

8) Nu regele Ferdinand a rostit la Oituz celebra propoziţiune, ci Domnitorul Carol la Calafat, în Războiul pentru Independenţă.

Motto:

Rădăcinile
Comunităţii
sînt puternice
şi acum ele
sînt implîntate
adînc
în pămîntul Europei.
Ele au supravieţuit
momentelor grele,
ele mai pot
suporta
încă şi altele.
Cînd constaţi
persistenţa
sentimentului european
în acest decor
în plină transformare
şi stabilitatea
instituţiilor comunitare,
nu te mai poţi îndoi
că este vorba
despre o mişcare
puternică
din adîncuri
la înălţimea
epocilor istoriei.

Jean MONNET (1976)

JEAN MONNET

şi destinul contemporan al Europei (VI)

Am revenit la Paris, la sfîrşitul lui septembrie 1944, după patru ani de absenţă. Sărăcirea, oboseala populaţiei, odată depăşită starea de exaltare a eliberării, mi-au strîns inima. Pe drumul spre Cognac, unde am mers deîndată să-mi îmbrăţişez mama şi surorile, am putut dimensiona distrugerile patrimoniului francez, a cărui insuficienţă, încă dinainte de război, mă frapase.

În timpul ocupaţiei, germanii rechiziţionaseră cea mai mare parte din casa familiei mele, pentru ofiţeri. Unul dintre ei — am aflat asta mai tîrziu — nu suporta zgomotul şi interzisese tuturor să ridice vocea, aşa încît mama, care era aproape surdă, a trăit luni întregi într-o linişte apăsătoare, pe care nimeni nu îndrăznea să o tulbure, pentru a comunica cu ea. Valetul lui de cameră, François, care luptase eroic în 1914, a rezistat în maniera lui la ordinele ocupantului: pentru a lustrui cizmele comandantului, purta asupra lui toate decoraţiile.

Germanii nu părăsiseră oraşul Cognac decît pentru a se replia la cîţiva kilometri de acolo. Mă gîndeam la anii de efort ce aşteptau această populaţie încercată pentru a-şi regăsi şi depăşi nivelul dinainte de război şi a se restabili.

Din 9 septembrie, nu mai aparţineam Guvernului provizoriu. De Gaulle îl remaniase, pentru a întări prezenţa celor din Rezistenţa din interior. Eu mi-am păstrat titlul de comisar în misiune, care îmi permitea să dispun de servicii ale Consiliului francez pentru aprovizionare, adică de 500 persoane. Aceştia cumpărau prin intermediul guvernului american, în limitele *lend-lease*-ului. Mie îmi revenea sarcina să veghez la executarea acestui acord şi, la nevoie, a ajustărilor şi prelungirilor sale. Era deci o muncă de negociator, dar, de fapt, trebuia să asigur direcţia programelor de aprovizio-

nare, plasate sub autoritatea nominală a atașatului financiar Christian Valensi. Această muncă de gestiune nu era dintre cele mai plăcute. Totuși, socoteam de datoria mea să sfîrșesc o misiune pe care evenimentele o prelungeau cu mult dincolo de previziunile mele optimiste.

O nouă iarnă de război se pregătea să-și intre în drepturi, îngreunată în special de prioritățile militare privind resursele limitate și căile de comunicație deteriorate. Nu mai eram, ca în 1943, în domeniul estimărilor, ci în fața unor realități imediate, brutale. Marile porturi Dunkerque, St. Nazaire, La Rochelle erau încă ocupate de inamic. Nantes și Bordeaux — inaccesibile. Ceea ce rămînea din flota noastră comercială se afla în serviciul operațiunilor de război. Aveam sub 3 000 de locomotive. Puțin cărbune, ceva mai mult oțel, mai mult fier.

Negocieri cu Stettinius

Eliberarea Franței nu avea să aducă sfîrșitul privațiunilor. Rezistența germană creștea pe linia Vosgilor și a Rhinului, iar teritoriul nostru era marea bază aliată la vest. Întoarcerea prizonierilor și a deportaților întîrzia, soldații și muncitorii noștri rămîneau mobilizați. Toate echilibrele pe care ne bizuisem erau bulversate. Am plecat la Washington cu un plan de șase luni, în întregime revizuit, pe care l-am negociat cu secretarul de stat Stettinius, pe aceleași baze cu acordurile de împrumut și închiriere englez și sovietic — acele acorduri despre care Stalin a recunoscut a-i fi permis să cîștige războiul și care erau un soi de deschideri fabuloase de credite cu fonduri pierdute sau cu interes extrem de scăzut. Franța putea contabiliza prestații în muncă și servicii, de unde numele de „ajutor reciproc", pe care l-am dat acordurilor noastre din 13 martie, valabile pînă în iulie 1946 și care angajau produse de bază: petrol, metale, textile, fosfați, material feroviar.

Franța nu încheiase niciodată un acord extern de asemenea amploare: valoarea acestor importante bunuri de consum și de echipament depășea 2 miliarde 500 milioane dolari, acordați atîta timp cît avea să dureze războiul. Teatrului european de război i se adăugase cel din Pacific, devenit primordial cînd luptele au încetat în Germania, așa încît, în mod paradoxal, pentru Franța sfîrșitul războiului în Europa a făcut situația și mai grea.

Capitularea Japoniei, trei luni mai tîrziu, a marcat brusc oprirea legii de împrumut și închiriere, legată structural de operațiile militare. Odată cu revenirea păcii, alte raporturi au început să se stabilească între Statele Unite și aliații lor și noi negocieri au fost necesare. A transfera și a lichida contractele în curs nu era o treabă ușoară.

Reorganizarea serviciilor noastre m-a făcut să îmi asum președinția lui „French Supply Council" (Consiliul francez de aprovizionare). Aveam o sarcină cu adevărat ingrată: a proceda astfel, încît pentru francezi iarna lui 1945 să nu fie mai grea decît iernile din timpul ocupației. În plus, revenisem la economia de piață, ceea ce conferea suplețe misiunilor noastre de cumpărare, dar și responsabilități cu care ele nu erau obișnuite. Trebuiau schimbate metodele și oamenii, reintroduse noțiuni de concurență, randament, de care nu-i păsase nimănui în timpul războiului. Fără îndoială că încetarea războiului nu a însemnat încetarea brutală a facilităților acordate de America aliaților. Legea de împrumut și închiriere a fost reluată în formule foarte generoase. Dar natura noilor raporturi contractuale presupunea ca debitorii să se poată elibera prin propriul lor efort. Franța trebuia să instituie condițiile independenței sale economice. Dincolo de aprovizionarea imediată a francezilor, m-am preocupat să le furnizez mijloacele de a deveni ei-înșiși artizanii redresării și independenței lor.

Într-un decor desuet

În august, de Gaulle a mers la Washington, la invitația lui Truman. Nu îl întîlnisem de șase luni și am folosit această ocazie pentru a-i expune ideile mele privind viitorul Franței. „Vorbiți de măreție — i-am spus —, dar francezii sînt mici astăzi. Măreție nu va mai fi decît atunci cînd francezii își vor asuma statura ce justifică măreția. Așa sînt ei făcuți. Pentru asta, ei trebuie să se modernizeze, căci nu sînt moderni. Trebuie deci producție din belșug, productivitate, trebuie transformată țara din punct de vedere material". De nevoie, de Gaulle devenise sensibil la realitățile economice. Statele Unite aruncaseră bomba A asupra Japoniei. Prosperitatea lor era pentru el, care cunoștea puțin și destul de prost această țară, un subiect ce îl consuma și el a lăsat să se vadă încă de la sosire acest lucru. M-a ascultat cu cea mai mare atenție: „Aveți cu siguranță dreptate — mi-a spus —, dar ce să încercăm?" „Nu știu ce aș putea face — i-am răspuns — dar vreau să fac ceva".

Lunile ce au urmat mi-au fost ocupate cu restructurarea serviciilor din „French Supply Council", pe care l-am putut lăsa în curînd sub direcția lui Léon Kaplan. Apoi am considerat că prezența mea la Washington nu mai era necesară. Un acord cu Export-Import Bank, pe care îl stabilisem, de 550 milioane de dolari, permitea economiei franceze să supraviețuiască în timpul iernii. De aceea, în noiembrie am revenit la Paris, unde mi-am convocat echipa credincioasă, în cîteva camere de la hotelul Bristol. Acolo, am reflectat la mijloacele prin care puteam face Franța o țară modernă. Decorul desuet al acestui hotel luxos rechiziționat, unde

în sălile de baie se lucra, unde paturile erau acoperite cu hîrtii, îi şoca pe vizitatorii noştri, invitaţi de noi să vorbim despre viitor. Or, toţi erau preocupaţi exclusiv de imediatul cel mai apropiat.

Un an după eliberare, francezii nu primeau decît 1 500-2 000 calorii zilnic şi se pregăteau să reintroducă cartela de pîine şi să raţionalizeze carnea, ceea ce asigura, evident, prosperitatea pieţei negre. Guvernul, administraţia se zbăteau în dificultăţile cotidiene. Viaţa politică, foarte activă, nu conducea ţara spre proiecte pe termen lung.

Franţa era totuşi o ţară nouă, plină de o energie nouă, ce nu aştepta decît cadrul în care să fie folosită, metoda pentru a acţiona şi obiectivele către care să conveargă totul.

Că Franţa ieşise grav slăbită din război era o evidenţă pentru toţi. Dar ceea ce se ştia mai puţin bine, ceea ce se ascundea, de fapt, era starea de slăbiciune în care se aflase ea în ajunul războiului, stare care — alături de cauze morale şi nepregătirea militară — explica prăbuşirea sa bruscă. La cîteva săptămîni după întoarcerea mea acasă, împreună cu Marjolin şi Hirsch, am avut sub ochi cifrele pe care nimeni încă nu le pusese cap la cap. Ele arătau cea mai crudă realitate: declinul constant al economiei noastre. Esenţialul problemei franceze avea rădăcini vechi, iar soluţia n-avea cum să fie imediată. Eliberarea ne oferise controlul asupra destinului nostru, dar cu tot pasivul lui şi cu toate sarcinile împovărătoare. Nu bănuisem toate acestea, în amploarea lor, atunci cînd promisesem generalului de Gaulle, la Washington, că mă voi ocupa de modernizarea Franţei. Acum înţelegeam că demersul era vital şi că el îmi va acapara toată energia, inclusiv pe aceea a oamenilor ce lucraseră cu mine la efortul de război. Aceeaşi mobilizare a resurselor materiale şi umane era necesară pentru a susţine efortul de pace.

Cifrele handicapului nostru

Franţa cunoscuse producţia cea mai ridicată în 1929, dar recesiunea mondială blocase acest avînt, aşa încît ajuseserăm sleiţi de puteri în 1938, pierzînd, în acest deceniu de criză, o treime din capacitatea noastră de investiţii. Deci flagelul războiului se abătuse pe un organism slăbit. În 1945, venitul naţional depăşea cu puţin jumătatea celui din 1929. Acesta era tabloul foarte sumbru pe care l-am citit noi, cei cîţiva, atunci. Diagnosticul a fost brutal: Franţa avea — în lumea modernă — o întîrziere dramatică.

Dar nivelul producţiei şi bogăţia naţională nu erau decît un simptom al slăbiciunii noastre, iar războaiele nu pot fi decît un accelerator în acest sens. Cauza profundă era, în mod cert, lipsa spiritului întreprinzător, ce antrena după el grave neglijenţe în domeniul investiţiilor productive şi al modernizării. Aşa încît francezii cumpărau mai mult decît vindeau în străinătate. Investiţiile erau atît de mici, încît vîrsta medie a maşinilor-unelte franceze era de 25 ani, faţă de 5 în Statele Unite, şi 8-9 în Anglia. De la Hirsch, care deţinea o mare experienţă în industrie, am aflat că instalaţia siderurgică cea mai modernă din Franţa data din 1906, fiind construită de germani, în Lorena anexată. Şi asemenea exemple ne aducea fiecare zi, din clipa cînd ne hotărîsem să privim adevărul în faţă şi să încercăm să-l remediem.

Cum să suporte o asemenea economie sarcinile de excepţie ale reconstrucţiei? Experţii ne-au oferit imediat cifrele handicapului nostru în materie de productivitate: în 1938, ne-au spus, muncitorul francez producea de trei ori mai puţin decît cel american şi o dată şi jumătate mai puţin decît cel englez. Ţăranul francez hrănea cinci consumatori, cel american — 15. Ce poate fi mai şocant — şi mai revelator, în acelaşi timp — decît faptul că Franţa avea un tractor la 200 agricultori, iar Statele Unite unul la 43? O asemenea situaţie nu se putea rezolva prin miracole. Aceasta a fost prima mare revelaţie a lunilor de la sfîrşitul anului 1945. Pentru prima oară francezii erau confruntaţi cu bilanţul neglijenţelor trecutului lor.

Ştiam că trebuia să-i dezamăgesc pe cei care credeau că eliberarea le va aduce prosperitatea la care tînjiseră în toţi cei patru ani negri ai războiului şi pe care o aşteptau acum nerăbdători. Ea nu avea să se instaleze atît de repede. O lungă muncă de explicare era necesară, pentru ca energia ţării să poată fi canalizată către reconstituirea echipamentelor esenţiale, în loc să ne fi împrăştiat în satisfacţii imediate. Nu era suficient să reatingem nivelul dinaintea războiului, care era mediocru. Am avut ocazia să discut despre această problemă psihologică cu generalul de Gaulle, pe care l-am găsit preocupat de condiţiile în care puteam mobiliza un efort durabil al ţării.

La 5 decembrie 1945, i-am trimis generalului de Gaulle propunerile concrete privind planul de redresare a economiei franceze. Două săptămîni mai tîrziu, ele erau adoptate în Consiliul de Miniştri şi, la 3 ianuarie 1946, planul era stipulat într-un decret. El preciza compoziţia Consiliului planului, prezidat de şeful guvernului, asistat de 12 miniştri şi 12 personalităţi, alese pe baza competenţei lor. În sfîrşit, era precizat rolul comisarului planului, de delegat permanent al preşedintelui guvernului pe lîngă departamentele ministeriale. Puterile sale de anchetare erau considerabile, iar comisariatul pe care îl conducea dispunea de concursul tuturor serviciilor ministeriale, în special al serviciilor de statistici.

Eram recunoscător generalului de Gaulle de a fi urmat punct cu punct recomandările mele. De structura planului şi de locul pe care îl ocupa el în viaţa politică şi

administrativă a țării depindea reușita lui. Nici un post ministerial nu mi-ar fi oferit un cîmp de acțiune atît de vast ca cel pe care mi l-a deschis funcția de comisar al planului, delegat pe lîngă președintele guvernului. Nu luam locul nimănui, nu eram superior nimănui. Ocupam un teritoriu pînă atunci fără nume și fără stăpîn.

Acest teritoriu ar fi trebuit să fie modest, din punct de vedere administrativ vorbind. I-am cerut lui Gaston Palewski *(Magazin istoric,* nr. 5/1990), director de cabinet al generalului de Gaulle, o echipă redusă și săli de reuniune. El a remarcat: „Va fi cel mai mic buget de gestiune al statului... — Așa și trebuie să fie, i-am spus. N-o să fim geloși, numai să fim lăsați în pace. O să evităm tentația de a face totul prin noi înșine, o să-i facem să lucreze pe alții. Iar eu nu voi fi sufocat de griji administrative". Totalul personalului, inclusiv secretari și gardieni, nu a depășit o sută de persoane.

De fapt, echipa mea de lucru era și mai restrînsă. Se limita la patru sau cinci colaboratori permanenți. Hirsch era sufletul serviciilor tehnice. Am formulat o singură cerință: să avem o mică sală de mese, pentru a nu întrerupe lucrul sau, mai curînd, pentru a trece zilnic printr-o fază ce ar fi adus un plus de omenesc în relațiile noastre. Aveam, în acest sens, experiența din Anglia și din Statele Unite, unde raporturile personale nu sînt absente nici chiar în afacerile cele mai sobre. La Paris, această practică a șocat, dar a adus progrese în muncă și în înțelegerea reciprocă. Ulterior ea a făcut școală.

Prietenia și inteligența lui Gaston Palewski au ușurat foarte mult debutul nostru. Un mic hotel privat în strada Martignac, exact vis-à-vis de biserica Sainte-Clotilde, o insulă de liniște în inima cartierului marilor ministere, părea a corespunde nevoilor noastre. Aveam lîngă mine, pentru a mă ajuta să formez o echipă nouă, colaboratori experimentați ca Pierre Denis, Roger Auboin și Léon Kaplan. Toți îmi cunoșteau metodele, din Silezia Denis, din România Auboin, de la Washington Kaplan. Ei au plecat în curînd, iar eu am rămas cu Marjolin și Hirsch pentru a ataca piesa-regină a planului, comisiile de modernizare.

Trebuia să alegem bine sectoarele și oamenii, nu aveam voie să ne înșelăm. Luna ianuarie 1946 am consumat-o toată cu consultații: un număr de personalități remarcabile au trecut prin Strada Martignac. Noi părăsisem Franța de șase ani; descopeream acum șefi noi, industriași, sindicaliști, funcționari ce avuseseră o conduită exemplară în fața ocupantului. Ei între ei nu se cunoșteau, trebuiau discret apropiați, organizate întrevederi pentru a ne face o părere despre valoarea și capacitatea fiecăruia.

Hirsch, care avea 45 ani, excela în detectarea de mari tehnicieni, capabili să depășească cadrul strict al specialității. Fost inginer de mine, i se deschisese o întreagă lume a industriei. Marjolin, în vîrstă de 35 ani, era influent în lumea economiștilor, simpatizat de sindicatele socialiste, de care era apropiat din tinerețe.

Entuziasmele și decepțiile lui Léon Blum

Pe 20 ianuarie [1946] generalul de Gaulle a părăsit brusc guvernul. Grație lui, afacerea era însă bine lansată. Meritul politic îi revenea în această problemă. I-a succedat Felix Gouin, un om politic avizat, pe care îl cunoșteam încă de la Alger. Decis să demisionez, dacă ar fi trebuit, m-am dus să-l văd pe Felix Gouin.

„Am foarte multă stimă pentru administrația franceză, i-am spus, dar nu este făcută pentru a institui un plan ce trebuie să schimbe fața țării. Rolul său constă, dimpotrivă, în a menține starea de lucruri ce i-a fost încredințată. Înalții funcționari ce o domină au toate calitățile, în afară de spirit de întreprinzători. Planul va depinde de dumneavoastră sau nu va fi. N-am deloc intenția să încredințez comisiile de modernizare unor funcțio-

Henry Morgenthau (în picioare), ministrul de finanțe al administrației Roosevelt, unul dintre principalii artizani ai New-Deal

nari, cu atît mai puțin să accept tutela lor în ce privește planul".

În opinia mea, comisiile de modernizare nu erau atît surse de informare pentru plan, cît instrumente ale acestei pedagogii, pe care el trebuia să le inculce responsabililor economiei și, prin ei, publicului. De aceea, în acest spirit, am căutat oamenii cei mai deschiși progresului, cei mai ascultați în mediile lor. Din aproape în aproape, numele lor au ajuns pînă la noi, apoi, odată alegerea făcută, ei nu au aparținut decît planului, devenit, pentru cîteva luni, rațiunea lor de a fi și puternica lor disciplină.

La începutul lui februarie, comisia huilei și cea a electricității au fost constituite și s-au pus pe treabă, peste cîteva săptămîni și cele ale siderurgiei și materialelor de construcție.

Pe 16 martie am putut reuni Consiliul planului. În marea sală din strada Martignac, sub impozanta reproducere *La Marseillaise*, Felix Gouin a deschis prima sesiune: „O adevărată revoluție tehnică ni se impune cu maximă urgență. Reconstrucția și modernizarea sînt inseparabile. Acest lucru numai dacă națiunea este pe deplin conștientă de importanța rolului ce îi revine, începînd de acum, în această misiune, pe care putem spera să o ducem la bun sfîrșit".

Am propus apoi Consiliului să fixeze planului obiective pe care noi le estimam ca realizabile; să atingem nivelul din 1938 la sfîrșitul lui 1948, pe cel, superior cu un sfert, din 1929 în 1949 și, în sfîrșit, în 1950, să depășim cu 25 la sută nivelul din 1929.

Am mai afirmat atunci că numai un ajutor din exterior ne-ar fi putut permite să facem față deficitului. Cu prețul chiar al utilizării la maximum a rezervelor noastre publice de aur și devize și al mobilizării averilor private în străinătate, un ajutor de mai multe miliarde de dolari pentru perioada 1946-1950 apărea ca necesar. Și am mai adăugat fraza ce a avut atunci rezonanță politică: „O parte din asta ar trebui obținută de la Germania cu titlu de reparații".

Cîteva ore după sesiunea Consiliului planului, am luat avionul pentru Washington, unde trebuia să-l întîlnesc pe Léon Blum, sosit două zile mai devreme în calitate de ambasador extraordinar al guvernului francez. Obiectul misiunii sale era să regleze problemele financiare în suspensie cu Statele Unite, după ce încetase *lend-lease*-ul, și să negocieze creditele ce asigurau împrumutul de 650 milioane de dolari, pe care îl obținusem în noiembrie. De data aceasta Franța își făcuse bine socotelile și nu-și mai ascundea sieși că deficitul său în devize — oricare i-ar fi fost eforturile — se prelungea mai mulți ani și n-avea să i se pună capăt decît cu prețul unui ajutor extern considerabil și judicios utilizat. Misiunea fusese hotărîtă la începutul lui februarie, dar ea a fost întîrziată de starea proastă de sănătate a lui Léon Blum.

Această întîrziere prezenta serioase inconveniente, pentru că Congresul american aprobase recent un important credit acordat Marii Britanii și administrația trebuise să se angajeze să nu mai consimtă condiții atît de avantajoase unor împrumuturi străine. Sosisem în cel mai prost moment. Dar, pe de altă parte, am fi fost noi în măsură să prezentăm un dosar bun, două luni mai devreme? Evident, nu. Bilanțul situației franceze nu exista atunci și nu se putea imagina că americanii nu și-ar fi reînnoit ajutorul, fără să-l însoțească de foarte serioase recomandări în ce privește conduita afacerilor noastre.

În ce măsură erau legate planul și ajutorul extern m-am convins cu fiecare zi în plus, cînd misiunea noastră a luat un curs neprevăzut. Concepută pentru a dura două săptămîni, ea a durat unsprezece. Bineînțeles, o atît de lungă prelungire a generat serioase dificultăți, iar nerăbdarea opiniei publice din Franța s-a transformat în suspiciune. Dar dificultățile nu erau politice, ci tehnice. Léon Blum, bătrînul om de stat, își angajase întregul său prestigiu, considerabil în Franța și în străinătate. Dar i-a trebuit curaj pentru a accepta să întreprindă o călătorie într-o lume necunoscută. La cei 76 ani ai săi, acest mare umanist nu fusese niciodată în Statele Unite. Spectacolul oferit de New York a trezit în el un entuziasm juvenil. Pretutindeni a fost întîmpinat cu respect. Franța a avut în el un ambasador extraordinar, în adevăratul sens al cuvîntului. El a știut să trezească încrederea și generozitatea acestor oameni, reuniți în sînul severului Comitet național consultativ pentru problemele creditelor externe.

Roosevelt murise deja de un an. Suflul ce îl animase pe el și pe care îl transmisese unei mari echipe și — prin ea — întregii națiuni dispăruse. Nu aveam să-l mai întîlnesc nici pe Hopkins. După ce își pusese ultimele forțe în serviciul patriei, avea să-și urmeze prietenul în moarte. Ne revăzusem la Washington, la întoarcerea sa din ultima misiune pe lîngă Stalin, pentru care, la cererea lui Truman, își părăsise cîteva zile camera de spital. Onorurile cu care fusese primit nu îl înșelau: se sfîrșise și cu diplomația fraților de arme și cu magia conversațiilor intime. Hopkins a avut totuși timpul să asiste la instalarea bombei A. Alți oameni dirijau acum pacea armată și, în fruntea lor, se afla fostul vicepreședinte, cunoscut pînă atunci în umbra lui Roosevelt. Harry Truman nu era, indiscutabil, un personaj politic mediocru. El cîștigase în Congres o lungă experiență în afacerile interne. El știa să decidă. Nu ezita în fața celor mai mari hotărîri. Acest lucru venea din natura sa sau din influența transfigurantă a funcției de președinte... cine știe?

Zi de zi evaluam șansele pe care le conferea planul redresării rapide a producției și exporturilor franceze; care

era totalul creditelor noi pe care speram să le obţinem, o dată reglate datoriile din trecut? Lui Léon Blum nu i-a fost frică să expună Congresului cifrele impresionante la care ne conduseseră calculele: 11 miliarde de dolari, din care 5 ar fi fost din Statele Unite. Dar eu ştiam că nu exista nici o şansă să obţinem deodată credite masive. Trebuia să revenim an de an şi să facem dovada efortului nostru. Pe măsură ce termenii acordului se precizau, Léon Blum era tot mai decepţionat. Eu l-am încurajat însă că făcuse tot ce era posibil.

Legenda „poporului neconcertat"

Pe 28 mai [1946] directorul de la Export-Import Bank ne-a anunţat că va deschide în Franţa un nou credit de 650 milioane de dolari, destinat unor cumpărări de echipamente şi materii prime. În acelaşi timp, fusesem asiguraţi că vom primi un împrumut de 500-600 milioane de dolari de la Banca internaţională pentru reconstrucţie şi dezvoltare. În plus, ne erau cedate pe credit 75 cargouri, o creştere de 50% a marinei noastre comeciale. Ansamblul acestor facilităţi era evaluat la un miliard şi jumătate de dolari. Ele nu acopereau decît o parte din nevoile evaluate grosso modo pînă în 1950. Dar asta nu era, în gîndirea mea, ţelul misiunii noastre. Ceea ce căutasem eu, şi reuşisem să cuceresc, era asigurarea că noi puteam începe planul. Odată pus pe picioare, propria sa dinamică ar fi creat condiţiile materiale interne şi externe pentru realizarea lui.

Anul 1946 a fost cel al elaborării marilor programe de modernizare şi, în consecinţă, activitatea a fost intensă în strada Martignac, unde convergeau fără încetare lucrările, simultan executate de cei 350 membri ai comisiilor şi de cele 500 subcomisii. În acest an, 1946, nu ne-am luat vacanţă. Pe măsură ce concluziile comisiei se coordonau într-un constant du-te vino de informaţii — am ţinut atunci nu mai puţin de 160 reuniuni —, colaboratorii mei înaintau în redarea unui raport de sinteză, care, continuu ajustat, şi-a găsit forma sa finală în noiembrie 1947.

Acest raport, de 200 pagini, a rămas vreme de cinci ani un instrument de referinţă pentru economia franceză, mai puţin prin prescripţiile sale tehnice, ce au trebuit adaptate la condiţiile schimbătoare, cît mai curînd, prin dispozitivul său, care îi asigura exact supleţea. Pentru mine, acest raport se reducea la cîteva pagini de metodă, de fapt, la una singură, pagina 33. Planul, în general, cum aveam să scriu, era „în esenţă o metodă convergentă în acţiune şi mijlocul pentru fiecare de a-şi situa efortul în raport cu cel al tuturor. Era mai degrabă un plan de orientare decît de direcţie".

La pagina 101 a raportului apărea, pentru prima oară, noţiunea de „economie concertată", care ulterior s-a impus. Eu nu am acceptat-o cu entuziasm, dar am văzut că Hirsch ţinea mult la ea. Am sfîrşit prin a înţelege şi de ce, cînd am aflat că la el în familie se cînta muzică de cameră. Violonistul din el găsise formula, nu economistul. Eu m-am lăsat convins şi pentru că mi s-a spus că despre francezi se vorbea ca despre „un popor neconcertat". Trebuia să eradicăm legenda asta. „Numai de noi depinde să redevenim moderni. Nu avem de ales. Modernizarea nu are altă alternativă decît decadenţa".

Cheia celor întreprinse de noi poate fi găsită într-o frază de introducere, aparent surprinzătoare: „Modernizarea nu este o stare de lucruri, este o stare de spirit". Francezii nu aveau nici una, nici alta, dar era evident că s-ar fi regăsit şi şi-ar fi păstrat bogăţia, influenţa de altădată, numai dacă ar fi adoptat, în muncă, o atitudine de oameni moderni. De unde trebuia început? Nu ne puteam defel înşela — am spus-o deja — atacînd marea penurie de energie, de oţel şi de materiale de construcţie. Pentru agricultură, am optat pentru maşinismul agricol, pentru că, spunea Hirsch, „un agricultor pe un tractor n-o să mai gîndească niciodată ca un agricultor în spatele unui cal".

Era foarte important să începem urgent treaba, decît să ne tot întrebăm, la nesfîrşit, despre primii paşi de făcut. Erorile urmau să fie corijate pe drum, pentru că supleţea era parte integrantă a naturii planului. Unii chiar l-ar fi dorit mai dirijist. Ce filosofie ascundea treaba asta?, am fost întrebat. „Răspunsul este simplu. Poate fi găsit în viaţa însăşi, cu incertitudinile sale, speranţele sale, corectările continue, decepţiile ei , dar şi în continuitatea sa pînă la realizare, cu condiţia de a nu abandona. Planul este o creaţie continuă".

Acest empirism nu m-a împiedicat să fiu vigilent, dimpotrivă, pentru că nu exista nici un automatism în executarea programelor. Raportul din noiembrie 1946 era punctat de avertismente grave: „Nu dispunem decît de un scurt răgaz... Odată creditele externe epuizate, independenţa noastră economică va depinde de capacitatea noastră de a exporta, deci de a produce la preţuri concurenţiale". Dar pericolul imediat era cel al inflaţiei. Între iulie şi decembrie 1946, preţurile interne au crescut cu 50 la sută. „Dintre toate condiţiile necesare realizării planului, nimic nu este mai esenţial decît stabilitatea preţurilor şi a monedei".

Criza franceză, în momentul cînd am lansat planul, nu provenea numai din distrugerile războiului şi înapoierile în echipament, ci şi din instabilitatea monetară şi din instabilitatea politică crescîndă. Pe 27 noiembrie, am prezentat raportul Consiliului planului, prezidat atunci de Georges Bidault. Acordul miniştri-

(Continuare în p. 72)

BIBLIOTECAR

LA PALATUL REGAL (VII)

G.T. KIRILEANU

Continuăm prezentarea unor noi pagini din însemnările memorialistice inedite, **păstrate la Cabinetul de manuscrise al Bibliotecii Academiei Române, ale celui care, timp de aproape un sfert de veac (1906-1930) a condus Biblioteca Palatului Regal. Prin poziţia sa privilegiată, în imediata apropiere a mai marilor zilei, începînd cu membrii familiei regale, G.T. Kirileanu era introdus în problemele politice, economice, culturale etc., cunoscînd îndeaproape multe din culisele vieţii social-politice ale vremii. A lăsat mărturie despre acestea în notaţiile sale zilnice, întinse pe mai multe decenii.**

Multe dintre aceste însemnări s-au pierdut, unele în timpul celui de-al doilea război mondial, altele în greul zilelor din ultimii ani de viaţă ai lui G.T. Kirileanu, cînd a avut de suferit de pe urma legăturilor sale cu înaltele personalităţi politice româneşti interbelice. Retras între cărţile sale, la Piatra Neamţ, memorialistul trăia, după cum nota în 1951, „zile urîte". Despre acestea, vezi şi însemnările lui A. Brudariu din nr. 5/1992 al revistei noastre.

Continuăm cu însemnările sale din vara anului 1921, pentru a trece apoi la filele anului 1922. Pătrundem astfel din nou în intimitatea vieţii de la Palat, în lunile premergătoare unui moment deosebit: încoronarea regelui Ferdinand I şi a reginei Maria, la Alba Iulia (15 octombrie 1922) ca suverani ai României Mari, realizate în 1918 prin unirea Basarabiei, Bucovinei şi a Transilvaniei cu patria mamă.

Conducerea guvernului este preluată, la 19 ianuarie 1922, de Ion I.C. Brătianu, după demisia celui condus de Al. Averescu (13 martie 1920 - 17 decembrie 1921) şi după un cabinet prezidat de Take Ionescu doar o lună de zile (17 ianuarie 1921 - 19 ianuarie 1922).

La fel ca şi la episoadele anterioare, pentru cursivitatea lecturii nu am mai marcat prin trei puncte întreruperile de text. Datele sînt, în general, pe „stil vechi", dar apar uneori şi pe ambele stiluri. Intervenţiile explicative din paranteze drepte ne aparţin.

1921

18 mai. D-l Basset. zice: „Germania şi Rusia sînt în mod fatal destinate să se înţeleagă şi să adopte o politică comună (care îi va conduce la o alianţă) ca urmare a intereselor şi pagubelor comune". Radio confidenţial nr. 4441 din 18 mai lămureşte: „Tchitcherin [Cicerin] continuă: Germania are nevoie de sprijin moral, noi i-l putem da. Ea are nevoie să-şi apere hotarele ei despre răsărit, putem s-o facem".

Aceste declaraţii par a confirma ştirile persistente despre un tratat secret între Moscova şi Berlin contra Poloniei. Tchitcherin explică apoi oportunităţile politice care prezintă pentru Rusia foarte multă importanţă. Rusia trebuie să profite de conflictele naţionaliste în Europa, în special la micile naţiuni şi de duşmăniile între naţionalităţi, provocate de tratatele de la Paris. „Momentul de faţă ne foloseşte pentru a ne pregăti baza pe viitor. Cred că pînă în şase luni suntem gata".

Dacă pe de altă parte, spune Tchitcherin, procesul care va provoca o nouă explozie în Europa se prelungeşte, Rusia Sovietică trebuie să-şi concentreze toate sforţările sale în Balcani, în Orientul Apropiat. Misiunile sovietice în Bulgaria şi România se organizează pe baze oficiale şi propaganda secretă în Grecia, la Constantinopol şi în Iugoslavia, se desfăşoară cu rapiditate. Alimentînd contradicţiile naţionaliste vom reuşi să creem bazele pentru triumful propagandei partidului nostru".

21 mai. Prinţul Ştirbey îmi spune că a fost la bancherul Bercovici ş-a rămas uimit de luxul şi bogăţia casei lui.

Prinţul Callimachi se duce la Florica.

Aceste două fapte îmi dau de gîndit că boierimea se apropie de liberali care să-i scape de impozite şi de luarea întregului pămînt iar cu ajutorul finanţei evreeşti vor să-şi înmulţească averea bănească.

Vorbesc şi cu I. Simionescu despre serbarea lui I. Brătianu şi-i spun că noi, ţăranii, nu-i datorăm nimic. I. Simionescu recunoaşte că I. Brătianu este înfiinţătorul

În imagine: autorul, în 1940.

burgheziei în țară la noi.

— Dar prin ce mijloace? Împărțirea bugetului și a pămînturilor statului, care-au fost rupte de la menirea lor, ridicarea țărănimii.

Sara, la masă cu prințul Știrbey.

Îi spun și prințului Știrbey părerea mea, arătată lui I. Simionescu, că la 1864 I. Brătianu era cu acei ce voiau să dee țăranului numai vatra satului (vezi articolele din *Patria* ale lui G. Bogdan-Duică).

Și iar mă înflăcărez ca în alte rînduri, susținînd că temelia țării acestia sînt țăranii și că se face mare păcat nedîndu-le putința de întărire națională prin o mai bună stare economică.

— Îmi placi cînd te văd înfierbîntat, dar uiți că țăranii nu trebuie să aștepte a li se da de alți, ci să-și ieie singuri.

— Apoi tocmai de aceea este trebuincios un partid țărănesc, căci altfel de bună voie nu se vor dezbrăca posesorii pămînturilor.

— Da, însă Mihalache vrea lupta de clasă.

— Dar cei ce-au ținut pînă acum tot pămîntul n-au făcut luptă de clasă? Țărănimea trebuie să se lupte pentru dreptul său și sînt sigur că tot în acest sens susține și Mihalache lupta de clasă.

3 iunie. Prințul Știrbey mă întreabă dacă am înțeles moțiunea de la Cluj (adunarea celor 100), căci el n-o înțelege[1].

Despre vizita lui Take Ionescu la Belgrad. Ce interes aveam, cînd sîrbii persecută pe români și în Balcani și în Banat.

— Deocamdată ne împinge o fatalitate — să fim uniți toți cei ce ne-am rupt din Austro-Ungaria.

— Am impresia că se schimbă echilibrul în Europa. Brătianu îmi spunea că Franța vrea să se sprijine pe noile state *slave*, așa că România va rămîne în aer.

— Dar dacă și Germania se unește cu Rusia?

— Germania are interes să exploateze Rusia și într-asta noi nu-i stăm în cale, ci dimpotrivă, Germania are interes de sprijinul nostru la gurile Dunării.

Dr. Antipa îmi spune că Briand a primit pe Mrazek și i-a cerut lămuriri despre petrol.

8 iunie. Ziarele dau știri despre primirea cu alai a lui Take Ionescu și a misiunii române la Belgrad, în urma încheierii alianței defensive în cadrul Micii Înțelegeri.

La București, însărcinatul cu afaceri germane este poftit de prințul Barbu Știrbey la o întîlnire în palatul său, astăzi la ora 10 dimineața. Să fie o întîmplare că la prințul Știrbey se afla și Ionel Brătianu?

10 iunie. Vineri sara. Prințul Știrbey își varsă focul zicînd că nu poate servi pe suverani din cauza lor înșiși.

1. Se hotărăsc ca învoiala cu Zizi să se facă prin o bancă (Banca Generală) iar nu prin oamenii Curții. Pentru garantarea plăților băncii trebuia însă un depozit de franci francezi. Mișu[2] a fost însărcinat să se înțeleagă cu ministrul de finanțe. El s-a-pucă și-i spune combinația, în loc să ceară pur și simplu suma necesară. Titulescu sare în sus cînd aude că învoiala va face-o prostul de Victor Antonescu și răsuflatul Manolescu-Rîmniceanu.

— N-o să apăr eu interesele regelui, cum le-am apărat pînă acuma? Mă gîndesc eu la o afacere pentru bancă? Eu tocmai prin depunerea acestor bani acum, făceam ca peste 20 de ani să am o scutire de 200 000 franci. Mi-i milă de dînșii, căci altfel le-aș zice: faceți cum știți și nu mă mai chemați pe mine la greutățile ce întîmpinați.

Viitoarea regină Maria, împreună cu fiica ei, Marioara

[1] În zilele de 26 și 27 mai 1921 la Cluj a avut loc o consfătuire a fruntașilor Partidului Național, prin care s-a hotărît ca partidul să nu fuzioneze cu vreun alt partid. Comitetul executiv era însă autorizat să intre în Parlament și să ducă tratative cu alte partide ale căror principii politice erau în concordanță cu programul Partidului Național.

[2] N. Mișu, ministrul Casei regale.

2. Regele mi-a cerut un memoriu asupra situației politice, pe care voia să-l aibă înaintea audienței lui Maniu. De aceea te întrebasem dacă Maniu a cerut audiență. Și văzînd că audiența nu fusese cerută, am întîrziat cu prezentarea memoriului și-am plecat liniștit la Florica. Cînd colo Maniu cere audiență după plecarea la Florica și regele neavînd memoriul amînă audiența pînă după întoarcerea de la Sinaia. (pleacă marți 7 iunie și se întoarce vineri 10 iunie).

Regele se plînge lui Mișu că n-are memoriul prințului Știrbey, iar Mișu n-are altceva mai bun de făcut decît să spuie lui Brătianu cauza amînării audienței. Și mă pomenesc la plecarea mea deunăzi spre Buftea, că mă cheamă Brătianu într-un colț și mă întreabă ce-i cu memoriul cerut de rege. S-a mîntuit cu încrederea lui Brătianu în mine și cu a mea în Mișu.

Dar Mișu a ajuns omul de încredere al lui Brătianu. Afară numai dacă n-a fost asta o cursă din partea lui Mișu ca să vadă dacă nu comunic lui Brătianu cele ce trebuie să le comunic numai regelui.

Îi va spune că regele nu trebuie să se solidarizeze cu guvernul și să se cufunde împreună cu el, dar nici nu trebuie să-l concedieze înainte de a-și fi pregătit un guvern mai tare. Ș-asemenea guvern nu poate fi nici unul numai al Federației (căci ar avea în contră coaliția liberalo-averescană), nici unul numai liberal (că atunci coaliția ar fi între țărăniști și averescani).

Averescu de bine de rău are o Cameră cu care poate lucra.

Cine știe ce ne-ar aduce alegerile noi.

15 iunie. Asară la masă cu prințul Știrbey — singuri.

Îi spun de aprecierile *Viitorului* asupra discursului lui Mihalache la reforma agrară. „S-a terminat cu partidul țărănesc. Țara nu are nimic de pierdut".

Ba are de pierdut, zic eu, căci ar fi o crimă să se țină și pe viitor la o parte 80% din

G.T. Kirileanu (X) în comuna Foleşti, jud. Vîlcea, la 14 octombrie 1913

populația țării și-anume pătura cea mai sănătoasă și mai curat românească. Ați văzut la ce am ajuns, dacă nu s-a lăsat a se desprinde și țărănimea cu o viață publică liberă.

— Va trebui ca fiecare partid să-și aibă țăranii săi.

— Ba va trebui să fie un partid țărănesc pentru 80% săteni, dacă există un partid socialist pentru 10% muncitori de oraș.

Pentru buna cumpănire a ordinei în stat se impune acest lucru.

— Dar nu vezi d-ta că sub Votul universal orice partid trebuie să ție seama de interesele țărănimii.

— Da, ca făgăduieli electorale, dar pe urmă știm noi cum se îndeplinesc.

— Crezi d-ta că țărăniștii ar putea guverna?

— Deocamdată nu cred că-s pregătiți, dar rostul lor trebuie să fie controlul de aproape al guvernanților orășeni.

Despre audiența de ieri la rege a lui Maniu, care a durat două ore, prințul Știrbey a aflat de la regină că n-a avut nici un rezultat. S-a plîns contra liberalilor și contra guvernului, dar regele n-a înțeles nimic. Numai generalități. Nici Maniu nu știe ce vrea. S-auzim ce zice și Maniu.

Eu închei: El de asemenea se va plînge că n-a înțeles nimic de la rege, părîndu-i-se că nu știe ce vrea!

18 iunie. Prințul Știrbey îmi spune: Regele a avut o convorbire plăcută cu Maniu, dar cînd i-a spus, „să zicem că m-ai convins, care-i guvernul de concentrare și pe cine recomanzi în fruntea lui?", Maniu s-a încurcat și la urmă au rîs amîndoi.

În legătură cu articolul din *Patria* care a ajuns la rege prin intriga d-tale (a mea G.T.K.!), regele s-a plîns că a fost criticat regele Carol. Maniu a răspuns criptic: *Patria* nu-i a mea și oricînd o putem închide, înființînd altă gazetă.

Regele a zis: Ca și pe vremea regelui Carol, sîntem acum într-o perioadă de organizare și avem nevoie de un partid tare.

Despre cuvîntarea generalului Averescu la luarea în considerare a reformei agrare, prințul Știrbey are cuvinte de laudă.

Madgearu îmi spune că Mișu Săulescu i-a împărtășit aceste cuvinte ale regelui de la altă audiență: Pentru ce aș schimba acest guvern, care mi-a dat liniștea în țară, reforma agrară și cea financiară?

Și Emil Panaitescu încheie cu dreptate: Nici regele, nici Barbu Știrbey nu vor un guvern de concentrare (singurul care ne-ar putea da o Constituție), ci vor liniștea a două partide de guvernămînt. Să fure cît vor, dar să am liniște. Pentru asta vor lucra la mașinarea Federației și desființarea țărăniștilor.

Madgearu la rîndul său

zice: În audiența mea la rege mi-a spus astfel de păreri în chestia agrară, încît mă voi feri de a-i mai cere audiență de teamă să nu ajung cu totul republican.

1922

1 ianuarie. La dr. Antipa. Îmi spune că regele a fost acasă la dr. Antipa vineri 23 decembrie și au dezbătut un ceas situația grea în care am ajuns. Antipa a spus regelui fără înconjur că a dat țara pe mîna celui mai dăunător politician [aluzie la Take Ionescu]. Regele răspunde: nu se putea altfel și asta va fi pentru scurt timp.

Dr. Antipa se silește a convinge pe rege de nevoia chemării lui Marghiloman.

Dacă facem socoteala, vedem că în 7 ani de domnie, regele a avut 10 guverne — sînt prea multe.

[fără dată] Pînă și regele trăiește din expediente. Fiindcă lista lui civilă este cu totul neîndestulătoare și g-ralul Angelescu[1] mereu ciupește de la stat fonduri ascunse într-un fel sau altul, Take Ionescu a propus ca statul să cumpere de la rege Castelul Peleș, rămînînd tot în folosința regelui.

2 ianuarie. Dl. ministru Mișu se miră de amestecul lui Iorga în toate. A trimis cuvînt regelui că principesa moștenitoare[2] nu trebuie să se ducă în Grecia. Ea nu mai este greacă, ci româncă. Și pînă acuma n-a făcut nici o vizită în vreun oraș românesc, nici nu s-a apucat de învățat românește.

6 ianuarie. Pom de Crăciun la Buftea. Darurile regelui și reginei. Amintirea sforțărilor noastre pentru România Mare și scrisori.

Prințul Știrbey: — G-ral Averescu a fost dimineața la rege. Amîndoi au rămas mulțămiți. Averescu crezînd că i se va da disolvarea, regele că l-a făcut să înțeleagă pe Averescu asupra motivelor pentru care disolvarea nu-i necesară. Și așa regele făgăduiește ambelor părți îndeplinirea dorințelor lor contrare!... Ambele părți ar dori reînvierea vechiului sistem al celor două partide care se succed la guvern. Ceea ce nu se mai poate.

Găsesc pe d-na Brătianu Elisa la prințesa Știrbey. Îi citesc din discursul lui Octavian Goga rostit la Cluj părțile privitoare la Partidul Național și Alba Iulia.

Luîndu-mă apoi de vorbă cu prințul Știrbey despre Goga, aflu că guvernul îi va fi binevoitor în alegeri, ca să-l opună Partidului Național. Înțelegerea s-a făcut prin mijlocirea mitropolitului primat.

22 ianuarie. Asară Aurel Cazacu îmi spune că s-a dus la Stere, precum îl îndemnasem. I s-a plîns că e văzut rău de rege și nu știe pentru ce. Dr. Lupu susținuse la congresul țărănist ca prerogativele regale să fie știrbite pînă la aceea încît guvernele să fie numite de Parlament. Stere s-a opus. Și cu toate acestea atențiunile regale se îndreaptă numai asupra d-rului Lupu (ceai la regină, audiență la rege). Stere zice că dr. Lupu și ceilalți șefi țărăniști sînt tari numai în vorbe goale. Le lipsește cu totul cultura și vederile mai înalte ale omului de stat.

23 ianuarie. La botezul principelui Mihai, de ieri, un ofițer superior se plîngea de multe apucături jignitoare ale regelui și ale prințului Carol. D-rul Mamulea îi apără zicînd că ei au suflet bun și bune intenții.

— D-ta te crezi dator să-i aperi, dar pe noi ne doare că acești oameni nu-s în stare să înțeleagă că și ceilalți oameni au un suflet.

28 ianuarie. Primul ministru Ionel Brătianu vine să mă vadă în mica mea cancelarie de la Palatul Regal. Se miră de îngrămădeala cărților prin rafturi și a hîrtoagelor de pe mese, zicînd că și el are patima cărților, alăturea cu aceea pentru staulul de vite.

Bal la prințul Barbu Știrbey: Regina, în stofă grea roșie, cu diademă strălucitoare, tot pe roșu.

7 faur [februarie]. Prințesa Știrbey îmi spune că prințul Carol i s-a plîns la balul de deunăzi că Iorga i-a trimis o scrisoare în care-i spunea că se vede silit a nu mai călca la Palatul Regal, unde ar întîlni pe liberalii atotputernici (la botezul principelui Mihai). Se vede că pe urmă Iorga s-a gîndit să nu rupă orice legătură cu Curtea, căci a trimis pe cineva la principele Carol cu explicații. Dar principele Carol s-a săturat de apucăturile lui Iorga și voia să-i și scrie, amintindu-i că la Curte a fost întîmpinat de toți cu mîini largi la toate cererile lui.

— El cere lucruri mărunte [spune G.T.K.], dar dă în schimb lucruri mari de ordine morală. Și prințul Carol n-ar trebui să uite că i-a fost de un nemărginit folos, atunci cînd luase cîmpii. Iorga poate să rupă tare ușor cu Palatul, dar Curtea ar face mare greșeală să facă această ruptură din partea sa cu un om cinstit cu așa autoritate morală în țară.

1 mart. Soare de primăvară. Încep alegerile la Senat. Dl. Butculescu recomandă sergentului Alexandru să voteze crucea (liberalii). Zice că la Palatul Regal sînt bolșevici de-ai lui Mihalache printre servitori.

Prințul Știrbey îmi spune că asară a stat pînă tîrziu la regină cu Loe Fuller[3] și un senator american, venit la noi ca să studieze legăturile comerciale ce s-ar putea încheia cu România.

Zic: — Dușmanii țării răspîndesc în străinătate zvonul că la noi este mare primejdie de revoluție.

— Poate că ei văd mai bine adevărata stare a lucrurilor.

— Eu mă tem numai de un lucru: să n-avem și noi o Croație în Ardeal.

— A nu, asta nu se poate.

3 mart. Rezultatul alegerilor la Senat în Bucovina și

1-2 Generalul P. Angelescu — șeful Casei militare a regelui, principesa Elena — soția prințului moștenitor Carol, fiica regelui Constantin al Greciei.

3 Loïe Fuller, dansatoare americană prietena reginei Maria (vezi și memoriile Simonei Lahovary, în *Magazin istoric*, nr. 4,5/1974).

Vechiul regat însemnează reușita liberalilor într-o măsură neașteptată nici de ei.

La Palatul Regal, toți sînt veseli de reușita liberalilor și de căderea țărăniștilor. „Auzi, d-ta, Mihalache să aibă pretenții a juca un rol în politica țării!"

19 mart. Venind din Cișmigiu, pe la amiază, întîlnesc pe Virgil Magiaru [Madgearu] care vorbea cu Eugen Lovinescu despre Iorga.

Zic: — Ce-ați hotărît la sfatul de azi?

— După-amiezi e sfatul, dar noi vom hotărî în înțelegere cu ardelenii. E aproape sigur că vom lua parte la validări și apoi ne vom retrage, lăsînd să facă opoziție pe Iorga și pe Take Ionescu. Dînșii își închipuie că regele se va ține de cuvînt și-i va chema la putere, după liberali, ca al doilea partid de ordine. Dar să se dea regele pînă la atîta în brațele liberalilor încît să-i cheme numai pe ei la putere și să-i lase a face asemenea alegeri?

— Ce era să facă, după atîtea scandaluri parlamentare. Se teme de necunoscut și s-a sprijinit pe un partid mai organizat.

— Dar nu i-am recomandat noi un guvern neutru sau un guvern din toate partidele, afară de liberali?

— Duceți-vă și-l lămuriți pe rege.

— Cu cine să vorbești, dacă-i totdeauna amețit de băutură?

— Pentru Dumnezeu, cum poți crede una ca asta! De-atîtea ori lucrez cu dînsul și nu l-am văzut niciodată băut sau trecut cu băutura.

— Nu, nu, n-ai cu cine vorbi și tare mă tem să nu mergem spre prăpastia la care a mers Nicolae al Rusiei. Nu ne rămîne alta decît să aducem pe prințul Carol, care-i om mai de înțelegere și nu-i sub stăpînirea nici unei camarile.

28 mart. Ducîndu-mă cu o jalbă la g-ral Gorski, subșeful Marelui Stat Major, am văzut plecînd toată generălimea de la o mare adunare, iar g-ral Gorski foarte grăbit chema să intre pe atașatul militar polonez. În ziarele de ieri se dădea știrea numirii g-ralului Brussilof în fruntea armatelor roșii. Se aude și de un atac german împotriva Poloniei, în înțelegere cu rușii.

Iar regele e la vînătoare și regina împreună cu înalta societate se țin numai de baluri, deși sîntem în postul mare. Sîmbătă [25 martie] sara bal, luni sara alt bal.

19 aprilie. Ziarele aduc vestea neașteptată că la Genova, Germania și Rusia au iscălit pare și alianță[1] fără să ție samă de Marea Înțelegere, ale cărei planuri de la Cannes sînt cu totul răsturnate.

21 april. Mă duc la Buftea. Plimbîndu-mă cu prințul Știrbey pe malul Colentinei, se mira că regele și-a poftit cucoane la Scroviștea, iar principesa Maria și principele Nicolae s-au dus singuri la moșia uneia Petrescu, unde au petrecut fără nici o reținere.

Regina e pe cale a face o nouă greșeală, asemănătoare cu aceea a încercării căsătoriei principesei Elisabeta cu un prinț italian în 1919 și a încercării de apropiere a prințului de Galles pentru principesa Mărioara, în 1920. Acuma, regina găsește foarte plăcut pe prințul Paul de la Belgrad și-l pune să pregătească apropierea între prințul moștenitor italian cu principesa Ileana, fără să se gîndească la relațiile încordate dintre sîrbi și italieni și fără să păstreze taina unor asemenea legături. Principesa Elisabeta avea dreptate cînd zicea: — Păziți-vă, căci mama-i gură spartă!

27 april. Sîmbăta trecută a fost o serată cu danț la inginer Zahariade, unde a fost și principele Nicolae.

Lumea a rămas mirată de reaua creștere a principelui Nicolae. Cum a intrat s-a dus la bufet să mănînce și mai ales să bee. Se ghiontea. N-a vorbit nimic cu ofițerii ce i se prezentau regulamentar.

A dansat cu 3 d-re, între care odată cu d-ra Nina Ferechide și mereu cu d-ra Ralet, foarte săracă, dactilografă nu știu unde. Cu această fată s-a retras într-o cameră, așezîndu-se amîndoi pe un fotoliu și hîrjonindu-se așa fel că lumea i-a lăsat singuri.

Din semnele mercantilizării la Palatul Regal. Regele spune g-ralului Angelescu. „E prea puțină lumină în cabinetul meu de lucru din cauza vitrourilor".

G-ral Angelescu propune să se vîndă vitrourile și caută cumpărător. Le vinde cu 55 000 lei arhitectului Mladenovici, care îi va clădi noua casă a g-ralului Angelescu. Din acești bani dă 12 000 regelui ca să-și cumpere o colecție de mărci poștale; 20 000 îi dă reginei, „așa, un cadou neașteptat", iar cu restul va cumpăra cai.

Atîta numai că aceste vitrouri erau făcute după plăcerea regelui Carol I și cu banii statului în palatul statului.

Acuma văd că s-au scos de la magazie toate tablourile spre a le vedea regina și a hotărî care să se păstreze, care să se vîndă. Între aceste tablouri sînt: împăratul Wilhelm I, Wilhelm II, Franz Iosif, tatăl regelui Carol, tatăl reginei Elisabeta, Barbu Lăutaru, Treboniu Laurian, vizita lui Franz Iosif la Poiana Reginei etc.

[Mai]. Văzînd că funcționarilor de la contabilitatea Casei Regale li s-au sporit salariile pe față și pe ascuns, m-am plîns prințului Știrbey că eu am fost trecut cu vederea, deși am pe cap nu numai biblioteca, ci și petițiile, ajutoarele și alte însărcinări delicate (discursuri regale).

— La ocazie îi voi spune regelui să te plătească măcar atîta cît plătește pe grădinarul englez de la palatul Cotroceni: 25 lire pe lună (adică 6 250 lei).

5 iunie. Asară, după ce am venit de la Gara de Nord (plecarea familiei regale la

---

[1] Între 10 aprilie și 19 mai, la Genova a avut loc o conferință economică internațională la care au luat parte 30 state, între care și Rusia Sovietică. S-au discutat modalitățile de refacere economică a Europei Centrale și Răsăritene, sovieticii aducînd în discuție și problema dezarmării. La 16 aprilie 1922, la Rapallo a fost semnat un tratat germano-sovietic; s-au reluat relațiile diplomatice dintre cele două state.

Belgrad)[1], prințul Știrbey îmi vorbește la telefon de la Buftea:

— Am însărcinarea din partea principesei Mărioara să-ți spun că i-a părut foarte rău că n-ai venit sîmbătă sara la recepție cu cinematograf, căci ar fi vrut să-și ia ziua bună și să-ți spue nu știu ce.

— Mi-am luat ziua bună chiar acum la gară.

— Și nu ți-a spus nimic?

— Nu mi-a spus nimic, pesemne fiindcă nu erați dv. lîngă dînsa ca să-i șoptiți!

— Să lăsăm gluma, căci avea să-ți spue ceva.

— E foarte ușor să-mi spuneți dv., mîine luni, cînd voi veni la Buftea.

Și astăzi m-am dus cu trenul la Buftea, unde am aflat rostul chemării mele la Cotroceni: alcătuirea unei scrisori de mulțămire către Banca Națională, care dăruise principesei Mărioara un milion lei! Principesa a lăsat la prințul Știrbey 2 foi albe cu iscălitura ei, una mai la mijlocul foii și alta mai jos, ca să se potrivească după lungimea scrisorii de mulțămire.

12 iunie. Azi g-ral Văitoianu a așteptat aproape un ceas pînă să fie primit la rege pentru că d-na Disescu a cerut adjutantului numai 5 minute la rege. Și adjutantul era indignat că această dobitoacă stă de vorbă cu toți sergenții și servitorii pe culoare, lăsîndu-și cupeul la poarta de intrare a Palatului, în văzul tuturor.

Spun de toate astea prințului Știrbey, care zice că numai principesa Mignon, cu bunul său simț, a văzut ridicolul și a avut îndrăzneala să i-l spuie regelui, sfătuindu-l să-i hotărască de mai înainte ceasul de audiență, ca să nu mai stee această d-nă pe săli de vorbă cu servitorii. Iar g-ralul Rîmniceanu a dat-o pur și simplu afară.

13 iunie. Ieri prințul Știrbey zicea că va trimite reginei Mărioara o scrisoare de felicitare și de sfaturi, căci nimene din familie nu se gîndește și nu e-n stare să se gîndească la o asemenea îndatorire firească.

Zic: — Regina Maria cred că ar fi în stare. Și azi, prințul Știrbey care a fost asară la Cotroceni îmi spune:

— Regina Maria n-a fost în stare să citească scrisorile principesei Mărioara; cum ar putea deci să se gîndească la scrisori de sfaturi. De la Belgrad ea a adus singura impresie a belșugului și a dărniciei guvernului pentru rege, regină și Palatul Regal. Serviciu de aur, automobile — toate din larg.

I. Brătianu zice că regele Alexandru este timid, ca și regele nostru, lăsîndu-se cu totul în voia primului-ministru. Prințul Știrbey răspunde:

— Și găsești că-i rău, dacă te asculta?

— Cînd sînt eu prim-ministru găsesc că-i foarte bine, dar cînd e altul, atunci se schimbă lucrul!

16 iunie. Asară prințul Știrbey pe cînd se rădea îmi spune:

— Știi că mă tem de un atac al bolșevicilor?

— Eu nu sînt nimic.

— Eu m-am întîlnit cu Stere și întrebîndu-l ce crede despre un atac bolșevic, mi-a răspuns: cine crede într-un asemenea atac, arată că habar n-are de adevărata situație a Rusiei. Și atunci, gîndindu-mă la vechile profeții ale lui Stere, care-au ieșit pe dos, mi-am zis: să nu iasă ș-acum profeția pe dos. Cu ocazia acestei convorbiri, m-am încredințat încă odată de marea ambiție a lui Stere, care acum stă înăbușită. Mi-a spus că pe Lenin și pe Pilsudski îi cunoaște din Siberia și că ei au ajuns apoi capi de state, cel din urmă foarte apreciat de Franța, deși s-a luptat contra Înțelegerii în timpul marelui război.

24 iunie. Ieri prințul Știrbey a scris reginei la Sinaia, trăgîndu-i luarea aminte asupra dezastrului inundațiilor la Năsăud, unde mii de oameni au rămas fără adăpost și a bunei impresii ce ar face o vizită a reginei cu ajutoare în bani, haine și păpușoi.

Azi regina îi spune la telefon că nu știa nimic despre acest dezastru. Sindicatul presei americane i-a trimis 250 000 lei pentru ajutoare și din aceștia 10 000 lei va da la Năsăud.

Regele vine azi în Capitală spre a fi de față la sosirea curselor de automobile.

25 iunie. Regele a ținut discurs la clubul automobiliștilor, lăudînd acest sport. Iar dr. Mamulea adaogă: — Ar trebui să facem socoteala pe hîrtie cîte miliarde ne costă cele 5 000 de automobile și ce folos aduc economiei naționale. Principele Carol a rămas și el la acel banchet, în loc să se ducă la Iași, unde făgăduise să prezideze congresul Societății orfanilor de război.

26 iunie. Prințul Știrbey îmi spune că regina a sosit ieri în Capitală, fără a se mai duce la Năsăud: o plictisesc asemenea lucruri. ■

Selecție și prezentare:
Ioan LĂCUSTĂ

În numărul viitor, 1/1983, din însemnările lui G.T. Kirileanu vom afla cum se vedeau filmele la Palatul Regal ● cum se desfășurau pregătirile pentru încoronarea de la Alba Iulia ● care erau relațiile cu Mitropolia ● cum s-a redactat proclamația regelui.

[1] La 8 iunie 1922, la Belgrad s-a oficiat căsătoria dintre regele Alexandru al Iugoslaviei și principesa Mărioara, fiica regelui Ferdinand și a reginei Maria.

Președintele ACMEOR, Dl. Șlomo Leibovici-Laiș:

AM DISCUTAT, NE-AM CONTRAZIS DAR...

ESTE LOC PENTRU DIALOG CONTINUU

Domnul Șlomo Leibovici-Laiș s-a născut în Botoșani în anul 1927. De la vîrsta de 13 ani s-a încadrat în mișcarea subterană a tineretului sionist, devenind apoi conducător al mișcării de tineret Bnei Akiva (Mișcarea de tineret sionist-religioasă) din România (1944-1947) și membru în conducerea Hechalutz (Centrala mișcărilor sioniste de pionierat) (1944-1949). După desființarea mișcării sioniste din România prin Hotărîrea Consiliului de Miniștri din martie 1949, preia pentru a doua oară centralizarea mișcării sioniste ilegale și, totodată, devine absolvent al Institutului pedagogic de limbă idiș din București și funcționar în cadrul Legației Israelului. În 1950 emigrează în Israel, unde desfășoară o bogată activitate în diverse domenii: membru în Kibutz-ul Nir Etzion, învățător la școala din Cfar Saba, iar din 1953 și pînă în 1983 în Ministerul de externe, ocupîndu-se și de eliberarea de Assirei-Zion din România și de reunificarea familiilor dezmembrate. În același timp, își continuă studiile la Universitatea Bar-Ilan, devenind B.A. în istoria evreilor, sociologie și antropologie, M.A. în istoria evreilor, iar în prezent își definitivează doctoratul cu subiectul Evreii din România 1944-1950 în fața unui regim în schimbări.

Fondator și președinte al comitetului pentru activitate cultural-judaică în rîndurile evreimii române, eseist, publicist și comentator la radio, domnul Șlomo Leibovici-Laiș a redactat dicționarul Ebraic-Român **și** Român-Ebraic **(împreună cu regretatul Moșe Imanuel) și** Lexiconul pentru noțiuni judaice și sioniste, Sabat — Cununa creației, **cărți, poezie și fabule în ebraică ale unor autori originari din România, redactor principal al numărului dublu 3 și 4 al revistei** Izvoare **etc., etc., etc.**

Actualmente președinte al ACMEOR-ului și redactorul seriei de Documente-Mărturii, **membru în consiliul de direcție al Centrului Goldștein-Goren de pe lîngă Universitatea din Tel-Aviv, pentru cercetarea trecutului evreilor originari din România. Domnia-sa este și cercetător în cadrul Institutlui de cercetare a sionismului religios de pe lîngă Universitatea Bar Ilan.**

Domnul Șlomo Leibovici-Laiș a avut amabilitatea să răspundă cîtorva întrebări pentru cititorii revistei Magazin istoric.

— Pentru activitatea depusă în cadrul mișcării sioniste subterane, ați primit numeroase distincții. Care sînt și pentru ce le-ați primit?

— Mă bucură că ați pus întrebarea corect — distincții și nu medalii, care nu prea sînt curente la noi. Amintesc distincția „Luptătorul antifascist", de fapt antinazist, pentru cazarea ilegală și înzestrarea cu acte potrivite a refugiaților fugiți din lagăre; pentru organizarea tineretului sionist din nordul Moldovei în lupta antinazistă; pentru pătrunderea în Frontlazaretul instalat de nemți în Regimentul 37 infanterie din Botoșani, de unde am sustras arme și am culeș informații, care s-au dovedit utile după retragerea trupelor germane din regiune.

Distincția „Hagana" pentru centralizarea taberelor de pregătire a tineretului, în vederea întîlnirii cu englezii ce asediau vasele de emigranți ilegali.

Distincția „Aleh" acordată pentru activitatea de organizare a emigrării ilegale. De asemenea, am primit distincții de participare la războaiele din 1956 și 1967.

— Astăzi sînteți președintele ACMEOR-ului. Care sînt obiectivele asociației Dvs.?

— În primul rînd, cercetarea trecutului evreilor din România; culturalizarea și răspîndirea judaismului în rîndurile celor care au fost privați de educație evreiască. Pentru aceasta strîngem material arhivistic de orice fel, documente, cărți, fotografii, ziare, inclusiv tăieturi din ziare, mărturii orale și scrise. Am constituit o bibliotecă de consult, un tezaur de diapozitive, o colecție de benzi de magnetofon — toate dedicate trecutului evreilor din România, precum și o bibliotecă de împrumut în șase limbi — printre care domină prin număr, cărțile în limba română. Astăzi, aceasta este singura bibliotecă activă de acest fel în Israel.

De asemenea, ACMEOR-ul a inaugurat un club cu cercuri literare, de actualitate și artistice. Dl. ambasador al României, dr. Radu Homescu, cît și dl. consilier literar, M. Sin, au participat și conferențiat la clubul nostru.

Organizăm excursii în țară și străinătate, precum și conferințe. Acordăm modeste burse anuale.

— Dar proiecte de viitor?

— Organizarea unei excursii în România, care va îmbina pitorescul cu locuri de interes pentru trecutul evreilor din România. Este unul din motivele prezentei mele vizite în România și dacă vom reuși, există șanse serioase, aceste trasee vor atrage mult (între timp excursia propusă a avut loc).

Programăm editarea unui serial *Documente - Mărturii*, seria ACMEOR, în cadrul Comitetului pentru activitate culturală judaică. Prima a apărut chiar luna aceasta (iulie 1992), cu subiectul *Asociația Tineretului Sionist*, întîia organizație de tineret sionistă din România (vezi *Magazin istoric*, nr. 9/1992), editată în ebraică cu un rezumat substanțial în românește. Se întocmește o nouă lucrare, *Prezențe evreiești în critica și lingvistica literaturii române*, de dr. Elena Ester Tacciu, care va apare în românește, cu traducerea introducerii în ebraică.

— Ce personalități europene și, nu numai europene, fac parte din această asociație?

— Filosoful Eugen Relgis a fost, pînă la decesul său, președinte pentru America de Sud; șef rabin dr. Al. Șafran, președinte pentru Europa; dr. J. Kahane, din Paris, pentru Franța.

— Cu ce gînduri și proiecte ați venit în România?

— Vizita în România a avut trei obiective, care au căpătat amploare la fața locului, incluzînd convorbiri cu miniștri și înalți funcționari din M.A.E. și Ministerul culturii (între timp domnul Ludovic Spiess a și efectuat o vizită în Israel): excursia amintită; întîlnirea cu dl. prof dr. I. Scurtu, directorul general al Arhivelor Statului, pentru stabilirea relațiilor de colaborare și schimb arhivistic; întîlnirea cu istorici români, pentru un schimb de vederi și găsirea căilor de colaborare.

Pot spune că s-au clarificat posibilitățile de consultare ale Arhivelor Statului, consultări lărgite prin preluarea arhivelor Ministerului de război și cele ale fostului C.C. al P.C.R. Perspectivele discutate ne dau speranțe serioase. Pentru a întări reciprocitatea am înmînat d-lui prof. Scurtu, în fotocopii, după originalele aflate la noi, documente interesante ca: scrisoarea poetului Vasile Alecsandri din 1878 către rabinul care i-a tradus *Ginta latină*, precum și scrisoarea actorului Leonescu, către Dobrogeanu-Gherea (1907).

— În încheiere, vă rog să ne spuneți, în urma atîtor contacte pe care le-ați avut ce atmosferă ați găsit totuși în țara noastră?

— Peste tot am fost primit prietenește. Convorbirile deschise și de nivel intelectual chiar cînd părerile nu erau aceleași, prezența mai mult decît binevoitoare a d-lui Cristian Popișteanu, redactorul șef al revistei *Magazin istoric*, înțelegerile la care am ajuns cu unele instituții, mă fac să cred că asistăm la un stil diferit de contacte, care, dacă vor continua, vor da roade pentru ambele părți. Desigur că au fost subiecte la care nu am ajuns la un numitor comun, ca de pildă, subiectul Antonescu, astăzi la modă în România. ACMEOR se situează pe poziția că cercetarea istorică se cere făcută pe baza documentelor și în afara oricărui amestec sau polemici politice, care sînt prin însăși natura lor vremelnice și schimbătoare. Am întîlnit istorici, care au fost cu totul de acord cu mine, sau au găsit ideile mele întru totul de acord cu ale domniilor lor. Cu toții am discutat, ne-am contrazis, dar atmosfera de discuție liberă și de nivel intelectual ridicat mi-au dovedit că este loc pentru un dialog continuu.

Ioana URSU

JEAN MONNET...

(Urmare din p. 64)

lor, al organizațiilor profesionale și sindicale a fost unanim. Dar chiar a doua zi, guvernul Bidault a cedat locul unui guvern Blum, socialist omogen, care a adoptat planul la 14 ianuarie. Începînd din 17 ianuarie, un guvern de coaliție, Ramadier, a fost însărcinat să-l aplice.

Această continuă mișcare nu ne-a adus decît inconveniente. A trebuit să reafirmăm la fiecare dezbatere de investitură angajamentul național al planului și, în consecință, să asociem la acest lucru Parlamentul. Cîte declarații ministeriale nu am redactat atunci în strada Martignac, sperînd că măcar unele fraze vor fi reținute? Ce lider parlamentar n-am încercat să convingem înaintea fiecărei dezbateri? Guvernele se schimbau, ideile noastre se adînceau. Léon Blum îmi promisese să păstreze planul la Președinția Consiliului. Își uitase promisiunea. I-am prezentat demisia. Odată mai mult, totul reintra în ordine. ■

Versiune românească
Florentina DOLGHIN

În numărul viitor ne despărțim de Memoriile **lui Jean Monnet, după ce vom mai afla:**

● La cinci ani după război, primejdia altui război ● O întrebare obsedantă: ce ar putea lega Franța de Germania? ● Dl. Schuman caută inițiative ● O sarcină esențială a Europei: dezvoltarea continentului african ● Nouă persoane și un secret ● Adenauer este luat prin surprindere ● Se caută un Jean Monnet german ● 1951. În Salonul Orologiului de la Quai d'Orsay se creează C.E.C.A.

ANTICA

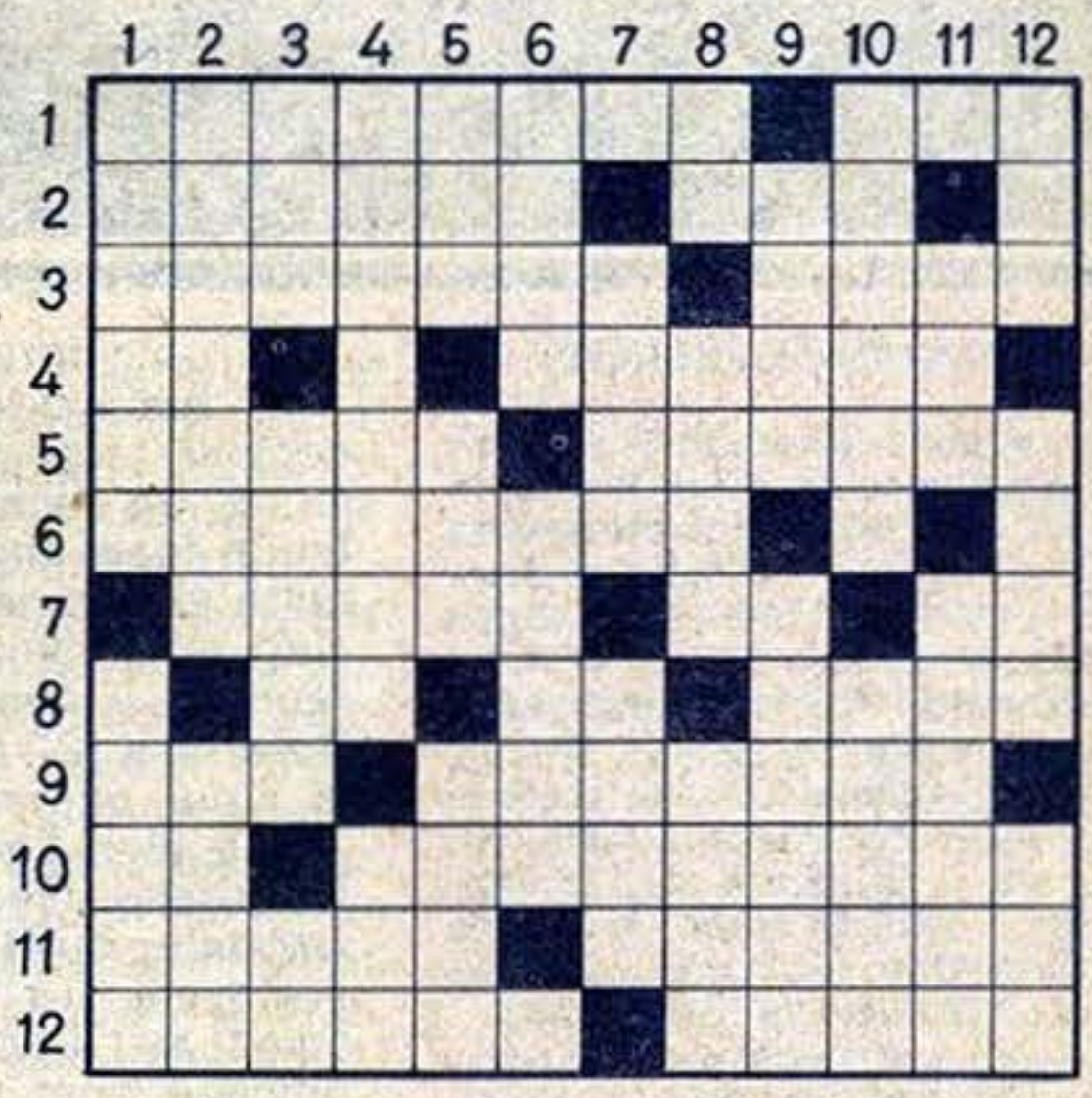

ORIZONTAL: 1) Primul împărat roman al Imperiului de Răsărit, fiul lui Teodosiu I - Noua denumire a orașului balcanic Naissus, locul de naștere al lui Constantin cel Mare. 2) Oraș fortificat pe Valea Oltului, în Dacia secolelor II-III, ale cărui ruine se văd și azi în satul Rești din jud. Olt - Insulă în arhipelagul Solomon. 3) Oraș în Asia Mică pe riul Iris, nu departe de litoralul Mării Negre, capitala regatului Pont, fondat către anii 300 î.e.n. de către Mitridate II - Pînza care se pune pe fața mortului (reg.). 4) Dunărea la izvoare! - General și om de stat grec, (271-213 î.e.n.), conducătorul Ligii Aheene (275-213) care se aliază cu Macedonia contra regelui Spartei Cleomene III (222 î.e.n.). 5) Țigle ovale pe creasta acoperișului - Riu în Tracia, azi Iantra din Bulgaria. 6) Oraș roman și bizantin, fostă așezare geto-dacică, puternic fortificată de Constantin cel Mare care a construit aici un pod peste Dunăre în anul 328. În prezent, ruinele sale se află în satul Celei din jud. Olt. 7) Oraș în Dardania, actualul oraș Skopje - Cult! - Dumitru Ionescu. 8) Radu Stanca - Grigore Ureche - Uitat de vreme. 9) Oraș african, unul din cele trei posturi punice pe coasta Libiei, fondat la jumătatea mileniului I î.e.n., devenit Tripolis sau Tripoli, capitala Libiei de azi - Localitate antică din Sardinia, în prezent orașul Cagliari din Italia. 10) Florea Dumitrescu - Filosof și savant grec (384-322 î.e.n.) născut la Stagira, de unde și numele de Stagiritul. Discipol al lui Platon, a fost mentorul lui Alexandru cel Mare. 11) Rege al Iudeii (639-609 î.e.n.), care moare în luptă contra egiptenilor la Megiddo - Suveran part, fondatorul dinastiei arsacizilor (cca 250 î.e.n.). 12) Faraon egiptean din dinastia a XXVI-a (570-526 î.e.n.), cînd Egiptul trăiește ultima sa epocă de pace și prosperitate - Zeița înțelepciunii în mitologia elină, cea născută din capul lui Zeus și protectoarea artelor și științelor (Athena).

VERTICAL: 1) Oraș aflat în Fenicia, menționat de egipteni în timpul dinastiei a XVIII-a (1570-1320 î.e.n.). În prezent, orașul Ruad din Liban - Orașul antic Serdica din Tracia, locuit de tribul serdilor și fortificat de romani, este distrus de huni în sec. IV și refăcut de împăratul Iustinian. 2) Ultimul împărat (461-480) al Imperiului Roman de Apus, fiul lui Orestes. E detronat de mercenarii Germaniei conduși de Odoacru, la 28 august 476 - Regiune istorică între Marea Moartă și Marea Roșie, inclusă în sec. X î.e.n. în regatul Israel de către David. După moartea lui Solomon, devine independentă pentru cîteva secole. 3) Abreviație pentru constelația „Cîinele Mare" - Oraș african, capitala Ghanei - Sică Alexandrescu. 4) Originar din Burdigala, azi Bordeaux, acest retor și poet latin (310-393) devine dascălul viitorului împărat Grațian (367-383) - Localitate în Sudan. 5) Prescurtare a cuvîntului „domnule" - Siglă pentru Editura Didactică și Pedagogică - Domnitor, rege sau împărat de odinioară. 6) Pictoriță elină, remarcată la Roma în secolul I - Oraș în Peninsula Balcanică, a fost capitala regatului macedonean, centru comercial important în epoca elenistică. Azi e sinonim cu orașul Edessa din Grecia. 7) Arab (inv.) - Sat în jud. Olt, com. Gîrcov. 8) Cap în Sarmizegetusa! - Rege al Pergamului (269-197 î.e.n.) ce se aliază cu Roma împotriva Macedoniei - Asociația de Turism România Pitorească (siglă). 9) Vechi instrument muzical cu coarde - Numele antic al actualului oraș francez Toulouse atunci cînd făcea parte din Gallia 10) Fata socrilor (pl.) - Monede de tot felul. 11) Interjecție - A tăia firul în patru (fig). 12) Localitate în Liban, mai vechiul Tir fenician, cel mai vestit oraș comercial al timpului, întemeiat la sfîrșitul sec. III î.e.n. - Oraș în Delta Nilului care devine capitală (663-525 î.e.n.) în timpul dinastiei a XXVI-a și decade după fondarea Alexandriei (331 î.e.n.) - Oraș slav pe coasta Dalmației, la Marea Adriatică care a cunoscut o mare înflorire între secolele VII-X.

Dicționar: ALU, URAR, OEA, CMA, AIS, DLE, IAIA, ARAV, LUTH, ASY, SUR, SAIS, LES

Nicolae GOLGOJAN

Soluția careului *Istoria lumii în artele plastice:* *GRIGORESCU - O - RANC - AMARNIC - OFT - CS - NAIST - SA - ESTE - IRCA - ELGRECO - IOV - ULEI - LOBI - VA - C - CPD - ULISE - CACTUS - OA - SP - ELA - FUAN - ACE - LP - DYCK - STUT - LIER - IARNA - R - O- TATTARESCU*

DECEMBRIE 1942

ÎN BUCUREȘTI.

ACUM 50 ANI

Cronică măruntă

● La 1 decembrie, **la Universitatea din Cluj (aflată în refugiu la Sibiu) prelegerea inaugurală a cursului de istoria Transilvaniei este ţinută de prof. Ion Moga, titularul cursului. Cuvîntul introductiv este rostit de prof. I. Lupaş, care încheie: „Să fie de bun augur coincidenţa zilei în care ai fost sortit să-ţi rosteşti cea dintîi lecţiune de istoria Transilvaniei cu aniversarea Adunării de la Alba Iulia".**

● La 6 decembrie **se deschide Institutul de istorie universală „N. Iorga". Participă: I. Simionescu, preşedintele şi Al. Lapedatu, secretarul general al Academiei Române, dr. C. Angelescu, D. Gusti, G.G. Mironescu, V. Slăvescu, foşti miniştri, A. Rădulescu, N. Bănescu, C. Moisil, V. Stoica, alte personalităţi din lumea artelor şi literelor, studenţi. Conducătorul Institutului, prof. Gh. I. Brătianu omagiază personalitatea marelui istoric, asasinat, în plină forţă creatoare, de către legionari.**

● Uniunea Presei Străine **din Bucureşti organizează o serată de datini strămoşeşti, la care îşi dă concursul corul „Carmen" dirijat de Ioan D. Chirescu.**

● Se împlinesc **50 ani de la înfiinţarea Institutului medico-legal din Capitală, organizat de prof. Mina Minovici, cel mai vechi institut de acest fel din Europa. În discursul inaugural, rostit la 20 decembrie 1892, prof. Mina Minovici arăta că Institutul s-a realizat şi cu sprijinul acordat de ministrul de justiţie din acea vreme, Al. Marghiloman.**

Sub impresia puternică a evenimentelor de pe front, presa bucureșteană a acestei luni decembrie din urmă cu cinci decenii face dese referiri la trecutul nostru istoric, pentru a aduce un semn de încredere și calm în sufletele oamenilor. Astfel, în toate ziarele, în celelalte publicații este consemnată importanța și semnificația istorică deosebită a zilei de 1 Decembrie, cînd se împlinesc 24 ani de la Unirea cea Mare, înfăptuită prin reunirea Transilvaniei cu România, după ce în același an 1918, Basarabia (27 martie) și Bucovina (28 noiembrie 1918) reveniseră la sînul patriei mame.

Sub titlul *Semnificația juridico-istorică a actului de la Alba Iulia*, juristul George Sofronie în revista *Transilvania* ce apărea în Capitală, după ocuparea Ardealului de Nord de către Ungaria horthystă, subliniază îndreptățirea Unirii înfăptuite de românii ardeleni la 1 Decembrie 1918, care „are, mai presus de orice, semnificația unei sentințe drepte într-un îndelungat proces istoric.

Dar însemnătatea acelui act apare sporită, cînd observăm că, în lumina dreptului popoarelor, el se situează pe linia unor principii, adînc împămîntenite în conștiința juridică obștească — de astăzi, ca și de acum un sfert de veac în urmă — ce-și găsesc concretizare în acest mare adevăr, că națiunea, prin aria ei de expansiune teritorială, urmează să fie privită ca formula vie a frontierei"[1].

Rezultat al „unei îndelungate pregătiri", unirea de la 1 Decembrie 1918 a fost încununarea unei „neîntrerupte gravitări a maselor românești transilvane spre așezările politice românești de la sudul și răsăritul Carpaților; o gravitare afirmată prin secole, a Țării transilvane spre Principatele române dunărene, a căror firească întregire ea este, precum totdeauna au arătat-o alcătuirea populației sale — de autohtonie și mare majoritate românească, — ca și caracterul unitar geografic și economic".

Se subliniază caracterul plebiscitar al exprimării voinței pentru unire: „Ca o vijelie s-a descărcat la Alba Iulia glasul poporului: *Noi vrem unirea cu România*. Hotărîrile de la Alba Iulia sînt tablele legii celei noi ale neamului românesc. Și dacă mai observăm că la baza acestui adevărat plebiscit de Unire, exprimat cu îndrăzneală, cu primejduirea vieții și cu o spontaneitate care a redus la neputință orice răspuns sau rezistență imediată din partea milenarilor opresori stă și un caracter *reprezentativ*, însemnătatea națională, dar și aceea pe tărîmul dreptului ginților a memorabilei Adunări iese și mai viu în lumină"..

[1] Pentru a ușura lectura, nu am marcat cu puncte de suspensie întreruperile de text la extrasele preluate din ziare și celelalte surse. Precizăm, de asemenea, că în redarea acestor extrase am păstrat, cu unele excepții cerute de normele ortografice actuale, scrierea din original. Conform uzanțelor vremii, ziarele apăreau antedatate cu o zi. Am păstrat și noi această datare de epocă.

Primiți cu Steaua?

Generalul Pantazi (x), ministrul Apărării Naționale, într-o inspecție pe front

Războiul continuă devastator pe frontul din Răsărit (vezi și cronica noastră din nr. 10, 11/1992). La Cotul Donului și Stalingrad, armatele germane, alături de care luptă și trupe române, se află în pragul dezastrului *(Magazin istoric*, nr. 6-8/1991). Deși ziarele și celelalte mijloace de difuzare a știrilor de pe front nu pomenesc nimic despre eșecul ofensivei germane din această zonă, veștile despre grelele pierderi suferite și de trupele române răzbat și se răspîndesc în țară, provocînd durere și îngrijorare. Semnificative pentru starea de spirit a celor rămași acasă sînt și însemnările scriitorului Gala Galaction, care la 27 decembrie 1942 nota: „Seara am primit unele după altele valuri de informații contradictorii. Rușii sînt pe drojdie. Opintirile lor de azi sînt zvîrcolirile premergătoare dezastrului. Materialul enorm aruncat în balanța deznădejdii este, tot, cîrpit și strîns din sute de dezastre anterioare. Tunuri, care, tancuri, totul este rafistolat și mediocru. În curînd vor închina steagul.

Valul al doilea de «informații», continuă scriitorul, din cele mai tainice surse engleze: rușii sînt la Rostov! Sînt mai tari ca totdeauna. Rușii n-au pierdut nici a patra parte din materialul lor tehnic și uman. Îi vei vedea cum vor trage un zid de la Moscova la Rostov și cum vor izola pe germani de Caucaz.

Noi românii am pierdut patruzeci de mii de oameni, prizonieri la ruși!"

Deși este război, deși în țară sînt numeroase restricții privind distribuirea alimentelor de bază (pîine, carne, ulei, zahăr etc.), România înțelege să-și sprijine prietenii aflați și în și mai mare impas. Astfel, la mijlocul lui decembrie, 350 vagoane de cereale sînt trimise în ajutorul Greciei.

Pornind de la aceasta, Pamfil Șeicaru scrie în *Curentul* din 23 decembrie, sub titlul *Dar românesc*: „Nu înotăm în prisos, un an agricol sărac, abia izbutim să ne acoperim strictul necesar, puțini bănuiesc greutățile cu care au de luptat autoritățile pentru a cumpăni o distribuție a porumbului pe întreg cuprinsul țării. Dar mult mai mare preț darul pe care îl face un om strîmtorat, decît darul bogatului, fiindcă cel sărac nu dă din prisos, ci din ceea ce abia îi acoperă nevoile".

Sînt amintite, apoi, tradițiile bunătății românești și ale întrajutorării, care în vreme de război au fost silite să cedeze în fața altor comandamente. „Războiul nu durează la nesfîrșit — continuă autorul —, iar cînd încetează încleștarea luptei își reiau drepturile lor sentimentale de solidaritate umană. Nu ura este sentimentul normal, ci înțelegerea, toleranța reciprocă, solidaritatea popoarelor. În plină luptă, poporul român nu uită permanența solidarității umane și guvernul a răspuns acelui sentiment de omenie — cu-

Cronică măruntă

În cei 50 ani de activitate, Institutul a efectuat un număr de 31 394 autopsii, numărul cel mai mare înregistrîndu-se în 1918 (2 020 autopsii).

● Guvernul italian **decorează cu ordinul „Aquila Romană" un grup de ziariști români care au făcut o călătorie de studii și documentare în Italia, format din: Liviu Rebreanu, Ion Marin Sadoveanu, Th. Solacolu, Mircea Grigorescu, I. Vion, Ion Vasile Costin, Const. T. Babeș, George Sbârcea, Ion Gregorian, Grigore Popa, I.P. Prundeni, Aurel Tita.**

● Un as al rîsului: Radu Beligan. **Sub acest titlu, Marin Sîrbulescu conturează portretul cunoscutului actor al Teatrului din Sărindar, care „are ceva ce lipsește tuturor celorlalți comici ai noștri, un simț, al nuanțelor, o aiură aparent timidă și reținută care este numai a lui.**

Beligan, continuă autorul, se frămîntă tot timpul, dar nu rîde niciodată. Dar, cu cît e mai grav, cu atît publicul rîde mai mult. E o postură tragică reflectată hilar, anevoie de definit, substratul ei ținînd fundamental de temeiurile psihologiei".

● Societatea Anonimă Română de Telefoane, **constatînd că unii abonați au început să întrebuințeze în mod excesiv serviciul telefonic și că din această cauză tonul vine cu greutate, a dispus suspendarea telefoanelor la cîțiva abonați care au efectuat un număr prea mare de convorbiri. Este reamintit faptul că reducerea convorbirilor**

DECEMBRIE 1942

Gh. I. Brătianu vorbind la deschiderea Institutului de istorie universală „N. Iorga"

Cronică măruntă

trebuie aplicată în mod special între orele 9 și 13.

● **Între 14 și 20 decembrie se desfășoară „Săptămîna curățeniei" în Capitală, în scopul „realizării unor mai bune condițiuni de igienă și salubritate — mai ales în cartierele mărginașe —, cît și pentru întreținerea unei mai bune stări a sănătății și pentru prevenirea și combaterea bolilor contagioase".**

● **În cadrul ședinței Societății Numismatice, la 13 decembrie, Emil Condurachi prezintă o comunicare referitoare la circulația monedelor ateniene în nordul Peninsulei Balcanice.**

● **În cadrul șezătorilor „Vremea", organizate de publicația cu același nume, la Ateneul Român, Lucian Blaga conferențiază despre** Spiritualitatea românească. **Mai participă: Tudor Arghezi, Al. Philippide, I. Minulescu, Al. T. Stamatiad și actorii Marioara Voiculescu și George Vraca.**

● **Noile tarife poștale și telegrafice, valabile de la 1 decembrie: scrisoare simplă — 16 lei (12 lei loco); scrisoare recomandată — 36 lei (32 lei loco); telegrame, cuvîntul — 7 lei (5 lei loco); o carte poștală — 10 lei (ilustrată — 12 lei).**

● **Un puternic incendiu (izbucnit în jurul orelor 5 dimineața) distruge sala cinematografului „Aro" (actual „Patria"), proprietatea Societății „Asigurarea românească".**

● **„Afaceri, afaceri, afaceri, scrie** Viața **din 10 decembrie. Este îngrozitor să știi că o** vînt fără echivalență în nici o altă limbă — așa de specific românesc.

Cînd se va potoli furtuna, cînd vor reveni — ca după o iarnă cumplită — zilele însorite ale păcii — menționează în încheiere Pamfil Șeicaru — vom regăsi iarăși drumurile spre vechile altare ale civilizației europene. Și dacă noi nu vom mai urca poate pe Acropole, dacă nu vom întîrzia într-o melancolică meditație asupra istoriei rezimați de o coloană dacică, fără îndoială că vor face aceleași pelerinagii copiii și nepoții noștri".

Echilibrul claselor se intitulează editorialul ziarului *Universul* din 12 decembrie, în care sînt analizate stările de lucruri din sînul societății românești. „Poporul român — consemnează ziarul — a fost de la începuturile sale un popor unitar, popor de păstori și de plugări, iar la nevoie — o nevoie care în trecut se ivea foarte des — popor de luptători pentru apărarea gliei strămoșești și a ființei sale etnice".

Pentru progresul actual al societății, subliniază ziarul amintit, trebuie promovată politica „echilibrului social" sau, altfel spus, „menținerea păturilor sociale care răspund unei necesități evidente, într-o stare de cît mai bună viabilitate. Binele general — continuă *Universul* — nu poate rezulta decît din binele fiecărei pături sociale, precum și din binele fiecărui individ, iar nicidecum din asuprirea sau desființarea uneia din ele".

Egalizarea între clase este o iluzie, „care a fost încercată în Rusia bolșevică [ulterior și în alte state, odată cu răspîndirea comunismului — *n.n.*] și și-a dat roadele, care numai de invidiat nu sînt. Aceste roade au constat în egalizarea în mizerie și în desființarea oricărei inițiative individuale, ca și a oricărui sentiment de menire și demnitate omenească".

Gînduri de Crăciun 1942 se intitulează însemnările lui Demostene Botez din *Timpul* de la 24 decembrie.

Ziua nașterii Mîntuitorului se serbează pe fundalul tragediei războiului. „Vîrtejul luptelor pe care le poartă atîția pe care-i cunoșteam și care ne sînt dragi, conștiința că viața lor este în fiecare clipă o primejdie și că totul depinde oricînd de o simplă întîmplare, face parcă concretă prezența unei forțe supraomenești de care atîrnă și care hotărăște fiecare destin.

Sărbătorile Crăciunului, scrie autorul, au, în 1942, o semnificație de reculegere, de căutare, de găsirea unei soluții de împăcare cu forțele supraomenești ale căror legi ne scapă.

Și rămînem încărcați de gîndurile grele, îngenunchiați sub ele, tăcuți, singuri în aceste ceasuri de reculegere de sărbători.

Și speranța crește în noi întăritoare ca o lumină".

În așteptarea lui Moș Crăciun...

Doi prieteni: M. Sadoveanu și Păstorel Teodoreanu

Un vechi obicei românesc în ajunul de Crăciun este acela al colindatului. După cum notează muzicologul G. Breazul în ziarul *Acțiunea*, din 24 decembrie, una dintre atestările colindatului este în 1647 în Transilvania (vezi articolul *Crăciun*, de la pag. 15). Datina colindatului, arată G. Breazul, e însă mult mai veche. „În atmosfera mitologică a resturilor de practici rituale autohtone prilejuite de solstițiul anului, calendele romane, sărbătorite la începutul anului, au format motivul principal, nucleul de constituire a datinei și denumirea de colindă". Colindele sînt menționate încă din sec. XI. Este relevată marea bogăție tematică a colindelor — alături de celelalte obiceiuri și datini din cadrul sărbătorilor de iarnă, cum ar fi: Uratul, Plugul, Steaua, Buhaiul, Sorcova, Capra, Vasilca, Vicleimul ș.a. „De la începutul vieții — continuă G. Breazul — și pînă la viziunea apocaliptică a sfîrșitului ei, raiul și iadul, la toate întrebările asupra soartei omului, a ocupațiilor, a încercărilor, părerilor și nevoilor, asupra păcatului și mîntuirii, la toate colinda dă răspunsul său potrivit concepției, înțelegerii și înțelepciunii, metafizicii particulare a omului român".

La împlinirea a 90 ani de la moartea lui Bălcescu departe de țară, la Palermo, George Ivașcu publică în *Timpul* din 1 decembrie articolul *Bălcescu, luptătorul vizionar*. „Dăruirea totală pentru o nobilă idee — aceea de libertate și unitate națională — iată ceea ce reprezintă Nicolae Bălcescu în istoria noastră politică, întrupînd prin ardența, curajul și strădania lui pe revoluționarul pur mistic dar lucid în același timp, cu acea luciditate în acțiune pe care o dă numai fervoarea, pasiunea, convingerea, încrederea".

Concepția lui Bălcescu, continuă autorul, „era cea justă: nu există mîntuire în izolare ci numai în națiune, iar, pe o treaptă mai sus, în cooperarea popoarelor. Suferind înrîurirea mazziniană, Bălcescu considera poporul drept realitatea colectivă cea mai sfîntă. De aceea, omul cult trebuie să se supună mersului acestei realități, adevărurile eterne existînd latente în popor".

Ca o identitate între luptători și istorie, scrie G. Ivașcu, autorul *Istoriei românilor sub Mihai Vodă Viteazul* „este cel dintîi care la noi introduce explicații economice și sociologice, fiind cel dintîi care vede în scurgerea evenimentelor ciocniri ideologice, cel dintîi care urmărește o dialectică a faptelor și a ideilor-forțe". ■

Rubrică realizată de: Ioana URSU, Ioan LĂCUSTĂ

Cronică măruntă

carte bună de literatură românească e tipărită de un editor, în zilele noastre, nu fiindcă crede în valoarea ei, ci pentru a-și scuza programul de traduceri, supraîncărcat. Oare aceasta să fie soarta scriitorului român de calitate în vecii vecilor? Să fie doar paravan în ochii cenzurii?"

● Ziarul **bulgar** Vecer **publică un articol consacrat vieții și operei lui B.P. Hasdeu. Între altele, ziarul arată că între 1855 și 1877, poporul bulgar a avut în România trei mari prieteni: C.A. Rosetti, I.C. Brătianu și B.P. Hasdeu.**

● Premiul **Mavrogheni pentru virtute al Academiei Române este decernat tînărului Mihail A. Burcea (19 ani), muncitor la Arsenalul aeronautic, orfan, pentru faptul că din cîștigul său își ingrijește cei cinci frați de 11-17 ani. „Este un exemplu de muncă, de iubire frățească, de conștiință omenească, ce a determinat alegerea sa dintre mulți alții spre a fi dăruit cu acest premiu", scrie** Viața **din 16 decembrie.**

● Ziarele **consemnează faptul că, la 30 noiembrie, s-au împlinit 125 ani de la nașterea lui Theodor Mommsen** (Magazin istoric, **nr. 11/1987). Marele arheolog și istoric a fost profesor la Universitățile din Leipzig, Zürich, Breslau și Berlin, secretar permanent al Academiei prusiene de știință, membru al Academiei de științe din Paris, deputat în Camera Prusiei și cetățean de onoare al Romei.**

O CLIPĂ ÎN CIPRU

JEAN RICHARD

„Fiul meu, Allah a ajutat și am învins și am luat Ciprul... Și fă acolo semne mari de bucurie, în Țara Românească, și arată și locului tău... cum am învins, ca să afle". Astfel îi scria, în 1571 după bătălia navală de la Lepanto, sultanul otoman Selim II lui Alexandru, domnul Țării Românești. Lua atunci sfîrșit o etapă din istoria insulei ce-și trage numele de la zeița Venus sau Cypris.

Plasat la o răscruce de drumuri în Mediterana, Cipru a fost colonizat de timpuriu, mai întîi de greci și apoi de fenicieni. A schimbat multe stăpîniri: assiriană, egipteană, persană, macedoneană. În anul 58 î.e.n. a fost cucerit de romani. După împărțirea imperiului roman în două, în anul 395 e.n., a rămas sub autoritatea Constantinopolului, deci a Bizanțului, pînă în 1191. În acel an, insula a trecut în stăpînirea familiei Lusignan. După 298 ani, a revenit Veneției. După încă 81 ani, au pus stăpînire pe ea otomanii. La 4 iunie 1878 a trecut sub administrație britanică, iar din 1925 a devenit colonie a coroanei. În 1960 și-a proclamat independența, sub conducerea episcopului Makarios. La 13 februarie 1975, în urma unui conflict militar greco-turc, treimea de nord-est a insulei, cu populație majoritară turcă, s-a proclamat „stat autonom și federat", fără a fi însă recunoscută de comunitatea internațională. O consecință a acestui conflict a fost și eliminarea regimului colonelilor din Grecia. De mulți ani au loc contacte și discuții politice în vederea rezolvării disputei între comunitățile greacă și turcă din Cipru, cît și între guvernele de la Atena și Ankara. În istoria Ciprului, perioadele de mari frămîntări au alternat astfel cu cele mai liniștite. Asupra unui asemenea moment — intervalul dintre 1191 și 1489 — s-a oprit și istoricul francez Jean Richard, al cărui articol îl reproducem, într-o formă condensată, din revista L'Histoire. Înainte de a-i da cuvîntul mai prezentăm însă cititorilor noștri cîteva elemente despre rolul jucat în istorie de insula zeiței Venus.

Cipru a fost permanent o verigă de legătură între Asia și Europa. Fernand Braudel cita două exemple. Trestia de zahăr, venită din India în Egipt, sosea în insulă în secolul X e.n. De acolo a ajuns în Sicilia, de unde a fost preluată de portughezii lui Henric Navigatorul, în secolul XV, și dusă în Madera, următoarea călătorie fiind peste Ocean, pînă pe continentul american. Un alt exemplu venea din lumea modei. De la curtea Lusignan-ilor, din Cipru, s-a răspîndit în Occident, în același secol XV, moda chineză din vremea dinastiei Tang (618-907): încălțămintea cu vîrfuri întoarse și pălăriile conice ale femeilor, ușor de recunoscut în miniaturile epocii.

În vremea Cruciatelor, mulți au rîvnit la frumoasa insulă, căci ea era un loc obligatoriu de trecere din Europa spre regatele latine întemeiate în Locurile Sfinte și excelentă bază de atac împotriva sarazinilor. Familia de Lusignan și-a păstrat însă mereu controlul asupra regatului său. Iar amintirea ei mai dăinuia încă la începutul secolului XVII, cînd, ne spune Nicolae Iorga, un descendent al prințesei Charlotte de Lusignan era chemat să preia conducerea luptei antiotomane. Conducătorii Bisericii cipriote, în frunte cu arhiepiscopul Christodulos, îi garantau o armată de pînă la 30 000 oameni înarmați, ridicați dintre locuitori.

În momentul ocupării insulei de otomani, populația locală nu a opus rezistență. O explicație oferă tot Fernand Braudel, care arată că bogățiile insulei se aflau în mîinile aristocrației — genoveză și venețiană — „ale cărei case venerabile și somptuoase se văd încă și astăzi în partea veche a Nicosiei, și nu a[le] indigenilor greci ortodocși. În fapt, cucerirea turcă dezlănțuie o revoluție socială. Un marinar englez o descrie într-o interesantă mărturie din 1596. Un negustor din Cipru i-a povestit istoria insulei, arătîndu-i palatele în ruină ale vechilor stăpîni genovezi și venețieni pe care turcii i-au masacrat drept meritată pedeapsă, afirmă martorul nostru, pentru incredibilele lor abuzuri față de țărani. De altfel, chiar în clipa dezastrului, venețienii s-au simțit abandonați de țăranii și orășenii greci. În timpul atacului turc împotriva Nicosiei, «locuitorii din toate stările sociale rămăseseră aproape toți acasă să doarmă»". Fernand Braudel recunoaște că după 1570 s-au prăbușit exporturile de bumbac și de vin, care se numărau printre principalele surse de venit. „Dar dincolo de aceasta trebuie să vorbim și de un declin al Ciprului? Nimic nu dovedește că dominația turcească ar fi semnificat o scădere a nivelului de viață pentru locuitorii insulei".

Prin îndepărtata insulă mediteraneană, soarta a purtat și cîțiva români, după cum și ciprioți au venit prin părțile noastre, primul cunoscut fiind din secolul XVI (Magazin istoric, nr. 3/1978). La sfîrșitul acelui secol trecea prin Cipru, în lunga sa pribegie, Petru Cercel. Un secol mai tîrziu, Lascăr Rosetti, mare logofăt al Bisericii ecumenice, al cărui fiu avea să domnească în Moldova, era exilat în insulă de Constantin Brîncoveanu. În sfîrșit, în secolul XVIII, frații Văcărești erau și ei obligați să meargă în Cipru.

Familia de Lusignan se numără printre neamurile nobiliare vestite ale Franței. Strămoșul ei legendar este considerat zîna Mélusine, cea care, în fiecare sîmbătă, se tansforma într-un șarpe. O ramură a Lusignan-ilor a domnit, vreme de trei secole, între 1192 și 1489, asupra insulei Cipru, răscruce a Mediteranei estice, unde se amestecă populații și influențe din Grecia și Asia. Mărturiile, impozante și romantice, ale prezenței Lusignan-ilor pot fi văzute și azi, de-a lungul insulei. Între ele, catedralele gotice din Famagusta și Nicosia.

Fondarea regatului de Cipru pare desprinsă dintr-un roman de aventuri. Guy de Lusignan era un tînăr cavaler, plecat să își caute norocul în Orient, alături de fratele lui Aimery, conetabilul regelui din Ierusalim. Sora regelui, Sibylle, s-a îndrăgostit de el și cei doi s-au căsătorit. În 1186, după moartea regelui, și în ciuda unei puternice opoziții a nobililor, Guy de Lusignan a fost încoronat. În scurtă vreme însă, Saladin *(Magazin istoric,* nr. 3/1975) l-a învins și l-a luat prizonier.

După un timp, Guy a obținut eliberarea sa. Dar a avut de înfruntat alți competitori la tronul regatului. Cum în 1190 i-a murit soția, a trebuit să cedeze tronul lui Henri de Champagne, căruia nobilii ostili i-au oferit legitimarea necesară căsătorindu-l cu sora lui Sibylle, Isabelle.

Șansa i-a surîs lui Guy de Lusignan din partea regelui Angliei, Richard Inimă de Leu. Acesta, plecat alături de Frederic Barbă Roșie al Germaniei, și Filip August al Franței, în cruciadă să elibereze Locurile Sfinte, cucerise, pe drum, în 1191, insula Cipru. Neștiind ce să facă cu cucerirea lui, a vrut să o vîndă Templierilor *(Magazin istoric,* nr. 12/1990). Populația greacă din insulă s-a revoltat însă contra cavalerilor templieri, care au fost nevoiți să renunțe. Guy de Lusignan — originar din Poitou, provincie vasală regelui Angliei — s-a împrumutat și a cumpărat el insula.

În august 1192, fostul rege al Ierusalimului devenea stăpînul Ciprului. Acolo s-au aciuat mulți occidentali alungați din Locurile Sfinte de Saladin, cît și sirieni creștini. La moartea lui Guy, în 1194, i-a urmat fratele său, Aiméry. Acesta a luat înapoi o parte dintre pămînturile concedate de Guy nobililor, creîndu-și un domeniu regal. În urma unor negocieri strînse cu papalitatea, a întemeiat un arhiepiscopat și trei episcopii catolice pe insulă, dotate cu venituri proprii. La rîndul lor, episcopii greci și-au păstrat dreptul de a percepe taxe de la gospodăriile de religie ortodoxă.

Între timp, Richard Inimă de Leu abandonase drepturile sale asupra insulei către împăratul german Henric VI. Acestuia i-a cerut deci Aiméry confirmarea și de la el a primit, în 1197, coroana regală. Cum regina Isabella a Ierusalimului rămăsese văduvă, Aiméry s-a căsătorit cu ea, preluînd și coroana la care Guy renunțase. O căsătorie între fiul său cel mare și o fiică a Isabellei cu Henri de Champagne urma să consfințească uniunea celor două regate. Ea avea să se realizeze abia în 1268, cînd regatul Ierusalimului avea de înfruntat presiunea exercitată de Baybars, sultanul Egiptului.

În tot cursul secolului XIII, insula Cipru a fost o bază de luptă a cavalerilor cruciați care doreau să elibereze Locurile Sfinte. Iar un secol mai tîrziu a devenit bază de operațiuni pentru flota creștină care încerca să blocheze pe cea a mamelucilor, și începuse deja să se confrunte cu pirații turci.

Pe insulă trăiau grupuri foarte diferite. Populația rurală, greacă în marea majoritate, era aspru exploatată, fiind menținută într-un regim de aservire personală. Sirienii creștini erau liberi din punct de vedere juridic. Din rîndul lor se recrutau oștenii, negustorii și meșteșugarii. „Francii", numele generic dat occidentalilor — în Cipru, mai ales francezi, atunci —, constituiau casta privilegiată, deținătoare a pămînturilor. Robi musulmani și negustori italieni completau mozaicul. Diversitatea de confesiuni religioase nu împiedica stabilirea unor contacte. Există icoane care înfățișează un cavaler „franc", pe post de donator, îngenunchiat în fața unui sfînt local. Episcopii greci asistau la sinoadele convocate de arhiepiscopul latin. Conflicte nu izbucneau decît atunci cînd sosea vreun legat papal animat de un zel prea mare. Într-o societate atît de amestecată se vorbeau mai multe limbi: franceza, greaca, araba.

La prosperitatea insulei a contribuit și vinul — atît de apreciat —, trestia de zahăr, țesăturile. După căderea Acrei în 1291, dată care marchează sfîrșitul regatelor latine din Locurile Sfinte, Famagusta s-a dezvoltat în mod deosebit, devenind principalul port de legătură pe drumul ce ducea din Armenia spre Europa, prin Mediterana. Grație veniturilor obținute, familia Lusignan a putut construi mult, contribuind la extinderea influenței artei gotice pînă la porțile Orientului.

În 1489, Caterina Cornaro, soția ultimului descendent al familiei de Lusignan din Cipru, a vîndut Veneției, orașul ei natal, insula. ■

Prezentare și traducere
Dorin MATEI

PRIMA ŞI ULTIMA CURSĂ A LUI „SHINANO“ (II)

JOSEPH F. ENRIGHT

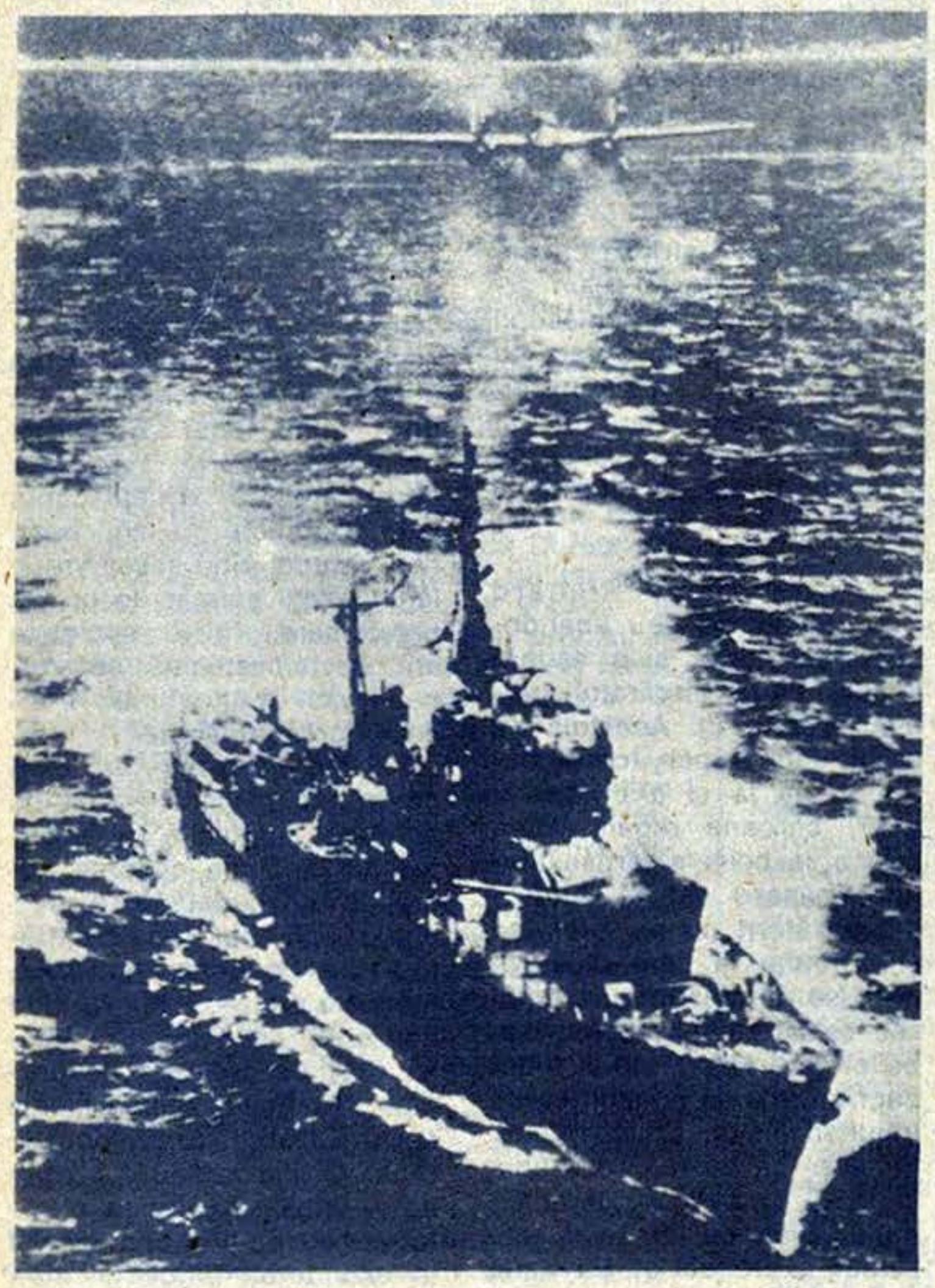

Noiembrie 1944, golful Tokio. Patrulînd în apele Oceanului Pacific, submarinul american „Archer-Fish“ — cum am văzut în numărul trecut al revistei noastre — descoperă un uriaş portavion japonez. Pentru echipajul american, prada este cît se poate de ispititoare, de aceea începe urmărirea ei, pentru a o torpila.

Continuăm să prezentăm filmul acestei înfruntări navale, preluat (cu titlul şi subtitlurile redacţiei Magazin istoric) **după revista americană** Rider's Digest.

Nu un submarin, ci o haită

Fierbînd de furie, Toshio Abe stătea pe punte uitîndu-se la „Isokaze“, care îndrăznise să nu respecte ordinul. Strîngea atît de tare balustrada, că îi fugise sîngele din degete. Doar le atrăsese atenţia: să nu cumva să se arunce cineva în luptă de unul singur. Cum cutezase comandantul distrugătorului să nu se supună şi să-l lase pe „Shinano“ fără escortă!

— Să-i semnalizez să revină în poziţia sa?, a întrebat ofiţerul cu navigaţia, Nakamura.

— Să aşteptăm un moment. Să vedem dacă se întoarce, a răspuns Abe.

Comandantul, ofiţerii şi cartul au fixat binoclurile pe „Isokaze“. Toată lumea tăcea.

— Credeţi că e nava al cărei radar l-am prins noi?, a întrebat Nakamura.

— Se poate. A rămas la suprafaţă, deşi comandantul ei ştie probabil că o vedem. Sînt convins că e o capcană. Încearcă să ne atragă distrugătoarele ca, în timpul ăsta, alte submarine să se apropie de „Shinano“. Şi se pare că i-a izbutit.

Toshio Abe a tăcut, mutînd binoclul de pe „Isokaze“ pe ţintă şi iar pe „Isokaze“. Se pierdea în supoziţii de ce distrugătorul lui, care se năpustise cu atîta viteză în acţiune, nu deschisese focul. Abe a ajuns la concluzia că comandantul lui „Isokaze“ avea de gînd să scufunde nava inamică.

Întorcîndu-se spre navigator, Toshio Abe a spus:

— Nakamura, semnalizează-i lui „Isokaze“ să se întoarcă imediat!

Cu satisfacţie, comandantul a văzut cum distrugătorul s-a întors, luînd direcţia spre locul său dinainte de lîngă „Shinano“.

— „Shinano“ va naviga pe drumul lui pînă la noi dispoziţii, i s-a adresat Abe. Dacă este într-adevăr un submarin inamic, îl lăsăm în urmă, cu cele 20 noduri ale noastre. El poate atinge numai 18, 19.

Nu de submarine izolate se temea Toshio Abe. Ci de atacul unei vînătăi. Încercînd să-şi alunge temerile, comandantul şi-a adus aminte de o discuţie cu viceamiralul Keiji Fukada, cel mai cunoscut constructor de nave militare din Japonia. Acesta îl încredinţase nu că „Shinano" nu poate fi scufundat, ci că acest lucru este extrem de greu. În orice caz, un singur submarin nu putea să o facă.

Pe la ora 22.30 ofiţerului de cart de la secţia maşinilor i s-a comunicat că axul elicei portavionului s-a supraîncălzit. Încerçaseră să toarne peste el apă de mare cu furtunul, dar degeaba. Pînă la urmă a trebuit micşorată viteza. Abia după asta, temperatura a început să scadă. Cînd s-a comunicat comandantului că „Shinano" nu poate naviga cu mai mult de 18 noduri, acesta a clătinat nemulţumit din cap.

O alică pentru un elefant

Continuam să privesc prin binoclu marea agitată, încercînd să descopăr măcar o urmă din ţinta noastră, dar fără nici un rezultat. Ofiţerii de cart vroiau şi ei, la fel ca mine, să vadă ceva. Se rugau ca Bobczynski să fi avut dreptate şi ca portavionul să-şi reia vechiul curs.

— Am reuşit, d-le comandant, am auzit din chioşc exact ca un răspuns gîndurilor mele. Ţinta şi-a schimbat din nou brusc drumul. Aproape spre vest.

Peste un minut, locotenentul Andrews a raportat că portavionul a intrat din nou în cîmpul vizual. Am îndreptat repede binoclul în direcţia indicată. Într-adevăr: portavionul şi navele de escortă!

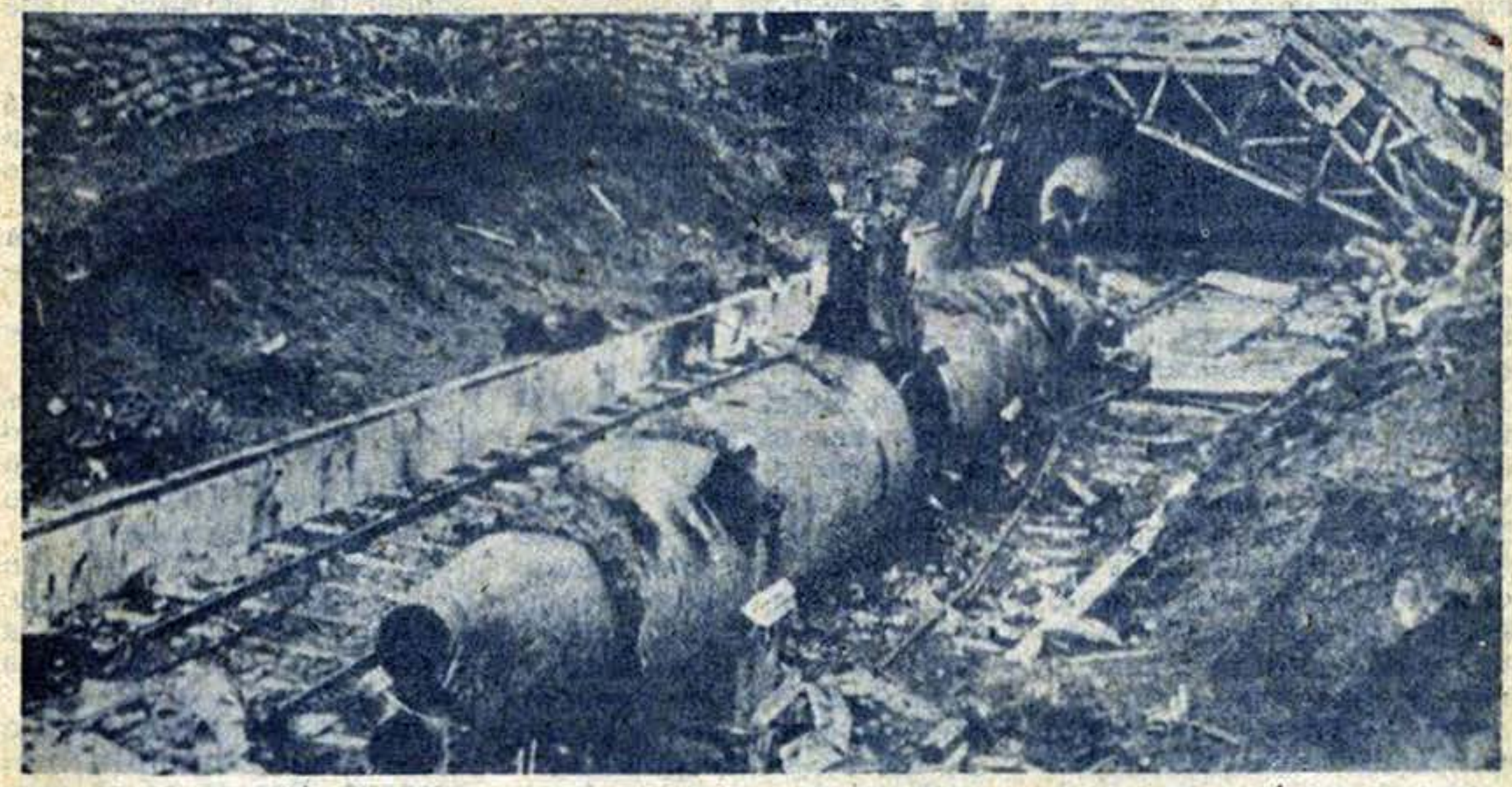

Submarine japoneze distruse de americani în bătălia din Pacific

În p. 80: *bombardier american atacă o navă de transport niponă, ce duce întăriri spre nordul insulei Leyte*

Îmi venea să urlu de bucurie. Am coborît în chioşc. Bob după mine. Ne plimbam de colo-colo, ca tigrii în cuşcă. Am cercetat harta, încercînd să ghicim intenţiile portavionului. Dacă avea de străbătut o distanţă mare, nu putea merge mult în zig-zag. În orice clipă, portavionul se putea întoarce spre noi. Dacă ar fi revenit acum la vechiul drum, ne aflam într-o poziţie favorabilă, pentru a-l torpila. Era miezul nopţii. Miercuri, 29 noiembrie 1944.

Dar blestematul de portavion tot nu se întorcea! Am urcat pe punte şi am observat că distanţa între noi începea să scadă. Fie că noi sporisem viteza, fie că ţinta o micşorase pe a ei. Ne despărţeau 8 mile. Portavionul se afla în bătaia tunului nostru de 5 ţoli [127 mm]. Dar pentru el asta nu însemna nimic, exact cam ce înseamnă o alică pentru un elefant. Trebuia să ne apropiem mai mult, ca să-l torpilăm.

Luna apunea la 05.07. La ora aceea, lumina de care aveam nevoie pentru a conduce atacul prin periscop dispărea. La puţin timp, înspre răsărit cerul începea să se lumineze şi trebuia să intrăm în imersiune, pentru a nu fi descoperiţi. Am mai trimis un mesaj la Pearl Harbor. Şansele noastre de a-l torpila singuri erau tot mai reduse.

Amintiri dureroase

La 2.15, trecuseră opt ore de cînd „Shinano" ieşise din port. Toshio Abe stătea în picioare pe punte. Parcă înţepenise acolo. Nu-i dădea deloc pace gîndul la submarinul american. Care putea fi oriunde. Dacă i-ar fi detectat semnalele radar, însemna că era încă la suprafaţă şi că nu prezenta un pericol real pentru „Shinano". Cartul său l-ar

fi observat cu mult înainte de a intra în bătaia torpilelor. Dacă semnalele radar nu vor fi detectate încă mult timp, asta ar putea să însemne că submarinul a intrat în imersiune şi se pregătea de atac. Abe era convins că înainte de a intra în imersiune submarinul va transmite coordonatele lui „Shinano" altor submarine. La fel de convins, era însă că „Shinano" va rezista, chiar dacă îl vor lovi mai multe torpile.

Comandantul încerca să-şi alunge o imagine care-l urmandant al Flotilei 2 de portavioane, şi căpitanul lui într-o dimineaţă de iunie [5 junie 1942], după bătălia de lîngă Midway. Mîndra navă murise în apă, după ce se înclinase puternic. Contraamiralul Tamon Yamaguki, comandant al Flotilei 2 de portavioane, şi căpitanul lui „Hiryu", Tomeo Kaku, îl rugaseră pe căpitanul Abe să torpileze nava, pentru a nu fi capturată de americani.

Abe stătea pe punte, în întuneric, şi retrăia momentul dispariţiei portavionului. Îi vedea încă pe contraamiralul Yamaguki şi pe comandantul Kaku îmbrăţişîndu-se. Se urcaseră amîndoi pe punte, în aşteptarea morţii. Aşa i se întipăriseră pentru totdeauna în memorie lui Abe. Îi admira, dar nici nu vroia să-şi amintească cum muriseră. Cînd marea acoperise puntea îşi ţinuseră oare răsuflarea? Destul! Ajunge! şi-a spus.

La ora 02.42, Araki, ofiţerul cu transmisiunile, a alergat la Abe:

— D-le comandant, am interceptat un mesaj radio al inamicului. După puterea semnalului, este aproape, la 10-20 mile. Ai dracului americani!

— Probabil că comandantul grupului comunică celorlalte nave poziţia şi viteza noastră. Poate că a şi ordonat să se pregătească de atac cu torpile. De fapt, nici nu ştim unde se află. Încotro să ne îndreptăm? a întrebat retoric Abe.

Nu era aşa de simplu să se răspundă la această întrebare. Timpul trecea încet. Comandantul cîntărea soluţiile posibile.

— Ofiţer cu navigaţia, vino la stînga, drum 210 grade, a spus în sfîrşit Abe.

Yasuda s-a aplecat asupra hărţii, a marcat noul drum, a notat ora 02.56, 29 noiembrie 1944. Odată cu ivirea zorilor, „Shinano" va fi în apropierea ţărmului, sub protecţia tunurilor de coastă, care apărau strîmtorile Mării Interioare a Japoniei. Abe stătea în picioare la prova, cînd s-a apropiat de el Araki.

— D-le comandant, radarul inamicului a încetat să funcţioneze la ora 03.05. Brusc, mi-a comunicat el.

Deci submarinul a intrat în imersiune.

— Araki, transmiteţi distrugătoarelor că „Shinano" este în primejdie, a ordonat Abe. Poate fi atacat în orice clipă.

Din vînător — vînat

M-am uitat la ceas. Era 02.50, dar portavionul nu-şi schimbase drumul. Şi deodată nu mi-a venit a crede ochilor. A început să vireze uşor înspre noi. Portavionul şi navele de escortă se îndreptau acum direct spre „Archer-Fish". De bucurie eram în stare să sar direct pe punte. Doream să-l atac din travers de la mai puţin de o milă, pentru a putea lansa cele şase torpile din prova pe toată lungimea portavionului. Am venit la dreapta şi cîteva minute am mers paralel cu portavionul. Apoi „Archer-Fish" s-a îndreptat spre est, pentru a ocupa o poziţie ideală de lansare.

— D-le comandant, distanţa este 12 000 yarzi, a raportat Bob la 03.04.

— John, dă ordin de intrare în imersiune, i-am spus locotenentului Andrews.

Echipajul mergea ceas. Din clipa cînd s-a dat semnalul de alarmă şi pînă la scufundare, la imersiunea periscopică, a trecut un minut. M-am lipit de ocularele periscopului nr. 2. Portavionul se afla exact în punctul de suprapunere a reticulelor.

— Aşa, aşa, vino mai aproape, am şoptit.

Uriaşa navă se apropia cu viteza de cca 600 yarzi pe minut. Dacă îşi schimbă drumul, următoarea mutare va fi a noastră.

— Tuburile gata de lansare, am ordonat.

Cînd ridicam, cînd coboram periscopul, dar mă străduiam să-l ţin cît mai puţin la suprafaţă, pentru a nu atrage atenţia veghei de pe portavion. Vrînd să ne lămurim mai repede ce fel de navă aveam în faţă, am descris-o membrilor echipajului, care stăteau lîngă mine. Apoi am schiţat rapid pe hîrtie silueta portavionului inamic. Locotenentul Gordon Crosby s-a uitat la desen şi s-a apucat să frunzărească memoratorul marinei Statelor Unite ale Americii.

— Japonezii n-au aşa ceva, mi-a spus pe un ton intrigat.

— Cum n-au? Doar îl avem în faţa ochilor!

Pe neaşteptate, distrugătorul din dreapta portavionului a făcut o manevră, a pornit glonţ spre noi. Trebuia să iau repede o nouă hotărîre.

— Se apropie de noi un distrugător inamic, am spus. Va trece prin faţa noastră la aproximativ 200 yarzi [cca 183 metri].

De fapt, ştiam eu bine că o să treacă el mult mai aproape. Dar de ce să alarmez echipajul, dacă oricum nu puteam face nimic? Era oare cuplat hidrolocatorul distrugătorului? Dacă era, ne descoperea şi „Archer-Fish" trebuia să coboare în adînc, spre a se salva de grenadele antisubmarine.

Radistul Richard Scanlan m-a asigurat că totul este în regulă. Am ordonat să coborîm în imersiune la 62 picioare [cca 19 m]. Nava japoneză se apropia, zgomotul elicelor ei creştea. Ne-am privit în tăcere. Probabil că unii se rugau. Eu însă sigur mă rugam. Distrugătorul a ajuns chiar deasupra lui „Archer-Fish". Pufăia ca o locomotivă. Submarinul trepida tot. Aşteptam. O să lanseze distrugătorul grenade anti-

submarine? Iată însă că a trecut pe deasupra noastră și zgomotul elicelor lui s-a îndepărtat.

Am arătat cu degetul mare că trebuie să ne ridicăm și mi-am fixat ochiul pe periscop. Portavionul se vedea bine, dar era prea departe pentru o jerbă precisă. Dacă distrugătorul nu ne-ar fi obligat pe noi să ne lăsăm mai mult, torpilele ar fi fost deacum pe drumul spre țintă. Cu toate acestea, am fixat reticulul pe corpul portavionului și am ordonat:

— Foc!

Gene Carnahan a apăsat pe buton și „Archer-Fish" s-a cutremurat, de parcă l-ar fi izbit o balenă cu coada. Prima torpilă a țîșnit, lăsînd în urma ei o trenă de bule de aer. Acum puteam să nu ne grăbim să observăm ținta. Dumnezeule, dar cît de lungă era! Acoperise tot periscopul.

Carnahan a așteptat 8 secunde și a lansat a doua torpilă. „Archer-Fish" iar a tresărit. Apoi au urmat a treia și a patra torpilă. Continuam să observ portavionul prin periscop. Unde erau exploziile? Ar fi trebuit să se vadă. A cincea torpilă s-a îndreptat către țintă și în acel moment am văzut cum la pupa portavionului s-a ridicat un imens glob de foc. Fără să arate nici cea mai mică emoție, Carnahan a lansat a șasea torpilă. „Archer-Fish" s-a cutremurat din nou. Am auzit sunetul primei explozii și am simțit forța undei de șoc, provocată de cele 308 kg de exploziv.

— L-am lovit! am strigat.

Dar era prea devreme să sărbătorim victoria. Curînd trebuia să ne ferim de grenadele antisubmarine. După 8 secunde, am văzut cum a doua explozie a rupt bordajul portavionului, cam la 50 yarzi de prima.

Am mutat periscopul pe distrugătoare, pentru a le urmări reacția. Unul dintre ele, care se afla în dreapta portavionului, și pornise spre noi. Celălalt, care cu un minut în urmă fusese deasupra noastră, vira brusc către noi. Incredibil, dar portavionul începuse de-acum să se încline: probabil că apa năvălise în corpul lui. Părea că din clipă în clipă se va răsturna.

Am auzit cum încă două torpile și-au atins ținta. Grozav mi-ar fi plăcut să privesc prin periscop cum va dispărea sub apă portavionul, dar distrugătoarele își începuseră vînătoarea. Acum „Archer-Fish" se transformase în țintă.

Oare istoria se repeta?

La 03.17 prima torpilă a explodat în corpul lui „Shinano". S-a auzit o explozie asurzitoare și pe cerul întunecat s-a înălțat un uriaș glob de foc. În următoarele 30 secunde, încă trei torpile, la interval de 8 secunde, au lovit corpul lui „Shinano". După prima explozie, comandantul portavionului încă era convins că „Shinano" nu va avea serios de suferit.

— Atac inamic cu torpile. Alarmă de luptă. Raportați imediat toate avariile. Mențineți viteza maximă, a ordonat Abe.

Dar curînd comandantul a început să se neliniștească de-a binelea. „Shinano" se înclina tare de tot. Oare cele patru torpile pricinuiseră avarii atît de serioase? Rapoartele despre avarii soseau unul după altul. Pereții etanși fuseseră avariați pe toată lungimea carenei și, întrucît „Shinano" nu micșorase viteza, apa trecuse năvalnic, cu mare presiune, dintr-un compartiment în altul, măturînd totul în cale. Cînd pereții etanși s-au prăbușit, greutatea portavionului a crescut fără încetare. Întorcîndu-se, Toshio Abe l-a văzut pe Yasuda privindu-l. Pe fața tînărului ofițer se întipărise o mare durere, de parcă ar fi vrut să-l asigure pe comandant de devotamentul lui. Abe a dat într-un fel ciudat din cap către Yasuda și s-a întors. Soarele abia răsărise și la orizont se ivise o dungă subțire albăstruie. În fața ochilor i-a apărut din nou portavionul „Hiryu". Oare istoria se repeta?

Sute de ofițeri și marinari pompau cu energie apa, dar ea continua să pătrundă, se ridica tot mai sus. Scena semăna cu încercarea de a salva o bărcuță, aflată sub o cascadă. De pretutindeni răsunau strigătele oamenilor rămași pizonieri ai apei. În jurul orei 5.00 înclinarea ajunsese la 18 grade. Către orele 7.00 motoarele au încetat să mai funcționeze și „Shinano" s-a oprit, transformîndu-se într-un uriaș plutitor neajutorat, înconjurat de distrugătoare. Comandantul a dat voie să se coboare portretul împăratului. Înclinîndu-se, un marinar tînăr a învelit portretul într-o hîrtie impermeabilă, apoi într-o prelată. El l-a agățat la brîu, împreună cu colacul de salvare, pentru a nu se duce la fund în nici o împrejurare.

Între timp, distrugătoarele, apropiindu-se de portavion, se străduiau să ia la bord răniții și să-i culeagă pe cei care în panică săreau în apă. La 10.18 Toshio Abe a dat voie marinarilor și ofițerilor inferiori să părăsească nava. În sfîrșit, a rămas singur cu ofițerii superiori. Trebuia să-și ia rămas bun și încă repede. Le-a mulțumit pentru devotament și vitejie. „Mă mîndresc cu fiecare dintre dv., a spus el. Plecați avînd recunoștința mea". Abe a așteptat o clipă în tăcere. „Voi rămîne la bord. Voi face asta singur. Am fost la Midway și am fost martor la hotărîrea amiralului Yamagkki și a căpitanului Kaku de a nu părăsi «Hiryu». Am considerat că opțiunea lor a fost corectă pentru un ofițer comandant. Rămas bun, domnilor".

Ofițerii, educați în spiritul tradiției samurailor și cu respect față de superiorii lor, nu puteau spune nimic. Numai Yasuda a rămas deoparte. „Dv. trebuie să vă luați rămas bun și să plecați repede, i-a spus Abe. În curînd nava noastră nu va mai fi. Domnule, aș dori să fac însemnările pînă la capăt! Cu îngăduința dv." Căpitanul Abe a oftat. Împreună și-au îndreptat

privirea către drapelul nou al navei, cu soarele său roşu, strălucind pe un cîmp alb. Nu avusese timp să se decoloreze de la apa sărată a mării.

Cîţiva dintre marinarii de pe „Shinano", ţinîndu-se de bucăţi de lemn, se îndepărtau încet de nava ce se scufunda. Ei au auzit un şuierat asurzitor şi un sunet lung ca un strigăt, priçinuit de apa care pătrunsese în coşurile încă fierbinţi. Marinarii au privit înapoi, pentru a vedea cum nava piere sub apă. Împreună cu nava s-au dus la fund şi căpitanul Abe şi locotenentul Yasuda. Portavionul a tras după el şi sutele de marinari, care se agăţaseră în deznădejde de carena sa.

La ora 14.00, çînd „Shinano" se afla de trei ore pe fundul oceanului, toate operaţiile de salvare au fost oprite şi comandantul distrugătorului „Hamakaze" a ordonat să se transmită un mesaj la Statul major al marinei imperiale japoneze: „Din cei 2 515 membri ai echipajului «Shinano» au dispărut 1 435; supravieţuitori: 1 080; portretul împăratului se află în siguranţă, la bordul lui «Hamakaze». Toate documentele secrete s-au dus la fund odată cu nava, în seiful încuiat, la 4 000 metri adîncime".

„Shinano", cel mai mare portavion din lume, s-a scufundat după 17 ore de la începerea primei sale curse.

Noroc cu schiţele!

Pregătindu-se pentru a suferi atacul cu grenade antisubmarine, „Archer-Fish" s-a oprit la o adîncime de 400 picioare [cca 120 m]. Nimeni dintre noi nu era în apele sale. Ştiam bine ce se întîmplă în cazul exploziilor. Deasupra noastră se aflau două distrugătoare, lucru confirmat de hidrolocatorul în faţa căruia stătea Scanlan.

— Iat-o şi pe prima, domnule comandant, mi-a raportat el.

S-a auzit o explozie înfundată. Unda de şoc abia a ajuns pînă la noi. În 15 minute am numărat 14 grenade antisubmarine. De necrezut, dar nici una n-a explodat nici măcar pe aproape.

— Ei nu ştiu unde ne aflăm, am spus.

— Slavă domnului, s-a auzit o voce.

— D-le comandant, se îndepărtează, mi-a raportat Scanlan.

— Probabil să culeagă supravieţuitori, a presupus unul dintre ofiţeri.

Timp de aproximativ 20 minute, Scanlan a înregistrat zgomote pe care noi le-am interpretat drept agonia dinaintea morţii lui „Shinano". Oceanul îl înghiţea, zdrobindu-i şi deformîndu-i corpul. Cînd „Archer-Fish" s-a ridicat la imersiune periscopică, am privit cu atenţie. Răsărea un soare strălucitor. Marea, de un albastru închis, cu crestele albe ale valurilor, era agitată. Vizibilitatea era perfectă. Din portavion nu rămăsese nici o urmă, nu se vedea nici un rest.

— Încetaţi alarma de luptă, am comandat şi am coborît în cuşetă.

Fără putere, m-am trîntit în pat şi am adormit de îndată.

...La 30 noiembrie 1944, am sărbătorit Ziua recunoştinţei[1]. Bucătarii noştri s-au întrecut pe ei înşişi. La masa festivă am avut pînă şi curcan. Aveam pentru ce să mulţumim soartei. M-am gîndit, probabil la fel ca ceilalţi membri ai echipajului, la sutele de mii de americani şi aliaţi care luptau pe fronturile acestui război sîngeros. Toţi urau războiul şi sperau sincer că, în curînd, nimeni nu va mai trebui să moară. La 15 decembrie ne-am înapoiat la baza din Guam, aşteptînd să fim întîmpinaţi ca nişte eroi. Un vechi prieten de-al meu, John Corbus, a sosit primul la bord şi a felicitat echipajul cu prilejul victoriei. Apoi m-a tras de-o parte şi m-a întrebat dacă sînt sigur că am scufundat un portavion. I-am răspuns că sînt absolut sigur, dar nu ştiu ce portavion anume, deoarece în memoratorul marinei Statelor Unite ale Americii nu era prevăzut. Şi aici m-a aşteptat o lovitură.

— Iartă-mă, Joe, dar cercetarea marinei militare nu împărtăşeşte convingerea ta. Ea afirmă că în golful Tokio nu a existat nici un portavion şi, prin urmare, cum ai fi putut tu să scufunzi o asemenea navă?

Îl priveam şi nu-mi venea să cred.

— Poate îţi convine un crucişător? m-a întrebat John. Au existat informaţii despre un nou crucişător inamic.

Nervos, am răspuns:

— Ce dracu', John! Ştiu precis că a fost portavion!

Şi i-am amintit de schiţele pe care le făcusem.

— Ce schiţe? m-a întrebat cu interes. Le ai? Aş putea să le anexez la raportul tău.

— Nu sînt sigur dacă le-am păstrat. Nu ne-au ajutat deloc la identificarea navei.

John a clătinat dezamăgit din cap.

— V-ar fi fost de mare ajutor, Joe!

Pentru orice eventualitate, l-am întrebat pe Ed Mamtzey, timonierul-şef.

— Da, domnule, mi-a spus Mamtzey. Sînt la mine, le-am scos din coşul de gunoi, unde le-aţi aruncat. Cînd am intrat în marină, mi s-a spus să nu arunc niciodată nimic.

Să-l binecuvînteze Dumnezeu. În cîteva minute, John studia schiţele, în timp ce eu îi dădeam explicaţii.

— Sînt excelente, Joe, mi-a spus el. Le voi trimite împreună cu raportul vostru. Să vedem ce se va întîmpla.

Siluetele ne-au ajutat să ne susţinem pretenţia. Cînd cercetarea marinei le-a văzut, a uitat de crucişător. S-a stabilit că ţinta noastră fusese cea de-a treia navă „lipsă la apel" din clasa Yamato. ■

În româneşte de Florentina DOLGHIN

[1] A patra zi de joi din luna noiembrie.

ISTORIA ŞI ŞCOALA

ATESTAT ŞCOLAR, 1867

Cum arăta un certificat de absolvire a şcolii primare din urmă cu 125 ani?

Iată că dl. inginer MIHAIL POPOVICI, din Bucureşti, **ne trimite descrierea unui astfel de document, de pe vremea cînd bunica d-sale era şcolăriţă.**

Prestigioasa revistă Magazin istoric *în nr. 1 din ianuarie 1992, sub semnătura prof.dr. Dumitru T. Ionescu, ne-a prezentat — extras din* Curierul Financiar *nr. 45/1890 — o statistică privind învăţămîntul primar în România, în urmă cu mai bine de un secol. În legătură cu această statistică, vă trimit, în copie, diploma de absolvire din anul 1867, noiembrie 30, cu nr. 91, a bunicii mele Gheorghiu Vasilea, din „Botoşiani, jud. Botoşiani de religiune ortodoxă" cu denumirea de „ATTESTAT PRIMARIU a Skoalei Primare de Fete din Botoşiani — PRINCIPATELE UNITE ROMÂNE".*

În partea superioară, sub inscripţia „PRINCIPATELE UNITE ROMÂNE", diploma reproduce Stema Ţării, avînd în centru scutul despicat cu capul de bour moldovenesc, în primul cîmp de onoare, şi în dreapta acvila cruciată. Coroana domnească şi boneta princiară timbrează scutul şi mantaua de purpură şi hermina. În dreapta şi stînga scutului sînt armele Moldovei cu drapelele armatei şi trofeele plasate în exterior. Sceptrul şi spada, simbolurile puterii domnitoare, sînt prezentate în partea superioară, ca ornamente exterioare ale Stemei Principatelor Unite.

Sub Stema Ţării, diploma redă modul de terminare a „cursului învăţiaturilor primare prescrise de Programul Şcolar" cu menţionarea notelor la următoarele obiecte: „Religiune, Lectură, Scriere, Gramatică, Istoria Românilor, Geografie, Conduită, Aritmetica, Caligraphie, Dessemne şi Lucru de mână" exprimate prin note ca: „Eminenţia, Foarte bine, Prima cu distincţiune şi Prima", şterse oarecum datorită vechimii documentului. „Attestatul Primariu" în mărime de 600x450 mm este semnat de „Inspectorele Şcolar, Comitetul Şcolar d'in Urbea Botoşiani şi de Institutricea Superioară a Şcoalei de Fete d'in Botoşiani".

În dreapta jos, Diploma poartă ştampila rotundă aplicată cu negru de fum, avînd la centru o carte deschisă prevăzută deasupra cu două cotoane suprapuse iar de jur-împrejur denumirea şcoalei şi anul de înfiinţare „1864".

„DIN PUŢINUL MEU — ARMATEI ROMÂNE"

Huşi, 1877

O contribuţie însemnată la dobîndirea independenţei au adus-o dorobanţii huşeni din Regimentul 12, care era încadrat în Divizia III teritorială militară, cu reşedinţa la Bîrlad şi care cuprindea ostaşi din judeţele Tutova şi Fălciu. Printre cei mobilizaţi, semnalăm 240 combatanţi huşeni. Prezenţa Regimentului 12 poate fi semnalată la cucerirea redutelor Griviţa 1, Rahova (19 iunie 1877), a întăriturilor inamice de la Bucov (28 noiembrie 1877). Un fiu al acestui oraş, care prin faptele sale de arme s-a remarcat în mod deosebit, a fost maiorul Gh. Teleman, comandantul Regimentului IV de linie.

În noaptea de 18 spre 19 iunie 1877 soldaţii acestui regiment ocupă trei ostroave pe Dunăre, între Vidin şi Calafat. La 28 noiembrie, Gh. Teleman, sprijinit de Regimentul 4 de linie, reuşeşte să ocupe Opanezul şi şoseaua Plevnei. Primele unităţi care au intrat în Plevna eliberată au fost regimentele 4 şi 6 linie, în frunte cu maiorul Teleman şi lt.col. Algiu, fiind primiţi cu bucurie de către populaţia oraşului eliberat de sub stăpînirea otomană.

Pe lîngă contribuţia militară, locuitorii oraşului Huşi şi cei din satele şi comunele învecinate şi-au adus un substanţial sprijin material la dobîndirea independenţei naţionale.

Astfel, încă de la începutul lui aprilie 1877, brutarii din Huși au pus la dispoziția armatei 30 000 ocale de pîine. Dintr-un raport al prefectului județului Fălciu, adresat Ministerului de interne, se poate constata faptul că pînă la 10 iulie 1877 s-au trimis armatei 128 de cai, 200 vite, 3 701 oca fasole, 134 oca linte, 51 oca bob, 77 oca mazăre. Au fost rechiziționate pentru hrana cailor în localitate 1 292 oca orz și 3 852 oca fin.

Sînt numeroase cazurile unor învățători din județul Fălciu care au oferit cîte o parte din salariul lor pe toată durata războiului sau pe cîteva luni pentru dotarea trupelor angajate în luptă. O scrisoare semnificativă plină de învățăminte și patriotism este cea a învățătorului V. Stratulat din Crasna, care arată că „în aceste momente grele pentru țară găsesc de datoria mea ca din puținul meu să ofer armatei române salariul pe anul 1877".

Printre alte donații în slujba independenței, în septembrie 1877, orașul Huși putea pune la dispoziția răniților spitalul cu 20 de paturi și personalul acestuia.

Prof. Vasile CALESTRU,
Liceul teoretic „Cuza Vodă", Huși

CITESC

CU PLĂCERE REVISTA...

O pasionată și atentă cititoare a revistei noastre, din Bîrlad, ne împărtășește și opiniile sale critice pe marginea conținutului revistei noastre.

Dar, să parcurgem scrisoarea:

Sînt învățătoare la Școala cu clasele I-VIII, nr. 11, Bîrlad.

Am descoperit revista Magazin istoric *prin intermediul unui profesor de matematică, în aprilie 1987, moment în care am început să colecționez revista. Am reușit să cumpăr și multe numere anterioare.*

Studiul revistei mi-a redat mîndria că sînt nepoata celui ce-l venera pe primul rege al României, Carol I, și strănepoata celui ce a luptat alături de regele Carol I în Războiul de independență.

Studiul revistei m-a înălțat în ochii colegilor care-și mai amintesc că am fost notată cu 4 (patru) pentru că am refuzat să accept că domnia lui Ștefan cel Mare a fost mai îndelungată decît a lui Carol I.

Studiind revista Magazin istoric, *cu deosebire Seria Nouă, mă mîndresc cu familia mea, care mi-a umplut copilăria cu povestiri adevărate din războaiele anilor 1877-1878; 1913; 1916-1918; 1940-1944, care mi-a relatat fapte din viața lui Ion Antonescu, Stalin, Carol II.*

Citesc cu plăcere revista dumneavoastră, mă întristez pentru greșelile de ortografie care se strecoară și pentru alte greșeli despre care văd că au și scris unii cititori.

Dar cel mai mult mă supără faptul că acordați prea mare spațiu unor articole care „nu spun nimic" din punct de vedere istoric, în detrimentul altora care sînt tratate superficial sau nici nu apar.

Cu speranța că următoarele numere îmi vor limpezi anumite probleme legate de răscoala din 1907, de cauza supraviețuirii comunismului și de multe altele, vă doresc apariții la timp!

Cu tot respectul pentru truda dumneavoastră.

Rotaru Zîna.

NUMAI

CUVINTE DE LAUDĂ

Mă numesc GHEORGHIȚĂ MARIANA, am 16 ani și sînt din Drobeta-Turnu Severin, județul Mehedinți. Mă adresez dumneavoastră în speranța că îmi veți acorda sprijinul în următoarea problemă.

Corespondez de cîtva timp cu redacția emisiunilor în limba română a Radioului „Beijing", China, de la care am primit un talon de participare la un concurs prin corespondență, Cine știe, cîștigă, *concurs organizat cu ocazia împlinirii a 45 de ani de la înființarea acestui post de radio, menționat mai sus. Concursul constă în întrebări pe teme istorice, geografice și culturale despre China. De altfel, se specifică în ultima scrisoare pe care am primit-o din această țară, răspunsurile la întrebări le pot afla ascultînd emisiunile în limba română ale respectivului post de radio, pe care însă din păcate, nu-l pot recepționa.*

Vreau să vă spun că particip la acest concurs nu numai din dorința de a cîștiga ci și din aceea de a afla cît mai multe despre China, această țară despre care, trebuie să recunosc, cunosc destul de puține lucruri.

În ce privește revista dumneavoastră, Magazin istoric, *pot să spun că este o revistă pentru care am numai cuvinte de laudă și pe care o citesc cu plăcere ori de cîte ori reușesc să o cumpăr, mărturisesc destul de rar. Sper ca măcar de acum încolo să reușesc să o cumpăr mai des, dîndu-mi seama de valoarea ei incontestabilă.*

Mulțumim pentru frumoasele cuvinte, dragă Mariana.

Îți recomandăm cîteva dintre articolele privind istoria Chinei publicate în revista noastră, care sperăm să-ți fie de ajutor. Așadar, consultă numerele: 10/1972, 6/1973, 10/1975, 10/1976, 10/1977, 8,10/1978, 10/1979, 10/1980, 10/1982, 5,10/1983, 10/1984, 6/1985, 10/1987, 12/1989, 10/1991.

Adresăm tinerei noastre prietene urări de succes în rezolvarea întrebărilor concursului, iar colegilor noștri de la secția română a postului de radio „Beijing" călduroase felicitări și urări de succese la cea de-a 45-a aniversare a înființării postului.

MÎNA DE PRIETENIE

Poți iubi istoria începînd prin a o... desconsidera?

Să urmărim această scrisoare venită din dulcea Bucovină.

Deși vă cunosc de mai multă vreme, aceasta e prima scrisoare pe care o trimit pe adresa d-voastră. Întîlnirea a fost oarecum inedită și a avut loc acum vreo șapte ani, cînd dornică de literatură polițistă, printr-o întîmplare, în casa mea au intrat primele exemplare Magazin istoric. *Am fost revoltată. Eu doream altceva, nu ziare! Așa că le-am rezervat un loc după ușă, o „poziție socială" de maculatură. Și a sosit o zi în care am deschis, totuși, o revistă și am găsit o rubrică care mi-a plăcut („Zîmbete din cronici"). Am căutat în toate revistele rubrica, am citit-o și astfel revista a urcat o treaptă în „statutul ei social".*

Anii au trecut, mi-au adus maturitatea și frumoșii ani de liceu. A sosit și întîlnirea cu un domn profesor care m-a făcut să descopăr în mine o iubire ascunsă: cea pentru istorie. Am devenit cititor al revistei, abonat al ei — revistă care a primit o poziție privilegiată în modesta mea bibliotecă.

V-am vorbit despre întîlnirea cu revista, dar nu v-am spus cine sînt. Mesajul pe care vi-l trimit vine din Bucovina, jud. Suceava, din micul și nostalgicul oraș Gura Humorului, căruia în glumă sau mai bine zis ironic (tot e gura humorului) îi spunem GH. City. Am 19 ani și am terminat liceul P.T.T.R. din Bacău (acum sînt tînăr-liber-șomer).

Și credeți că Clio s-a oprit numai la a mă face o admiratoare a Magazinului istoric? *O, nu! A mers mult mai departe. A neglijat cei 4 ani de matematică și fizică, s-a făcut că nu vede mulțimea de culegeri ce mă așteaptă, teancurile de caiete saturate cu probleme, a făcut ce a făcut și a lăsat politehnica fără un candidat. Acum mă pregătesc la istorie, îmi doresc atît de mult să reușesc la examen istorie pură și alături de alte importante planuri aș vrea să-l realizez și pe acela de a fi un bun mesager a lui Clio în școală (și poate, cine știe, un colaborator al revistei). Desigur, poate fi considerată o decizie luată în pripă, dar nu e deloc așa, e însă dificil (e o mare diferență între modul de învățare a matematicii și cel al istoriei).*

Aș fi extrem de fericită dacă ați accepta mîna de prietenie pe care cu mare emoție v-o întind. Numele meu e Brîndușa.

S-au scris multe despre revista dv., ce rost ar mai avea cuvintele mele, nu pot să spun decît: e minunat tot ceea ce faceți.

Vin de asemenea cu o mare rugăminte: aceea de a publica o rubrică referitoare la examenul de istorie (subiecte din anii trecuți, teste, indicații și o bibliografie în suplimentarea manualelor — dacă este necesar). Am observat că nu sînt singura care dorește acest lucru, dar pentru mine sînteți unica speranță în acest sens. Vă mulțumesc din suflet.

Am și cîteva sugestii pe care le las, însă, să aștepte pînă la următoarea scrisoare (și, ca să vă fac curioși, vă spun că sînt „interesante").

Toate cele bune și peste 23 de milioane de cititori și prieteni.

Primim mîna dv. de prietenie, stimată *ELENA-BRÎNDUȘA IVANOVICI*, și așteptăm, curioși, următoarea scrisoare cu sugestiile „interesante".

ȘCOLARUL DAC

Cum învățau carte copiii de români din Transilvania la mijlocul veacului trecut? Iată ce consemnează în amintirile sale (publicate în 1989 de Ioan Ranca) tribunul pașoptist *Ioan Oros-Rusu* (1824-1909) care și-a făcut studiile la școala romano-catolică din Mătrici, apoi la Tîrgu Mureș și Cluj, la felurite gimnazii franciscane, evanghelice-reformate. Să-l urmărim.

„În clasele normale am avut de profesori călugări franciscani, iar în clasele gimnaziale preoți tineri, clerici absoluți, de naștere secui, care se purtau față de studenții români foarte dur. Înainte de 1848, în toată Transilvania școale românești afară de cele din Blaj nu se aflau, iar aici fiind cam departe, toți părinții care aveau nevoie să-și trimită copiii la școală îi duceau la școalele maghiare din Tîrgu Mureș și în alte orașe din Transilvania, unde se aflau școale maghiare sau germano-săsești. În școalele maghiare din Tîrgul Mureșului se adunau copii de pe Valea Mureșului și a Tîrnavei Mici și de pe Cîmpia cea mare, unde mai toate comunele sînt românești, încît mai în toate clasele majoritatea studenților era a românilor.

Copiii de români — continuă autorul citat — atît în clasele normale cît și în cele gimnaziale erau batjocoriți de «Olah», «Vancuj», «Hora și Closca», atît de către studenții maghiari și secui, cît și de către profesorii lor secui. Eu nu puteam suferi batjocura lor, și care cum îmi zicea unul din cuvintele de mai sus, care nu le pricepeam ce însemnătate aveau, îi trînteam de pămînt și-i băteam.

Odată un copil maghiar, conșcolar cu mine, m-a întrebat că de ce l-am bătut, la care eu i-am răspuns că de aceea fiindcă mi-a zis «olah» și «hora», apoi el; dacă e maghiar, să nu se lase să-l bat și de cîte ori mă va batjocori totdeauna îl voi bate. La aceea profesorul m-a întrebat că dacă nu sunt olah, ce sum? La care eu i-am răspuns că sum român.

Atunci profesorul a zis către copiii de ungur: «Lui Oros să nu-i mai ziceți olah că el nu-i olah ci e dac»".

Despre semnificația numelui de *român* și *România*, vă recomandăm articolele publicate în nr. 2/1967, 12/1968, 10, 12/1969, 12/1975, 1/1976, 9/1987, 3/1990.

DIALOG CU CITITORII

Redacţia Magazin istoric **salută revista** Viaţa armatei **la împlinirea a 45 de ani de la apariţia primului număr.**

DIN CAUCAZ PÎNĂ ÎN CEHOSLOVACIA

Din Cîmpulung Muscel, **dl. colonel (r) CONSTANTIN ENESCU, veteran de război, ne trimite:** Revista **Magazin istoric** se bucură de mare simpatie în rîndul veteranilor de război din zona Muscelului. Cine sîntem noi veteranii? Cei care în perioada dintre cele două războaie mondiale am stat de pază la hotarele Ţării, care în 1940, cu lacrimi în ochi şi durere în suflet, din cauza dictatelor internaţionale, ne-am retras din teritoriile cedate, cei care la 22 iunie 1941 am trecut Prutul, am eliberat Bucovina de Nord şi Basarabia şi condiţiile istorice ne-au obligat să luptăm pe Don, pe Volga, în Caucaz şi Crimeea, în Iaşi, la Bucureşti-Ploieşti, pe Mureş şi Tîrnave, pe Carpaţii Apuseni, în Banat şi Ardealul de Nord, eliberînd pămîntul românesc în apus, după care am luptat pe Tisa, la Budapesta, Cehoslovacia şi Munţii Tatra.

Din Caucaz pînă în Cehoslovacia am lăsat o mulţime de cimitire cu eroii noştri căzuţi în grelele lupte, la care am participat.

Cei rămaşi în viaţă, dintre luptători, sîntem veteranii, toţi oameni în vîrstă.

În continuare, corespondentul nostru ne relatează despre reîntîlnirea, la 20 august 1990, cu foştii camarazi de luptă din Regimentul 6 artilerie grea, în amintirea luptelor de la Iaşi, desfăşurate în august 1944: În fosta noastră cazarmă, **Cazarma Bănăţeană,** în care este acum Muzeul de istorie al Banatului, au fost prezenţi peste 70 veterani din regiment şi, împreună, am trăit momente înălţătoare, depănînd amintiri din istoricul regimentului, din greutăţile pe care le-am trăit în lupte la Iaşi, în retragere, la dezarmarea nemţilor din zona Bucureşti-Ploieşti, la Oarba de Mureş şi Ardealul de Nord.

ALBUM ISLER

Dl. GH. STANCIU din Breaza, **ne comunică:** În revista **Magazin istoric,** nr. 2(299) din februarie 1992, cele patrú planşe interioare reproduc desene de Carol Isler, prezentate ca inedite şi provenind dintr-un „album istoric inedit" (aşa scrie pe prima planşă). La pag. 95, în rubrica **Dialog cu cititorii,** din nou se menţionează faptul că albumul este inedit.

În biblioteca mea, am un mic album editat de Consiliul de cultură şi artă al regiunii Ploieşti şi de Muzeul regional de istorie, intitulat: **Chipuri şi locuri din regiunea Ploieşti în grafica secolelor XVI-XIX.** Albumul nu are menţionat anul apariţiei (este, însă, tipărit înainte de 1968, de vreme ce se foloseşte denumirea de regiunea Ploieşti, eu cumpărîndu-l în august 1969, de la Muzeul memorial B.P. Hasdeu din Cîmpina), nu are menţionată editura şi locul apariţiei, cuprinde 32 pagini nenumerotate şi are dimensiunea de 16 x 24 cm. Primele opt pagini cuprind un studiu semnat de N.I. Simache, din care circa o jumătate de pagină se referă la C. Isler, menţionîndu-se subiectele desenelor realizate de acesta în zona Prahova-Dîmboviţa, în albumul ploieştean fiind reproduse 12 desene din albumul „inedit" al lui C. Isler de la Cabinetul de stampe al B.A.R. (sub fiecare desen se indică şi cota albumului: AD. 1-10), dintre care patru sînt reproduse în planşele revistei **Magazin istoric.**

În finalul scrisorii, corespondentul nostru se întreabă: Cît de inedit este albumul lui Carol Isler?

În întregul lui, albumul respectiv — credem noi — rămîne încă inedit, chiar dacă unele din desenele sale au fost publicate de N. Simache în urmă cu decenii, sau de revista noastră în nr. 2/1992.

Mulţumim, desigur, pentru precizări.

MASA REGINEI

Dl. Lt. col.(r) NICOLAE COSTIN, din Tîrgu Ocna, **ne trimite o copie xerox (din păcate de nereprodus) a unei fotografii-document din 6 august 1918. Ea a fost realizată pe înălţimea Cireşoaia, nu departe de Tg. Ocna, cu prilejul comemorării unui an de la luptele purtate pe aceste locuri, decisive pentru mersul războiului.**

Aici s-a organizat o originală masă festivă. Într-o poiană s-a săpat un şanţ circular cu diametrul de cca 50 m, iar invitaţii s-au aşezat cu picioarele în şanţ, folosind drept scaun taluzul cu iarbă; bucatele, servite pe ştergare ţărăneşti, se aflau de partea cealaltă a şanţului.

Alături de invitaţi — 8 cadre militare din unităţile din zonă — au participat regina Maria, principesele Elisabeta şi Marioara şi principii Carol şi Nicolae. De atunci, acel loc a rămas în amintirea localnicilor ca „Masa reginei".

Fotografia, menţionează corespondentul nostru, a fost realizată de un reporter de război din Divizia 6 infanterie care apoi a transmis-o unui prieten, acesta altuia, de la care a ajuns la dl. Costin. D-sa, la rîndu-i, a donat originalul Muzeului militar naţional.

SOŢIA VOIEVODULUI

Dl. profesor pensionar NECOLAI CEREDAREC, din Suceava, **vechi şi statornic cititor şi colaborator al revistei noastre ne scrie:** La 25 noiembrie 1992 se împlinesc 525 de ani de la moartea cneaghinei Evdochia, prima nevastă a lui Ştefan cel Mare.

La 5 iunie 1463, în al şaselea an de domnie, Ştefan cel Mare, voievod al Moldovei (1457-1504), se căsătoreşte cu Evdochia, sora cum e scris în Letopiseţul de la Putna, a lui Semen, ţarul de Kiev. S-au născut trei copii din această căsnicie — Alexandru (1464-1496), menit să fie urmaş la tron, Elena, căsătorită cu cneazul Ivan, fiul marelui cneaz al Moscovei, Ivan al III-lea (1483) şi Petru care a murit de tînăr (1480).

Puţin timp a convieţuit Evdochia cu Ştefan cel Mare. La 25 noiembrie 1467 cneaghina se pristăveşte şi a fost astrucată la Suceava la biserica Sf. Gheorghe, cunoscută mai mult sub denumirea Mirăuţi, unde se aflau moaştele Sf. Ioan cel Nou, în care într-o vreme a predicat Grigore Ţamblac, viitorul mitropolit al Kievului.

DIALOG CU CITITORII

Pînă nu demult istoricii afirmau că doamna Evdochia e înmormîntată la biserica mănăstirii Pobrata (Probota), în județul Suceava.

Abia în anul 1976, datorită publicării în întregime în traducerea germană a documentului original scris în vechea limbă ucraineană, care nu s-a păstrat, aflăm că cneaghina Evdochia, prima nevastă a lui Ștefan cel Mare, a fost înmormîntată la Suceava la biserica Mirăuți.

În documentul respectiv, din 15 februarie 1469, publicat în Documenta Romaniae Historica. A. Moldova **vol.II, pp. 232-234, București, 1976, se menționează că Ștefan voievod — dăruiește „Mitropoliei Sucevei, cu hramul mucenicului Gheorghe, unde este mitropolit Theoctist, prisaca numită Balica, care se află în partea de jos a tîrgului Iași [...] să fie pentru pomenirea răposatei noastre soții, Evdochia, al cărei loc de odihnă este acolo".**

PE MĂSURĂ CE CITEAM REVISTA...

Despre întîlnirea d-sale cu revista, în urmă cu peste 25 de ani, ne scrie și dl. PETRU BĂDILIȚĂ, pensionar, din Rădăuți, **vechi corespondent și participant la concursurile noastre.**

Cu revista m-am întîlnit prima dată în luna mai 1967, deci de la al doilea număr. După ce mi-am procurat-o, am văzut că este o revistă deosebită față de alte publicații, lucru dovedit pe parcursul timpului.

Văzînd că citind fiecare număr, pasiunea de istorie creștea pe măsură, după căutări de vreo doi ani am reușit să găsesc și primul număr; lucru dovedit că a prins priză la public de la început, și astfel am devenit un pasionat colecționar al revistei.

Am fost abonat în permanență și astfel nu mi-a scăpat nici un număr.

După evenimentele din decembrie 1989 am avut un moment de tristețe, gîndindu-mă la faptul că s-ar putea să nu mai apară.

Cînd am văzut că începînd cu luna ianuarie 1990 apare în serie nouă, am fost tare bucuros, deși vă mărturisesc din numerele de pînă la începutul anului 1991 nu am primit numerele 1 și 3 din acest an și pe care nu le-am găsit nici pînă în prezent.

Din 28 de concursuri publicate de revistă, am participat la 21 concursuri cu multă pasiune, numărîndu-mă și printre cîștigători.

MULȚUMIRI

Întrucît foarte mulți cititori ne scriu despre pasiunea lor pentru istorie, despre interesul cu care citesc revista noastră — mulți dintre ei chiar de la primele numere —, scrisori pline de căldură și interes, dar care nu pot fi reproduse, din considerente de spațiu tipografic, în paginile acestei rubrici, vom menționa doar numele acestor corespondenți, mulțumindu-le tuturor pentru încrederea și sentimentele de prețuire cu care ne onorează: RADU M. DUMITRU, din Cîmpina; **C. STĂNCULESCU, din** București; **NICOLAE BOGLUT, din com.** Ucuriș, jud. Bihor; **VICTORIA CONSTANTIN, din** București; **col. dr. I. MARINESCU, din** Craiova; **POSEA GHEORGHE, din** București; **ION A. BUZEA, din** Brăila; **VICTOR CANCIU, din** București; **SANDU NICULAE, din** Botoșani; **I. CĂLINESCU, din** Timișoara; **SILVIU MICLE, din** Sighetu Marmației; **ARMIN SCHEIN, din** București; **CONSTANTIN POPA, din** București; **IOAN MARIUS ILIEȘIU, din** Baia Mare; **TUDORACHE POPA, din** com. Tifești, jud. Vrancea; **ION TURLEA, din** București; **MARIN URȘANU, din** București; **RADU TURTUREANU, din** Baia Mare; **CONSTANTIN IACOBESCU, din** Suceava; **ROMULUS MITREA, din** București; **CORNEL GOYA, din** București.

DIN ELVEȚIA

Primim din partea domnului DAN BRUDARIU, din Lausanne, Elveția, **fiul avocatului Adrian C. Brudariu, din ale cărui însemnări memorialistice revista noastră a publicat cîteva fragmente:** Am citit cu deosebită satisfacție publicarea unui prim fragment din amintirile tatălui meu Adrian C. Brudariu, memorii care v-au fost încredințate încă în timpul vieții sale, eu nemaiavînd cunoștința exactă ce s-a întîmplat ulterior. Va constitui un nou eveniment plăcut pentru mine să pot citi publicarea celorlalte fragmente, anunțate în acest număr din luna mai 1992 a revistei **Magazin istoric.** Voi ruga prietenii să-mi trimită exemplare din numerele următoare.

Pe de altă parte, cu ocazia unui viitor drum la București, mi-ar face plăcere să reînnoiesc vizita mea.

STATISTICĂ A CONCURSURILOR

DI. CONSTANTIN PĂUNESCU, din Caracal, **ne trimite o statistică a celor 28 ediții ale concursului** Magazin istoric, **organizate în perioada 1971-1989. Iată cîteva dintre datele „centralizate" de cititorul nostru:** participanții — 306 200 cititori, dintre care 106 645 cu răspunsuri exacte; au fost 798 întrebări, premii — 3 589; dintre obiectele acordate ca premii: 23 televizoare, 2 magnetofoane, 9 pickupuri, 13 radiocasetofoane și casetofoane, 145 aparate de radio, 33 ceasuri, 221 aparate foto, 301 stilouri și truse stilouri, 294 serviete și mape, 8 excursii, 2 242 abonamente.

Mulțumim corespondentului nostru pentru strădania de a fi cercetat concursurile noastre sub raport... statistic.

CERERI ȘI OFERTE

ION LAȚEA, str. Horea, Cloșca și Crișan, nr. 94, Moreni, jud. Dîmbovița, **solicită: nr. 4,5/1989; 3/1991; 4/1992; oferă: nr. 3,4/1971; 5/1990.**

LUCIAN POPOVICI, bd. Victoriei, nr. 10, bl. 43, sc. A, ap. 5, Brașov, **solicită: nr.2/1967; 1/1972; 9/1990; oferă numere disparate din anii 1968-1984.**

CORNELIU COZOROC, bd. Dacia, nr. 7, et. III, ap. 42, Hunedoara, **solicită: nr. 12/1989; 5/1991; oferă: nr. 6-7/1967; 10/1968; 10/1969; 10/1975; 9/1977; 1,3/1978; 10/1983; 8,9/1984; 4,6/1987; 4/1990; 1/1991.**

VASILE TRIFU, str. Unirii, bl. 7 A, ap. 9, Sighetu Marmației, **solicită: nr. 1-5/1990.**

OCTAVIAN PETRIȘOR, com. Adunații-Copăceni, jud. Giurgiu, **solicită: nr. 1/1976; 6-11/1986; 1-10/1988; 3,8,11/1990.**

SUMARUL SUMARELOR, 1992

Istoria României

Veche

		Nr.	Pag.
Martirii de la Niculiţel trebuiesc apăraţi	— David P.I.	1(298)	91—92
Sf. Ioan Cassian	— David P.I.	7(304)	58—59
Crăciun	— Rus R.	12(309)	15—16

Medie

		Nr.	Pag.
Ştefan cel Mare, apărător al porţii creştinătăţii	— Cândea V.	6(303)	3—5,17
Brîncoveanu şi stolnicul Cantacuzino în corespondenţă diplomatică inedită	— Cernovodeanu P.	1(298)	39—42
		2(299)	15—17,21
Din veacul fanariot	— Cernovodeanu P.	5(302)	9—13
		7(304)	19—25
		8(305)	42—46
		9(306)	13—18
		10(307)	6—11
Pîrvu Cantacuzino	— Chiper M.	2(299)	18—21
Patru mănăstiri din Basarabia	— Cunescu Gh.	2(299)	40—42
Momente din istoria Bucovinei	— David Gh.	3(300)	22—27,31
„America, lumea cea Nóao..."	— Denize E.	9(306)	64—66
România în documentele Vaticanului	— Dumitriu-Snagov I.	4(301)	37—43
Tîrguri, oraşe şi cetăţi dintre Prut şi Nistru	— Giurescu C.C.	4(301)	45—46
		5(302)	21—23
		6(303)	15—17
		7(304)	26—27
		8(305)	59—60
		9(306)	10—12
		10(307)	47—48
		11(308)	41—42
		12(309)	9—11
Chipuri de boieri şi jupînese	— Gorovei Şt. S.	7(304)	10—11
Acum 180 ani, corespondenţă cifrată Viena-Bucureşti	— Hîncu D.	11(308)	27—31
Ştefan cel Mare în pomenirea poporului	— Iorga N.	6(303)	2
Cărţi şi tipografi din ţările române în veacul XV	— Ligor Al.	3(300)	86—87
Civilizaţia românească între Orient şi Occident	— Minea I.	4(301)	18—20
Vlah Serai	— Matei D.	5(302)	3—8
Petru cel Tînăr, Petru Cercel sau Radu Paisie?	— Mănescu J.N.	1(298)	43—44
Alexandru cel Bun	— Panaitescu P.P.	2(299)	3—5
Europenitatea eroilor români	— Papacostea V.	7(304)	2
În Constantinopol, acum trei veacuri pe urmele unui roman al principelui Nicolae Mavrocordat	— Păun R.G.	3(300)	72—74
Sfinţi în istoria românilor:			
Ştefan cel Mare şi Daniil Sihastrul	— Pimen Suceveanul	6(303)	6—9
Cetatea Oradea în sec. XVI	— Sebestyén Gh.	6(303)	24—25
Mateiaş Iogofătul; Anna Golăiasa	— Székely M.M.	7(304)	10—14,18
		10(307)	76—78
1722, septembrie. „Apocalipsul" la Bucureşti	— Theodorescu R.	10(307)	59—60

Modernă

		Nr.	Pag.
Pe locurile Sarmizegetusei	— Bariţiu G.	10(307)	3—5,32
Un manual şcolar în slujba unităţii românilor	— Berceanu B.B.	2(299)	13—14
Societăţi secrete şi loji francmasonice	— Berindei D.	5(302)	48—51
		6(303)	18—22
		7(304)	51—54
Basarabia, Bucovina şi generaţia de la 1848	— Bodea C.	3(300)	28—31
Cel mai scump patrimoniu	— Bogdan I.	8(305)	2
I.L. Caragiale — un bun prieten	— Brănişteanu B.	4(301)	70—73
Amintiri despre regele Carol şi regina Elisabeta, Titu Maiorescu, I.G. Duca, Take Ionescu, C. Stere	— Brătianu E.	7(304)	63—68
		8(305)	64—67
		11(308)	52—55
		12(309)	24—28
Presa greacă din România despre Războiul de Independenţă	— Cicanci O.	5(302)	14—16
Marea şi aşteptata înviere a neamului	— Ciclo-Pop Şt.	12(309)	2
Giuvăreştii	— Diaconu-Monu E.	11(308)	36—39
Domnul Unirii	— Giurescu C.C.	1(298)	3
Pagini de viaţă	— Gorovei A.	1(298)	47—50
		2(299)	54—58
		3(300)	68—71
		4(301)	67—69
		5(302)	59—62,67

		Nr.	Pag.
Joseph Maria von Radovitz în misiune la București	— Hîncu D.	2(299), 3(300), 4(301), 5(302)	70—73, 76—79,82, 51—54, 86—89
O filă din istoria romilor	— Ionescu D.P.	2(299)	93
Vicontele de Saint-Vallier despre Unirea din 1859	— Ivănescu D.	1(298)	7—11
1916-1918. N. Lupu Kostaki, din Bucureștii ocupați	— Lăcustă I.	8(305), 9(306), 10(307)	68—70, 23—25, 54—57
Auguste de Gérando despre Transilvania și locuitorii săi	— Lăzărescu D.A.	1(298), 2(299)	24—27, 6—9
Aromâni în lumea cărții vechi românești	— Ligor Al.	7(304)	83—85
Album istoric bucovinean	— Macovei C.	3(300)	32,67
La Iași, în toamna lui 1917	— Mărzescu G.G.	1(298), 2(299)	12—17,23, 43—47
Pan Halippa: „Prezența lui Stere ne-a fost de mare ajutor"	— Neacșu Gh.	11(308)	43—45
Amintiri din România	— Netzhammer R.	1(298), 2(299), 3(300)	18—23, 48—52, 59—62
Amintirea Ecaterinei Teodoroiu	— Patrașcanu Gh. Gh.	7(304)	31—32
Scene de viață bănățeană	— Rotariu P.	5(302), 6(303)	82—85, 43—44
Plachetă comemorativă Th. Aman	— Silvan Ionescu A.	10(307)	84
Sub zodia Marii Uniri — de la Baltică la Egee	— Stoica V.	12(309)	3—8
Epilog la cariola cu 7 000 de galbeni	— Șendrea E.	1(298)	45—46
100 ani de la mișcarea memorandistă	— Ștefan M.	5(302)	17—20
1900. Afacerea Hallier	— Ștefan M.	5(302), 6(303)	64—66, 59—61,76
Regina Maria scrie țarului Nicolae II	— Ștefan M., — Chirtu I.	9(306)	26—32
Dimitrie A. Sturdza	— Strempel G.	12(309)	21—23
1917. Kaiserul Wilhelm II în vizită la Curtea de Argeș	— Țigara-Samurcaș Al.	10(307)	58
Un om de cultură și o carte (Tr. G. Djuvara)	— Țurlea P.	11(308)	40
Vasile Boerescu	— Voinea T.	1(298)	4—6

Contemporană

1948. Un moment dramatic în istoria Academiei Române	— Alftincă M.	3(300)	40—43
Magazin istoric 300	— Almaș D.; Î.P.S. Antonie; Buzatu Gh.; Lăzărescu D.A.; Mureșanu C.; Î.P.S. Nicolae; Pascu Șt.; Rezachevici C.; Ștefănescu Șt.; Strempel G.; Trohani G.; Cotti Fl.; Hawke B.; Zimmermann H.; Castellan G.; Gleysztor Al.; d'Haenens A.; Maier L.	3(300)	2—12
Magazin istoric 25 ani (I)	— Antip C.; Berindei D.; Bodea C.; Cândea V.; Cernovodeanu P.; Constantiniu F.; Drăgănescu M.; Dumitriu A.; Dumitriu-Snagov I.; Giurescu D.C.; Glück E.; Penelea Filitti S.; Petre Z.; Platon Gh.; Robu I.; Muravschi V.; Petrencu A.; Țurcanu I.; von Weizsäcker R.; Vignal R.; Freymond J.; Kyçyku K.; Topolski J.; Kang Chunlin; L'Huillier Fr.	4(301)	2—16
Magazin istoric 25 ani (II)	— Scurtu I.; Stănilloale D.; Î.P.S. Nestor Vornicescu; De Launay J.; Samsonowicz H.; Heppner H.; Heitman K.; Hargor M.; Eșcenco V.	5(302)	33—36
1924. La Viena, negocieri româno-sovietice privind Basarabia	— Bădescu E., — Volcu I.	6(303)	31—32
După un secol, din nou la Ruginoasa	— Berlescu E.	11(308)	83
Conferințe „Humanitas"	— Berza M.	6(303)	42
Patriotism și cunoaștere istorică	— Berza M.	9(306)	2
Titulescu — un destin nemeritat	— Du Bois P.	8(305)	51—53
În amintirea profesorului Nicolae Iorga	— Brătianu Gh. I.	11(308)	2

		Nr.	Pag.
Mărturii din anii dictaturii	— Brudariu A.	5(302), 6(303)	38—40, 45—47
Cît timp am fost vecini cu rușii?	— Cândea V.	1(298)	33—35,42
Semnal de alarmă pentru cultura română	— Cândea V.	9(306)	6—9
Festina lente	— Chirtu I.	5(302)	43—44
Iuliu Maniu — martor în procesul mareșalului Ion Antonescu	— Ciucă M.D.	2(299)	28—32
	— David Gh.	3(300)	33—36
Hitler-Antonescu — ultima întrevedere	— Constantiniu F.	9(306)	37—41
Repere româno-lituaniene	— David Gh.	4(301)	60—64
Patru ani detenție dintr-o eroare de literă	— David Gh.	4(301)	30—31
Istoria în școală	— David Gh.	5(302)	45—47
Medaliile Revoluției din decembrie 1989	— Dogaru I.	12(309)	31—32
Însemnările unei călugărițe din zile de restriște (septembrie-octombrie 1944)	— Dumitrescu G.	1(298)	77—80
Pamfil Șeicaru — cavaler al ordinului „Mihai Viteazul"	— Dumitrescu M.	4(301)	66
Comandamentul sovietic își impune voința	— Duțu Al.	11(308)	14—15
Prizonieri de război americani la Timiș și București	— Falls D.R.	1(298)	73—76
Magazin istoric la 25 ani	— Florescu R.	2(299)	36
Elena Lupescu și serviciul ei de informații	— Haralamb D.	6(303)	62—66
De ce am combătut Garda de fier?	— Iamandi V.	10(307), 11(308)	42—46, 56—60
Parașutiștii între mareșal și rege	— Ioan G.O.	8(305)	4—7
S.O.S. pentru monumentele Sighișoarei	— Ionașcu Gh. — Arsene M.	2(299)	10—12
1945. Iorgu Iordan — semnale de la Moscova	— Ionel C. — Nicolae N.	12(309)	49—52
Istorie și tradiție	— Iorga N.	2(299)	2
Bibliotecar la Palatul Regal	— Kirileanu G.T.	6(303), 7(304), 8(305), 9(306), 10(307), 11(308), 12(309)	38—42, 69—73, 71—74,83, 59—63, 36—40, 48—51, 65—70
Marinari români la serbările columbiene	— Koslinski N.	4(301)	73
Ultimele nopți la Chersones	— Koslinski N.	7(304), 8(305)	44—47, 15—18,61
Misterul celei de a cincea valize a lui Nicolae Titulescu	— De Launay J.	4(301)	35—36
Și a fost ziua tragerii la sorți (Concursul 25 din 25)	— Lăcustă I.	9(306)	93—94
„Regele valah spînzurat"	— Lăcustă I.	9(306)	40—41
Convorbiri cu Mussolini, Ciano, Badoglio și Papa Pius XII	— Manolescu M.	1(298)	51—57
Se întorc acasă documentele din Rusia?	— Matei D.	7(304)	73
Ecouri la „cazul" Pătrășcanu	— Mezincescu E.	6(303), 7(304)	57—58, 33—37
Conștiința ființei etnice	— Mehedinți S.	5(302)	2
Valori naționale se reîntorc din pribegie	— Năstase A.	4(301)	44
Titulescu printre ai săi	— Năstase A.	6(303)	10,17
Comisia Națională de editare a documentelor de politică externă	— Năstase A.	7(304)	89
Ministerul Afacerilor Externe — 130 ani	— Năstase A.	10(307)	31
Tezaurul național în pribegie	— Negrea R.	4(301)	23—29
Forme de viață istorică	— Negulescu P.P.	10(307)	2
Muzeul Național Cotroceni	— Opriș I.	1(298)	29—30
„Tu, Române, ți-ai ascuns în smerenie pe sfinții tăi"	— Popescu D. Gh.	12(309)	12—14
Suma existenței noastre istorice	— Popișteanu C.	1(298)	2
„Cazul" grupului Pătrășcanu	— Popișteanu C.	1(298), 2(299), 3(300)	85—90, 22—27, 37—39
23 august 1944: un document neașteptat	— Popișteanu C.	8(305)	3
Moscova 11-12 septembrie 1944. O minută românească a Convenției de armistițiu	— Popișteanu C.	9(306), 10(307)	42—44, 12—17
Iulie 1947. Guvernul de la București respinge planul Marshall	— Popișteanu C.	11(308)	16—20
Arhiva Radio	— Popișteanu C.	12(309)	40
Drumul vieții	— Radnev M.	9(306), 10(307)	50—52, 27—30
1919. „Cartea Românească"	— Rasidescu M.	2(299)	75—78
Crima din sediul Comitetului Central	— Rădulcă Gh.	5(302)	41—42
Însemnări din 1942-1944	— Rădulescu A.	11(308)	13
23 ianuarie 1945. România și Convenția de armistițiu	— Rădulescu S.	11(308), 12(309)	3—8, 36—40
Ziua eroilor României	— Schipor I.	6(303)	23
Doi episcopi	— Scrob C.V.	6(303)	48
În Kent-Ohio (S.U.A.) — costume tradiționale românești	— Silvan Ionescu A.	4(301)	32
1942. Divizia 1 Cavalerie la Cotul Donului	— Stoiculescu D.	11(308)	9—12
1951. Cruciadă împotriva lui Christos	— Strazzari F.	11(308)	21—26
I.I.C. Brătianu — surprinzătorul document	— Ștefan M.	4(301)	21—22

		Nr.	Pag.
Ion Antonescu despre discuţiile sale cu Carol II şi I.G. Duca (noiembrie 1933)	— Ştefan M.	4(301)	47—50
Pamflete contra dictaturii comuniste	— Ştefan M.	5(302)	29—31
S-a scurs tezaurul României spre S.U.A.?	— Ştefan M. — Chirtu I.	4(301)	25—29
Generalul din cimitirul mănăstirii Agapia	— Ştefan M. — Duţu Al.	8(305)	8—14
Noi piese la dosarul Ana Pauker	— Ştefan M. — Neacşu Gh.	10(307)	23—26
28 ianuarie 1941. De la cabinetul generalului Antonescu	— Ştefan M. — Velter T.	1(298)	58—60
Noiembrie 1938. S.S.I. informează despre primul dictat de la Viena	— Troncotă C.	3(300)	44—47,71
1940-1941. Deportaţi şi asasinaţi	— Troncotă C.	5(302)	26—28
Eugen Cristescu despre Eugen Cristescu	— Troncotă C.	6(303) 7(304) 8(305) 9(306)	33—37 38—42 21—27 53—58
Cazul Precup	— Troncotă C.	12(309)	41—48
Prof. Hugh Seton-Watson despre România	— Udrolu N.	12(309)	29—30
Firma Salto	— Ursu I.	3(300)	75
În Bucureşti, acum 50 ani	— Ursu I. — Lăcustă I.	1(298) 2(299) 3(300) 4(301) 5(302) 6(303) 7(304) 8(305) 9(306) 10(307) 11(308) 12(309)	68—71 82—85 88—91 78—81 78—81 90—93 78—82 88—91 80—83 64—67 68—71 74—77
Caucaz 1943 — jurnal de front	— Volculescu M.	8(305)	19—20
1944-1945. Însemnări	— De Weck R.	8(305) 9(306) 10(307)	28—31 45—49 17—22
Strada Armand Călinescu	—	1(298)	30
Fundaţia Culturală Magazin			
Istoric. Statut	—	3(300)	14—16
1940-1949. Din vremea calvarului	—	5(302) 6(303) 7(304)	24—25 11—14 28—30
Ministerul Afacerilor Externe al României — 130 ani	—	7(304)	90—92
23 august 1944 în **Novaia I noveişaia istorila**	—	8(305)	7

Istorie universală

Veche

Moş Crăciun — legendă şi istorie	— Coindoz M.	12(309)	17—19
Galii îşi fac intrarea în istorie	— Fischer M. — Brunaux J.L.		
	— Buchsenschutz O.	5(302)	52—54
Trecute lumi...	— Hill G.	5(302)	55—58
Soarta unui favorit imperial	— Marañon G.	9(306)	90—92
Attila, biciul lui Dumnezeu	— Marin J.Y. — Pilet Chr.	4(301)	82—85
Spartacus, generalul sclavilor	— Salles C.	2(299)	65—69
Omul de la Similaun	— Spiegler A.	6(303)	68
Ce s-a întîmplat, de fapt, la trecerea Rubiconului?	— Tucker R.A.	4(301)	50

		Nr.	Pag.
Medie			
Istorie şi... meteorologie	— Bézard V.	7(304)	86—88
Pitici, bufoni şi nebuni de curte	— Bourassin E.	3(300)	49—52
O zi din viaţa lui Richelieu	— Carmona M.	3(300)	54—58
Enigmele morţii lui Columb	— Canclini A.	10(307)	61—63
Lavra Sfintei Treimi din Serghievo	— Cândea V.	7(304)	55—57,77
Aventura apariţiei cărţii	— Chaunu P.	3(300)	83—87
John Milton	— Mureşanu C.	2(299)	59—63
Bătălia celor trei regi	— Nekrouf Y.	8(305)	75—79,83
O clipă în Cipru	— Richard J.	12(309)	78—79
Laura şi Petrarca	— Saint-Alban D.	6(303)	81—82
Carol Quintul şi plimbările sale	— Urlol I.J.	4(301)	74—77
Cristofor Columb — o călătorie de cinci secole	— Vădeanu A.	2(299)	37—39,92
Modernă			
Dueluri cu... fuste	— Dolghin F.	6(303)	87—88
De la Emma Bovary la Karenina	— Ferlin P.	7(304)	60—62
La Verdun, Pétain împarte gloria	— Gras Y.	11(308)	79—82
Constantin Guys	— Ionescu A.S.	9(306)	31
Liberalizarea preţurilor în Franţa sec. XVIII	— Kaplan S.L.	8(305)	47—50
1838. O dispută nu tocmai intelectuală	— Murgescu M.	9(306)	19—22
Drama de la Mayerling	— Paoli D.	10(307)	85—88
Octombrie 1907. Cutremur pe Wall Street	— De Sauvigny B.	10(307)	79—84
Stolîpin, reformatorul asasinat	— Venner D.	5(302)	90—93
Contemporană			
Holocaustul romilor	— Bernadac Chr.	5(302), 6(303), 7(304), 8(305), 9(306), 10(307)	71—74,85; 83—86; 74—77; 80—83; 72—75; 72—75,88
Intenţiona Stalin să înceapă războiul?	— Constantiniu F.	5(302)	68—70
Încă o dată despre misteriosul zbor al lui Rudolf Hess în Anglia	— Daşicev V.	2(299)	89—92
Lada de gunoi a istoriei: cu capac sau fără?	— Dolghin F.	2(299)	73
1917-1930. Biserica rusă nu crede în lacrimi	— Dolghin F.	3(300)	63—67
Palatul Potala din Tibet	— Dolghin F.	8(305)	62—63
Spionul Tarle	— Dolghin F.	8(305)	41
Evul mediu masculin	— Duby G.	6(303), 7(304)	26—29; 15—18
Prima şi ultima cursă a lui „Shinano"	— Enright J.F.	11(308), 12(309)	84—87,92; 80—84
Kadar, inchizitor şi călău	— Fejtö Fr.	6(303)	55—56
Cele 33 zile ale Caenului	— Florentin E.	6(303), 7(304)	73—76; 48—51,54
Distrugătorul „Două lulele" sub două pavilioane	— Hanks R.J.	5(302)	76—77
Aşi germani pe Frontul de Răsărit	— Hazanov D.	9(306)	73—74
Cum să cazi la învoială cu istoria	— Hillenbrand B.	4(301)	89—91
Dresda sau marea conspiraţie a tăcerii	— Irving D.J.	9(306)	84—89
Noiembrie 1940. U.R.S.S. la porţile Pactului Tripartit	— Lache Şt.	1(298)	61—67
Imagologia — o nouă disciplină socială de graniţă	— Lăzărescu D.A.	4(301)	55—58,88
Destinul Rusiei Sovietice în viziunea lui A.J. Toynbee	— Lăzărescu D.A.	12(309)	53—58
Moartea ţarului Boris III al Bulgariei — o enigmă?	— Luján N.	2(299)	86—88
Rhône-Poulenc	— Matei D.	9(306), 10(307), 11(308), 12(309)	33—36; 33—35; 33—35; 33—35
Nici monumentele nu durează veşnic	— Matei D.	11(308)	75—78
Moscova-Sofia, decembrie 1949.	— Medvedev A.	1(298)	81—84
Un desant secret	— Montanelli I.	6(303)	77—80
Italia 1944. Rezerve de curaj la San Vittore	— Popişteanu C.	6(303)	49—54
Dacă Stalin ar fi murit în aprilie 1947...			

		Nr.	Pag.
Jean Monnet şi destinul contemporan al Europei	— Popişteanu C.	7(304)	3—8
		8(305)	54—58,70
		9(306)	49—53
		10(307)	67—71
		11(308)	61—67
		12(309)	59—64
Churchill, Roosevelt şi Balcanii	— Preda E.	4(301)	86—88
Recurgerea la documentul de arhivă	— Rotman L.	6(303)	69
Guerlain, o istorie... parfumată	— Sărăţeanu L.	2(299)	64
6 iunie 1944. Debarcarea	— Wiener A.	6(303)	70—72
Tarawa — cea mai obsedantă amintire (războiul din Pacific)	— Wukowitz J.F.	8(305)	84—87
Convorbiri interzise la Spandau	—	2(299)	90—91
Istoria nesecretă a protocoalelor secrete din 1939	—	8(305)	36—40,61

Dicţionar istoric

Ucraina	— Dolghin F.	10(307)	68—71
		11(308)	88—92
Estonia, Letonia, Lituania	—	2(299)	79—81
		3(300)	80—82
		4(301)	59—65

Interviurile noastre

Ludovic Spiess: „La Nove Mesto nad Vahom, în amintirea ostaşilor români"	— Dolghin F.	6(303)	67—68
Prof. dr. Yusuf Halaçoğlu: „Arhivele otomane în rapidă modernizare"	— Matei D.	1(298)	36—38
Joseph F. Harrington: „În 1992 în S.U.A., cei mai mulţi cetăţeni nu ştiu unde este România"	— Matei D.	11(308)	46—47
Prinţul Dimitrie Sturdza iubeşte istoria	— Popişteanu C.	1(298)	28
Patrick de Vallois: „Călătorie într-o lume necunoscută"	— Popişteanu C.	8(305)	33—35
Léon Daviço: „A XX-a aniversare a patrimoniului mondial — o reuşită	— Popişteanu C.	10(307)	41
Prof. dr. Jean Nouzille: „Sacrificiul vieţii lor pentru unitatea statului român"	— Preda D.	2(299)	53
Ioan Scurtu: „Arhivele — un subiect fierbinte"	— Ştefan M.	3(300)	19—21
Gheorghe-Iosif Bercan: „Secretele de azi şi de mîine ale Bibliotecii Naţionale"	— Ştefan M.	9(306)	3—5,18
Constantin Malaxa: „Recîştigarea renumelui din perioada antebelică"	— Ursu I.	3(300)	13
Şlomo Leibovici-Laiş: „Este loc pentru dialog continuu"	— Ursu I.	12(309)	71—72
Edgar Bronfman: „Atît evreii, cît şi românii, sînt două popoare foarte culte"	— D.M.	9(306)	52

LA MULŢI ANI!

Încheiem anul în care *Magazin istoric* a intrat în al doilea pătrar de existenţă. Un an în care, în pofida marilor dificultăţi materiale şi financiare, am reuşit cu ajutorul donaţiilor, al publicităţii şi subvenţiilor să vă oferim, lună de lună, cartea dv. preferată de istorie, stimaţi cititori. Aţi fost alături de noi, în eforturile de a menţine revista aşa cum v-aţi obişnuit s-o primiţi în casele şi bibliotecile dv. Vă mulţumim şi, intrînd în noul an, ne exprimăm speranţa că veţi fi alături de noi în continuare.

Şi 1993 se anunţă un an în care ne vom confrunta cu noi majorări ale costurilor privind tipărirea, ducînd la mărirea preţului de vînzare al revistei cum, de altfel, sîntem nevoiţi să procedăm începînd chiar cu numărul următor, 1/1993. Contînd pe sprijinul dv., stimaţi cititori, ne vom strădui să vă oferim, şi în anul viitor, revista noastră în formatul şi ţinuta binecunoscute: 96 pagini + 4 coperte color + 4 pagini planşe = o lectură atractivă, instructivă, cu inedite şi senzaţionale documente şi dezvăluiri istorice.

Cu prieteneşti sentimente vă adresăm acum călduroasele noastre urări de *La mulţi ani!*, cu multă sănătate, fericire şi bucurii.

Aceleaşi urări în prag de An Nou transmitem şi colaboratorilor noştri din cadrul Editurii „Presa Naţională" şi „Imprimeriei Coresi" — cu sprijinul cărora revista porneşte, lună de lună, spre cititori —, precum şi tuturor colegilor noştri din muzee şi biblioteci, din arhive şi universităţi, din şcoli şi institute de cultură, de la radio şi televiziune, din redacţiile altor publicaţii, pentru sprijinul acordat în apariţia şi popularizarea revistei.

CONTENTS (Romanian History) **Şt. Ciclo-Pop, V. Stoica** The Great Union from 1918 • **C.C. Giurescu** Moldavian Boroughs between Prut and Dniester (IX) • **D. Popescu** Romanian Saints • **R. Rus** Christmas Time • **G. Strempel** D. A. Sturdza — Politician and Academician • **E. Brătianu** Recollections about I.G. Duca, Take Ionescu and C. Stere • **C. Troncotă** 1934. Conspiracy against King Carol II • **I. Dogaru** The Revolution of December, 1989 in Numismatics • **S. Rădulescu** Unpublished Report: Romania and the Armistice Convention (II) • Moscow, 1945-1947. Iorgu Iordan: Diplomatic Reports • **G.T. Kirileanu** 1921-1922. Librarian in the Royal Palace (VII) • In Bucharest, 50 Years Ago • **N. Udrolu** Talking with Hugh Seton-Watson

SOMMAIRE (Histoire roumaine) **Şt. Ciclo-Pop, V. Stoica** La Grande Union de 1918 • **C.C. Giurescu** Villes moldaves entre Pruth et Dniestr (IX) • **D. Popescu** Saints roumains • **R. Rus** La Fête de Noël • **G. Strempel** D.A. Sturdza — l'homme politique et l'académicien • **E. Brătianu** Souvenirs sur I.G. Duca, Take Ionescu et C. Stere • **C. Troncotă** 1934. La conjuration contre Carol II • **I. Dogaru** La Révolution de décembre 1989 dans des effigies numismatiques • **S. Rădulescu** Rapport inédit: La Roumanie et la convention d'armistice (II) • Moscou, 1945—1947. Iorgu Iordan: rapports diplomatiques • **G.T. Kirileanu** 1921-1922. Bibliothécaire au Palais Royal (VII) • A Bucarest, il y a 50 ans • **N. Udrolu** Entretien avec l'historien anglais Hugh Seton-Watson

Содержание (Румынская история) **Шт. Чичио-Поп, В. Стойка** Великое Воссоединение 1918 г. • **К. К. Джуреску** Ярмарки, города и крепости между Прутом и Днестром (IX) • **Д. Попеску** Румынские святые • **Р. Рус** Праздник Рождества • **Г. Штремпел** Д. А. Стурдза — политический деятель и академик • **Е. Брэтиану** Воспоминания о И. Г. Дуке, Таке Ионеску и К. Стере • **К. Тронкотэ** 1934. Заговор против Карола II • **И. Догару** Декабрьская Революция 1989-ого г., изображенная на медалях • **С. Рэдулеску** Неопубликованный доклад: Румыния и конвенция о перемирии (II) • Москва, 1945-1947, Йоргу Йордан: дипломатические доклады • **Г. Т. Кириляну** 1921—1922. Библиотекарь в Королевском Дворце (VII) • В Бухаресте 50 лет назад • **Н. Удрою** Беседа с английским историком Хюг Сетэн-Уатсэн

INHALT (Rumänische Geschichte) **Şt. Ciclo-Pop, V. Stoica** Die grosse Vereinigung von 1918 • **C.C. Giurescu** Dörfer, Städte und Festungen zwischen Prut und Dniester (IX) • **D. Popescu** Rumänische Heilige • **R. Rus** Der Weinachtsfest • **G. Strempel** D.A. Sturdza — Politiker und Mitglied der Akademie • **E. Brătianu** Erinnerungen über I.G. Duca, Take Ionescu und C. Stere • **C. Troncotă** 1934. Verschwörung gegen König Carol II • **I. Dogaru** Die Revolution von Dezember 1989 in zeitgenössische Bildnisse • **S. Rădulescu** Ein unveröffentlichen Bericht: Rumänien und der Waffenstillstand Abkommen (II) • **Moskau**, 1945-1947. Iorgu Iordan: diplomatische Berichte • **G.T. Kirileanu** 1921-1922. Bibliothekar im Königlichen Palast (VII) • In Bukarest, vor 50 Jahre • **N. Udrolu** Gespräch mit den britischen Geschichtswissenschaftler Hugh Seton-Watson

SUMARIO (Historia rumana) **St. Ciclo-Pop, V. Stoica** La Gran Unión de 1918 • **C.C. Giurescu,** Pueblos, ciudades y fortalezas entre Prut y Nistru (IX) • **D. Popescu** Santos rumanos • **R. Rus** La fiesta de la Navidad • **G. Strempel** D.A. Sturdza — hombre político y académico • **E. Brătianu** Recuerdos sobre I.G. Duca, Take Ionescu y C. Stere • **C. Troncotă** 1934. Complot contra Carol II • **I. Dogaru** La Revolución de Diciembre de 1989 en efigies numismáticas • **S. Rădulescu** Informe inédito: Rumania y la Convención de armisticio (II) • Moscú. 1945-1947. Iorgu Iordan: informes diplomáticos • **G.T. Kirileanu** 1921-1922. Bibliotecario en el Palacio Real (VII) • En Bucarest, hace 50 años • **N. Udrolu** Conversación con el historiador británico Hugh Seton-Watson

magazin istoric

Apare lunar, se găseşte de vînzare la chioşcurile de difuzare a presei. Abonamentele se fac la oficiile P.T.T.R., factorii poştali de la oraşe şi de la sate.

ABONNEMENTS: RODIPET S.A., P.O. BOX 33-57, Piaţa Presei Libere, nr. 1, Sectorul 1, Bucureşti, telex: 11995, 11034, fax: 40.0.17.40.40
Abonamentul pe un an — 75 dolari U.S.A.

Tiparul executat la R.A.I. — Imprimeria „Coresi" — Bucureşti

ISSN 0541-88IX

Lei 100

BINE AŢI VENIT
ÎNTR-O LUME
A INOVAŢIEI,
A PROGRESULUI,
A SIGURANŢEI.

RHÔNE-POULENC

Materiale noi rezultate din progresul chimiei pentru a îmbunătăţi confortul şi siguranţa.
Materiale ceramice superconductoare pentru a propulsa trenurile viitorului.
Fibre ceramice cu mare rezistenţă termică pentru industria aerospaţială.
Prin industria sa chimică de inaltă tehnologie, Rhône-Poulenc contribuie
la pregătirea lumii de mâine.

Bursele noastre